مفتاح الخطابۃ

بیانات

مولوی ایع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ علامہ ٹاؤن چمن

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احایث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ و دعوت
آڈیو دروس	مناظرے	تمام فنون

Contact Us: maktaba.tul.ishaatofficial.com

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ (الآیہ)

مِفْتَاحُ الْخِطَابَۃ

(بیانات)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

جلد: (۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

د طباعت او کتابت حقوق محفوظ دي:

- د کتاب نوم:.....مِفتاحُ الخطابة
- بیانات:..... مولانا اطیع اللہ صاحب
- کره کتنه:..... مولوی مفتی عبد المنان، مولوی محمد طاہر، مولوی عبد اللہ
- کمپوز:..... شبیر احمد (متعلّم)
- تعداد:.....۱۱۰۰
- ضخامت:.....۴۱۸
- سنه طباعت:.....جمادی الاولی ۱۴۴۴ھ
- ناشر:.....مکتبه سلطانیه الهاشمیه

د ملاوېدو ځایونه:

۱. مکتبه اشرفیه:.....اباسین روډ چمن
۲. اسلامي کتب خانه:.....تاج میر خان روډ چمن
۳. مکتبه ایوبیه:.....سپین بولدک
۴. مکتبه عمریه:.....ارګ بازار قندهار
۵. مکتبه غفاریه:.....ارګ بازار قندهار
۶. جامع مسجد حاجي عبد الودود:.....چمن

Maktaba Tul Ishaat.com

د عنواناتو اجمالي فهرست

شماره		صفحه
۱.	د بسم الله ویلو فضیلت:..	۱۹
۲.	د صبر بیان، (اوله حصه):	۴۱
۳.	د صبر بیان، (دوهمه حصه):	۶۱
۴.	د رجب د میاشتي فضیلت:...	۸۱
۵.	د پیغمبر ﷺ بعثت، (اوله حصه) :	۹۹
۶.	د پیغمبر ﷺ بعثت، (دوهمه حصه):	۱۲۱
۷.	د ایمان عظمت، (اوله حصه):	۱۳۹
۸.	دایمان عظمت، (دوهمه حصه):	۱۵۷
۹.	د روژې فضیلت، (اوله حصه):	۱۷۷
۱۰.	د روژې فضیلت، (دویمه حصه):	۱۹۷
۱۱.	د روژې فضیلت، (دریمه حصه):	۲۱۹
۱۲.	د روژې فضیلت، (څلورمه حصه):	۲۴۳
۱۳.	د مرګ یاد، (اوله حصه):	۲۶۳
۱۴.	د مرګ یاد، (دوهمه حصه):	۲۸۳
۱۵.	دنیا دار العمل دی، (اوله حصه) :	۳۰۱
۱۶.	دنیا دارالعمل دی، (دوهمه حصه):	۳۱۹
۱۷.	د مسنونو دعاګانو اهمیت،(اوله حصه):	۳۳۹
۱۸.	د مسنونو دعاګانو اهمیت(دوهمه حصه):	۳۵۹
۱۹.	قیامت او میدان محشر، (اوله حصه):	۳۷۹
۲۰.	قیامت او میدان محشر، (دوهمه حصه):	۳۹۹

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱.	سريزه:	۱۷
	﴿د بسم الله ويلو فضيلت﴾	
۲.	تمهيد:	۲۱
۳.	په اوداسه کي نيت کول:	۲۲
۴.	د اوداسه څخه مخکي "بسم الله" ويل:	۲۲
۵.	اودس د ګناهونو د صفائي ذريعه هم ده:	۲۳
۶.	ګناه يو قسم نجاست دی:	۲۴
۷.	د ګناه بدبوئي:	۲۴
۸.	نيک اعمال خوشبوئي ده:	۲۵
۹.	د خواجه مشکي رحمة الله عليه واقعه:	۲۷
۱۰.	د هر نيک کار څخه مخکي بسم الله ويل:	۳۰
۱۱.	د "بسم الله" متعلق يو څو حکايات:	۳۳
۱۲.	د "بسم الله" فضيلت، او يو واقعه:	۳۳
۱۳.	د خالد بن وليد مضبوطه عقيده:	۳۴
۱۴.	په "بسم الله" کي د الله تعالی نومونه:	۳۵
۱۵.	د حضرت بشر حافي رح واقعه، او د "بسم الله" برکت:	۳۶
۱۶.	د الله تعالی لطرفه د بشر حافي قدرداني:	۳۸
۱۷.	د احمد بن حنبل رح په زړه کي د بشر حافي رح قدر:	۳۸
	﴿د صبر بيان، اوله حصه﴾	
۱۸.	تمهيد:	۴۳
۱۹.	بلا حسابه جنت ته داخلېدل:	۴۴
۲۰.	د الله تعالی لطرفه معذرت:	۴۵
۲۱.	د صبر معنی:	۴۵
۲۲.	صبر علی الطاعة:	۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۳.	صبر عن المعصية:	۴۶
۲۴.	صبر على المصيبة:	۴۶
۲۵.	د صبر ثواب:	۴۷
۲۶.	بې صبري د جهنم ذريعه ده:	۴۸
۲۷.	د پيغمبر ﷺ عمل:	۵۰
۲۸.	صبر د الله تعالى د معيت ذريعه ده:	۵۲
۲۹.	د بخښني عجيبه بهانه:	۵۳
۳۰.	د مصيبت زده انسانانو په لېدلو زړه ته صبر ورکول:	۵۴
۳۱.	د يو زناني عجيبه صبر:	۵۵
۳۲.	د بهادر شاه ظفر غم او مصيبت:	۵۶
۳۳.	د صبر دري (۳) صفات:	۵۷
۳۴.	د انبياء کرامو صبر:	۵۸
	﴿د صبر بيان، دويمه حصه﴾	
۳۵.	تمهيد:	۶۳
۳۶.	صبر څه ته وايي؟:	۶۴
۳۷.	د صبر درجات:	۶۵
۳۸.	د تائبينو صبر:	۶۵
۳۹.	د زاهدينو صبر:	۶۶
۴۰.	د حضرت زکريا عليه السلام واقعه:	۶۶
۴۱.	زمونږ د اکابرو وينا:	۶۷
۴۲.	د صديقينو صبر:	۶۸
۴۳.	د صحابه کرامو حالت:	۷۰
۴۴.	د عيش او عشرت د الله تعالى څخه غوښتنه:	۷۰
۴۵.	تکليف د الله تعالى د محبت علامه ده:	۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۴۶.	د نيکو انسانانو په پرېښاني او خوشحالي کې کيفيت:	۷۲
۴۷.	د صحابه کرامو مزاج:	۷۳
۴۸.	د ګناهونو کفاره:	۷۳
۴۹.	د يو صحابيه زناني رضي الله عنها سبق اموزه واقعه:	۷۴
۵۰.	د فکر وړ خبره:	۷۸
۵۱.	د حضرت ابوبکر رضي الله عنه فرمان:	۷۹
۵۲.	د حضرت عمر رضي الله عنه فرمان:	۷۹
۵۳.	د حضرت عثمان رضي الله عنه فرمان:	۷۹
	﴿د رجب د مياشتې فضيلت﴾	
۵۴.	تمهيد:	۸۳
۵۵.	د رجب، شعبان، او رمضان د مياشتو فضائل:	۸۴
۵۶.	د ابرهيم بن ادهم رحمة الله عليه د ګناهګار سره مکالمه:	۸۹
۵۷.	د يو مسئلې حل، او عجيبه وينا:	۹۲
۵۸.	د عبرته ډکه واقعه:	۹۳
۵۹.	د خبرو خلاصه:	۹۷
	﴿د پيغمبر صلى الله عليه وسلم بعثت، اوله حصه﴾	
۶۰.	تمهيد:	۱۰۱
۶۱.	دوه(۲) بې مثاله نعمتونه:	۱۰۲
۶۲.	د پيغمبر صلى الله عليه وسلم په راتګ سره د شيطانانو او جناتو حالت:	۱۰۴
۶۳.	د جناتو په اسلام مشرف کېدل:	۱۰۵
۶۴.	سهار د برکت وخت وي:	۱۰۷
۶۵.	د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دوې(۲) روحاني معجزې:	۱۰۸
۶۶.	د نجاشي بادشاه د اسلام راوړلو واقعه:	۱۱۰
۶۷.	د قرآن کريم تأثير:	۱۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامینو تفصیلي فهرست

شماره		صفحه
٦٨.	مقصد ته اعاده :	۱۱۲
٦٩.	د جهالت په دور کي د عربو حالت:	۱۱۶
٧٠.	د جهالت انتهاء:	۱۱۶
٧١.	د پیغمبر ﷺ د صحبت اثر:	۱۱۷
٧٢.	د حضرت ابو ریحانه رضی الله عنه واقعه:	۱۱۸
	﴿د پیغمبر ﷺ بعثت ، دویمه حصه﴾	
٧٣.	تمهید:	۱۲۳
٧٤.	عجیبه مقدمه:	۱۲۴
٧٥.	په هر کار کي د امت لپاره رحمت:	۱۲۵
٧٦.	د پیغمبر ﷺ خوب هم رحمت وو:	۱۲۶
٧٧.	د پیغمبر ﷺ بعثت:	۱۲۷
٧٨.	د عربو د جاهلیت داستان:	۱۲۸
٧٩.	د پیغمبر ﷺ دعلم او عمل محافظین:	۱۳۳
٨٠.	د نبي او امتي په مابین کي حیرانونکی مماثلت:	۱۳۳
٨١.	د پیغمبر ﷺ د خبري لحاظ:	۱۳۴
٨٢.	د حضرت بلال حبشي رضی الله عنه د الله تعالی په دربار کي قدر:	۱۳۵
٨٣.	د حضرت خوله بنت ثعلبه رضی الله عنها واقعه:	۱۳۶
	﴿د ایمان عظمت، اوله حصه﴾	
٨٤.	تمهید:	۱۴۱
٨٥.	د تقوی معنٰی:	۱۴۲
٨٦.	اقرار لساني او تصدیق قلبي:	۱۴۲
٨٧.	دایمان ښکاره والی:	۱۴۳
٨٨.	د صحابه وو د خاموش تبلیغ ثمره:	۱۴۳
٨٩.	د فکر وړ خبره:	۱۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شمارہ		صفحہ
۹۰.	د ايمان مقام:	۱۴۵
۹۱.	د ايمان څخه محرومه کونکي ګناهونه:	۱۴۶
۹۲.	د حضرت سعدي رحمة الله عليه واقعه:	۱۴۸
۹۳.	دايمان او د مشاهدې فرق:	۱۴۸
۹۴.	يو عجيبه حکايت:	۱۴۹
۹۵.	د ټولو څخه زيات عجيبه ايمان:	۱۵۲
۹۶.	د استقامت اهميت:	۱۵۵
	﴿د ايمان عظمت، دويمه حصه﴾	
۹۷.	تمهيد:	۱۵۹
۹۸.	د ژوند تېرولو دوې (۲) طريقې:	۱۶۰
۹۹.	اول مثال:	۱۶۰
۱۰۰.	دوهم مثال:	۱۶۱
۱۰۱.	دريم مثال:	۱۶۲
۱۰۲.	د الله تعالى پر حکمونو استقامت کول:	۱۶۳
۱۰۳.	انسان او امتحان:	۱۶۴
۱۰۴.	د دنيا د ژوندګۍ ترتيب:	۱۶۵
۱۰۵.	د يو بوډا واقعه:	۱۶۵
۱۰۶.	د ازمائش راتللو مطلب:	۱۶۶
۱۰۷.	د حضرت موسىٰ عليه السلام د مورد صبر واقعه:	۱۶۷
۱۰۸.	دوچنده انعام:	۱۷۲
۱۰۹.	د ايمان حفاظت:	۱۷۳
۱۱۰.	د استقامت عجيبه واقعه:	۱۷۳
	﴿د روژې فضيلت، اوله حصه﴾	
۱۱۱.	تمهيد:	۱۷۹

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۱۲.	د اسلام پنځه(۵) ارکان:.....	۱۸۰
۱۱۳.	روژه دعبادت میاشته ده:.....	۱۸۰
۱۱۴.	د روژې په میاشته کې د الله تعالی رحمت او برکت:.....	۱۸۱
۱۱۵.	د روژه نیونکي خوب او خاموشي عبادت دی:.....	۱۸۱
۱۱۶.	د سلطان محمود بن سبکتګین واقعه:.....	۱۸۳
۱۱۷.	د روژه نیونکي لپاره دسترخوان هوارېدل:.....	۱۸۴
۱۱۸.	د روژې متعلق د دې امت پنځه(۵) خصوصیات:.....	۱۸۵
۱۱۹.	د روژې قدر، او د مجوسي اسلام راوړل:.....	۱۸۷
۱۲۰.	د روژې مقصد تقوی ده:.....	۱۸۷
۱۲۱.	یوه میاشته بغیر د ګناه تېرېدل:.....	۱۸۸
۱۲۲.	د غصې نه کولو عجیبه واقعه:.....	۱۹۱
۱۲۳.	د صبر پیمانه ډکېدل:.....	۱۹۳
۱۲۴.	د خپل وخت حلیم انسان:.....	۱۹۴
۱۲۵.	د غصې قابو کولو طریقې:.....	۱۹۵
	«د روژې فضیلت، دویمه حصه»	
۱۲۶.	تمهید:.....	۱۹۹
۱۲۷.	د صوم لغوي معنی:.....	۱۹۹
۱۲۸.	د صوم شرعي معنی:.....	۲۰۱
۱۲۹.	د ټولې کال زړه:.....	۲۰۲
۱۳۰.	د جهنم څخه د آزادۍ میاشته ده:.....	۲۰۲
۱۳۱.	د عبادت معنی:.....	۲۰۴
۱۳۲.	په روژه کې تقوی کول:.....	۲۰۴
۱۳۳.	تقوی کول تر هر څه مقدم وي:.....	۲۰۴
۱۳۴.	د نیکو اعمالو سیزن:.....	۲۰۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۳۵.	د مغفرت موسم:	۲۰۶
۱۳۶.	د روژې د مياشتي عجيب فضيلت:	۲۰۶
۱۳۷.	د حضرت عمر رضی اللہ عنہ وينا:	۲۰۷
۱۳۸.	د دې مياشتي عظمت چاته معلوميږي:	۲۰۸
۱۳۹.	مړي د دوو (۲) شيانو تمنّی کوي:	۲۰۸
۱۴۰.	د روژې د مياشتي متعلق د پيغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وينا:	۲۰۹
۱۴۱.	د صبر قسمونه:	۲۱۰
۱۴۲.	زمور د اکابرو احتياط:	۲۱۲
۱۴۳.	د ابراهيم بن ادهم رحمۃ اللہ علیہ احتياط:	۲۱۳
۱۴۴.	د ابراهيم علیہ السلام د خليل جوړېدلو وجه:	۲۱۶
	﴿د روژې فضيلت، دريمه حصه﴾	
۱۴۵.	تمهيد:	۲۲۱
۱۴۶.	د روژې د مياشتي اهتمام:	۲۲۲
۱۴۷.	د روژې مياشته او آسماني کتابونه:	۲۲۳
۱۴۸.	د روژې فرضيت:	۲۲۴
۱۴۹.	د روژې حکمتونه:	۲۲۷
۱۵۰.	د ښه صحت اصول:	۲۲۸
۱۵۱.	دوهم حکمت:	۲۲۹
۱۵۲.	دريم حکمت:	۲۳۰
۱۵۳.	د يو ګلاس اوبو حقيقت:	۲۳۰
۱۵۴.	د روژې فضائل:	۲۳۱
۱۵۵.	د جنتي حوري ښائست:	۲۳۲
۱۵۶.	د جبرائيل علیہ السلام په جنت کي سجده:	۲۳۳
۱۵۷.	او د جنت کور:	۲۳۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۱۵۸.	تراويح د زنانه او نارينه لپاره سنت دي:	۲۳۵
۱۵۹.	په روژه کي بنيادي شرائط پر ځای کول:	۲۳۷
۱۶۰.	د شرابي سزا:	۲۴۱
	﴿د روژې فضيلت، څلورمه حصه﴾	
۱۶۱.	تمهيد:	۲۴۵
۱۶۲.	زموږ نيکبختي:	۲۴۶
۱۶۳.	د روژې د مياشتي قدر او احترام:	۲۴۷
۱۶۴.	د بزرګۍ معيار:	۲۴۷
۱۶۵.	د پيغمبر ﷺ ترغيب:	۲۴۸
۱۶۶.	په روژه کي د پيغمبر ﷺ معمول:	۲۴۸
۱۶۷.	د الله تعالی په عشق کي ژړا کول:	۲۴۹
۱۶۸.	د حضرت عمر رضي الله عنه واقعه:	۲۵۳
۱۶۹.	د صدقې په برکت دعاګاني قبليږي:	۲۵۴
۱۷۰.	د استغفار په ذريعه دعا قبلېدل:	۲۵۸
۱۷۱.	اعتکاف درې (۳) قسمه دی:	۲۶۰
۱۷۲.	د اعتکاف فضائل:	۲۶۱
۱۷۳.	د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د اعتکاف واقعه:	۲۶۲
	﴿د مرګ ياد، اوله حصه﴾	
۱۷۴.	تمهيد:	۲۶۵
۱۷۵.	مرګ يقيني راتلونکی دی:	۲۶۵
۱۷۶.	د مرګ وخت نه دی معلوم:	۲۶۷
۱۷۷.	د حضرت مريم عليها السلام وفات:	۲۶۹
۱۷۸.	د يو صحابي رضي الله عنه د زکندن حالت:	۲۷۲
۱۷۹.	د زکندن د وخت تکليف:	۲۷۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامینو تفصیلي فهرست

شماره		صفحه
۱۸۰.	د حضرت فاطمة الزهراء رضی اللہ عنہا جنازه:	۲۷۴
۱۸۱.	د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ واقعه:	۲۷۵
۱۸۲.	د حضرت یوسف علیہ السلام عجیبه واقعه:	۲۷۷
	﴿د مرګ یاد، دویمه حصه﴾	
۱۸۳.	تمهید:	۲۸۵
۱۸۴.	د آخرت د زندګۍ مثال:	۲۸۶
۱۸۵.	د قیامت وېره:	۲۸۷
۱۸۶.	د نعمتونو واپسي:	۲۸۸
۱۸۷.	د نعمتونو قدرداني:	۲۸۹
۱۸۸.	یقیني خبره:	۲۹۱
۱۸۹.	د مرګ یاد، او د حضرت حسن بصري رحمۃ اللہ علیہ واقعه:	۲۹۲
۱۹۰.	د سکندر باچا عجیبه واقعه:	۲۹۴
۱۹۱.	د حضرت دانیال علیہ السلام واقعه:	۲۹۶
۱۹۲.	د غافله انسان په پریشانیو کي اضافه:	۲۹۸
۱۹۳.	د زندګۍ قدر:	۲۹۸
۱۹۴.	د پنځو (۵) شیانو قدر:	۲۹۹
	﴿دنیا دار العمل دی، اوله حصه﴾	
۱۹۵.	تمهید:	۳۰۳
۱۹۶.	اول قدر مشترک:	۳۰۴
۱۹۷.	د دنیا مکر:	۳۰۴
۱۹۸.	دویم قدر مشترک:	۳۰۵
۱۹۹.	علمي نکته:	۳۰۵
۲۰۰.	دریم قدر مشترک:	۳۰۶
۲۰۱.	د بحرین څخه د مال راتلل:	۳۰۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
۲۰۲.	د صحابه وو د زماني حالت:	۳۰۸
۲۰۳.	د جنت د سمال د دې څخه ښه دی:	۳۱۰
۲۰۴.	د شام والی حضرت عبیده بن جراح رضی اللہ عنہ:	۳۱۲
۲۰۵.	د شام د والي کور:	۳۱۳
۲۰۶.	د حضرت داؤد طائي رحمۃ اللہ علیہ زهد:	۳۱۵
۲۰۷.	د حضرت داؤد طائي رحمۃ اللہ علیہ بله واقعه:	۳۱۶
	﴿دنیا دار العمل دی، دویمه حصه﴾	
۲۰۸.	تمهید:	۳۲۱
۲۰۹.	اوله وجه:	۳۲۲
۲۱۰.	دویمه وجه:	۳۲۳
۲۱۱.	د دنیا مثال:	۳۲۴
۲۱۲.	د دنیا نتیجه دوکه ده:	۳۲۵
۲۱۳.	دنیا د خواهشاتو پوره کولو ځای نه دی:	۳۳۰
۲۱۴.	د خواجه ابو الحسن خرقاني رحمۃ اللہ علیہ استغناء:	۳۳۱
۲۱۵.	د سومنات بت فتحه:	۳۳۳
۲۱۶.	د خانقاه د خاورو ادب:	۳۳۵
۲۱۷.	د حضرت سالم رحمۃ اللہ علیہ استغناء:	۳۳۵
۲۱۸.	د اعتدال طریقه:	۳۶۳
	﴿د مسنونو دعاګانو اهمیت، اوله حصه﴾	
۲۱۹.	تمهید:	۳۴۱
۲۲۰.	د زیات ذکر کولو حکم:	۳۴۲
۲۲۱.	الله زمونږ ذکر ته ضرورت نه لري:	۳۴۳
۲۲۲.	د الله تعالی په ذکر کولو کې زمونږ فائده ده:	۳۴۴
۲۲۳.	د ذکر به انسان څنګه کوي؟:	۳۴۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامینو تفصیلي فهرست

شماره		صفحه
۲۲۴.	دغه دُعاګاني د پېغمبر ﷺ معجزه وه:	۳۴۵
۲۲۵.	حضرت آدم علیه السلام ته دُعا ور ښوول:	۳۴۶
۲۲۶.	د هارون رشید بادشاه د زماني یوه واقعه:	۳۴۷
۲۲۷.	د یو بزرګ واقعه:	۳۴۹
۲۲۸.	د مسنونو دُعاګانو حیثیت د یو فارم دی:	۳۵۰
۲۲۹.	د بنده په غوښتنه الله تعالی ډېر خوشحاله کیږي:	۳۵۱
۲۳۰.	د ورېځو آوازونه، عجیبه واقعه:	۳۵۱
۲۳۱.	د خوب څخه د راپورته کېدو دُعا:	۳۵۵
۲۳۲.	د فرشتې او د شیطان مقابله:	۳۵۶
۲۳۳.	د سهار دُعا:	۳۵۷
	﴿د مسنونو دُعاګانو اهمیت، دویمه حصه﴾	
۲۳۴.	تمهید:	۳۶۱
۲۳۵.	هر وخت غوښتنه کول:	۳۶۲
۲۳۶.	د مسنونو دُعاګانو لپاره څه شرط او قید نسته:	۳۶۳
۲۳۷.	د تابعینو د دوریو واقعه:	۳۶۵
۲۳۸.	د الله تعالی سره د تعلق مطلب:	۳۶۷
۲۳۹.	د حضرت مالک بن دینار رحمة الله علیه واقعه:	۳۶۸
۲۴۰.	د اُمِّ سعد رضی الله عنها د الله تعالی سره تعلق:	۳۶۹
۲۴۱.	د یو صحابي د الله تعالی سره تعلق:	۳۷۱
۲۴۲.	مقصد ته اعاده:	۳۷۳
۲۴۳.	د خبیثو مخلوقاتو څخه د پناه غوښتلو حکمت:	۳۷۴
۲۴۴.	د شیطانانو جسماني نقصان رسول:	۳۷۴
۲۴۵.	روحاني نقصان رسول:	۳۷۵
۲۴۶.	د دُعا دویمه فائده:	۳۷۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامینو تفصیلي فهرست

شماره		صفحه
۲۴۷.	چپه پښه د مخه کول:	۳۷۵
۲۴۸.	د بیت الخلاء څخه د راوتلو د وخت دُعا:	۳۷۶
۲۴۹.	د الله تعالی د نعمتونو قیمت:	۳۷۶
	﴿قیامت او میدان محشر، اوله خصه﴾	
۲۵۰.	تمهید:	۳۸۱
۲۵۱.	میزان عدل او سوال او جواب:	۳۸۲
۲۵۲.	په میدان محشر کي د لمر ګرمي:	۳۸۳
۲۵۳.	د عرش تر سایه لاندي به څوک وي؟:	۳۸۴
۲۵۴.	"اَلْاِمَامُ اَلْعَادِلُ"، حاکم عادل:	۳۸۵
۲۵۵.	د حضرت عمر رضی الله عنه عدالت:	۳۸۵
۲۵۶.	واقعه نمبر(۱):	۳۸۵
۲۵۷.	واقعه نمبر(۲):	۳۸۶
۲۵۸.	د اسلام(۲) عادل حاکم: عمر بن عبد العزیز رحمة الله علیه:	۳۸۷
۲۵۹.	واقعه نمبر(۱):	۳۸۸
۲۶۰.	واقعه نمبر(۲):	۳۸۸
۲۶۱.	واقعه نمبر(۳):	۳۸۹
۲۶۲.	واقعه نمبر(۴):	۳۹۰
۲۶۳.	عادل حاکم د شیطان دښمن وي:	۳۹۰
۲۶۴.	ظالم حاکم د شیطان دوست وي:	۳۹۱
۲۶۵.	د نیک او بد حاکم پېژندل:	۳۹۲
۲۶۶.	(۲)"شَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ":	۳۹۲
۲۶۷.	د یو مجاهد نوجوان واقعه:	۳۹۳
۲۶۸.	د صالح انسان څلور علامې:	۳۹۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د مضامينو تفصيلي فهرست

شماره		صفحه
٢٦٩.	(٣) "[illegible] فِي المساجِدِ":	٣٩٥
٢٧٠.	په تياره کي د مسجد پر تللو بشارت:	٣٩٧
٢٧١.	خلاصه:	٣٩٨
	﴿قيامت او ميدان محشر، دويمه حصه﴾	
٢٧٢.	تمهيد:	٤٠١
٢٧٣.	(٤) "وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللهِ":	٤٠٢
٢٧٤.	چې د کم چا سره دي دوستي وي، هغه ته ويل:	٤٠٢
٢٧٥.	ښه دوست، او بد دوست:	٤٠٣
٢٧٦.	انسان د قيامت په ميدان کي د چا سره وي؟	٤٠٤
٢٧٧.	د قيامت په ميدان کي د نور پر منبرونو:	٤٠٥
٢٧٨.	(٥) "رَجُلٌ طَلَبَتْهُ ذَاتُ مَنْصَبٍ وَجَمَالٍ":	٤٠٦
٢٧٩.	د انبياؤ وصفت:	٤٠٦
٢٨٠.	د کِفل واقعه:	٤٠٧
٢٨١.	د يو نوجوان د بدن د خوشبوئي واقعه:	٥٠٨
٢٨٢.	د ګناه څخه د توبه کولو عجيبه طريقه:	٤١٠
٢٨٣.	د کم عمره هلکانو سره اختلاط نه کول:	٤١١
٢٨٤.	(٦) "رَجُلٌ تَصَدَّقَ إِخْفَاءً":	٤١٢
٢٨٥.	د مړ ک څخه بعد صدقه جاريه:	٤١٢
٢٨٦.	الله تعالى ته دري انسانان خوښ، او دري انسانان ناخوښ دي:	٤١٣
٢٨٧.	(٧) "رَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ خَالِيًا":	٤١٥
٢٨٨.	پر دريو (٣) ستر ګو جهنم حرام دی:	٤١٦
٢٨٩.	الله ته محبوب دوه (٢) څاڅکي، او دوه (٢) اثره:	٤١٧

Maktaba Tul Ishaat.com

سریزه

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ وَ كَفٰى وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِهِ خَيْرِ الْوَرٰى وَعَلٰى آلِهِ وَ اَصْحَابِهِ نُجُوْمُ الْاِهْتِدٰى.

امابعد: یو څه زمانه مخکې د بنده د تقریرونو یو مسوّده د زادالخطباء په نامه چې حجم ئې پنځه جلده ته رسېدلی وو، تر چاپ ووتله.

د هغه دزیات چاپېدلو په وجه بنده ته دا معلومه سوه: چې ان شاء الله د دغه څخه په معاشره کې یو څه کسان استفاده اخلي، او هم ضرورت ورته لري، نو د هغه په وجه بنده د خپلو تقریرونو را جمعه کولو و سلسلې ته دوام ورکړی، پدې نیت باندې: چې زه به لږ محنت وکړم، او ان شاء الله زما دغه محنت به د یو څه انسانانو لپاره د نفعې ذریعه وګرځي.

اوس فی الحاله! یوه بله مسوّده هم د بنده د راجمعه سوو تقریرونو په نامه ده: "مفتاح الخطابة" سره و چاپ ته سپارل کیږي، او ډېر ژر به د شائقینو لاس ته ورسیږي، الله تعالی دې ئې د عامو مسلمانانو لپاره د نفعې او فائدې ذریعه وګرځوي.

د مفتاح الخطابة د مطالعې په وخت کې باید دا خبره د مطالعه کونکو په ذهن کې پرته وي: چې دا څه با قاعده تصنیف نه دی، بلکه د لیکل سوو تقریرو یوه خلاصه ده.

او د دې کتاب طریقه تحریري نه ده، بلکه تقریري او خطابي ده، که چیرې یو مسلمان د دې څخه فائده واخلي، دا محض د الله تعالی کرم او مهرباني ده: چې پر دې باندې به زه بنده د الله تعالی شکر ادا کوم.

اوکه یو خبره په دې تقریرو کې غیر محتاطه او غیره مفیده وي، نو یقینا دا به زما د غلطۍ او کوتاهۍ په وجه وي، ځکه زه په دې خبره اقرار کوم: چې په ما کې ډېرې کمزورياني دي، شاید هغه کمزورياني به په دې تقریرو کې هم راغلي وي.

لېکن بیا هم زه د احبابو علماء کرامو او طلباء عظامو څخه درد مندانه خواهش کوم چې یوه قاعده ده:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَا لَا يُدْرِكُ كُلُّهُ لَا يُتْرَكُ كُلُّهُ﴾.

کېدلای سي: چي په دې موادو کي ستاسو په کار يو شی درسي نو تاسو په خير او خوبي په دې کي نظر وکړی، او د کمزوريانو څخه يې خپل نظر را وګرځوی:

.....وَالْعَفْوَ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَأْمُوْلٌ﴾.

الله تعالی دي په خپل فضل او کرم سره دا يو څو مختصر تقريرونه خپله زما بنده او د ټولو ويونکو لپاره د اصلاح ذريعه وګرځوي، او هم دي ئې د آخرت د نجات ذريعه وګرځوي، او چي کومو کسانو د دې تقريرو په برابرولو کي هر قسم خدمت کړی دی، الله تعالی دي دوی ته د خپل خدمت بهترينه صله او بدله ور کړي.

﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ﴾

وَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ صَحْبِهِ اَجْمَعِيْن

اطيع الله عفی عنہ

بن حاجی ملا عبدالعزيز (مرحوم)

خادم التدريس جامعہ اسلاميہ (علامہ ٹاؤن) چمن

جمادی الاولی ۱۴۴۴ ہجری بمطابق ۲۰۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د بسم اللہ ویلو فضیلت

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: ﴿كُلُّ كَلَامٍ، أَوْ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُفْتَحُ بِذِكْرِ اللّٰهِ، فَهُوَ أَبْتَرُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللّٰهِ صَدَقَ اللّٰهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د تپرو څو جمعو څخه د ادعيه مأثوره و ذکر روان دی، لکه څنګه چې مخکې هم ما ستاسو په حضور کې دا خبره عرض کړېوه: چې يو د اوداسه ظاهر دی، او بل د اوداسه باطن دی.

د اوداسه ظاهر صرف د اندامونو صفا کول دي، او د اوداسه باطن هغه يو قسم نورانيت او برکت دی، چې د انسان په زړه او روح کې پيدا کيږي، او مقصود هم د اوداسه څخه دا وي: چې انسان ظاهري و باطني صفائي او پاکي دواړي حاصلي کړي.

ځکه کچيري يو سړی مسلمان نوي،هغه د اوداسه تولە اندامونه پرېمنځي، مخ او لاسونه او پښې صفا کړي، او هم د سر مسحه وکړي، نو اندامونه خو به ئې صفا سي، ليکن د اوداسه چې کم نور او روحاني برکات دي، هغه نسي پيدا کولای.

---

(۱) سورة البقره: آيت نمبر ۲۲۲

(۲) مسند احمد: حديث نمبر ۸۷۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د اوداسه څخه مقصد صرف ظاهري صفائي نوي، بلکه مسلمان به اودس د الله تعالی یو حکم بولي، او د هغه په ذریعه به پخپلو اندامو کي د ظاهري او باطني صفائی دواړو پیدا کولو کوشش کوي.

په اوداسه کي نیت کول:

او د دغه دواړه قسمه پاکي پیدا کولو لپاره ضروري داده: چي انسان د اوداسه کولو څخه مخکي دا نیت وکړي: چي د دغه اوداسه په ذریعه د الله تعالی حکم پر ځای کوم، او د پیغمبر ﷺ د سنت طریقې متابعت کوم.

ځکه که یو سړی د اوداسه نیت نه وکړي، نو بعضي فقهاء خو بالکل د هغه اودس کول صحیح نه بولي، لکه: د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په مذهب کي د اوداسه لپاره نیت کول شرط او ضروري عمل دی.

زمور فقهاء که څه هم د اوداسه لپاره نیت شرط نه بولي، کچیري یو څوک د نیت څخه بغیر لاس او پښې او د اوداسه اندامونه پرېمنځي، نو اودس خو به ئې وسي، لیکن د اوداسه چي کوم انوار او باطني برکات دي د هغه څخه دی محروم او بې نصیبه کیږي، نو د ټولو څخه مخکي د نیت کول ضروري دي.

د اوداسه څخه مخکي بسم الله ویل:

د دې سره دا هم ضروري ده: چي د نیت کولو څخه وروسته د اوداسه په ابتداء کی "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ" وویل سي، پیغمبر ﷺ د دې تاکید کړی دی.

په یو حدیث پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: چي کم سړی په بسم الله سره اودس شروع کړي، نو د هغه د بدن ټوله اندامونه صفا کیږي، او که یو سړی د بسم الله ویلو بغیر اودس وکړي، نو د هغه صرف د اوداسه اندامونه پاکیږي، چي په اداسه کي ده پرېمنځلي دي.(۱)

د دې حدیث څخه دا معلومه سوه: چي د اوداسه څخه مخکي چي بسم الله ویل سنت بلل سوي دي، هغه پدې وجه: چي د اوداسه څخه انسان پوره فائده واخلي.

(۱) مشکوۃ شریف: صفحه نمبر ۳۷

Maktaba Tul Ishaat.com

تاسو دې ته ګورئ! چې یو سړی که د اوداسه څخه مخکې بسم الله ووایي، نو دا خو یو معمولي او آسانه عمل دي، لیکن د هغه برکات ډېر زیات دي، چې د هغه په وجه د انسان ظاهر او باطن دواړه صفا او نوراني ګرځي.

بعضي اوقات انسان د غفلت او یا بې پرواهۍ په وجه د دغه قسم برکاتو څخه محرومه او بې نصیبه وګرځي، نو د اوداسه شروع کولو څخه مخکې باید انسان د بسم الله ویلو اهتمام وکړي.

اودس د ګناهونو د صفائي ذریعه هم ده:

په یو حدیث شریف کې راځي: چې کله یو سړی په بسم الله سره اودس شروع کړي، نو د بدن د اندامونو ګناهونه الله تعالی په اوداسه کې صفا کوي، مثلاً که یو څوک مخ مینځي، چې په مخ کې کم اندامونه دي او هغوی ګنهګاره وي، نو دغه ګناه ئې د اوداسه په اوبو کې صفا کیږي.

اوس ظاهراً چې کم شی مو نه ته رامعلومیږي، هغه د مخ خیره او خاوره په اوداسه کې صفا کېدل دي، چې کم شی مو نه ته نه رامعلومیږي، پېغمبر ﷺ هغه بیان کړی دی، چې زه وینم: چې تاسو کله پر مخ باندې اوبه تېروئ، نو د هغه سره د مخ ګناه لیرې کیږي، او چیکله لاسونه او پښې مینځئ، یا پر سر باندې مسح کوئ، نو د دغه اندامونو ګناهونه هم د اوداسه په ذریعه باندې ختم کیږي، تر دې حده پورې: چې پېغمبر ﷺ فرمایلي دي: چیکله انسان د اوداسه څخه فارغه کیږي، نو هغه مکمل پاک او صاف وګرځي، او ټوله ګناهونه د ده د اندامونو څخه پاک سي.

لکه الله تعالی د قرآن کریم په یو آیت کې فرمایي:

.....﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾.(۱)

بې شکه نیک اعمال د انسان ګناه صفا کوي، مثلاً د یو چا څخه ګناه وسوه، د هغه څخه وروسته هغه سړي اودس وکړی، نو هغه ګناه ئې معاف سوه، او بیا د مسجد و طرفته ولاړی، نو الله تعالی پر هر قدم باندې یوه ګناه ور معافوي.

---

(۱) سورة هود: آیت نمبر ۱۱۴

Maktaba Tul Ishaat.com

ګناه یو قسم نجاست دی:

ګناه کول په باطني اعتبار سره د نجاست په مثل دی، چې د انسان په کم اندام سره هم ګناه وسي، نو هغه اندام باطني طور ناپاکه سي.

- سترګي که غلط نظر وکړي، نو هغه ناپاکه سي.
- ژبه که درواغ ووایي، هغه هم ناپاکه سي.
- غوږ که غیبت واوري، نو ناپاکه ګرځي.
- لاس که غلا وکړي، نو هم ناپاکه کیږي.
- پښې که د غلط عمل لپاره تګ وکړي، نو هغه هم ناپاکه سي.
- او په شرمګاه سره انسان زنا وکړي، نو هغه ناپاکه کیږي.

د ګناه بدبوئي:

اوس چیکله ګناه په باطني اعتبار سره یو نجاست بلل کیږي، نو د نجاست لازمي خاصیت بد بوئي ده، نو چې د انسان کم اندامونه ګناه وکړي، هغه اندامونه په باطني طور بد بویه وي، د دې دلیل په حدیث شریف کې هم راغلی دی.

لکه په یو حدیث شریف کې راغلي دي: چې انسان کله درواغ ووایي، نو د ده د خولې څخه بد بوئي راوزي، چنانچه فرشتې هغه بدبوئي محسوسه وي، او د هغه بنده څخه ډېرې لیرې ځي.

په یو بل حدیث کې لا دا هم راغلي دي: چې کله د انسان د وفات وخت راسي، نو عزرائیل علیه السلام د فرشتو سره د ده د روح قبض کولو لپاره ده ته راحاضر سي، نو بیا هغه فرشتې د ده اندامونه بویوي، چې په کمو اندامو سره ده ګناه کړې وي، نو د هغه اندامو څخه بدبوئي راپورته کیږي.

لکه تاسو به زمونږ او ستاسو په کورو کې لیدلي وي: چې کله دمابنام سالن پاته سي، نو سهار ئې د کور زنانه بوی ګوري: چې ایا دا سالم دی، او که خراب سوی، کچیري د هغه سالن څخه بوی راپورته سي، نو دستي ئې دا خراب بولي، او پر انبار ئې غورځوي، او که چیري د هغه بدبوئي نوي، نو بیا ئې دا په ښه طریقه ګرموي، او پخپلو بچیانو باندې ئې خوري.

Maktaba Tul Ishaat.com

بعینه داغه رنګه: فرشتې د مرګ په وخت کې د انسان د اندامونو بوی ګوري، که چیري د هغه څخه د ګناهونو بد بوئي راپورته سوي، نو فرشتې د هغه بنده څخه نفرت کوي، او د ده سره ډېره د سختۍ معامله کوي، او کچیري هغه بنده نیک عمله وي، او د ده اندامونه د ګناه د بدبوئي څخه پاک وي، نو بیا د ده اکرام او عزت کوي، او د ده سره د آسانۍ معامله کوي.

او ډېرو انسانانو ته په دنیا کې هم الله تعالی د انسانانو د ګناه حالت بطور کرامت ور ښکاره کوي: لکه د امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په باره کې راځي: چې هغه به کله د یو چا د اوداسه اوبه ولیدلې، نو ده ته به دستي د هغه ګناهونو معلومات کیدی: چې دغه اودس کونکی په کومه ګناه باندې اخته دی؟

د حضرت عثمان غنی رضی الله عنه حضور ته یو سړی راغلی، ده چې کله هغه ته وکتل: نو ئې وفرمایل: دې خلګو ته څه ور پېښه ده: چې زمونږ مجلسو لره د شتر بې مهار غوندي راځي؟ او د هغوی د سترګو څخه دبدنظرۍ او د زنا ځاځکي تویږي.

او بیا دغه د ګناه بدبوئي صرف د دنیا په زندګي کې نه، او نه صرف د مرګ په وخت کې انسان ته محسوسیږي، بلکه په جهنم کې د لوېدلو څخه وروسته هم د دغه اندامو څخه بد بوئي راپورته کیږي.

لکه په یو حدیث شریف کې راځي: چې زناکاره انسان چیکله په جهنم کې واچول سي، د هغه د شرمګاه څخه داسې بدبوئي را ولاړیږي: چې ټول جهنمیان به د هغه څخه په پرېشاني کې مبتلا وي، او هغه به ډېر زیات د غصې په شکل دغه جهنمي ته ګوري، او ورته وایي به: چې ستا د بدن څخه دا څنګه بدبوئي راپورته کیږي؟ چې هغه په جهنم کې هم زمونږ تکلیف نور را زیات او اضافه کړی؟

نیک اعمال خوشبوئي ده:

په نیکو اعمالو کې خوشبوئي وي، لکه څنګه چې د بد عمله انسانانو د اندامو څخه بد بوئي راپورته کیږي، دغه رنګه د نیک عمله انسانانو د اندامو څخه بیا خوشبوئي را ولاړیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

کچیري موږ په دنیا کي خپله زندګي په نیکو اعمالو کي تېره کړو، بیا خو به زموږ د جسم څخه هم باطني طور خوشبوئي راپورته کیږي.

الله تعالی په بعضو انسانانو کي خوشبوئي دومره زیاته پیدا کړېده: چي هغه ظاهراً هم انسانانو ته محسوسېدله، د مثال په ډول:

پخپله د پېغمبر ﷺ د بدن څخه دومره خوشبوئي را پورته کېدله: چي ام سلیم رضی اللہ عنہا به بچیان ور استول، او هغوی به په شیشو کي د پېغمبر ﷺ خوله مبارکه را جمعه کوله.

پېغمبر ﷺ یو ځل د اُمّ سُلیم څخه پوښتنه وکړه: ته زما خوله څه په کوې؟ هغې په جواب کي ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! موږ دغه مبارکه خوله د خوشبوئي سره ګډوو، نو د هغه خوشبوئي ډېره زیاتیږي، بیا چیکله په مدینه کي زنانه ودیږي، د هغه د خوشبوئي لپاره دغه خوله مبارکه بطور خوشبو استعمالوي.

په "مدینه منوره" کي د یو صحابي لور وډېدله، د هغه سره دومره څه نه وو: چي د خپلي بچي د خوشبوئي بندوبست وکړي، نو پېغمبر ﷺ هغه ته د خپلي خولې یو څو څاڅکي ور کړل، نو هغه زناني د خوشبوئي په شکل پر خپل لباس ولګول، بلکه هغې یو څه څاڅکي پخپل کور کي کښېښوول، چي آخر دهغه کور څخه هم خوشبوئي را ولاړېدله، حتی: چي په "مدینه منوره" کي هغه کور په "دار الطیبین" باندي مشهوره سو.

په بعضو روایاتو کي راځي: چي پېغمبر ﷺ په کمه لار کي تېرېدی، نو هغه لار به تولې خوشبویه سوه، او د مدیني خلګو ته به د پېغمبر ﷺ تېرېدل، د ده د خوشبوئي څخه ور معلومېدل.

د صدیق اکبر رضی اللہ عنہ زندګي الله تعالی د ګناهونو څخه محفوظه ګرځولې وه، چي د هغه په وجه به د ده د جسم څخه هم خوشبوئي را ولاړېدله، چي حضرت عمر رضی اللہ عنہ یو روایت رانقل کوي:

.....لقد كان ريحُ أبي بكرٍ أطيبُ من ريحِ المسكِ.(۱)

د ابوبکر صدیق د جسم څخه به داسي خوشبوئي راولاړېدله: چي د مشکو د خوشبوئي څخه به هم زیاته وه.

---

(۱) تاریخ الخلفاء.. باب الخلیفة الاول: ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ، صفحه نمبر ۴۹

Maktaba Tul Ishaat.com

امام عاصم رحمۃ اللہ علیہ به چیکله مسجد نبوي ته راغلی، هلته به ئې د قرآن کریم تلاوت کاوی، د ده د خولې څخه به داسي خوشبوئي را ولاړېدله: چي په ټوله مسجد نبوي کي به محسوسېدله.

یو ځل ېې چا د ده څخه پوښتنه وکړه: حضرت! ته په خوله کي یو خوشبوئي ایږدې، او که څه وجه ده: چي ستا د خولې څخه دومره خوشبوئي را ولاړېږي، چي مونږ هیڅکله بل ځای داسي خوشبوئي نده لیدلې؟

ده په جواب کي ورته وویل: چي زه په خوله کي هیڅ خوشبوئي نه ایږدم، بلکه خبره داسي ده: چي یو ځل ما د قرآن کریم تلاوت کاوی، او پر ما باندي خوب غلبه کړېوه: چي په هغه خوب کي ما ته پېغمبر ﷺ را حاضر سو، نو ئې راته وویل: چي اې عاصمه! ته په دومره محبت سره د قرآن کریم تلاوت کوې، چي زما زړه دا غواړي: چي تا پر خوله باندي مچ کړم، نو بیا زه پېغمبر ﷺ پر خوله باندي مچ کړم، نو د هغه وخت څخه زما د خولې څخه دغه خوشبوئي محسوسېږي.

شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمۃ اللہ علیہ په فضائل درود کي یوه خبره لیکلېده: چي یو سړي به همېشه د شپې د بیدېدلو څخه مخکي پر پېغمبر ﷺ درود شریف وایي، یوه شپه په خوب کي د پېغمبر ﷺ زیارت ئې په نصیب سو، نو هغه ورته وویل: چي ته ماته خپله خوله رانژدې کړه، چي په کومه خوله باندي ته پر ما باندي درود وایي، نو زه به تا پر دغه مچ کړم.

ده خپل مخ و پېغمبر ﷺ ته ور نژدې کړی، او هغه مبارک دی، پر مخ باندي مچ کړی، چي کله دده سترګي را رونې سوې، نو ټوله کور ئې د خوشبوئي څخه ډک دی، او د کور څخه ئې خوشبوئي ولاړېږي، بیا تر ډېرو ورځو پوري د ده د مخ څخه هغه خوشبوئي را پورته کېدله، او عامو انسانانو به محسوسوله.

د خواجه مشکي رحمۃ اللہ علیہ واقعه:

په هندوستان کي یو بزرګ دی، چي اوس ئې هم قبر موجود دی، د دغه بزرګ نوم: خواجه مشکي رحمۃ اللہ علیہ دی، چي د ده د بدن څخه به د مشکو غوندي خوشبوئي راولاړېدله، نو ځکه خلګو دی په دغه نامه باندي مشهوره کړی وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

عام خلګ به ده ته ډېر حیران وو، او پوښتنې به ئې ځنې کولې: چې ته څنګه خوشبوئي لګوې؟ چې هر وخت دې د لباس څخه بهترینه خوشبوئي را ولاړیږي، چیکله خلګو ډېر تنګ کړی، نو ده ورته وویل: چې زه خو خوشبوئي هیڅکله نه لګوم، نو بیا هغه خلګ ډېر ورته حیران ول، چې ستا د جامو څخه دغه خوشبوئي څنګه را پورته کیږي؟

ده په جواب کې ورته وویل: چې زما د خوشبوئي یو پس منظر دی، او هغه یوه واقعه ده، چې زه به ئې تاسو ته بیان کړم.

هغه دا: چې یو ځل زما د ځوانۍ او د طالب العلمۍ زمانه وه، زه په یو لاره کې روان وم، چې دخپل سبق ویلو لپاره مدرسې ته تلم، نو هلته یو مکان وو، چې د هغه په دروازه کې یو بوډۍ زنانه ولاړه وه، هغې ماته وویل: چې دننه په کور کې یو بنده زیات بیمار دی، او ته نیک انسان ئې یو ځل زما سره ورسه، چې پر هغه باندې به یو دم وکړې، کیدای سي: الله تعالی به هغه ته ستا په برکت شفا ورکړي.

ما د هغه زنانې پر خبره اعتماد وکړی، او کورته دننه ور سره ولاړم، چې څنګه زه په دروازه ننوتلم، هغې ددننه خوا څخه هغه دروازې ته قلف ور واچاوی، چې دهغه څخه وروسته دهغه کور مالکه چې ځوانه زنانه وه، زما مخته راغله، او د هغې نیت زما په باره کې خراب وو، او راته وئې ویل: زه همېشه تا پر دغه لار وینم، چې روان ئې، او زما زړه ستا سره ډېره مینه او محبت لري، او هم مي زړه ستا سره غواړي، او نن مي د دغه بوډۍ زنانې په ذریعه ته کور ته رادننه کړې، لهذا زه اوس ستا څخه هغه څه غواړم: چې یو زنانه ئې د نارینه څخه غواړي.

هغه زنانې چیکله ماته د خپل غلط نیت اظهار وکړی، نو زه ډېر زیات پریشانه سوم، او د دې د غوښتنې د منلو څخه مي انکار وکړی، او د دباندې راوتلو مي زیات کوشش وکړی، لیکن: هلته ډېر غټ قلف لګېدلی وو، چې ما هیڅ نسو کولای.

زه په دې وخت کې خپل رب ته متوجه سوم، او په دغه الفاظو مي:

.....اللَّهُمَّ خِرْ لِي وَاخْتَرْ لِي﴾.(۱) د الله تعالی څخه دنجات لپاره د یو طریقې استخاره وغوښته.

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۳۵۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

لکه دا الفاظ ویل: د پیغمبر ﷺ مختصره استخاره ده، چیکله یو څوک یو ځای په مشکل کي مبتلا سي، او پر هغه ځای باندي فیصله نسي کولای، او د تفصیلي استخارې کولو موقع هم نوي، نو بیا خو پیغمبر ﷺ د انسانانو لپاره دغه الفاظ د استخارې ویلي دي، چي دغه الفاظ دي ووایي، او خپل رب ته دي متوجه سي، چي الله تعالی کومه خبره په زړه کي ور واچوله، په هغه دي عمل وکړي.

نو هغه زناني ورته وویل: کچیري ته زما خبره نه منې، نو زه شور جوړوم، او پر تا بهتان لګوم، او په خلګو دي په ډبرو سنګسار کوم، اوس ته د دوو لارو څخه د یوې انتخاب وکړه، یا سنګسار بدل د ځان لپاره انتخاب کړه، یا زما سره ګناه کولو ته تیار سه.

دی وایي: چي د هغه دعا په برکت الله تعالی زما په ذهن کي دا خبره راواچوله: چي ما هغې ته وویل: چي زما د "بیت الخلا" تللو ته ضرورت دی، چي زه کله د هغه ځای څخه رافارغه سم، بیا به ستا سره خبره کوم.

هغه زناني په دماغ کي دا راغله: چي دی خو ګناه کولو ته تیار سو، نو ماته ئې د "بیت الخلا" دروازه را وښوولې، زه چیکله "بیت الخلا" ته ورغلم، نو هلته ګندګي او نجاست پروت وو، هغه نجاست مي پخپلو لاسو پر خپل بدن او جامو باندي ولګاوی، چیکله زه دباندي راووتلم، نو زما د بدن څخه سخته بدبوئي ولاړه دله.

چیکله هغه زناني ماته وکتل، د دې په زړه کي زما څخه نفرت پیدا سو، نو هغه بوډی ته وایي: چي دا خو لیونی دی، زما د کور څخه ئې وباسه، په دغه ما خپل ایمان محفوظه کړی، او د هغه کور څخه راووتلم.

د هغه څخه وروسته زه پریشانه سوم، چي زما د بدن او جامو څخه زیاته بدبوئي ده، نو ژر د مدرسې غسل خانې ته راغلم، پر خپل بدن او جامو مي اوبه واچولې، او څه ناڅه مي پاک کړل.

چیکله مي هغه نودې کپړې واغوستلې او په صحیح طریقه مي بدن هم نکړی صفا، او په منډه درسګاه ته راغلم، چی زه راننوتم، نو ټولو شاګردانو ماته وکتل، او استاد سبق ودراوی، او ماته ئې ویل: چي نږدې راسه! نو زه نږدې ورغلم، هغه ماته ویل: د دې جسم څخه دي په کم شکل ښه خوشبوئي را ولاړیږي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

زما ګمان داسو: چې زما دبدن څخه به بدبوئي ولاړيږي، او استاد زما سره مذاق کوي، نو ځکه خوشبوئي رايادوي، نو په تنهائي کي مي د هغه بدبوئي څخه د شرمندګي په خاطر هغه خپله ټوله واقعه استاد ته بيان کړه.

نو استاد راته وويل: چې تا د خپل ايمان د حفاظت لپاره پر ځان باندي نجاست او بدبوئي لګولې ده، نو الله تعالى بيا ډېر کريم ذات دى، چې هغه بدبوئي ئې په خوشبوئي در بدله کړېده.

نو دا يو اصول دي: چې دنيکو اعمالو په وجه د بدن څخه خوشبوئي راپورته کيږي، او د ګناه کولو په وجه د انسان بدن بدبويه ګرځي.

د هر نيک کار څخه مخکي بسم الله ويل:

اسلام د موږ ته دا تعليم را کوي: چې تاسو به هر نيک کار د الله تعالى په نامه سره شروع کوئ، چې د انسان د زندګي توجه ټوله د الله تعالى و ذات ته ور واوړي، چې قدم پر قدم او لمحه به لمحه خپل حقيقي خالق ياد وساتي، او پر زړه او دماغ ئې هر وخت د هغه مبارک نوم نقش وي، نو ځکه پيغمبر ﷺ فرمايلي دي:

.....كُلُّ كَلَامٍ، أَوْ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُفْتَحُ بِذِكْرِ اللهِ، فَهُوَ أَبْتَرُ﴾.(۱)

هر مهم او نيک کار چې په بسم الله سره شروع نسي، هغه بې برکته وي، مثلاً د خورک کولو څخه مخکي بسم الله د خوب کولو څخه مخکي بسم الله، د جامو اغوستلو څخه مخکي بسم الله، او د خط ليکلو يا د سبق ويلو څخه مخکي بسم الله، غرض دا: چې مؤمن به دهر عمل څخه مخکي بسم الله وايي، نو پدې شکل به دى د ايمان کمال ته رسيږي.

ځکه د بسم الله ويونکي دا عقيده وي: چې د عالم په دغه کارخانه کي هر کار د الله تعالى د مبارک نامه سره ترلى دى، خورک هم د الله تعالى په نامه سره، تګ هم د الله تعالى په نامه سره، نو په هر عمل کي به دى د الله تعالى په نامه سره برکت او مدد حاصلوي.

---

(۱) مسند احمد: حديث نمبر ۸۷۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

پدې وجه پېغمبر ﷺ حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ ته فرمایل: چې کله ته اودس کوې. نو بسم الله وایه، چې تر څو پوری داوداسه څخه فارغه سوی نه ئې، تر هغه وخته پوري ستا محافظي فرشتې ستا نیکیاني لیکي.

چیکله ته د خپلي زناني سره همبستري کوي، نو هم مخکي بسم الله وایه، نو تر غسل جنابت پوري به فرشتې ستا نیکیاني لیکي، د دغه صحبت په نتیجه کي که چیري یو بچی پیدا سي، نو د هغه او د هغه د اولاد د ساه اخیستلو په مقدار ستا په عملنامه کي نیکیاني لیکل کیږي.

اې ابو هریره! چیکله ته پر سوارلي باندي سپرېږې، نو "بِسْمِ اللهِ والحَمْدُلله" وایه، پر هر قدم به ستا لپاره یوه نیکي لیکل کیږي، او چې ته کله په کښتۍ کي سپرېږې، نو "بِسْمِ اللهِ والحَمْدُ اللهِ" وایه، چې تر څو پوري د کښتۍ څخه دباندي نه ئې راوتلی، نو به هم ستا په عملنامه کي مسلسل نیکیاني لیکل کیږي.(۱)

په یو روایت کي حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمایي: چې پېغمبر ﷺ به فرمایل: چې کله انسان لباس د ځان څخه لیري کړي، نو د ده د شرمګاه او د شیطان د نظر په مابین کي صرف یوه پرده وي، هغه ده: چې انسان "بِسْمِ اللهِ الرَّحمنِ الرَّحِيْمِ" ووایي.(۲)

او حضرت عائشه مبارک یو روایت رانقل کوي: چې پېغمبر ﷺ به فرمایل: چې په تاسو کي یو څوک خورک کوي، نو اول دي بسم الله وایي، که ئې په اول کي هېره سوه، نو بیا دي په آخر کي صرف دا رنګه وایي: "بِسْمِ اللهِ اوَّلُه و آخِرُه".(۳)

یعني د خورک کولو څخه مخکي که د یو چا څخه هېره سوه، نو د خورک په مابین کي یا د خورک کولو په آخر کي حتي: که یوڅوک د لوښي د څښلو په وخت کي بسم الله ووایي، نو هم ئې هغه برکت په نصیب کیږي.

حضرت عائشې مبارکې په یو روایت کي رانقل کړي دي: چې یو ځل پېغمبر ﷺ د خپلو شپږو ملګرو سره خورک کوی، په دغه دوران کي یو اعرابي سړی راغلی، او په

---

(۱) تفسیر کبیر بحواله: علمي تقریرونه: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۳۸

(۲) تفسیر کبیر: جلد نمبر ۸، صفحه نمبر ۲۴۲

(۳) جامع الاصول: جلد نمبر ۸، صفحه نمبر ۳۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

دوو ګولو کي ئې هغه خورکه ټوله ځني پورته کړه، پېغمبر ﷺ وفرمایل: کچیري دغه سړي بسم الله ویلې وای، بیا خو دغه خورکې ستاسو د ټولو لپاره کفایت کاوی.

دغه رنګه په یو بل روایت کي راځي: چې صحابه وو د پېغمبر ﷺ څخه غوښتنه وکړه: چې اې دالله تعالی رسوله! موږ همېشه خورک کوو، خو نه په مړه‌ږو، پېغمبر ﷺ پوښتنه ځني وکړه: چې شاید تاسو به خورک جلا جلا کوئ، هغه صحابي ورته وویل: چې هو، زموږ خورک جلا جلا وي، نو پېغمبر ﷺ ورته وویل: تاسو خورک پر یو ځای سره کوئ، او په ابتدا کي ئې بسم الله وایاست، الله تعالی په هغه خورکه کي ستاسو لپاره برکت واچوي، او هم به په هغه خورکه سره ستاسو د ټولو کفایت وسي.

حضرت امیه بن مخشی رضی اللہ عنہ یو روایت رانقل کوي: چې یو ځل پېغمبر ﷺ ناست وو، او یو سړي خورک کوی، لیکن په ابتدا کي ئې بسم الله نه وویله، تر دې حده: چې کله د خورکې یوه ګوله پاته وه، نو هغه چې هغه ګوله پورته کوله، "بِسْمِ اللهِ اوَّلُه و آخِرِه" ئې ووایي، پېغمبر ﷺ وخندل، او بیا ئې وویل: چې شیطان مسلسل د دغه سړي سره خورک کاوی، لیکن چې ده کله په آخر کي بسم الله وویله، نو شیطان چې څه خوړلي وو، نو هغه ئې ټوله قی کړو.

په روایت کي حضرت جابر رضی اللہ عنہ فرمایي: چې ما د پېغمبر ﷺ څخه اوریدلي دي: چې ده به فرمایل: چې په تاسو کي یو څوک کورته ننوزي، او بسم الله ووایي، او بیا چې خورک کوي، هم بسم الله ووایي، نو شیطان خپلو ملګرو ته وایي: چې ستاسو لپاره نن پدې کور کي نده شپې تېرولو ځای سته، او نه د خورک کولو بندوبست سته.

او کچیري هغه سړی وکورته د ننوتلو په وخت کي بسم الله ووایي، لیکن د خورک کولو په وخت کي ئې هېره سي، نو شیطان وایي: چې خورک خو پدې کور کي سته، لیکن د شپې تېرولو ځای نسته.

او که د کور ننوتلو په وخت کي بسم الله ځني هېره سي، او هم د خورک کولو په خت کي ځني هېره سي، نو شیطان خپلو ملګرو ته وایي: چې راځي: نن زموږ او ستاسو لپاره پدې کور کي هم د خورک او هم د شپې تېرولو موقع ده. (۱)

(۱) جامع الاصول: جلد نمبر ۸، صفحه نمبر ۳۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د بسم الله متعلق یو څو حکایات:

حضرت حذیفه رضی الله عنه فرمایي: چیکله به موږ د پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم سره خورک کولو ته حاضر سو، چي تر څو به پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم شروع نوه کړې، تر هغه وخته پوري به موږ خورک نه کوی.

یو ځل موږ ټوله پر خورک کولو باندي حاضر وو، چي یو دم یو مینځه داسي بې اختیاره په منډه باندي را روانه ده، ګویا: یو څوک د شا د خوا څخه دا راپوري وهي، هغې یو دم خورک ته لاس ور اچوی، لیکن پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د هغې لاس ونیوی.

د دې څخه وروسته بیا یو اعرابي سړی هم داغه رنګه په منډه باندي راځغاستی، لکه یو څوک چي ئې را پري وهي، هغه هم خپل لاس ډوډۍ ته رسول غوښتل، پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د هغه لاس هم ونیوی.

وروسته پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم وفرمایل: چي شیطان غوښتل چي د ځان لپاره په دغه شکل نفقه برابره کړي، چي یو څوک د بسم الله ویلو بغیر خورک شروع کړي، نو ده اول ځل دغه مینځه راځغلوله، نو ما د هغې لاس ونیوی، بیا شیطان دغه اعرابي سړی را ځغلاوی، چي د هغه لاس مي هم ونیوی، د الله تعالی په ذات دي مي قسم وي: چي د شیطان لاس د دوی دواړو لاسو سره ما پخپل لاس نیولی دی. (۱)

د بسم الله فضیلت، یو واقعه:

د روم قیصر امیر المؤمنین حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته یو خط ولیکی، چي زما پر سر باندي همېشه درد وي، ته ماته یو دوا را واستوه.

حضرت عمر رضی الله عنه هغه ته یو خولۍ ور واستوله، چیکله هغه قیصرِروم پر سر کښېښووله، نو د ده د سر درد به ختم سو، لیکن چیکله به ئې هغه خولۍ د سر څخه لیري کړله، نو درد به بیا شروع سو.

(۱) جامع الاصول: جلد نمبر ۸، صفحه نمبر ۳۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د روم بادشاه دې خبره ته ډېر په تعجب کې وو، خو بالآخر ئې هغه خولې سره وسپوخوله، خو د هغې دمابین څخه د کاغذ یو ټکړه راووتله، چې پر هغه باندې "بسم الله الرَّحمن الرحیم" لیکلی وو.(۱)

د خالد ابن ولید مضبوطه عقیده:

د پېغمبر ﷺ د وفات څخه وروسته یو ځل د صحابه وو یو لښکر پر یو قلعه باندې محاصره واچوله، چې کله محاصره ډېره اوږده سوه، او په قلعه کې محصور خلک زیات تنګ راغلل، نو هغوی خپل یومشر د حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه سره د خبرو کولو لپاره د هغه خیمې ته راواستوی.

چیکله د حضرت خالد بن ولید د هغه سره ملاقات وسو، او خبرې کامیابه سوې، نو هغه د قبیلې مشر چې واپس تلی، نو د هغه سره یو چیښبنه ښکاره سوه، حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه پوښتنه ځنې وکړه: چې دا چیښبنه د چش ده؟ هغه ورته وویل: چې پدې کې زهر قاتل دي، او د دې لپاره مې را وړې ول: کچیرې زما او ستا خبرې کامیابی ته رسېدلې نوای.

نو ما بیا هیڅکله هغه قوم ته خپل رنګ ور ښکاره کولای نسو، نو دا مې فیصله کړې وه: چې زه به دغه زهر چیښبم، او خپل ځان به پخپله باندې قتل کوم.

حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه هغه چیښبنه ځنې واخیستله، او ورته وئې ویل: چې پر دې زهرو باندې ستا څومره یقین دی: هغه ورته وایي: چې دا دومره تیز زهر دي: که صرف یو چا د دې بوی وکاتی، نو زما عقیده ده: چې پر هغه ځای باندې به مړ سي، او بیا به ژوند و نه کړي.

حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه سر ور خلاص کړی، او هغه سړي ته ئې وویل: چې ته اوس و ماته ګوره: نو هغه د زهرو چیښبنه ئې پر سر پورته کړه، او:

.....بِسم الله الَّذِي لَا يضر مَعَ اسْمه شَيْء فِي الأَرْض وَلَا فِي السَّمَاء وَهُوَ السَّمِيع الْعَلِيم﴾.(۲) ئې وویله، او هغه زهر ئې ټوله وچیښل.

---

(۱) تفسیر کبیر: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۱۷۱

(۲) سمط النجوم العوالی فی انباء الاوائل: صفحه نمبر ۳۰۴

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله پر ده باندي د هغه زهرو اثر را نغلی، نو هغه د قبیلې مشر ډېر حیران ورته پاته سو، او د څه حیرانتیا څخه وروسته ئې کلمه وویله، او پر هغه ځای باندي مسلمان سو، چې د هغه په وجه الله تعالی هغه ټوله قبیله په اسلام باندي مشرفه کړله.

په بسم الله کي د الله تعالی نمونه:

تاسو ګورئ! په "بسم الله الرّحمن الرحیم" کي د الله تعالی درې نمونه راغلي دي، اول نوم: الله دی، دا د الله تعالی اسم ذاتي او اسم محضه او خاص نوم دی، د دې څخه علاوه چې د الله تعالی څومره نمونه دي، هغه ټوله اسماء صفتي دي، یعني: د الله تعالی د صفاتو څخه د یو صفت مظهر وي، لکه: خالق، مالک، او نور نومونه.

او لفظ د الله په قرآن کریم کي دوه زره درې سوه شپیته(۲۳۶۰) واره مکرر راغلی دی، او دا د اسم اعظم بنیاد دی، چې تر څو پوري دغه نوم په دنیا کي د یو چا پر ژبه باندي باقي پاته وي، نو قیامت نه راځي، او چې لکه د دنیا څخه دغه نوم پورته سي، او یو ځای هم د الله، الله ویلو والا پاته نوي، نو قیامت په قائم کیږي.

د دې څخه وروسته لفظ د رحمن دی، دا د الله تعالی اسم صفتي دی، د دې تعلق د دنیا د لوی لوی امورو سره دی، او داد الله تعالی د رحمت د صفت مظهر دی، چې ټولي دنیا او ټولو کائناتو ته شامل دی، او په حدیث شریف کي راځي:

چې د الله تعالی سل(۱۰۰) رحمتونه دي، په دنیا کي د هغوی څخه صرف د یو رحمت ظهور سوی دی، چې د هغه په برکت سره ټوله انسانان او جنات او حیوانان پخپل مابین کي د الفت او شفقت اظهار کوي، دا ټوله د هغه صفت اثر دی، او د هغه صفت په وجه باران او رزق الله تعالی عامو مخلوقاتو ته ور کوي، هم سمعه او بصر او تکلم او فهم ټولو انسانانو ته الله تعالی عام ګرځولی دی، چې په هغه کي د مسلمان او کافر هیڅ امتیاز نسته، لکه یو شاعر وایي:

اے کریم! کہ از خزانہ غیب
گبر و ترسا وظیفہ خور داری

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغه څخه وروسته رحیم لفظ دی، دا هم د الله تعالی اسم صفتي دی. لیکن د دې تعلق د آخرت د امورو سره دی، په دنیا کي انسانیت ته ایمان او تقوی او د آخرت اعمال آسانه کیدل دا د دغه صفت مظهر دی.

او بیا به ددې صفت ظهور په میدان محشر کي وي، چیکله د ښه او بد د تمیز عام اعلان وسي، نو بیا به د دغه صفت په برکت د الله تعالی پر نیکو بندګانو باندې د ده رحمت په کامله طریقه ښکاره سي، چې پر دوی باندې به د الله تعالی دنعمتونو یو قسم باران راځي.

پدې وجه باندې په بعضو روایاتو کي راغلي دي:

.....یَارَ حْمنَ الدُّنْیَا وَ یَا رَحِیْمَ الْآخِرَۃِ﴾.

اې د دنیا رحمانه! او د آخرت رحیمه دا په اصل کي دغه حقیقت ته اشاره ده.

دوستان را کجا کنی محروم

تو کہ با دشمنان نظر داری

حضرت علي رضی اللہ عنہ یو سړي ته ګوري، چې هغه "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیْمِ" لیکي، نو ده ورته وویل: ته بسم الله خوشخطه لیکه، ځکه یو سړي بسم الله خوشخطه لیکلې وه، نو الله تعالی د ده د مغفرت ذریعه وګرځوله.

په یو روایت کي راځي: چې یو سړي بسم الله پر یو کاغذ باندې لیکلې ولیدله، نو هغه ئې مچ کړله، او پر سترګو باندې ئې کښېښوولې، نو د دې عمل په وجه الله تعالی ده ته بخښنه وکړه.(۱)

د حضرت بشر حافي رحمہ اللہ واقعه، او د بسم الله برکت:

زمونږ په تېرو بزرګانو کي داسي ډېر پېښ سوي دي، چې د بسم الله د عزت کولو په برکت الله تعالی د ډېري کښتي درجې انسانان په ډېر لږ وخت کي د ډېرو لوړو درجو پیدا کولو مالکان ګرځولي دي.

---

(۱) تفسیر قرطبی: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۹۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د دې امت د عظیم محدث امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ چې د فقه حنبلي امام وو، په زمانه کې یو سړی وو، چې د هغه نوم بشر حافي وو. هغه به همېشه شراب چېښل او شپه او ورځ به د شرابو په نشه کې مست وو، او آزاده زندګي به ئې تېروله.

یوه ورځ د شرابو د نشې په حالت کې پر یو لار باندې را روان دی، که ګوري: نو مخته یو کاغذ پروت دی، چې پر هغه باندې بسم الله شریفه لیکلې وه.

او هغه کاغذ د انسانانو تر پښو لاندې کېدی، او د هغه ډېره بې احترامي کېدله، نو ده هغه کاغذ را پورته کړی، او هم ئې صفا کړی، او پر هغه باندې ئې د خپل وسع مطابق خوشبوئي ولګوله، او په ډېر قدر او احترام سره ئې د دیوال په یو چاک کې یعني په یو خوندي ځای کې کښېښوی.

چیکله کورته راغلی، ماښام ښده سو، نو په خوب کې د الله تعالی لطرفه یو هاتفي آواز ور باندې کوي: او ورته وایي:

.....یَا بِشْرُ , طَیَّبْتَ اِسْمِيْ لَاُطَیِّبَنَّ اِسْمَكَ فِي الدُّنْیَا وَالآخِرَةِ﴾.

اې بشره! تا زما نوم خوشبویه کړی، او هم دې د هغه قدر او احترام وکړی، زه به ستا نوم په دنیا او آخرت کې ضرور خوشبویه کوم، نو د هغه څخه وروسته بیا الله تعالی بشر حافي ته د توبې کښلو توفیق ور کړی، او په ډېر لنډ وخت کې ئې د ولایت کبرٰی مقام ته ور ساوی.

د ده په حالاتو کې لیکلي دي: چې یوه ورځ پر یو لار باندې روان وو: نو خلګو به د ده په باره کې ویل: چې دا هغه سړی دی: چې ټوله شپه نه بیدیږي، یعني عبادت کوي، او په درې(۳) ورځې کې یو ځل روژه ماتوي، یعني: څه خوري.

ده چیکله دا واورېدل، نو ئې وویل: چې زه خو داسې نه یم: چې ټوله شپه نه بیدېږم، بلکه ټوله شپه ویښ هیڅکله نه یم پاته سوی، او ما چې کله روژه نیولې ده، نو د هغه ورځې په شپه کې مې ضرور ماته کړېده، لیکن دا د الله تعالی فضل او کرم دی: چې د انسان په زړو کې ئې زما متعلق داسې فکرونه ور اچوي: چې هغه ما په زندګي کې کړي نوي.

د ده و ومخته یو ځل د قرآن کریم دا آیت یو چا تلاوت کړی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا﴾.(۱)

ایا ما ستاسو لپاره دغه مځکه فرش نده جوړه کړې، ده چیکله دا واورېدل، چې مځکه زمونږ لپاره زمونږ د رب فرش دی، نو ئې دستي د پښو څخه چوتې ویستلې، او پر مځکه به یېلي پښې ګرځېدی، او دا به ئې ویل: چې یا الله! زه هیڅ کله ستا پر فرش باندې د چوتو سره نه ګرځم، بیا ئې تر مرګه پورې ژوند دغسې تېر کړی، لیکن پدې سر خلاصول: دا مسئله نده: بس دا د هغه یو حال وو، چې پر ده باندې ئې غلبه کړېوه.(۲)

د الله تعالی لطرفه د بشر حافي قدر داني:

چیکله بشرحافي رحمۃ اللہ علیہ د ځان سره دا فیصله وکړله: چې د الله تعالی پر فرش به د چوتو سره نه ګرځم، د الله تعالی سره د هغه د دغه فیصلې دومره قدر وو: چې الله تعالی مځکې ته دا حکم وکړی: چې پر کمه لار بشر حافي تېرېږي: کچیرې په هغه کې نجاست پروت وي، نو بیا به ته هغه نجاست تېروې، چې زما د یو محبوب بنده پښې په هغه نجاست خرابې نسي.

بیا چې به کله پر کمه لار حضرت بشرحافي په لڅو پښو تېرېدی: که به چیرې پر هغه مځکه باندې نجاست یا نور مضر څه پراته ول، نو مځکه به سره چاودله، او هغه نجاست به په مځکه باندې دننه سو.

د احمد بن حنبل رح په زړه کې د بشر حافي رح قدر:

امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ به د خپل مشهور کتاب "مسند امام احمد" روایات طالبانو ته پیشول، او د حدیثو د درس به ئې ډېرلوی مجلس روان وو، او په هغه کې به ده ته په زورنو شاګردان او محدثین ناست ول.

---

(۱) سورۃ النبأ: آیت نمبر ۶

(۲) الرسالة القشیریه: باب فی ذکر مشایخ هذه الطریقه و ما یدل: صفحه نمبر ۴۸،، تجلیات جذب: حصه نمبر ۳، صفحه نمبر ۲۸

Maktaba Tul Ishaat.com

کله به داسي وسول: چي په هغه لار کي به بشرحافي رحمة الله علیه را روان وو، امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه به چي کله ولیدی، نو د حدیثو د درس په مابین کي به د هغه د قدر او احترام پخاطر ولاړېدی، حالانکه حضرت بشرحافي رحمة الله علیه عالم نه وو.

یو ځل د ده شاګردانو د ده څخه پوښتنه وکړه: چي حضرت! ته خو دخپل وخت لوی محدث ئې، او الله تعالی دې پر زیات علم در نصیب کړی دی.
او دغه صاحب چي پدې لاره کي تیریږي، دا خو عالم ندی، بیا ته ولي د هغه د قدر او احترام لپاره ولاړیږې؟ او د هغه دومره زیات قدر او احترام لرې؟

ده په جواب کي ورته وویل: چي زما او د ده په مابین کي دا فرق دی: چي زه د کتاب عالم یم، او دغه حضرت چي پدې لاره کي تیریږي، زما په الله تعالی قسم! دا د الله تعالی د ذات عالم دی.
یعني: زما سره صرف د کتاب علم دی، او د ده سره د خپل رب او الله تعالیٰ علم دی، تاسو ته څه معلومه ده: چي د الله تعالی په دربار کي د ده څومره قدر او احترام دی، او هلته د ده کم مقام دی.

نو حضرت بشرحافي رحمة الله علیه ته چي الله تعالی کم مقام ور کړی وو، هغه هم ابتدا ئې د دې ځای څخه سوبوه: چي ده د الله تعالی د نامه چي هغه په "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْم" کي وو، قدر او احترام کړی وو.

نو الله تعالی دي زموږ او ستاسو په زړو کي د بسم الله او د الله تعالی د نامه قدر او احترام پیدا کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او هم دي په ژوند کي دا عادت رانصیب کړي، چي د هر عمل ابتدا مي د الله تعالی په پاک نامه یعني: په "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْم" سره وکړئي.
الله تعالی دي داڅو خبري قبولي او مقبولي وکړئوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د صبر بیان، اوله حصه

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الہاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴾. (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿ قِيلَ: أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ؟ قَالَ: أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ لَهُ اسْتِعْدَادًا ﴾. (۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي امتحاني زندګي ور کړيده، د انسان د دنيا زندګي د مختلفو امتحاناتو او مشکلاتو يو خزانه ده، کله به انسان ته د صحت په حواله مشکلات وي، کله به د مال او دولت په حواله مشکلات وي، کله به خپل مينځي اختلافات او نوري پريشاني وي، خو د دغه ټولو مشکلاتو د حل يوازني لار الله تعالى د انسان لپاره په صبر کي اينبي ده.

ځکه د صبر کونکي انسان سره د الله تعالى د ملګرتيا او معيت وعده ده، لکه الله تعالى دغه وعده په قرآن کريم کي په مختلفو ځايو کي به تکرار سره راکړې ده، چې:

.....إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾. (۳)

---

(۱) سورة الاعراف: آيت نمبر ۲۵

(۲) الزهد و الرقائق لابن المبارک: حديث نمبر ۲۷۲

(۳) سورة البقره: آيت نمبر ۱۵۳

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی د صابرینو ملګری دی.
نو په دنیا کې چې پر انسانانو باندې مشکلات راځي، الله تعالی به د خپلې ملګرتیا پخاطر د انسان سره په هغه مشکلاتو کې د آسانۍ معامله کوي.
او چیکله زندګي په صبر کې تېره سي، نو د مرګ څخه وروسته هم الله تعالی د دغه صبر په خاطر انسان ته ډېر لوی اجر او ثواب ورکوي.

بلا حسابه جنت ته داخلېدل:

په یو روایت کې راځي: چې د قیامت په میدان کې به د عدل ترازو قائم سوی لا نوي، چې یو فرشته به اعلان وکړي، چې صبر کونکي انسانان چیرې دي؟ نو چې کوم چا په دنیا کې پر تکلیفونو باندې صبر کړی وي، نو هغه به ولاړ سي.
او هغه فرشته به دوی ټوله د جنت پر طرف روان کړي، چیکله د جنت دروازې ته ورسیږي، نو د جنت د خازن چې د هغې نوم: "رضوان" دی، څخه به د دروازې د خلاصولو مطالبه وکړي.
نو هغه فرشته به حیرانه سي، چې یا الله! تر اوسه پورې خو هغه میزان د عدل قائم سوی لا ندی، چې ستا دغه بندګان بیا و جنت ته د داخلېدلو تمنۍ لري.
نو د الله تعالی څخه به غوښتنه وکړي: چې یا الله! اوس زما لپاره څه حکم دی؟ چې زه څه وکړم؟ الله تعالی به ورته وایي: چې دا کوم خلګ دي؟ پر کوم عمل د جنت داخلېدل د حساب شروع کېدو څخه مخکې غواړي؟ هغه فرشته چې کله د دوی څخه پوښتنه وکړي، نو دوی به ورته وایي: چې موږ صابرین یو، الله تعالی زموږ سره په قرآن کریم کې د جنت وعده کړې ده.
فرشته به دا حال د الله تعالی و حضور ته پیش کړي، نو د الله تعالی لطرفه به حکم ورته وسي: چې ما د دې انسانانو سره پخپل کتاب کې پدې الفاظو چې:
.....﴿إنما يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾.(۱) چې زما هغه بندګان چې په دنیا کې ئې د صبر زندګي تېره کړې وي، زما معامله به د دوی سره بلا حسابه وي، نو د جنت

(۱) [illegible]

Maktaba Tul Ishaat.com

رضوان فرشته به و دوی ته دروازه ور خلاصه کړي، او دوی به د حساب او کتاب شروع کېدلو څخه مخکې بیا جنت ته ځان ورسوي.

د الله تعالی لطرفه معذرت:

بعضي روایات داسي راځي: چې د قیامت په ورځ به الله تعالی یو بنده خپل ځان ته را طلب کړي، دا به هغه بنده وي: چې هغه ته په دنیا کې کم رزق ور کول سوی وي، او هغه پر دغه خپل کم رزق باندې د صبر او شکر په شکل ژوند تېر کړی وي، الله تعالی به د هغه بنده څخه دا رنګه معذرت غواړي: لکه یو دوست چې د بل دوست څخه معذرت غواړي.

او الله تعالی به ورته وایي: اې زما بنده! ماتاته په دنیا کې رزق کم در کړی وو، د هغه وجه دا نه وه: چې تا پر ما باندې قدر نه درلودی، او نه دا وجه وه: چې زما په خزانو کې کمی وو، ما صرف ستا لپاره: دغه نعمتونو تیار کړي وو، چې هغه ته تا پخپل عمل باندې ځان نسو رسولای، نو چیکله ما دغه حالات پر تا راوستل، نو ته مې د دغه نعمتو مستحق جوړ کړې.

په حدیث شریف کې راځي: چې هلته دوی ته کوم نعمتونه ور کول کیږي، نو:

.....يَوَدُّ أَهْلُ العَافِيَةِ يَوْمَ القِيَامَةِ حِينَ يُعْطَى أَهْلُ البَلَاءِ الثَّوَابَ لَوْ أَنَّ جُلُودَهُمْ كَانَتْ قُرِضَتْ فِي الدُّنْيَا بِالمَقَارِيضِ﴾.(۱)

چې کومو خلګو په دنیا کې مشقت او تکلیف نوي لیدلی، او دغه نعمتونو ته ګوري، نو دوی به دا تمنی کوي: کاشکې! زمونږ بدنونه په دنیا کې په غځیانو باندې پرې سوي وای، خو نن دغه نعمتونه زمونږ په نصیب او قسمت کې ولای.

د صبر معنی:

خو زمونږ او ستاسو په ماحول کې د صبر معنی ډېره محدوده ده، بس هغه دا: چې پر انسان باندې کله یو مصیبت راسي، نو د ژړا او فریاد پر ځای خاموشه پاته کېدل، دې ته صبر وایي.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۴۰۲

Maktaba Tul Ishaat.com

حالانکه د شریعت په اصطلاح کي د صبر مفهوم او معنی ډېره عامه او وسیع ده، د هغه د واضح کولو لپاره د صبر اقسام او درجات مقرر سوي دي.

۱. صبر علی الطاعة.
۲. صبر عن المعصیة.
۳. صبر علی المصیبة.

صبر علی الطاعة:

د صبر علی الطاعة معنی دا ده: چي د الله تعالی د احکامو په پر ځای کولو او د الله تعالی د فرمانبرداری کولو لپاره خپل نفس مجبوره کول، که څه هم هغه کار پر نفس باندي ډېر زیات مشقت راولي، مګر بیا هم انسان خپل نفس د هغه کار و کولو ته مجبوره کړي.

لکه یو صحابي میدان جنګ ته ور شوه کیږي، لیکن نفس ئې پر شا شا کیږي، دی دې خپل نفس ته وایي:

.....اَقْسَمْتُ یَا نَفْسُ! لَتَنْزِلَنَّه کَارِهَةً اَوْ لِتَطَاوِعَنَّه﴾.

زما دي په الله تعالی قسم وي: اې نفسه! چي ته به اوس دغه میدان جنګ ته ورشوه کیږې، که دي خوښه وي، او که ناخوښه، ته به په دغه جنګ کي حصه اخلې.

صبر عن المعصیة:

ډېر ځله داسي وي: چي د انسان نفس د یو ګناه غوښتنه او تمنّی کوي، مګر انسان دغه نفس د دغه ګناه کولو څخه راګرځوي.

لکه یو ځای انسان د بدنظری پر ځای راسي، نو د انسان نفس پدې وخت کي د بد نظری کولو تمنّی او تقاضا کوي، لیکن انسان دا خپل نفس را قابو کړي، او نظر مځکي ته کښته کړي، او تر هغه ځای ځان تېر کړي.

صبر علی المصیبة:

چېرکله پر انسان یو مصیبت یا پریشاني راسي، نو دی پر هغه باندي هیڅ شکوه او شکایت و نه کړي، بلکه د الله تعالی په فیصله باندي راضي وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

اول دوه قسمونه دصبر مختصراً پدې الفاظو هم انسان څوک په پوه کولای سي، چې خپل نفس د الله تعالی د حکمونو پابنده کول، او خپل خواهشات د الله تعالی د حکم په مقابل کې شاته غورځول، بیا هغه که د یو ګناه څخه د بچاوېدولو لپاره وي، یا د یو نیک عمل د کولو لپاره وي، بس انسان دا اراده ولري: چې زما ارمانونه دي ټول ضائع سي، او زما خواهشات دي ټول تر پښو لاندې سي، خو زه به د الله تعالی د حکم خلاف هیڅ کله عمل نه کوم، الله تعالی دي پخپل فضل او کرم سره موږ ټولو ته "صبر عن المعصیة"، او "صبرعلی الطاعة" رانصیب کړي.

د صبر دریم قسم: چې "صبر علی المصیبة" دی، د هغه یو څه بیان بقدر ضرورت ستاسو و مخته پیشوم، الله تعالی دي موږ او تاسو ټولو د عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

د صبر ثواب:

کچیري پر انسان باندې یو مشکل یا پریشاني راسي، او دی پر هغه باندې صبر وکړي، نو پر دې باندې هم د الله تعالی لطرفه څخه بې شماره د اجر او ثواب وعدې سوي دي.

پدې باره کې زه ستاسو و حضور ته د پیغمبر ﷺ د یو حدیث مبارک مفهوم پیشوم: چې دی مبارک فرمایي: چیکله یو بنده ناجوړه سي، نو الله تعالی د ده د حالت معلومولو لپاره دوې(۲) فرشتې مقرري کړي، چې هغه دا معلومه کړي: چې دغه بنده په دغه ناجوړي او مصیبت کې صبر کوي، او که د الله تعالی نافرماني کوي.

چې کله هغه بنده صبر وکړي، نو فرشتې الله تعالی ته دا پیغام رسوي، چې یا الله! ستا فلان بنده په حالت د ناجوړې او مصیبت کې ستا څخه د ثواب او د اجر طلبګاره وو، اوهم ئې ستا څخه نیک او ښه امیدونه درلودل.

الله تعالی فرشتو ته وایي: زه تاسو ګواه جوړوم: او د دې بنده په باره کې دا وایم: چې زه به ده ته د دغه بیماری څخه وروسته:

- داسي وینه ور کوم: چې د مخکنی وینې څخه بهتره وي.
- او هم به داسي غوښه ور کوم، چې د مخکنی خوښې څخه بهتره وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

- او د دغه صبر په وجه به د ده ګناه معاف کوم.
- او که پدې بیماري کې د ده د مرګ فیصله وي، نو ده ته به د سیده د جنت لار ور ښکاره کوم.

او په یو بل حدیث کې لا داسې هم راځي: چې د دغه بیماری په وخت کې الله تعالی فرشتو ته حکم کوي: چې د دغه بیمار د خولې څخه چې کم ځګېروی را پورته کیږي، نو پر هر ځل ئې د سبحان الله ثواب لیکئ.

او کچیري د درد په وجه د ده د خولې څخه آه یا اُوه فریاد راوزي، نو د هغه په عوض کې ده ته د "لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ" ویلو اجر د ده په عملنامه کې ور لیکئ.

او چې کله هغه مریض ساه اخلي، نو د هري ساه اخیستلو په بدله کې د الله تعالی په لار کې د صدقه کولو اجر د ده په عملنامه کې ولیکی.

چې کله هغه مریض پر بستره پروت وي، نو هغه بستره د ده لپاره د تهجد د لمانځه مسئله جوړه سي، بیا د ده ورځ او شپه او سهار او ماښام د تهجدګزاره په عمل ور لیکل کیږي.

او کچیري هغه انسان د درد او تکلیف په وجه پر یو او بل اړخ اوړي، نو تاسو ده ته د هغه مجاهدینو: چې هغه پر دښمن باندې د حملې کولو تیاری نیسي ثواب ور ولیکئ.

بې صبرې د جهنم ذریعه ده:

کچیري هغه ناجوړه انسان د الله تعالی پر تقدیر باندې شکایت او ګیلې کوي، او غم او فریاد کوي، او چپه او راسته خبري کوي، نو الله تعالی فرمایي: کچیري زه د ده ناجوړې لیرې کړم، نو پدې حالت کې به د اولو وینو څخه بدترینې وینې، او د اولنیو غوښو څخه به بدترینې غوښې ور کوم.

او د دغه بې صبرۍ سزا به هم ورکوم، او د داغه بې صبرۍ په حالت کې به که ده ته مرګ راغلی، نو بیا به ئې د جهنم پر لار برابروم، خو ما مخکې هم دا خبره ښکاره کړه: چې زموږ په معاشره کې د صبر په باره کې د خلګو په ذهنو کې عجیب او غریب قسم خبري راګرځي، بعضي خلګ صبر دې ته وایي: چې د تکلیف اظهار به بالکل انسان نه

Maktaba Tul Ishaat.com

کوي، نه به ژړا کوي، او نه به اوښکي تويوي، او کچيري بې اختياره د ده څخه وژړل سي، نو دوی بيا دا د ده بې صبري بولي.

حالانکه الله تعالی پر بنده باندي هيڅکله داسي کار ضروري کړی ندی: چي د بنده په اختيار کي نوي، نو کچيري پر يو موقع باندي بلا اختياره د انسان تر ستړګو اوښکي راسي، نو دې ته بې صبري نه ويل کيږي، ځکه بې صبري د الله تعالی پر تقدير او فيصله باندي د شکوې او شکايت کولو نوم دی.

مثلاً: که پر يو سړي باندي مصيبت راسي، او د ده تر خوله دا خبري را وزي: چي د دغه مصيبت لپاره يو ازي زه پاته سوم، زما څخه علاوه الله تعالی ته بل څوک په نظر نه ورغلی، چي دغه مصيبت ئې پر ما باندي کښېښووی، نو ګويا: دی دا اعتراض کوي: چي زما سره ولي دا سي وسول؟ چي د بل چا سره نه وسول؟ نو دا د بې صبری بدترينه جمله ده، چي د ده د خولې څخه راوزي.

يا مثلاً د يو چا قريب وفات سو، نو دی دا وايي: چي دا مرګ ئې ډېر بې وخته دی، او بې وخته ده ته مرګ راغلی، لکه عام طور: زمونږ او ستاسو په معاشره کي چي يو څوک د ځوانۍ په حالت کي وفات سي، نو د ډېرو خلګو پر ژبو باندي دغه جمله اوربدل کيږي.

حالانکه په حقيقت کي دا ډېره درنه جمله وي، د دې معنی خو دا ده: چي الله تعالی ته د خپل بنده د مرګ صحيح وخت معلوم نه دی، ګورئ! په دنيا کي هيڅ کار بې وخته نه کيږي، الله تعالی په هر څه باندي ډېر ښه پوهيږي، چي کوم کار بايد په کوم وخت کي وسي، او پدي کي څه حکمت او خوبي ده، نو الله تعالی د هغه مطابق فيصلې کوي.

خو په يوه اصولي خبره ځان پوه کول: چي د تکليف او غم په وخت کي د تکليف په اظهار کي هيڅ حرج نسته، خو پدې شرط چي د تکليف په اظهار کي به اعتراض نوي، مثلاً چي يو څوک د "ولي" لفظ استعمال کړي، چي زما سره ولي دا سي وسو، او د بل چا سره ولي داسي نه کيږي، نو دا د اعتراض معنی وي.

او کچيري داغه د تکليف اظهار انسان په پدې شکل باندي وکړي: چي اې الله! حکم او اراده خو به ستا چليږي، اې الله! ته هغه کوې: چي زما په حق کي فائده مند وي،

Maktaba Tul Ishaat.com

لیکن زه ډېر کمزوری بنده یم، د دغه مصیبت په وجه پر ما ډېر بوج دی، او سترګي مي اوښکي تویوي.
او دغه د سترګو د اوښکو تویېدل مي ستا پر فیصله د ناراضۍ په وجه باندي نه دي، بلکه: پر خپله بې وسي او کمزوري باندي اوښکي تویوم، نو بیا خو دا الفاظ د صبر الفاظ وي، او پدي کي هیڅ نقصان نوي، او دا عمل پېغمبر ﷺ پخپله هم کړی دی، او دې ته صبر ویل کیږي.

د پېغمبر ﷺ عمل:

پېغمبر ﷺ ته الله تعالی د څلورو (۴) لونو څخه وروسته یو بچی د ابراهیم په نامه باندي ور کړی وو، د پېغمبر ﷺ به د هغه بچي سره ډېر مینه او محبت وو، په مدینه منوره کي پر یو ډېر لوړه او صفا علاقه باندي د هغه د ښه روزني په خاطر ده او د مور لپاره د استوګنې بندوبست برابر کړی وو.
پېغمبر ﷺ به هره ورځ د مازپښین د لمانځه څخه بعد د هغه بچي د لیدلو لپاره هلته ورتلی، او یو ساعت به ئې د هغه بچي په ناسته او په لیدلو باندي خپل زړه خوشحاله کوی.
یو ځل حال ورته راغلی: چي ابراهیم په ډېر سخت حالت کي دی، پېغمبر ﷺ د مسجد نبوي څخه هغه ځای لره په داسي تلوار او منډه ځان ورسوی: چي کوم صحابه کرام ور پسي دي، د هغوی د وړو څخه پټوګان ولوېدل، خو دوی دومره موقع پیدا نه سوه کولای: چي خپل پټوګان راواخلي.
پېغمبر ﷺ چي کله هلته ورغلی، نو د هغه بچي ساه په غوټو غوټو راځي، او یو ساعت بعد هغه بچی وفات سو، د هغه د وفات پخاطر پېغمبر ﷺ ډېر زیات د بې قراری په حالت کي دی، حضرت عائشه مبارکه ور پسي راغله، چي کله ئې د پېغمبر ﷺ هغه بې قراري ولیدله، نو دا مبارکه ورته وایي: ای د الله رسوله! هر نبي ته الله تعالی یو قبوله دعا ور کړېده: چي په هغه سره به دی خپل حاجت غواړي، او ټولو انبیاؤو هغه دعا په دنیا کي غوښتې ده، ته هم هغه دعا وغواړه، چي الله تعالی دا بچی بیرته راژوندی کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دی په جواب کي ورته وایي: چي اې عائشې! هغه دُعا د قیامت په میدان کي د خپل امت د ګنهګارانو د شفاعت لپاره ما خوندي کړې ده.

چیکله هغه بچی قبر ته راوړل سو، نو د شریعت مسئله دا ده: چي هر قریب به خپل قریب په قبر کي ایږدي، او د دې څخه مخکي د پېغمبر ﷺ لونې مبارکي وفات سوي وي، هم پېغمبر ﷺ هغه په قبرو کي پخپل لاس اینبې وي.

چیکله پېغمبر ﷺ هغه بچی پر خپل لاسو راواخیستی، چي په قبر کي ئې کښېږدي، نو یو ځل ئې هغه بچي ته وکتل، او بیا ئې دغه تورو خاورو او قبر ته وکتل، نو صحابه کرامو ته ئې وویل: زه دغه بچی پخپل لاس په دغه تورو خاورو کي نسم اینبوولای، تاسو ئې کي کښېږدئ.

نو هغه بچی ئې نورو صحابه کرامو ته ور کړی، او دی پخپله و شاته کښېناستی، چي کله هغوی هغه بچی په قبر کي کښېښووی، نو دی بیا راغلی، او د قبر پر غاړه ورته ودرېدی، او پدې حالت کي ئې تر سترګو مبارکو اوښکي تویېږي، او دا وایي:

.....تَدْمَعُ الْعَيْنُ، وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي رَبَّنَا، وَإِنَّا بِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ﴾.(۱)

سترګي مي اوښکي تویوي، او زړه مي غم کوي، او د الله تعالی د رضا څخه ما سوا نور څه نه وایو، خو اې ابراهیمه! نن موږ ستا د فراق او جدائي په وجه د ډېر زیات غم سره مخامخ یو.

نو پدې وخت کي هم د پېغمبر ﷺ تر سترګو اوښکي تویېدلې، لیکن په خوله باندي ئې د الله تعالی د ناراضګۍ خبره نه کوله.

نو زه دا وایم: چي د غم په حالت کي اوښکي تویول، خو په دې شرط: چي انسان به د الله تعالی د ناراضۍ عمل نه کوي، بې صبري نه: بلکه د الله تعالی د پېغمبر ﷺ سنت عمل بلل کیږي.

په یو بل روایت کي راځي: د پېغمبر ﷺ د ټولو څخه مشره لور حضرت زینب رضی اللہ عنہا د هغې یو نو مولود بچی وو، چي کله پر هغه باندي د زکندن حالت راغلی، نو دې

(۱) مصنف ابن ابي شبیه: حدیث نمبر ۱۲۱۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

مبارکي پېغمبر ﷺ ته حال ور واستوی، چي اې د الله تعالی رسوله! زما بچی ډېر ناجوړه دی، ته یو ګړی د ده د لیدلو لپاره راسه.
پېغمبر ﷺ چیکله راغلی، نو د بچي د زکندن حالت دی، او پدې حالت کي هغه وفات سو، بیا خو هغه صرف عام بچی نه وو، بلکه د پېغمبر ﷺ لمسی وو، نو پېغمبر ﷺ چي هغه منظر ولیدی، نو د ده د سترګو مبارکو څخه اوښکي را روانې سوې.
یو صحابي ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! ایا ته هم ژړا کوې؟ پېغمبر ﷺ په جواب کي ورته وویل: چي هو، دغه زما ژړا د هغه رحمت اثر دی: چي الله تعالی د خپلو بندګانو په زړو کي ایښی دی.
نو چیکله پر یو چا باندي غم راسي، هغه که یا د یو قریب فراق او جدائي وي، دی پر هغه باندي غم وکړي، او یا ژړا وکړي، او د سترګو څخه ئې اوښکي راتوی سي، نو دا بې صبري نوي، بلکه دا هغه رحمت وي: چي الله تعالی د انسان په زړه کي پیدا کړی وي، او دا بې صبري نه بلل کیږي.
بلکه بې صبري دا ده: ګریبان څیرل، ماتم کول، یا د الله تعالی پر تقدیر او فیصله باندي شکوې او شکایتونه کول.

صبر د الله تعالی د معیت ذریعه ده:

خو بهر حال: دا پخه خبره ده: باید انسان ئې پر خپل زړه باندي ولیکي، چي الله تعالی د صبر کونکو انسانانو سره محبت لري.
په قرآن کي الله تعالی فرمایي:
.....﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾.(۱)
بېشکه الله تعالی د صبر کونکو ملګری دی، هغه د صبر کونکو سره محبت لري، او د هغوی نصرت او مرسته کوي.
نو کچیري انسان د مصیبت په وخت کي څه خبره کوي، نو فقد د خپل رب و مخته دي ئې کوي، ځکه چي کوم حالات پر انسان باندي راځي: دا ټوله د الله تعالی په قبضه کي وي.

(۱) سورۃ البقرہ: آیت نمبر ۱۵۳

Maktaba Tul Ishaat.com

نو چې کوم ذات حالات را استوي، د هغه حالاتو بدلول او د هغه حالاتو آسانه کول هم د هغه ذات په قدرت کې وي.

نو پدې جذبه باندې دغه حالات برداشت کول، او پر هغه باندې صبر کول، او دا امید درلودل: چې الله تعالی به د دغه حالاتو په وجه زما ګناهونه را معافوي، او هم به ماته لوی اجر او ثواب راکوي، چې هغه به زما د لوړو درجاتو سبب ګرځي.

دبخښنې عجیبه بهانه:

چنانچه د یو بزرګ په باره کې راغلي دي: چې هغه ته الله تعالی زنانه ډېره بد اخلاقه ور نصیب کړې وه، چې د ده ژوند ډېر ور سره تریخ وو، او همېشه به ئې د هغې دلاسن څخه تکلیفونه او نقصانونه برداشت کول.

هغه بزرګ لره غصه خو ډېره ورتله، ډېر ځله به ئې په دماغ کې د طلاق کولو فکر هم کوی، لیکن بیا به ئې د ځان سره دا سوچ کوی: کچیرې زه و د دغه زنانه ته طلاق ور کړم، نو بیا خو به دا غریبه پرېشانه سي، اوس خو ئې لا زه تکلیف او مشقت برداشت کوم، بیا خو هیڅ څوک د دې و تکلیف او مشقت برداشت کولو ته نه تیاریږي.

بس دلې به ئې پرېږدم، چې دا هر څنګه زندګي تېروي، زه به هم ګذاره کوم، او چې دا څومره غلطي کوي، زه به هغه معافوم، د الله تعالی یو بنده دی، زه به د دې پر غلطي باندې دې ته معافي کوم، الله تعالی ډېره مهربانه ذات دی، هغه به زما غلطي را معاف کړي.

هغه بزرګ تر مرګه پورې د هغه زناني سره ژوند تېر کړی، د مرګ څخه بعد یو چا په خوب کې ولیدی، نو پوښتنه ئې وکړه: چې الله تعالی څه در سره وکړه؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې کله د الله تعالی حضور ته پېښ سوم، نو الله تعالی راته وفرمایل: ای زما بنده! تا خپله زنانه زما یو کمزوری مخلوق و بلی، او د هغه غلطی دي ور معافه ولې، نن زه هم تا یو خپل کمزوری بنده بوښم، او ستا ټولې غلطی او ګناهونه در معافه وم.

نو تاسو ګورئ! چې الله تعالی رب العزت د مسلمان پر غلطیو باندې په صبر کولو سره پر انسان څومره مهرباني کوي، نو باید انسان پر تکلیفونو باندې صبر کوي، او

Maktaba Tul Ishaat.com

پرېشانه نسي، ځکه دا د ژوند يو حصه ده، په ژوند کي که خوشحالي همېشه د انسان سره بقا نه کوي، نو بيا غم هم همېشتوب او دوام نه لري.

د مصيبت زده انسانانو په ليدلو زړه ته تسلي ورکول:

بايد انسان د مصيبت په وخت کي خپل راسته او چپه طرفته وګوري، هر طرفته مصيبت او غم انسان ته ور ښکاره کيږي، په هر کور کي پرېشاني ده، او هره سترګه د اوښکو ډکه ده، او دنيا ټوله د مصيبتونو سره روانه ده.

نو انسان ته به دا ور ښکاره سي: چي په مصيبت کي يوازي زه نه يم، بلکه د نورو انسانانو د مصيبتو په مقابل کي زما مصيبت اوس هم کم دی.

څومره انسانان به مريضان په کلونو کلونو پر بسترو پراته دي، او د دردونو څخه چيغي وهي، او هيڅ شفا ئي نه په نصيب کيږي.

او څومره انسانان به په جيلو او عقوبت خانو کي بند وي، چي په کلونو کلونو هغوی د لمر نه ليدلې نوي، چي د جيل خانې څخه بغير نور هيڅ نه پيژني.

څومره زنانه به وي، چي د هغوی د زړه ټکړې يعني: اولادونه خاص د ځوانۍ په وخت کي د هغوی څخه واخيستل سي، نو چي کوم څوک پرېشانه او مقروضه او په مصيبت کي وي، هغوی ته کتل د هغوی په ليدلو سره زړه ته تسلي ورکول.

او دا يقيني خبره ده: چي دنيا د مؤمن لپاره قيد خانه ده، د غمو او آفتو ځای دی، او په جيل خانه کي هيڅ چا همېشه د خوشحالۍ او راحت زندګي نه ده کړې.

نو انسان بايد د خپلو پرېشانيو او مصيبتو راتللو سره خپل ځان داسي عادي کړي، لکه اوښ چي په صحرا کي د تګ کو عادي وي، د ژوند په سفر کي خپل توازن قرار وساتي.

او خپل د شا او خوا او د مخکښۍ خلګو نقشې مخته کښېږدي، او د هغوی په مابين کي د خپلي زندګۍ موازنه وکړي، نو دا به ور معلومه سي: چي زه د هغوی په نسبت ډېر ښه يم، نو به پر خپله زندګي د الله تعالی شکر ادا کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د يو زناني عجيبه صبر:

حضرت مولانا پير ذوالفقار نقشبندي صاحب پخپلو اصلاحي مجالسو کي يو واقعه رانقل کړېده: چي يو بزرګ فرمايي: چي زه د بيت الله په طواف کي روان وم، زما و څنګ ته يو زنانه روانه وه، هغې د ځان سره بار بار دا الفاظ راګرځول: اې الله! زه په دغه حال کي هم ستا څخه راضي يم.

هغه بزرګ فرمايي: چي زه ډېر حيران سوم: چي دا زنانه څومره ډېر دغه الفاظ راګرځوي، نو د طواف پوره کولو څخه وروسته مي د هغه زناني څخه پوښتنه وکړه، چي اې زناني! ستا سره څه سوي دي؟ او ته د څنګه حالاتو سره مخامخ ئې؟ چي بار بار دا وايي: اې الله! زه په دغه حال کي هم ستا څخه راضي يم؟

هغه زناني ماته خپله واقعه په داسي شکل بيان کړه: چي زه د درو (۳) بچيانو مور وم، يوه ورځ مي په کور کي ډوډۍ پخوله، د ټولو څخه کوچنی بچی ماته شا او خوا پر څلورو ګرځېدی، او بازۍ ئې کولې.

هغه نورو دوو بچيانو په بله خونه کي بازۍ کولې، چي يو دم زما تر غوږ د يو بچي سختي چيغي سوې، ما چې ور منډي کړې، چي ورغلم، نو که ګورم: هغه لوی بچي مي هغه کوچنی بچی په چاړه باندي حلال کړی دی.

هغه ځکه: چي د دې څخه يوه ورځ دمخه زما خاوند په کور کي پسه حلال کړی وو، او هغه چاړه پرته وه، نو هغه هلکانو را اخيستې وه، مشر و کشر ته ويل: ته پرېوزه! چي پروند کا کا پسه څنګه حلال کړی، زه به هغه رنګه تا حلال کړم، نو هغه کشر بچی ورته پرېوتلی وو، او هغه مشر د خپلي کم عمرۍ په وجه په دا نه پوهېدی، نو ئې د هغه بچي پر غاړه چاړه ور تېره کړېوه، نو هغه په وينو کي لت پت پروت وو، نو ما هغه بچی را واخيستی، او پر چار پائي مي د غولي په مينځ کې کښېښووی، هغه پر دغه ځای باندي وفات سو.

هغه مشر چي دا کيفيت وليدی، نو د خپل ځان د خلاصونه په خاطر ئې منډي کړلې، په کور کي بوتې پراته وه، د هغه وشاته پټ سو، ما چي دهغه مشر بچي تلاش شروع کړی، چي ورغلم، د بوتو و شاته دی پټ دی، خو هلته په بوتو کي يو اژدها مار پروت وو، چي هغه دی په نيښ باندي وهلی وو، او دی پر هغه ځای باندي مړ وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

ما هغه بچي هم په غيږ کي را واخيستی، د اول بچي سره مي پر چارپائي باندي کښېښوو ی، اوس زه د هغه خپل زيات کوچني ماشوم په تلاش کي سوم، هغه د خوني په يو کونج کي نه را معلوميږي، چي ورغلم، هغه د ډوډيو پخولو په تنور کي لوېدلی دی، او مکمل کباب سوی دی، دتنور څخه د راکښلو څخه وروسته مي هغه هم د هغه نورو دوو بچيانو پر څنګ کښېښوو ی، بيا مي ټولو ته غسل ور کړی، او په قبرونو کي مي دفن کړل، د هغه څخه وروسته زه د بيت الله طواف ته راغلم.

نو اوس خپل رب ته دا وايم: چي يا الله! زه په دغه حال کي هم ستا څخه راضي يم، نو چي انسان د دغه قسم حالاتو تصور کوي، چي د الله تعالی سختري هره يوه تر بل بتره وي، نو بيا به د مصيبت په وخت کي د انسان زړه ته تسلي راځي.(۱)

د بهادر شاه ظفر غم او مصيبت:

بهادر شاه ظفر چي کله فرنګيانو قيد کړی، نو د ده دوولس(۱۲) زامن وو، يوه ورځ فرنګيانو ده ته وويل: چي نن موږ ستا دعوت او ميلمستيا کوو، نو ئې دَی د ميلمستيا په نيت دسترخوان ته راوستی.

پر دسترخوان باندي سبزي ميوې هر څه پراته دي، خو د دسترخوان په مابين کي يو څه لوښي داسي پراته دي: چي سرونه ئې بند دي، لکه د سالن لوښي چي عام طور خلک ايږدي، دی چي کله ورته کښېناستی، نو يو فرنګي د ده و مخته د هغه لوښي څخه سر پورته کړی، ده چي ورته وکتل، نو د ده د يو ځوان زوی سر پرې سوی په هغه کي پروت وو.

د دوهم لوښي سر چي ئې پورته کړی، نو د بل زوی سر ئې پکښي پروت وو، دوولس(۱۲) لوښي پراته وو، په دوولس(۱۲) سره وو کي د ده د زامنو پرې سوي سرونه پراته وه.

ستاسو څه خيال دی؟ چي د هغه پلار به کوم حالت وي، چي هغه په خپل زړه کي دغه غم برداشت کړی، او پر دا موقع باندي ئې د ځان سره دا اشعار ويل:

نہ کسی کی آنکھ کا نور ہو نہ کسی کے دل کا قرار ہو

(۱) اصلاحي مجالس: جلد نمبر ۲۸، صفحه نمبر ۹۲

Maktaba Tul Ishaat.com

جو کسی کی کام نہ آسکے میں وہ اِک مُشت غبار ہو

نو پر انسانانو باندي رنګا رنګ حالات راځي، مومِن باید د ځان سره د هغه فکر وکړو، او د الله تعالی په حضور کي شکر ادا کړو: چي اې الله! مومِن ته خو تا دومره سهولت آساني او خوشحالي راکړېده: چي مومِن ستا شکر نسو ادا کولای، او پر کوچنیو کوچنیو خبرو باندي ځان پریشانه نه کړو.

مصیبت باید انسان د الله تعالی څخه نه وغواړي، ځکه مومِن عاجزه بندګان یو، د مصیبت تاب نه لرو، لیکن کچیري د غوښتلو بغیر الله تعالی راباندي راوستی، نو باید بیا صبر وکړو.

او په دې سوچ باندي ئې برداشت کړو: چي شاید دا به د الله تعالی رضا وه، او په دې کي به د الله تعالی حکمت وي، نو په دغه جذبه برداشت کول. (۱)

د صبر درې صفات:

په صبر کي یو څه صفات وي:

۱. .....صَبر بِالله﴾.

۲. .....صَبر لِلّٰه﴾.

۳. .....صَبر مَعَ الله﴾.

د "صَبر بِالله" مثال دا دی:

.....وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللّٰهِ﴾.(۲) صبر کوه، او ستا صبر کول، د الله تعالی په توفیق سره دي.

د "صبر لِلّٰه" په باره کي فرمایل سوي دي:

.....وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ﴾.(۳) او د خپل رب لپاره صبر کوه.

او "صبر مَعَ الله "داسي وي:

---

(۱) اصلاحي مجالس: جلد نمبر ۲۸، صفحه نمبر ۹۴

(۲) سورة النحل: آیت نمبر ۱۲۷

(۳) سورة المدثر: آیت نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

.....إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾.(۱) الله تعالی د صبر کونکو ملګری دی.

د انبیاء کرامو صبر:

د صبر انتهاء دا ده: چې د مصیبت په وخت کې انسان د مخلوق و مخته د خپل خالق شکوه او شکایت نه کوي.

البته که یو مصیبت تنګي یا تکلیف پیښ سي، نو د خپل مالک و مخته خپل فریاد وړاندي کړي، انبیاء کرام علیهم السلام عادت دا وو: چې کله به یو تکلیف ور باندې راغلی، نو د الله تعالی و طرفته به ئې رجوع کوله، د مثال په طور:

حضرت یعقوب علیه السلام د خپل مصیبت په وخت کې صبر وکړی، او د خپل رب و حضور ته ئې خپل فریاد په دغه شکل پیش کړی:

.....إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللّٰهِ﴾.(۲)

زه د خپل غم او پریشانی اظهار د خپل رب و حضور ته پیشوم.

د حضرت ایوب علیه السلام د صبر تذکره هم په قرآن کریم کې راغلې ده: چې کله د الله تعالی لطرفه پر ده باندې امتحان راغلی، نو ده پر هغه باندې صبر وکړی، او خپل فریاد ئې د خپل رب و مخته دا سي پیش کړی:

.....أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾.(۳)

یا الله! زه په تکلیف کې مبتلا یم، ته د ټولو رحم کونکو څخه زیات رحم کونکی ئې، الله تعالی ته د ده دغه صبر دومره خوښ سو، چې په قرآن کریم کې د ده تعریف په داشان بیانوي:

.....إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾.(۴)

---

(۱) سورة البقرة: آیت نمبر ۱۵۳

(۲) سورة یوسف: آیت نمبر ۸۶

(۳) سورة الانبیاء: آیت نمبر ۸۳

(۴) سورة ص: آیت نمبر ۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

موږ دی صبر کونکی پیدا کړی، څومره ښه بنده وو، چې زما طرفته رجوع کونکی وو، سبحان الله: د الله رب العزت لطرفه چې د یو بنده په باره کې دغه شان تعریفي الفاظ ادا سي، دا د هغه لپاره د څومره لوړ مقام او مرتبې دلیل وي.

پر پیغمبر ﷺ هم مصیبتونه راغلل، خو ده به پر هغه باندې صبر کاوی، چې کله ده ته د طائف په غرو کې د هغه ځای د انسانانو څخه تکلیف ورسېدی، نو دی د عتبه او د شیبه د باغ و مخته کښېناستی، او الله تعالی ته د خپل ضعف او کمزورۍ شکایت پېښوي، او وایي:

.....اللّٰهُمَّ إلَيْكَ أشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي وقِلَّةَ حِيلَتِي وَهَوانِي على النَّاسِ﴾.(۱)

اې الله! زه تاته د خپلې کمزورۍ او بې کسۍ شکایت کوم، او په خلکو کې د رسوائۍ خپل فریاد تاته پېښوم.

ده خپل فریاد د الله رب العزت و حضورته پیش کړی، او هم ئې صبر و کړی، د هغه صبر نتیجه دا راغله: چې کله دی د طائف د سفر څخه واپس راغلی، نو الله رب العزت خپل حضورته د معراج د سفر په شکل را بولی.

نو دا یو حقیقت دی: چې کوم سړی پر مصیبتو باندې صبر کوي، الله تعالی ده ته روحاني معراج ور نصیب کوي.

سبحان الله! الله تعالی ده ته دومره ترقي او بلندي ور کوي: چې الله تعالی پخپله خپل محبوب ته دا پیغام را استوي:

.....وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾.(۲)

اې محبوبه! ته صبر کوه، ته زموږ تر نظر لاندې ئې.

چې کله دا آیت راغلی، نو پر پیغمبر ﷺ عجیبه د جذب کیفیت وو، ام المؤمنین سیده عائشه صدیقه رضی الله عنها چې کله دا آیت اوری، نو ډېره په تلوار ر ولاړه سوه، او د پیغمبر ﷺ لاسونه مبارک ئې ور مچ کړل، او ورته وئې ویل: اې د الله تعالی محبوب ﷺ ! ستا د الله تعالی په حضور کې دومره لویه مرتبه ده، چې الله تعالی پخپله تاته فرمایي: چې اې محبوبه! ته زما په نظر کې ئې، او زه ستا حالات څارم.

---

(۱) جامع الاحادیث لجلال الدین السیوطي: حدیث نمبر ۴۹۱۷

(۲) سورۃ الطور: آیت نمبر ۴۸

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله محِب ته دا معلومه سي: چي زما محبوب ماته ګوري، نو بيا د هغه لپاره هيڅ تکليف نوي.

په رساله قشيريه کي ليکلي دي: چي يو مجرم په يو ميدان کي په دُرو باندي وهل کيدی، ده به پر هره دُره باندي رقص اواتن کاوی، د هغې وجه دا وه: چي ده ته دا معلومه سوه، چي په تماشا کونکو کي د ده محبوب هم موجود دی، او ده ته ګوري، او دا منظر وينې.

کچيري د دنياوي محبوب په ليدلو محب او عاشق د دُرو خوړلو سره رقص اوخوشحالي کوي، نو کچيري يو بنده ته دا احساس وي: چي د: "فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا" زيری پر صبر کولو باندي بنده ته ور کول کيږي، نو بيا به بنده څومره صبر وکړي.

زمونږ د بعضي بزرګانو په باره کي رائي: چي هغوی به دغه آيت: "فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا" ليکلی د خپل ځان سره ساتی، چي کله به پر دوی باندي تنګي يا تکليف راغلی، نو دغه آيت به ئې و خپل مخته کښېښووی، او ډېر به ئې تلاوت کاوی، نو هغه تنګي او تکليف به د دوی لپاره په خوشحالي باندي بدلېدی.

نو مشکلات د انساني زندګۍ يو حصه ده، دا به پر انسان باندي ضرور راځي، خو د دې د حل لپاره بهترينه لار هغه صبر کول دي، چي د صبر کولو په ذريعه به دغه مشکلات الله تعالی آسانه کوي، او هم به دغه پرېشاني الله تعالی په خوشحالي باندي بدلوي.

الله تعالی دي مونږ او تاسو ته اولاً د عافيت او سلامتيا زندګي را نصيب کړي، که به مو چيري په نصيب کي مشکلات او تکاليف ليکلي وي، الله تعالی دي پر هغه باندي د صبر کولو توفيق رانصيب کړي.

او الله تعالی دي دغه مذاکره پخپل دربار کي قبوله او مقبوله وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الاٰیہ)

د صبر بیان، دویمه حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، ومَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿ وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللّٰهُ، وَلَنْ تُعْطَوْا عَطَاءً خَيْرًا، وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! په تېره جمعه کې ستاسو و مخته ماد دې خبري تذکره کړېوه: چې د انسان زندګي په دنيا کې ډېره مختصره عارضي فاني او ژر ختمېدونکې ده.

علماؤو د انسان د زندګۍ مثال داسې ليکلی دی: لکه يو څراغ چې د هوا په څپو کې کښېږدې، کله يوه څپه ور باندې راسي، خو هغه څراغ ډېر کمزوری کړی، خو بيا هم دغسې رڼا کونکی پاته سي، او کله دوهمه څپه ور باندې راسي، تر هغه اول حالت ئې ډېر کمزوری کړی، آخر د هوا يو داسې څپه ور باندې رائي: چې د څراغ هغه روښانه زندګي په تاريکي باندې ور بدله کړي.

داغه رنګه د انسان زندګي د دنيا په حادثاتو او واقعاتو کې پرته زندګي ده، کله يوه حادثه ور باندې راسي، خو بيا هم انسان خلاص سي، او کله دوهمه حادثه ور باندې راسي، آخر يو داسې حادثه ور باندې رائي، چې د انسان هغه روانه زندګي د خاورو سره خاوري کړي.

---

(۱) سورۃ ال عمران: آیت نمبر ۱۴۶

(۲) جامع معمر بن راشد: حدیث نمبر ۲۰۰۱۴

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د انسان زندګي الله تعالى د دنيا په واقعاتو او حادثاتو کي ايښې ده، خو د هغه حادثاتو مقابله انسان ته الله تعالى د صبر کولو په شکل ور ښوولې ده، چې دى به د حادثاتو او واقعاتو او مشکلاتو او پرېشانيو مقابله په صبر کوي.

چې کم چاته الله تعالى د زمانې د حادثاتو په مقابل کي د صبر او برداشت توفيق ور کړي، نو هغه بيا د الله تعالى د خوښو بندګانو څخه بلل کيږي، او هم د صبر په ذريعه الله تعالى هغه حالات او واقعات ور باندې آسانه کوي.

صبر څه ته وايي؟

د صبر معنى دا ده: چې کله پر انسان باندې يو د تکليف ډکه حادثه او واقعه راسي، نو دى په ژبه باندې د شريعت خلاف يو خبره نه وکړي، نه د بدن په نورو اندامونو د شريعت خلاف يو عمل وکړي، خپل ځان په قابو کي وساتي، نه په ژبه د خپل رب څخه شکوه او شکايت وکړي، نه په اعمالو سره د خپل رب نافرماني وکړي، نو که چيرې د غم او مصيبت، بيمارۍ او پرېشانۍ باوجود د انسان دغه کيفيت وي، نو دغه انسان ته صبر کونکى ويل کيږي، او د ده دغه عمل ته صبر ويل کيږي.

او ما مخکې درته وويل: چې د صبر کونکو سره الله تعالى محبت لري، او هم ئې الله تعالى په خپلو مقربو بندګانو کي شماري، لکه د الله تعالى فرمان دى:

...وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ﴾.(۱)

الله تعالى د صبر کونکو سره محبت لري، ما په ټېره جمعه کي دا خبره کړې وه: چې صبر څو قسمونه لري:

۱. کله د انسان پر نفس باندې يو عبادت درومد وي، نو خپل نفس د هغه عبادت پر کولو را صبر کول، دې ته وايي: "صبر على الطاعة"

۲. کله بيا د انسان نفس د يو ګناه سره عادت نيولى وي، او نفس ته هغه ګناه پرېښوول ډېر سخت وي، نو نفس د هغه ګناه څخه راصبر کول، دې ته: "صبر عن المعصية" وايي.

---

(۱) سورة ال عمران: آيت نمبر ۱۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

۳. کله بيا پر انسان باندي يو مصيبت او تکليف راسي، او نفس ډېر زيات فرياد او شکايت کوي، نو خپل نفس د هغه شکايتونو څخه راګرځول دي ته "صبر علی المصيبة" وايي.

چې کم سړی د الله تعالی د اطاعت په سلسله کې صبر وکړي، نو الله تعالی به د قيامت په ورځ ده ته د جنت درې سوه(۳۰۰) درجې ور کوي، چې د هري درجې مسافت به د مځکې څخه تر اول آسمانه پوري وي.

او که يو سړی د ګناهونو څخه د راګرځولو په خاطر خپل نفس صبر کړي، الله تعالی به ده ته د قيامت په ورځ شپږ سوه(۶۰۰) درجې ور کوي، چې د هري درجې مسافت به د مځکې څخه تر اووم آسمانه پوري وي.

او چې کم څوک پر مصيبت باندي صبر وکړي، نو الله تعالی به د قيامت په ورځ اوه سوه(۷۰۰) درجې ور کوي، چې د هري درجې فاصله به د "تحت الثرٰی" څخه د الله تعالی تر عرشه پوري وي.(۱)

د صبر درجات:

زمونږ په کتابونو کې علماؤ د صبر مختلفې درجې ليکلې دي:

د تائيبينو صبر:

اوله درجه د تائيبينو ده، د هغې مطلب دا دی: چې د مصيبت په وخت کې انسان خپل غم او پرېشاني نورو انسانانو ته نه ښکاره کوي، د دې مطلب دا ندی: چې زنانه به خپل خاوند ته تکليف نه ښکاره کوي، او يا به ځې اولاد مور او پلار ته نه ښکاره کوي، او نه به ځې مريض و طبيب ته ښکاره کوي، ځکه دا د انسان ضروريات دي، بلکه: د نه ښکاره کولو مقصد دا: چې د حالاتو د تذکرې په خاطر په هر ځای کې تکليف بيانول او تکليف ښکاره کول، او په هر مجلس کې د خپل تکليف شکايتونه کول، د غه مناسب نوي.

---

(۱) مکاشفة القلوب: صفحہ نمبر ۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

زنانه که خپل خاوند ته تکليف ښکاره نکړي، نو آخر چاته به ئې ښکاره کوي؟ بچی که ئې خپل مور او پلار ته ښکاره نکړي، نو به ئې چاته ښکاره کوي؟

چې د کم شي څخه انسان منعه سوی دی، هغه دا: چې دبعضو انسانانو عادت داسي جوړ سوی دی: چې په کم ځای کي کښېني: بس دا بيان راواخلي: چې په عجيبه تکليفو او مصيبتو کي راګير سوی يم، دعاګاني کوم، الله تعالی زما دعا نه اوري، په دغه رنګه خبرو کولو کي همېشه د ده شکايتونه ور سره شامل وي، ګويا: دغه سړی په زړه کي دا ګيله لري: چې الله تعالی زما سره ښه ندي کړي.

دزاهدينو صبر:

دوهمه درجه د زاهدينو ده، هغه دا: چيکله پر انسان يو مصيبت راسي: نو دی په هغه مصيبت باندي راضي وي، او د هغه مصيبت حل د الله تعالی څخه سوا د بل هيڅ چا څخه نه غواړي، که ښه حالات وي، او که بد حالات، د ده مکمله توجه د خپل رب و طرفته وي، او د خپل رب د راضي کولو په جذبه باندي ئې برداشت کوي.

د حضرت زکريا عليه السلام واقعه:

په کتابو کي ليکلي دي: چې حضرت زکريا عليه السلام ته الله تعالی نبوت ور کړی وو، او ډېره زمانه ئې د "بيت المقدس" امامت وکړی، او يهودو ته به ئې د الله تعالی د دين دعوت ور کوی، چيکله يهود د ده د عوت څخه تنګ راغلل، نو هغوی د ده د دقتل اراده وکړه.

حضرت زکريا عليه السلام چيکله د دوی په اراده باندي خبر سو، نو د دوی څخه د يو ځنګل پر طرف ووتی، او ډوی پسي روان سول، چې کله دوی حضرت زکريا عليه السلام ته نژدې سول، نو هغه په ځنګله کي د يو درختي څخه پناه وغوښته، نو هغه درختي ده ته ځای ور کړی، دی ئې پخپله تنه کي پټ کړی، او د درختی تنه پر ده شا او خوا راوغوړېدله.

د يهودو په ډله کي شيطان هم ور سره وو، هغه يهودو ته دا مشوره ور کړه: چې تاسو په آره باندي دغه درخته پر مابين دوې ټکړې کړئ، چې دی هم پکښي دوې ټکړې سي، او دالته ختم سي، نو د يهودو د شيطان دغه مشوره خوښه سوه، او په هغه باندي ئې د عمل کولو قصد وکړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

دا ځکه چې حضرت زکريا عليه السلام د زاهدينو انسانانو څخه وو، او د مصيبت په وخت کې ئې د الله تعالى پر ځای د درختي څخه پناه وغوښته، د هغه نتيجه دا سوه: چې په اَره سره په هغه درخته کې دننه دوې ټکړې سو.

لکه د پېغمبر صلى الله عليه وسلم يو روايت هم دی، او ده مبارک فرمايل: چې د الله تعالى وينا ده: چې پر کم بنده باندې مصيبت راسي، او زما څخه پناه وغواړي، د هغه د غوښتلو څخه مخکې ده ته پناه ورکوم، او د هغه د آواز کولو څخه مخکې د ده آواز اورم.

او کچيرې د مصيبت په وخت کې زما بنده زما د يو مخلوق څخه پناه وغواړي، نو زه دی هغه مخلوق ته ور حواله کړم، او د آسمان دروازې پرده باندې بندې کړم.

چيکله يهود و پر درخته باندې اَره ولګوله او هغه اره د حضرت زکريا عليه السلام تر سر پورې ور سېدله، نو ده فرياد او چيغې شروع کړې، نو الله تعالى يو آواز کونکی ورته راواستاوی، چې اې زکريا! الله تعالى فرمايي: چې يوځل خو دي فرياد او چيغه وکړه، که دي دوهم ځل دغه فرياد بيا وکړي، زه به ستا نوم د انبياؤو د لست څخه وباسم.

حضرت زکريا عليه السلام خپل شونډان په خپلو غاښو سره ونيول، او پر داغه حالت ئې صبر وکړی، چې هغه خلګو دی دوې ټکړې پر مابين پرې کړی.(۱)

نو د زاهدينو عادت داوي: چې هغه پر مصيبت صبر کوي، او پر خپله ژبه باندې شکايت نه راوړي، او نه خپله توجه د خپل رب څخه سوا بل طرفته ګرځوي، او پدې حوصله دغه مصيبت برداشت کوي، چې زما به د دنيا او آخرت د عذابو څخه د نجات ذريعه وګرځي، ار هم به ئې دا فکر وي: چې زيات مصيبتونه او تکليفونه پر اولياؤو او انبياؤو باندې راځي.

زمور د اکابرو وينا:

حضرت جنيد بغدادي رحمة الله عليه به ويل:

- مصيبت د عارفينو لپاره څراغ دی.
- او د حق د طالبينو لپاره بيداري ده.

---

(۱) مکاشفة القلوب: صفحه نمبر ۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

- د مؤمنانو لپاره اصلاح ده.
- او د غافلینو لپاره د هلاکت ذریعه ده.

د ایمان حلاوت به هغه څوک محسوس کولای سي: چي پر هغه مصیبت راسي، دی د الله تعالی په رضا راضي وګرځي، او پر هغه مصیبت باندي صبر وکړي.

او د پېغمبر ﷺ وینا ده: چي کم سړی یوه شپه ناجوړه سي، او دی د خپل رب څخه راضي وي، نو هغه د ګناهونو څخه الله تعالی داسي پاک کړي: لکه په دغه شپه چي دی د مور څخه پیدا سوی وي، نو ځکه ده مبارک به فرمایل: چي کله پر تاسو بیماري راسي، نو د صحت تمنّی مه کوئ.

حضرت ضحاک رحمۃ اللہ علیہ به فرمایل: چي کم څوک په څلویښت شپو کي یوه شپه هم په غم او مصیبت کي مبتلا نسي، نو الله تعالی د ده په زندګي کي هیڅ نیکي او خیر نه دی ایښی.

د حضرت معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ څخه روایت دی: چي پېغمبر ﷺ به فرمایل: چي کله الله تعالی پر خپل مؤمن بنده باندي ناجوړي راواستوي، نو ده د چپه طرف ملائکي ته دا حکم وکړي: چي د ده ګناه لیکل بند کړه.

او د راسته طرف ملائکي ته بیا دا امر وکړي: چي زما د بنده لپاره هغه تر ټولو ښه عمل لیکه، چي ده به د صحت په زمانه کي کاوی.

د صدیقینو صبر:

د صبر یو دریمه درجه ده: چي هغه ته د صدیقینو صبر وایي، هغه دا ده: چیکله پر بنده باندي یو مصیبت او تکلیف راسي، نو دی په هغه باندي خوشحاله وي، او د ده دا عقیده وي: چي زما رب زما څخه راضي دی.

ځکه د الله تعالی عادت داسي دی: چي څومره مقرب بندګان دي، او د هغوی سره د الله تعالی محبت وي، نو پر هغوی باندي تنګي، مسکنت او مصیبت راولي، او دا د الله تعالی د محبت علامه بلل کیږي.

لکه په حدیث شریف کي راځي:

.....یَقُوْلُ الْبَلَاءُ کُلَّ یَوْمٍ اَیْنَ اَتَوَجَّهُ یَا رَبِّ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

مصیبت هر سهار د الله تعالی څخه اجازت غواړي: یا الله! زه د چا کورته ورسم، څوک په غم او مصیبت باندي اخته کړم، الله تعالی ورته وایي:

.....اِلَی اَحِبَّائِی وَ اُولِی طَاعَتِی﴾.

زما د دوستانو کورته ورسه، او چې کم څوک زما اطاعت کوي، او زما سره محبت لري، د هغوی کورته ورسه، هغه په مصیبت باندي اخته کړه.

- .....کَیْ اَبْلُوْ بِکَ اَخْبَارُهُم﴾. چې ستا په ذریعه زه د دوی د خبرو امتحان واخلم.
- .....وَ اختَبِرُ بِکَ صَبْرُهُم﴾. او د دوی د صبر امتحان واخلم.
- .....وَامْحَ بِکَ ذُنُوْبَهُم﴾. چې ستا په ذریعه زه دوی د ګناهونه څخه پاک کړم.
- .....وَارْفَع بِکَ دَرَجَاتُهُم﴾. چې د مصیبت په وجه دوی ته لوړ درجات ورکړم.

په دنیا کي چې کمو خلګو ته الله تعالی ددین د پیغام رسولو ذمه واري ور کړه، نو هغوی خپل ضرورتونه قربان کړل، او هم ئې تکلیفونه برداشت کړل، او ټوله زندګي ئې د دین په خدمتونو کي تېره کړه.

چیکله د قیامت په میدان کي دوی راپورته سي، نو الله تعالی به دوی ته د دنیا د تکلیفونو بدله د آخرت د نعمتونو په شکل ور کوي، چیکله دوی هغه نعمتونه وینې، نو په حدیث شریف کي راځي:

.....یَوَدُّ أَهْلُ الْبَلَاءِ یَوْمَ الْقِیَامَةِ أَنَّ جُلُودَهُمْ کَانَتْ تُقْرَضُ بِالْمَقَارِیضِ﴾.(۱)

چې دغه مصیبت زده خلګ به ډېر دا تمنی وکړي: چې کاش! په دنیا کي زموږ بدنونه په غچیانو پرې سوی وای، او زموږ په دغه نعمتو کي نوره هم اضافه وای.

(۱) مصنف ابن ابي شبیه: حدیث نمبر ۳۵۶۰۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د صحابه کرامو حالت:

یو ځل اصحاب صُفه چي د پېغمبر ﷺ خاص طالبان وو، د پېغمبر ﷺ تر شا د جماعت لمونځ کوي، چیکله پېغمبر ﷺ سلام وګرځوی، نو دوی ټوله پرمخي غوځار سوي دي، د لوړي څخه، یعني: چي یوه هم په دوی کي د ولاړي طاقت نه در لودی، چي په صف کي درېدلی وای.

حالانکه صحابه داسي طاقت ور خلک ول: چي پنځه(۵) سیره او سپینه د ډال په شکل او شپږ(۶) سیره او سپینه د توري په شکل او اته(۸) سیره او سپینه د زغري په شکل به د دوی پر بدن وله، او سهار به میدان جنګ ته ور شوه سوه، تر مابنامه پوري به ئې د معرکي میدان ګرم ساتی.

پېغمبر ﷺ به د لمانځه کولو څخه وروسته دوی هر یو را پورته کول، او بیا به ئې دوی ته دا تسلي ور کوله: او ورته ویل به ئې: کچیري تاسو ته معلومات وسي، چي الله تعالی ستاسو لپاره په جنت کي کم نعمتونه تیار کړي دي، نو تاسو به دا تمنّی وکړئ: چي په دنیا کي دي یو څه نور لا هم تکلیف پر موږ باندي راسي.

د عیش او عشرت د الله تعالی څخه غوښتنه:

او داغه رنګه په حدیث شریف کي دا هم راځي:

.....یَقُوْلُ الرُّخَاء کُلَّ یَوْمٍ اَیْنَ اَتَوَجَّهُ یَارَبِّ﴾.

پراخي او آساني هم هر سهار د الله تعالی څخه اجازت غواړي، چي زه د چا کورته ورسم.؟

الله تعالی ورته وایي:

.....اِلَی اَعْدَائِیْ وَ اُوْلِیْ مَعْصِیَتِی﴾.

زما دښمنانو او زما د نافرمانه انانو کورته ورسه، یعني: چي د کم چا ژوند زما په نافرماني کي تېریږي، نو پر هغوی باندي پراخي او آساني راوله.

- .....کَیْ اَزِیْدَ بِکَ طُغْیَانُهُمْ﴾. چي ستا په ذریعه زه د دوی سرکښي نوره ور زیاته کړم.

Maktaba Tul Ishaat.com

- .....وَ اُضَاعِفُ بِکَ عَذَابَهُمْ﴾. چې ستا په ذریعه د دوی په عذاب کې اضافه راولم.
- .....وَ اَکْسِرُبِکَ عَلَی غَفْلَتِهِمْ﴾. چې ستا په ذریعه د دوی د غفلت پردې پرد ماغو نوري ورخورې کړم.
- .....وَ اَعْجَلُ بِکَ لَهُمْ﴾. او د دوی د نیکو اعمالو بدله دلته په دنیا کې لا دوی ته ورکړم، چې زما حضور ته راسي، هلته د دوی سره هیڅ نیک عمل پاته نوي.

تکلیف د الله تعالی د محبت علامه ده:

په حدیث شریف کې راځي: چې د کوم بنده د الله تعالی او د رسول سره محبت وي، پر هغه باندې پرېشانۍ او تکلیفونه داسي راځي: لکه د غره د سر څخه چې اوبه د غره پای ته ځان را رسوي، لکه ۰ ه حدیث شریف کې راځي:

.....قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ: يَا رَسُولَ اللهِ وَاللّٰهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ﴾..

یو سړی د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلی، ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! زه ستا سره محبت لرم،

.....فَقَالَ لَهُ: انْظُرْ مَاذَا تَقُولُ:﴾.

پېغمبر ﷺ هغه سړي ته وایي: ته پدې خپله خبره کې لږ فکر وکړه، چې ته څه وایه؟

.....قَالَ: وَاللّٰهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ﴾.

هغه سړي درې(۳) ځله دا خپله خبره را وګرځوله: چې زه ستاسره محبت لرم، او پر دې خبره ئې ډېر ټینګار کوی، پېغمبر ﷺ ورته فرمایي:

.....إِنْ كُنْتَ تُحِبُّنِي فَأَعِدَّ لِلْفَقْرِ تِجْفَافًا، فَإِنَّ الْفَقْرَ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ يُحِبُّنِي مِنَ السَّيْلِ إِلَى مُنْتَهَاهُ﴾.(۱)

کچیري ته پدې خپله خبره کې صادق ئې، او ته ربنتیا زما سره محبت لرې نو بیا خو د داسي فقر لپاره تیار سه: چې هغه د انسان هر څه ختموي.

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۳۵۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او کوم څوک چې زما سره محبت لري، نو هغه ته فقر دومره په تلوار را رسيږي: لکه د سيلاب اوبه د لوړ طرفه چې لاندې طرفته څومره په تلوار ځان را رسوي.

د نيکۍ او دينداري په زندګي کې پر انسان باندې پرېشانياني خو راځي، ليکن دا پرېشانياني کمي دي، ځکه: چې په اويا (۷۰) اتيا کاله زندګي کې دوې او درې ورځې پرېشاني به څه حيثيت لري، چيکله انسان د دنيا څخه رخصت سي، نو همېشه اجر او ثواب ده ته رسيږي.

نو د زاهدينو خلګو نظر پر دې باندې وي: چې کچيري زموږ درجه د الله تعالى په حضور کې لوړه وي، نو پر موږ باندې ازمائش او امتحانات راځي، نو رادي سي، يا ئې دوی هيڅ پرواه نه لري.

د نيکو انسانانو په پرېشاني او خوشحالي کې کيفيت:

د الله تعالى نيک بندګان د دغسې پرېشانۍ په حالت کې د زياتې خوشحالۍ اظهار کوي، هغه د ځان سره دا وايي: چې يا الله! ستا لطرفه راکول سوی غم هم موږ ته عزيز دی، ځکه چې د دې را کونکی ستا ذات دی، هغه دې ته نه ګوري: چې پرېشانی ده، يا خوشحالي، بلکه د هغه نظر پر دې باندې وي: چې د غه حالت پر موږ را وستلی چا دی.

حضرت داؤد طائی رحمة الله عليه ته الله تعالى په زړه کې الهام کوي: چې اې داؤده! کچيري تاته يو وخت د خورک کولو يو کمزرې خورکه هم ورسيږي، نو زړه مه تنګوه، بلکه د دې خبرې فکر کوه: چې کله ما رزقونه تقسيم کول، نو ته زما په ياد وې، چې ما ستا وطرفته دغه رزق در استولی دی، چيکله استونکی زه يم، نو د دې بدله به هم زه در کوم، نو پر داسې خبرو باندې د پرېشانه کېدلو ضرورت نسته.

د الله تعالى پر دوستانو چې به کله يو پرېشاني او غم نه راغلی، نو د ې پر ځله به هغه په خوف او ببره کې وو، چې دا خو پر موږ باندې د الله تعالى لطرفه يو ازمائش نه وی، هغه به ببرېدل، او هغه به بلګېدل، چې ايا دا خو د الله تعالى لطرفه امتحان ندی.

Maktaba Tul Ishaat.com

بلکه د هغوی به دا حال وو: که به چیري د دوی سره د دوی تر امید او توقع زیاته آساني وسوه، نو دوی به همېشه په ژړا ول، چي هسي نه: زمونږ د نیکو اعمالو اجر په دنیا کي مونږ ته را کول نسي، او دا به د صحابه کرامو مزاج وو.

د صحابه کرامو مزاج:

یو ځل حضرت عمر رضي الله عنه اوبه طلبې کړې، نو دوی شربت ورته پیش کړل. د ده په ستر ګو کي اوښکي راغلې، او ویل به ئې: چي هسي نه: عمره! د نیکو اعمالو بدله په دنیا کي در کول سي، او د قیامت په ورځ دا در ته ونه ویل سي:

.....أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا﴾.

تاسو خو خپل نعمتونه په دنیا کي لا لاس ته ورسول، او د هغه څخه مي په دنیا کي لا نفعه واخیسته، او ستاسو لپاره په آخرت کي اوس څه نسته.

حضرت ابو هریره رضي الله عنه یو ځل خپل غلام ته وویل: چي د پزي پاکولو لپاره یو شی راکړه، هغه ده ته د قیمتي کپړې ټکړه ور کړله، حضرت ابو هریره رضي الله عنه چي ورته وکتل، نو په ژړا سو، چي هسي نه: زما د اعمالو بدله ماته په دغه دنیا کي را کول سي.

نو دا ښکاره خبره ده: چي د الله تعالی پر نیکو بندګانو چي به کله په دنیا کي خوشحالي راغله، نو هغه به پرېشانه کېدل، چي هسي نه: پدې سره الله تعالی زمونږ امتحان اخلي.

او که به غم ور باندي راغلی، نو هغه به خوشحاله کېدل، ځکه چي د الله تعالی دا وعده ده: چي کم بنده ته زه په دنیا کي غم ور کړم، نو هغه ته په آخرت کي خوشحالي ور نصیب کوم، او چي کم چاته په دنیا کي خوشحالي ور کول سوه، د هغه په بدله کي په آخرت کي غم ور کوم.

د ګناهونو کفاره:

ځکه دا یو حیقیت دی: چي دوې خوشحالیاني او دوه غمونه نه سره یو ځای کیږي، چي په دنیا کي دي هم غم وي، او په آخرت کي دي هم غم وي، یا دي په دنیا کي هم خوشحالي او په آخرت کي دي هم خوشحالي وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

په یو ځای کي که انسان د غم سره مخامخ سي، نو بل ځای بیا انسان ته خوشحالي نصیب کیږي.

نو په دنیا کي که غم راسي، نو ایا دا بهتره نده، ځکه چي د ډېر کم وخت لپاره وي، او د دې په عوض کي که الله تعالی په آخرت کي انسان ته خوشحالي ور کړي، نو هغه بیا د ډېر دراز او اوږده وخت لپاره وي، نو که په دنیا کي پر انسان باندي غم او پریشاني راسي، نو هغه دی د خپلو ګناهونو کفاره بولي، او په دماغ کي دي دا کښېنوي: چي زما کومي غلطیاني او کوتاهیاني دي، ماته په دنیا کي د هغه بدله را کول کیږي، او انشاء الله په آخرت کي به الله تعالی زما سره د رحمت او اسانۍ معامله کوي.

د یو صحابي زنانې سبق اموزه واقعه:

د سیرت په کتابونو کي یو واقعه لیکلې ده: چي یو صحابیه زنانه وه، د هغې واده وسو، الله تعالی دې ته ډېر زیات حسن او جمال ور کړی وو، او واده ئې هم د یو لوی او امیر او مالداره صحابي سره وسو، چي هغه ته الله تعالی فراخ رزق ور کړی وو، او د هغه سره هر قسم د عیش او آرام اسباب وو.

د خاوند او زنانې ژوند په ډېر محبت او په ډېره خوشحالي کي سره تېرېدی، او هغه زنانې به د خپل خاوند خدمت په ډېر محبت سره کاوی، او هغه به ئې همېشه خوشحاله ساتی، حتی: چي د دواړو ژوند د جنت د ژوند په مثل په خوشحالي کي سره روان وو.

یوه شپه خاوند د خوب په حالت کي تېری وو، چیکله ئې سترګي راوڼې کړې، نو خپلې زنانې ته ئې وویل: چي ماته اوبه راکړه، هغه زنانه په ډېره تلوار ور ولاړه سوه، او اوبه ئې ورته راوړې، چیکله دې اوبه راوړلې، نو د خاوند بیرته سترګي سره تیري سوي وې. او خوب ور باندي غالبه سوی وو.

هغه زنانې د اوبو پیاله په لاس کي ورته ولاړه ده، او د خاوند بیرته راپېدا ره کېدلو انتظار کوي. او د خپل طرفه پر هغه باندي بڼ نه کوي، چي هسي نه: د خاوند خوب خراب نسي. نو دا د اوبو د پیالې سره د غسي د خاوند وسر ته ولاړه ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

څه ساعت بعد چې کله د خاوند سترګې راوڼې سوې، نو که ګوري: هغه زنانه اوبه په لاس کې د ډېرې فرمانبرداری په شکل ورته ولاړه ده، دی ډېر زیات ځنې خوشحاله سو، او هغه اوبه ئې ځنې راونیولې، او وئې چیښلې.

او زنانې ته ئې وویل: اې زنانې! ما چیکله نن ستا دومره ښه سلوک ولیدی، او ستا د اوبو پیاله دومره ډېر ساعت په لاس کې ولاړه وې، او زما انتظار دې کاوی، زه ستا څخه دومره خوشحاله یم، او ته ماته دومره ګرانه ئې، نن چې ته کوم شی زما څخه غواړې، او زما په وسع کې وي، زه به ستا هغه فرمائش پوره کوم.

چیکله خاوند دا وویل، نو هغه زنانې ورته وویل: اې سړیه! ایا پر دا خپله خبره ولاړ ئې، چې څه در څخه غواړم، هغه ماته را پوره کوې، هغه خاوند ورته وویل: چې بالکل! پر خپله خبره پوخ ولاړیم، ته په ما امتحان وکړه.

هغه زنانې ورته وویل: که ته پخپله خبره کې رشتونی ئې، نو ماته طلاق راکړه، او ما فارغه کړه، اوس چیکله د طلاق خبره وسوه، نو هغه صحابي ډېر زیات پرېشانه سو، چې دومره خوبصورته او خوب سیرته، وفاداره او خدمتګاره زنانه ده، او دا ماته وایي: ماته طلاق راکړه.

نو د هغه زنانې څخه ئې پوښتنه وکړه: بي بي! ایا تاته زما لطرفه څه تکلیف رسېدلی دی؟ هغه زنانې ورته وویل: بالکل نه! بیا ورته وایي: ایا ما ستا بې قدري کړېده، ایا ما ستا یو امید خراب کړی دی، یا مې ستا قدر ندی کړی؟ ایا ته زما څخه خفه او پرېشانه ئې؟

هغه زنانې په جواب کې ورته وویل: هرګز نه! نو ده بیا پوښتنه ځنې وکړه: نو بیا ولې ته زما څخه طلاق غواړې، ایا ستا زه خوښ نه یم، او زما سره دې محبت نسته، نو هغه زنانې ورته وویل: خبره دا نده: ته زما خوښ ئې، او هم زما ستا سره محبت دی، نو ځکه زه دې په دومره شوق سره خدمت کوم، خو تا زما سره وعده وکړه: چې ستا هره خبره پوره کوم، نو بس ته اوس ماته طلاق راکړه، او ما فارغه کړه.

هغه صحابي حیران دی، چې ماخو وعده هم ور سره کړېده، نو ئې ورته وویل: زنانې! چیکله سهار سو، نو ما او تا به د پېغمبر ﷺ خدمت ته ورسو، او پېغمبر ﷺ ته به دا

Maktaba Tul Ishaat.com

خپله مسئله پیش کړو، چې هغه کومه فیصله راوکړه، نو زما او ستا دواړو به قبوله وي، زنانه ورته وایي: ډېره ښه خبره ده، نو دواړو داغه شپه تېره کړله. او پر هغه صحابي باندې شپه تولې په پرېشاني او په فکرو او په سوچو کې تېره سوه.

چیکله سهار سو، نوزنانه ورته وایي: چې درځه! تلوار کوه! چې د حضور ﷺ خدمت ته ورسو، چنانچه خاوند او زنانه دواړه د کور څخه راووتل، او د پېغمبر ﷺ خدمت ته را روان دي، او د هغه څخه د خپلې مسئلې متعلق معلومات غواړي.

په لاره کې چونکه خاوند ډېر پرېشانه دی، او په سوچو او فکرو کې غرق دی، نو یو ځای ئې د پښې نوک ووهی، او پر مځکه باندې غوځار سو، او بدن ئې زخمي سو، چې د هغه څخه وینه روانه سوه.

هغه زناني فوراً خپل پرونی ورته څېری کړی، او د خاوند زخم ئې ور وتړی، د هغه څخه وروسته ئې هغه ته کومک ور کړی، او راپورته ئې کړی، او ورته وئې ویل: چې درځه کورته واپس ځو، زه ستا څخه طلاق نه غواړم.

هغه صحابي حیران سو، چیکله تا زما څخه د طلاق مطالبه وکړه، نه په هغه وخت کې زما په خبره سر خلاصېدی، چې ولې؟ او اوس چې ته ماته وایي: زه طلاق نه غواړم، نه مي اوس په خبره سر خلاصیږي، زناني ورته وویل: چې تر کور به ولاړ سو، هلته به بیا زه تاته د خبرې حقیقت ښکاره کړم.

چیکله کورته راغلل، او کښېنستل، نو خاوند پوښتنه ځنې کوي، چې زناني! آخر څه پېښه وه؟ چې یو ځل دي د طلاق غوښتنه وکړه، او بیا بیرته د خپلې خبرې څخه انکاري سوې، نو زنانه ورته وایي: چې یو څو ورځې مخکې د پېغمبر ﷺ په مجلس کې ما د هغه یو حدیث مبارک واورېدی: چې کوم بنده سره الله تعالی محبت کوي، پر

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه بنده باندي پرېشاني دا رنګه راځي: لکه اوبه چې د لوړي خوا څخه کښته طرفته په څومره تلوار باندي راځي.

ما چیکله د پېغمبر ﷺ دغه حدیث واورېدی، نو په زړه کي مي دا فکر پیدا سو: چې ما خو ستا په کور کي تر اوسه پوري هیڅ پرېشاني نده لیدلې، او نه مي څه غم او مصیبت لیدلی دی، نو په زړه کي مي دا خیال راغلی.

چې د پېغمبر ﷺ خبره خو رښتیا ده، هسي نه: چې زما د خاوند په ایمان کي فرق وي، او زما د خاوند په اعمالو کي فرق وي، او زما د خاوند سره د الله تعالی محبت نوي، نو زه ولي د دغسي انسان په خدمت کولو کي خپل عمر ضائع کړم.

نو چیکله تا راته وویل: چې زه به ستا خبره پوره کوم، نو ما وویل: چې زما لپاره بنه خبره دا ده: چې زه به د دغسي خاوند څخه طلاق غواړم: چې د هغه سره زما د رب محبت نوي.
بیا چیکله ما او تا د پېغمبر ﷺ حضور ته د یو مسئلې د معلومات لپاره تلل، نو دا د علم لار وه، نو ما او تا د علم په تلاش کي روان ول، او دا د الله تعالی د دین لار وه، او ته غوځار سوې، او د بدن څخه دي وینه راووتله.

نو زما په دماغ کي فوراً دا خبره راغله: چې تاته د الله تعالی د دین په لار کي غم او مصیبت او تکلیف ورسېدی، نو یقینا دالله ستا سره محبت دی.

او ستا په کور کي چې کوم راحت او آساني ده، دا د الله تعالی د ناراضګۍ وجه نده، بلکه دا د الله تعالی د محبت وجه ده، چې الله تعالی ستا سره دومره آسانۍ کړي

Maktaba Tul Ishaat.com

دي، نو ځکه ماته اوس د طلاق د مطالبې کولو ضرورت نسته، بلکه به ټوله ژوند ستا په خدمت کي تېروم، او ستا د خادمي په شکل به ستا په کور کي اوسېږم.(۱)

د فکر وړ خبره:

انسان چي کله د هغه انسانانو حالات اوري، نو ډېر حيران پاته سي، چي د هغه حضراتو نظر تر کومه ځايه رسېدی، يو زنانه چي د هغې نن سبا دغه شان فکر په دماغ کي الله تعالی پيدا کړي، او يو نارينه چي هغه ته الله تعالی دغه عقيده ور کړي، نو بيا به د پرېشانيو حال څومره آسانه وي.

نن سبا خو مور د معمولي پرېشانۍ په وخت کي ډېر صحيح العقيده بندګان وي، چي د هغوی د کور حالات ځان ته معلوم کړي، نو بيا به انسان پرېشانه سي، دستي د مشرکانو او بدعتيانو او عيسايانو اوهندوانو د کورو طوافونه کوي، او دا سي انسانانو ته ور ځغلي، چي: هغه په خپله هم جاهلان وي، او د جهالت په خاطر نور انسانان هم د ايمان څخه فارغه کړي.

هغه قسما قسم فرمائشونه کا ي، او دوی هغه فرمائشونه ور پوره کوي، حالانکه دا ډېري درنې خبري وي.

په ډېرو کورو کي ماحول داسي جوړ وي: چي معمولي خبره پيښه سي، نو زناني دستي د خپلو تعويزونو د طلب لپاره عاملينو ته ورځغلي، کله وايي: په ما جادو سوی دی، کله وايي: زما د خاوند کاروبار بند دی، او کله وايي: چي زما د بچيانو د رشتو بنديش دی، نو بيا چي هغه خلک دوی ته هر قسم فرمائشونه پيشوي، دوی د هغه پوره کولو ته تيار وي.

(۱) خطبات فقير: جلد نمبر ۵، صفحه نمبر ۷۸

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ فرمان:

حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ به فرمایل: چې کوم سړي د مصیبت په وخت کي د بې صبرۍ خبري کولې، یا ئې کپړې څیرلې، یا پر بې دینه انسانانو باندي ئې طوافونه کول، الله تعالی به دې سړي ته په عملنامه کي دومره ګناهونه ور جمعه کړي: چې د ده د ټولي زندګۍ د ساهونو سره به برابر وي.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ فرمان:

حضرت عمر رضی اللہ عنہ به ویل: چې کم سړي د مصیبت پر راتللو ده بې صبري کوله، یا ئې خپل حاجت نورو انسانانو ته پېښوی، او د خپل مصیبت حل ئې د هغوی څخه تلاش کوی، نو الله تعالی به ئې په عملنامه کي دومره ګناهونه ولیکي: لکه د دریاب نیل د اوبو څاڅکي.

د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ فرمان:

حضرت عثمان رضی اللہ عنہ به فرمایل: چې کم سړي د الله تعالی لطرفه پر را استول سوي مصیبت باندي بې صبري کوله، او پر عاملانو ګرځېدی، او یا ئې پر غم باندي خپلې کپړې څیرلې، او جذع او فزع ئې کوله، الله تعالی رب العزت به د ده په عملنامه کي دومره ګناهونه ولیکي، لکه د ټولي دنیا چې څومره ورځي او شپې شمارل کیږي.
نو پر بې صبري باندي او پر عاملانو ګرځېدلو باندي پر غم چې کوم اجر وي، هغه هم ضائع کیږي، او د هغه پر ځای د انسان په عملنامه کي ګناهونه لیکل کیږي.

نو په دنیا کي زندګي نه بغیر د غم او مصیبته چا کړېده، او نه ئې کولای سي، نو د غم او مصیبت په وخت کي د یو مسلمان شان باید دا وي: چې هغه د خپلو ګناهونو د مغفرت ذریعه و بولي، او د الله تعالی و حضور ته پر هغه باندي صبر وکړي، او په دې طمعه ئې برداشت کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې الله تعالی به د دې اجر او ثواب ماته په آخرت کې راکوي، الله تعالی موږ او تاسو ته په هر قسم حالاتو کې دصبر او برداشت توفیق رانصیب کړي، او الله تعالی دي دغه څو خبري پخپل دربار کې قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د رجب د میاشتي فضیلت

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولیٰ ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْـــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ: ﴿اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي رَجَبٍ وَشَعْبَانَ، وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللّٰهِ صَدَقَ اللّٰهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د "رجب المرجب" میاشته روانه ده، دې میاشتي ته الله تعالی ډېر زیات فضیلت او عظمت ورکړی دی.

د دې میاشتي نوم: "رجب" دی، علماؤ و لیکلي دي: چې "رجب" د ترجیب څخه دی، ترجیب معنی: عظمت او لوي، چونکه دا میاشته هم د الله تعالی په دربار کې ډېره عظیمه او لویه میاشته ده، نو ځکه دې ته نوم: د رجب ورکول سوی دی.

او په بعضو کتابونو کې د دې میاشتي نوم: "رصب" راغلی دی، د "رصب" معنی: رسېدل، چونکه پدې میاشته کې پر توبه کونکو انسانانو د الله تعالی رحمت د باران غوندې را رسیږي، او هم نیک عمله انسانانو ته د قبولیت د انوارو فیض را رسیږي، نو ځکه دې ته "رصب" وایي.

---

(۱) سورة التوبه: آیت نمبر ۳۶

(۲) الدعا للطبراني: حدیث نمبر ۹۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

او ددې میاشتې نوم: "اصم" هم راغلی دی، "اصم" کانه ته وایي، چونکه په دې میاشته کې هم عام طور د جنګ او جدل آوازونه به نه اورېدل کېدل، او خاموشي به وه. ځکه دا د "اشهر الحروم" څخه ده.

او بعضي علماؤ و بیا لیکلي دي: چې "رجب" په جنت کې یو نهر دی، چې:

.....مَائُهُ اَحْلَى مِنَ العَسَلِ اَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ﴾. چې د هغه اوبه تر عسلو زیاتې خوږې دي، او هم تر شیدو زیاتې سپینې دي، او تر واوره زیاتې یخې دي، د هغه نهر څخه هغه چاته اوبه ورکول کیږي: چې کوم چا د رجب په میاشته کې روژه نیولې وي.

او د رجب د لفظ رموز هم دا ښکاره کوي: چې په "رجب" کې درې حروفه دي: را، جیم، با، په "را" کې اشاره د الله تعالی ورحمت ته ده، او په "جیم" کې د بنده جرم او ګناه ته اشاره ده، او "با" عبارت ده د بر او نیکۍ څخه.

ګویا: الله تعالی فرمایي: چې زه به د خپل بنده جرم او ګناه د خپل رحمت او نیکۍ په مابین کې محفوظه کړم، او هم به ئې د ده د عملنامې څخه لیرې کړم.(۱)

د رجب، شعبان، او رمضان د میاشتو فضائل:

د الله تعالی دستور او قانون دی: چې هغه کله کله یو څه اوقات او یو څه مقامات او یو څه اشخاص داسې مقرر کړي وي: چې د هغه په موجودګي کې د الله تعالی رب العزت په حضور کې دعاګاني قبلیږي.

په هغه اوقاتو کې یو وقت د "رجب" میاشته هم ده، چې د دعاګانو د قبولیت میاشته ده، په احادیثو کې د دې ډېر زیات فضائل راغلي دي.

رجب، شعبان او رمضان دا درې(۳) سره میاشتې پر له پسې راځي، د الله تعالی په حضور کې د دې میاشتو ډېر زیات اهمیت دی.

الله تعالی رب العزت د "رجب" میاشته ته د "معراج" د شپې په ذریعه فضیلت ور کړی دی، او د روژې میاشته ته ئې د "لیلة القدر" په ذریعه باندې عزت ور کړی دی، د دغه دواړو میاشتو په مابین کې د "شعبان" میاشته راغلې ده، چې الله تعالی دې ته "کَرِيْمُ الطَّرَفَيْن" ویلي دي.

---

(۱) مکاشفة القلوب: صفحه نمبر ۵۹۹

Maktaba Tul Ishaat.com

په حدیث شریف کي راځي: چي کله به پېغمبر ﷺ د رجب میاشته ولیدله، نو همېشه به ئې دا دعا غوښته:

.....اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي رَجَبَ وَشَعْبَانَ، وَبَلِّغْنَا رَمَضَانَ﴾.(۱)

اې الله! زمونږ لپاره په رجب او شعبان کي برکت واچوه، او مونږ تر رمضان المبارک پورې ورسوه، د "رجب" د میاشتي په شروع کي د مذکوره دعا غوښتلو متعدد فوائد په کتابو کي راغلي دي.

۱. یوه فائده خو داده: چي د دې دعا په برکت د "رجب" او "شعبان" او "رمضان" په میاشتو کي عبادات او د هغوی د قدردانۍ توفیق انسان ته ور کول کیږي.

۲. دوهم فائده ئې دا ده: چي د روژې د میاشتي د تیارۍ کولو فکر د انسان سره پیدا کیږي، ځکه چي د "رجب" او د "شعبان" په میاشتو کي د عبادت کولو په خاطر د "رمضان" د میاشتي د عبادت کولو سره د انسان عادت برابر سي، نو بیا به په رمضان المبارک کي عبادت کول، ده ته تکلیف نه ور کوي، ځکه د انسان د ابتدا څخه لا د عبادت سره عادت جوړ سوی وي.

۳. دریمه فائده ئې داده: چي د رمضان المبارک د میاشتي قدرداني د انسان په زړه کي پیدا کیږي.

۴. او څلورمه فائده ئې دا ده: چي د دغه دعا په کولو سره د روژې د میاشتی و طرفته د انسان شوق او ذوق پیدا کیږي.

❁.....د پېغمبر ﷺ حدیث مبارک دی: چي رجب د الله تعالی میاشته ده، ځکه چي عام طور په دغه میاشته کي مالداره خلک د خپل مال زکوة باسي، او د غریبانو ژوند خوشحاله وي، او غریبان د الله تعالی عیال دی، د هغه په خوشحالۍ سره الله تعالی خوشحاله کیږي، نو ځکه د الله تعالی میاشته بلل کیږي.

او شعبان زما میاشته ده، چي پدې میاشته کي زما د امت د قسمت فیصلې کیږي، زما زړه دا غواړي: چي کله دا فیصلې کیږي، نو زه د روژې په حالت کي یم؛ لکه

(۱) الدعا للطبراني: حدیث نمبر ۹۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر ﷺ به همیشه د پنځلسم(۱۵) شعبان روژه نیوله، نو ددې حدیث څخه دا ثابتیږي: چې د پنځلسم شعبان روژه نیول سنت عمل دي.

او حضرت ابوامامه رضی اللہ عنہ یو روایت هم د پیغمبر ﷺ را نقل کوي:

.....مَنْ صَامَ يَوْمًا مِنْ شَعْبَانَ فُتِحَتْ لَهُ اَبْوَابُ الْجِنَانِ، وَ غُلِّقَتْ عَلَيْهِ اَبْوَابُ النِّيْرَانِ﴾.(۱)

چې کوم څوک د شعبان په میاشته کې د یوې ورځې روژه ونیسي، الله تعالی به د ده لپاره د جنت دروازې خلاصې کړي، او د جهنم دروازې به ور باندې بندې کړي.

بیا پیغمبر ﷺ وفرمایل: چې د روژې میاشته زما د امت میاشته ده، چې په هغه کې الله تعالی نفلي عبادت زما امت ته په فرضي باندې ور شماري، او فرضي عبادت یو په اویا(۷۰) باندې ور شمارل کیږي.

❁.....بعضي بزرګانو لیکلي دي: چې د "رجب" میاشته د تخم پاشولو میاشته ده، او د "شعبان" میاشته د آب پاشي میاشته ده، او د "رمضان المبارک" میاشته دا د فصل پرېکولو میاشته ده.

❁.....یا انسان داسي ووایي: چې "رجب" د فصل د مځکې څخه د راوتلو میاشته ده، او د "شعبان" میاشته پر هغه فصل باندې د مېوې پیدا کېدلو میاشته ده، او د "رمضان المبارک" میاشته د نیکو اعمالو د میوې د پرېکولو میاشته ده.

❁.....او کچیري انسان د رجب میاشته دهوا په مثل و بولي، نو د شعبان میاشته د وریځې مثال لري، او د رمضان المبارک میاشته د رحمتونو د باران غوندې ده.

❁.....د رجب په میاشته کې د انسان اعمال اوه(۷) چنده ته رسیږي، او د شعبان په میاشته کې اعمال اوه سوه(۷۰۰) چنده ته رسیږي، او د رمضان المبارک په میاشته کې اعمال زر(۱۰۰۰) چنده ته ځان رسوي.

❁..... د رجب د میاشتې فضیلت داسي دی: لکه د قرآن کریم فضیلت چې پر نورو آسماني کتابو باندې حاصل دی.

(۱) خطبات فقیر: جلد نمبر ۱۰، صفحه نمبر ۳۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

قرآن کریم هم د الله تعالی آسماني کتاب دی، او نور آسماني کتابونه هم د الله تعالی کتابونه دي، لیکن قرآن کریم ته الله تعالی ډېر زیات فضیلت ورکړی دی.

د روایاتو څخه معلومیږي: چې د حضرت آدم علیه السلام د پیدائش څخه پنځوس زره(۵۰۰۰۰) کاله مخکې الله تعالی د قرآن کریم تلاوت کړی دی، او بیا ئې د آدم علیه السلام د پیدائش څخه دوه زره(۲۰۰۰) کاله مخکې پر لوح محفوظ د قرآن کریم کتابت کړی دی، او بیا ئې په درویشت(۲۳) کاله نبوي زندګي کې نجماً نجماً پر پېغمبر صلی الله علیه وسلم رانازل کړی دی.

او قرآن کریم په ټولو آسماني کتابو کې جامع کتاب دی، ځکه پېغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي:

.....إِنَّ اللّٰهَ أَعْطَانِي السَّبْعَ مَكَانَ التَّوْرَاةِ، وَأَعْطَانِي الرَّاءَاتِ مَكَانَ الْإِنْجِيلِ، وَأَعْطَانِي مَا بَيْنَ الطَّوَاسِينَ إِلَى الْحَوَامِيمِ مَكَانَ الزَّبُورِ، وَفَضَّلَنِي بِالْحَوَامِيمِ وَالْمُفَصَّلِ، مَا قَرَأَهُنَّ نَبِيٌّ مِنْ قَبْلِي﴾.(۱)

ما ته الله تعالی سورة الفاتحه چې هغه ته "سبع المثانی" وایي، پر ځای د "تورات" راکړېده، او "راأت" سورتونه یعني: هغه سورتونه چې د هغه په ابتدا کې را ذکر سوې وي، لکه: "آلمر" پر ځای د "انجیل" راکړي دي، او "حوامیم" او "طواسین" پر ځای د "زبور" را کړي دي، او په نورو مفصلاتو سورتو سره ماته الله تعالی فضیلت راکړی دی، چې هغه داسي سورتونه دي، چې زما څخه مخکې هیڅ یو نبي ندي تلاوت کړي.

نو قرآن کریم ته چې کوم فضیلت الله تعالی پر نورو سورتو باندي ورکړی دی، داغه رنګه د "رجب" میاشتي ته هم الله تعالی فضیلت پر نورو میاشتو باندي ورکړی دی.

او د "شعبان" میاشته ته پر نورو میاشتو باندي هغه فضیلت حاصل دی، چې پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته الله تعالی پر نورو انبیاؤو علیهم السلام باندي ورکړی دی.

لکه پېغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي:

.....أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ , وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ , وَأَنَا أَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ﴾.(۲)

---

(۱) مختصر قیام اللیل و قیام رمضان و کتاب: باب ثواب القراة بالیل، صفحه نمبر ۱۷۰

(۲) مصنف ابن ابي شبیه: حدیث نمبر ۳۱۷۲۸

Maktaba Tul Ishaat.com

زه د آدم علیه السلام د اولاد سردار یم، او زه به اول د قبر څخه رابهر ته کیږم، او د خپل امت اول شفاعت کونکی به زه یم، او زه به اول هغه څوک یم: چې زما شفاعت به د الله تعالی په دربار کې قبلیږي.

لکه یو بل حدیث کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي:

.....اَنَا قَائِدُهُمْ اِذَا وُفِدُوْا﴾. زه به د انبیاؤ و علیهم السلام قیادت کوم، چې دوی کله د الله تعالی حضور ته د وفد په شکل پیښیږي.

.....وَ اَنَا خَطِیْبُهُمْ اِذَا اَنْصِتُوْا﴾. او زه به خبري کوم، چې کله دوی پټه خوله پاته سي.

.....وَ اَنَا شَافِعُوْهُمْ اِذَا حَبِسُوْا﴾. او زه به د دوی شفاعت کوم، چیکله دوی بند راسي.

.....وَ اَنَامُبَشِّرُهُمْ اِذَا یَئِسُوْا﴾. او زه به دوی ته بشارتونه او زیري ور کوم، چیکله دوی د مایوسۍ او نا امیدۍ په حالت کې وي.

.....بِیَدِیْ لَوَاءُ الْحَمْدِ یَوْمُ الْقِیَامَةِ وَ الآدَمُ وَ مَنْ سِوَاءُ تَحْتَ لَوَائِی﴾.

زما په لاس کې به د حمد بیرغ وي، آدم علیه السلام او د ده اولاد به ټوله زما تر بیرغ لاندې وي.

.....اِنَّ الْجَنَّةَ حُرِمَتْ عَلَی الْاَنْبِیَاءِ حَتّٰی اَدْخُلَهَا وَ اِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَی الْاُمَمِ حَتّٰی یَدْخُلَ اُمَّتِیْ﴾.

جنت پر ټولو انبیاؤ و تر هغه وخته پورې حرام دی، چې تر څو پورې زه ور داخل سوی نه یم. او پر ټولو امتونو هم تر هغه وخته پورې حرام دی، چې تر څو زما امت ور ننوتلی نوي.(۱)

او د "رمضان المبارک" میاشته چې پر نورو میاشتو فضیلت لري، هغه داسي ده: لکه د الله تعالی رب العزت فضیلت پر خپل مخلوق باندې.

نو د "رجب المرجب" میاشته دا د دې امت د ګناهګارانو د مغفرت او بخښنې یو سیزن دی، چې پدې میاشته کې الله تعالی په ډېر آسانه سره د انسان ګناهونو مغفرت کوي.

---

(۱) رسول الله کی عظمت: صفحه نمبر ۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

دا یو حقیقت دی: چي انسان په دنیا کي بغیر د ګناه څخه ژوند نسي کولای، ځکه زمونږ عقیده داده: چي پدې دنیا کي د ګناهونه څخه صرف انبیاء معصوم دي، او صحابه محفوظ دي، باقي نور انسانان د نفس او شیطان په وجه ضروري په ګناه کي واقع کیږي، خو بهترین ګناهګاران هغه دي: چي د ګناه کولو څخه وروسته ښیرته الله تعالی ته متوجه وي، او د خپلو ګناهونو مغفرت او توبه د الله تعالی څخه غواړي، لکه د پیغمبر ﷺ حدیث مبارک دی:

.....كُلُّ ابْنِ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ﴾.(۱)

په دنیا کي هر انسان خطا کونکی دی، خو بهترین خطا کونکي هغه انسانان دي، چي هغوی پر خپلو خطاګانو باندي د الله تعالی څخه مغفرت او بخښنه غواړي.

په دنیا کي که انسان په هر څومره کامیابه شکل او په پټ شکل باندي ګناه وکړي، خو په هیڅ شکل د الله تعالی څخه نسي پُټېدلای، یعني: الله تعالی په هر حال کي د انسان په ګناه باندي عالم وي.

د حضرت ابراهیم ابن ادهم رحمة الله علیه د ګناهګاره سره مکالمه:

د وعظ په کتابو کي لیکلي دي: چي یو ځل یو نوجوان حضرت ابراهیم بن ادهم رحمة الله علیه ته راغلی، او ورته وایي: حضرت! زما د ګناه سره عادت جوړ سوی دی، زه په هیڅ حال کي ګناه نسم پرېښوولای، ماته یو داسي طریقه راوښیه، چي زه ګناه هم کوم، او د الله تعالی د عذاب څخه هم محفوظه پاته سم.

د الله تعالی نیک بندګان چونکه د انسانانو سره زیات محبت لري، نو هغوی ته هیڅکله داسي جواب نه ورکوي، چي هغه پرېشانه سي، بلکه د هغه د جواب لپاره یو بهترینه حکمت عملي جوړوي، چي په هغه سره هغه خبره د هغه انسان دماغ ته ور ورسوي.

نو حضرت ابراهیم ابن ادهم رحمة الله علیه هغه نوجوان ته وایي: چي زه تاته یو څو ترتیبونه درښیم، چي کوم ترتیب تاته آسانه وي، ته په هغه باندي عمل وکړه.

---

(۱) مصنف ابن ابي شبیه: حدیث نمبر ۳۴۲۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

❶ـ چيکله ته ګناه کوې، نو يو داسي ځای ته ځه، چې هلته تا الله تعالی نه وينې. نو هلته ګناه کوه، چيکله دې نه وينې، نو بيا خو به سزا هم نه در کوي.

هغه نوجوان ورته وايي: حضرت! دا څنګه کيدای سي: چې زه يو داسي ځای ته د ګناه کولو لپاره ولاړ سم، چې هلته الله تعالی ما نه وينې، حالانکه الله تعالی خو داسي ذات دی: چې: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ﴾ الله تعالی ستاسو سره ملګری دی، چې تاسو هر ځای ياست، نو داسي ځای نسته: چې الله تعالی ما نه وينې، بلکه هر ځای چې ګناه کوم، نو هلته الله تعالی ما وينې، او په ما باندې خبر دی.

❷ـ بيا ورته وايي: چې دا کله نسې کولای، نو بيا داسي وکړه: چې د الله تعالی در کول سوی رزق پرېږده، چې کله الله تعالی ستا څخه د قيامت په ميدان کې د ګناه کولو متعلق پوښتنه وکړي، نو ته ورته ووايه: چې ستا رزق مي ندی خوړلی، نو مي ستا خبره هم نده منلې.

هغه نوجوان ورته وايي: حضرت! دا هم نسم کولای، ځکه ټول رزقونه، ټول بارانونه دا د الله تعالی په ملکيت کې دي، او د دنيا ټوله مخلوقات د الله تعالی ملکيت دی، نو زه به دا څنګه وکړم، چې: د الله تعالی د رزق خوړلو څخه بغير ګوزاره وکړم.

❸ـ حضرت ابراهيم ابن ادهم رحمة الله عليه هغه نوجوان ته وايي: يوه بله طريقه درته ښيم، هغه دا: چې په دې مځکه او آسمان کې د الله تعالی سلطنت دی، ته د هغه د سلطنت څخه ووزه، بيا ګناه کوه.

هغه نوجوان ورته وايي: چې حضرت! زه د مځکې او آسمان څخه څنګه وتلای سم، ځکه الله تعالی خو فرمايي:

..... يا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ﴾.

اې د انسانانو او جناتو ډلې! کچيرې تاسو استطاعت لرئ!.

..... أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا﴾.

چې د مځکې او آسمانو د کنارو څخه سره ووزی، خو ووزئ.

لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو که وزئ، په یو دلیل سره او په یو قوت سره وتلی سي، نو زموږ سره خو دومره قوت او طاقت نسته: چي د الله تعالی د سلطنت څخه ووزو، او په بل سلطنت کي ژوند تېر کړو.

❹ــ بیا ورته وایي: بیا داسي وکړه: چیکله ستا د مرګ وخت راسي، نو "ملک الموت" ته ووایه: چي ماته لږ انتظار وکړه، چي زه توبه وکړم.

هغه نوجوان ورته وایي: چي حضرت! د الله تعالی خو دا فیصله ده:

.....فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾.

چیکله اجل راورسیدی، هغه تر خپل وخت یوه لمحه نه مخکي کیږي، او نه وروسته کیږي، او الله تعالی دا هم فرمایي:

.....فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾.

چیکله اجل راسي، بیا خو نه انسان ته د وصیت موقع ور کوي، او که د کور څخه دباندي وي، و کورته د راتللو اجازه هم نه ور کوي، نو هغه نوجوان وایي: حضرت! چي پر ما باندي اجل راسي، بیا خو هغه په یوه لمحه کي راځي، او زه هلته هیڅ بیا کولای نسم، او نه زما وسع او طاقت مالره په کار راځي.

❺ــ حضرت ابراهیم بن ادهم رحمة الله علیه ورته وایي: کچیري دا هم نسې کولای، بیا خو زه و تاته یوه بله خبره درښیم، چیکله: ستا په قبر کي منکر او نکیر د سوال کولو لپاره راسي، نو هغوی ته ووایه: چي زما د قبر څخه ووزئ، زما څخه سوالونه مه کوئ، هغه نوجوان ورته وایي: چي حضرت! زه فرشتو ته څنګه دا ویلای سم، چي زما د قبر څخه ووزئ، او زما څخه سوال مه کوئ.

❻ــ حضرت ابراهیم بن ادهم په آخر کي ورته وایي: بچیه! زه تاته یو آخره خبره کوم: چي کله د قیامت په ورځ الله تعالی رب العزت ستا د جهنم د تللو فیصله وکړي، ته ضد شروع کړه، او هتله ودریږه، او دا ووایه: چي زه جهنم ته نه ځم.

هغه نوجوان ورته وایي: چي حضرت! دا زما د وسع او طاقت خبره نده، او نه زه د الله تعالی په حضور کي ضد کولای سم.

Maktaba Tul Ishaat.com

❼ــ حضرت ابراهیم بن ادهم رحمة الله علیه آخره خبره دا ورته کوي: اې بچیه! چیکله دا هم نسې کولای، هغه هم نسې کولای، او په وسع کي دي هم هیڅ نسته، نو د خپل رب نافرماني پرېږده، د دې څخه بغیر نه ستا چاره سته، او نه ماته بله طریقه را معلومه ده. واقعي هم موږ د خپل رب د عذاب د برداشت کولو طاقت نه لرو، نو نه د هغه ومخته د درېدلو طاقت لرو، او نه د هغه د عذاب برداشت کولو طاقت لرو، نو زموږ لپاره تر ټولو ښه طریقه دا ده: چې د ګناه څخه رشتوني توبه وکړو، او د الله تعالی رب العزت څخه د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړو، او د توبې کښلو لپاره بهترین وخت دغه میاشته او را رواني میاشتي دي.

د یو مسئلې حل، عجیبه وینا:

دا یو حقیقت دی: چې الله تعالی ته د خپل بنده توبه ډېره محبوبه وي، او الله تعالی د خپل بنده په توبه باندې زیات خوشحاله کیږي.

په یو کتاب کي لیکلي دي: یو بزرګ پر لار روان دی، که ګوري: یو څه نوجوانان پخپل مابین کي بحث سره کوي، چې کله دی د هغوی سره نژدې تېریږي، نو هغه ورته وایي: باباجی! موږ په یو مسئله کي بحث سره کوو، لیکن پدې نه پوهیږو: چې د دې مسئلې صحیح حل به څه وي؟ او ستا څخه دا غوښتنه کوو: کچیري ته موږ د دغه مسئلې صحیح حل بیان کړی.

هغه بوډا نوجوانانو ته وایي: چې مسئله څه ده؟ دوی ورته وویل: چې په موږ کي بعضي ملګري دا وایي: چې کوم څوک هیڅکله ګناه نه کوي، د هغه پر زړه باندې د الله تعالی خاص نظر وي.

او بعضي نور ملګري بیا دا وایي: چې کوم بنده ګناه وکړي، او د ګناه څخه وروسته رشتوني توبه وکاږي. د الله تعالی نظر د هغه پر زړه باندې زیات وي، اوس موږ فیصله نسو کولای: چې د چا پر زړه باندې به د الله تعالی خاص نظر وي؟

هغه بوډا ورته وایي: چې ګورئ! زه خو عالم نه یم، چې د علماؤو جواب در کړم، خو البته یوه خبره زما په تجربه کي ده، چې موږ کپړې جوړوو، او زموږ سره اوږده اوږده

Maktaba Tul Ishaat.com

تارونه وي، عام طور چي کوم تار پرې سي، نو هغه بیا غوټه کوو، او پر هغه باندي بیا خاص نظر ساتو: چي هسي نه دوهم ځل پرې نسي.

نو د دې څخه دا معلومیږي: چي کوم بنده په ګناهونو کي راسي، او د هغه تار د الله تعالی سره پرې سي، او بیا دی رشتوني توبه وکاږي، نو هغه تار دوباره د الله تعالی سره غوټه کړي، نو د الله تعالی پر هغه باندي خاص نظر وي، چي زما د بنده د تعلق تار بیا زما سره پرې نسي.

نو زه ډېر دا وایم: چي د انسان څخه ګناه خو کیږي، لیکن که انسان د خپلي ګناه ترتیب د آدم علیه السلام پر طریقه باندي کړي، نو بیا به د انسان لپاره هغه ګناه ډېره مضره نه وي، او د آدم علیه السلام ترتیب د خطا څخه وروسته پښېماني وه، او پښېماني کول په انسان کي هغه صفت دی: چي انسان ډېر ځله په لږ وخت کي د ډېري کښتي درجې څخه ډېري لوړې درجې ته ورسوي.

د عبرته ډکه واقعه:

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه زمونږ په امت کي ډېر لوی امام او ډېر لوی محدث تېر سوی دی، د ده سنت تحنیک حضرت عمر رضي الله عنه کړی دی.

سنت تحنیک دې ته وایي: چي کله په یو کور کي ماشوم بچی پیدا سي، پنځمه ورځ یا اومه ورځ یو بزرګ هغه کور ته راسي، په خوله کي خورما وژویي، او بیا هغه خپله خوږه لاړه د ماشوم په خوله کي ور کړي. دغه عمل د ماشوم پر مستقبل باندي ډېر ښه اثر لري.

نو د حسن بصري رحمة الله علیه په زمانه کي یو بوډی زنانه وه، دا به همېشه د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه درس ته راتله، او د ده د درس په حلقه کي به کښېنستله، او د ده په شاګردانو کي وله، چیکله به هغې ته په یو مسئله کي مشکل راغلی، نو د ده څخه به ئې د هغه د حل پوښتنه کوله.

د هغه زناني یو نوجوان بچی وو، او د هغه زندګي د ګناهونو په دریاب کي غرقه تېرېدله، چي هغه په خپل ژوند کي پر هیڅ ګناه باندي صرفه نه کوله، شراب او کباب او په عیاشي او فحاشي کي به همېشه مست او نشه وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه زناني به همېشه د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه څخه د خپل بچي په هکله دعا غوښتله، چې حضرت! ته زما بچي ته دعا وکړه، چې الله تعالی ئې د ګناهونو څخه راوګرځوي، او ډېر ځله به ئې هغه بچی حضرت حسن بصري رحمة الله علیه ته راوستی، هغه به ده ته نصیحت کاوی، مګر د هغه نوجوان پر ژوند به د حسن بصري رحمة الله علیه دعا او د هغه نصیحت هیڅ اثر نه راتلی، حتی: چې ډېر اوږده زمانه پدې کې تېره سوه، د هغه باوجود به هغه نوجوان د ګناه څخه نه منعه کیدی.

مور خو بیا هم آخر مور وي، نو هغې به ډېر زیات اصرار پر حسن بصري رحمة الله علیه کاوی: چې حضرت! ته دعا وکړه، او پر مختلفو موقعو به ئې د هغه څخه د خپل زوی لپاره د دعا غوښتنه کوله.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه ډېره اوږده زمانه د هغه نوجوان په هکله دعا ګاني کولې، حتی: چې آخر د حسن بصري رحمة الله علیه په زړه کې هم یو عجیبه کیفیت پیدا سو، او آخر د هغه بچي د هدایت و طرفته د راتللو څخه ناامیده سو، او په زړه کې ئې دا راغله: چې شاید د دغه نوجوان په قسمت کې د نیکو اعمالو و طرفته راتلل نوي، نو هغه دعا ئې آخر پرېښوولې.

یو څه زمانه بعد هغه نوجوان ناجوړه سو، او ناجوړي ئې ورځ په ورځ زیاتېدله، چې بالآخر ده ته مرګ نژدې راغلی، چیکله ئې پخپل بدن کې د مرګ علامات ولیدل، نو هغه نوجوان پخپل زړه کې دا محسوسه کړله: چې شاید په دنیا کې اوس زما ژوند نور کم پاته دی.

نو ئې خپله مور راوبلله، نو ورته وئې ویل: چې زما وخت اوس ډېر کم پاته دی، زه د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه و حضور ته پخپلو پښو نسټم ور تللای، او نه ته ماهلته ور وړلې سې، زما زړه دا غواړي: چې ته پخپله هغه ته ورسه، او دا غوښتنه ځني وکړه: چې هغه یو څل زموږ کورته راسي، او ماته د توبې طریقه راوښیي، او که زه وفات سوم، نو زما د جنازې لمونځ دی راکړي.

هغه مور چې د بچي تمنی واورېدله، نو په منډه منډه د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه کورته راغله، او دروازه ئې ور وټکوله، ده مبارک چونکه ټوله ورځ په درسي مصروفیاتو کې تېره کړېوه، او دا وخت ئې د غرمې قیلوله او آرام کاوی، هغه زناني

Maktaba Tul Ishaat.com

دروازه ور وټکوله، دی چیکله دروازې لره راغلی، نو هغه زناني ورته وویل: چې حضرت! زما سره یو ځل زما تر کوره ولاړ سه، زما د بچي حالت او کیفیت ډېر بدل دی، هغه ته د توبې طریقه ور وښیه.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه چونکه پدې وخت کې ډېر د ستړیا په حالت کې وو، او سترګې ئې د خوبه ډکې وې، او د ماپښین څخه وروسته هم نورو مصرفیاتو ورته کتل، او دهغې بوډۍ څخه ئې د زوی حالت واورېدی، نو د ځان سره ئې فکر وکړی: چې دا خو هغه هلک دی:

دومره کلونه مې دعاګاني او خبري ورته وکړې، پر ده ئې هیڅ اثر نه وکړی، اوس به هم زما خبره پر ده شاید اثر نه وکړي، او دا به محض د ده د مور تمنی وي، او د هغه هلک غوښتنه به نوي، نو ئې دا خبره نظر اندازه کړله، او د هغې مور څخه ئې د هغې و کورته د تللو څخه عذر وغوښتی.

او هغه بوډۍ ته ئې وویل: چې موري! زه ډېر زیات مصروفیم، د خپل مصروفیت په خاطر ستاسو تر کوره پورې نسم تر تللای، اول خو زما زړه نه منې: چې دی دي توبه کښلو ته تیار وي، او موري! که دی وفات هم سي نو جنازه ئې په بل چا سره وکړه، زما په مصروفیاتو کې زه خلل نسم راوستلای.

هغه بوډۍ چې دا واورېدله، واپس کورته راغله، او هغه زوی ته ئې وویل: اې بدبخته! حسن بصري رحمة الله علیه نه ستا حضور ته راانللو نه تیار دی، او نه ستا جنازه کولو ته نیار دی.

هغه نوجوان چیکله دا واورېدل، نو پر زړه باندې ئې یو قسم اثر وسو، چې اوهو! ما خپل ځان دې حالت ته رسولی دی: چې د ټولې علاقې لوی محدث حسن بصري رحمة الله علیه او نور علماء او مشایخ زما څخه دومره بدګمانه سوي دي، نه زما کورته راځي، او نه زما د جنازې لمانځه کولو لپاره تیار دي، نو پر دې خپل حالت ئې ډېره زیاته ژړا وکړه، او هم پر خپله تېره زندګي او ژوند باندې زیات افسوس ورته ودرېدی.

Maktaba Tul Ishaat.com

آخر ئې خپله مور را طلب کړه، او ورته وئې ویل: موري! کچیري حسن بصري رحمة الله علیه زما د جنازې د لمانځه کولو لپاره تیار نه وي، نو ته زما یو وصیت واوره، هغه مور ورته وایي: بچیه! څه وصیت دی؟

زوی ورته وویل: موري! وصیت مي دا دی: چي کله زما روح د بدن څخه رخصت واخلي، او زه وفات سم، نو ته خپل د سر پړونی زما په غاړه کي د زندې غوندي راغوټه کړه، او زما بدن کشوه، او د کور و مخته چي کم انبار دی، پر هغه مي وغورځوه.

چي د دنیا و انسانانو ته دا خبره ور ښکاره سي: چي کوم څوک د الله تعالی په نافرماني کي ژوند تېر کړي، نو د هغه به دغه انجام او حالت وي، او موري! شاید زما پر دغه ذلت او حالت به د الله تعالی رحم راسي، او زما د تېري زندګۍ معافي به ماته وکړي.

چیکله هغه نوجوان مور ته دا وصیت وکړی، نو په دغه حال کي ئې سترګي د اوښکو څخه ډکي دي، او پر خپله تېره سوې زندګي باندې ډېر افسوس او ژړا کوي، او ډېر پریشانه دی. او روح ئې د بدن څخه رخصت واخیستی، او وفات سو.

هغه مور د زوی پر هغه حالت او وصیت باندې ډېر ژړا وکړه، چي زما بچیه! دا دي څنګه وصیت ماته وکړی؟ او ته را څخه رخصت سوې.

مور لا دغه د ژړا په حالت کي ده، چي د کور دروازه ئې وټکېدله، داچیکله ورغله، نو که ګوري: حضرت حسن بصري رحمة الله علیه په دروازه کي په ډېر ناولده کیفیت کي ولاړ دی. لکه پریو چا چي ډېر خوف او وېره راغلې وي، لکه زمور اوستاسو په اصطلاح کي: چي یو څوک لخ سر او لخي پښې د یو چا دروزاه ټکوي، او ورته ولاړ وي.

هغه بوډی چي حضرت حسن بصري رحمة الله علیه په دغه حالت کي ولیدی، نو پوښتنه ځني کوي: حضرت! په دا حالت کي او په داسي ناولده کیفیت څنګه زما تر کوره پوري په تلوار سره راغلې.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه ورته وایي: بوډی! چي ته کله زما د کور څخه ناامیده را روانه سوې، نو ره خپلي بسترې ته ورغلم، او پر هغه مي آرام کاوی، چیکله مي

Maktaba Tul Ishaat.com

سترګي در لره تیري سوې، نو په خوب کي ماته الله تعالی پخپله راغلی، او د الله تعالی زیارت مي نصیب سو.

الله تعالی ماته وویل: اې حسن بصري! ته یو طرفته زما د دوستۍ دعوه کوې، او بل طرفته زما د یو ولي او دوست د جنازې د لمانځه کولو څخه انکار کوې، نو پدغه حالت کي به ته څنګه زما دوست جوړ سې؟.

چیکله مي د الله تعالی دغه وینا واورېدله، زما سترګي را رونې سوې، زه پدې پوه سوم: چي الله تعالی ستا دبچي توبه قبوله کړېده، او هغه ئې پخپلو اولیاؤو کي شمارلی دی، نو ستا د بچي د جنازې لپاره زه ستاسو کور ته په ډېر تلوار راغلم، چي هسي نه: د جنازې لمونځ ئې زما څخه سوا بل څوک وزنه کړي.

نو زه دا وایم: چي پښېماني کله د انسان په مزاج او طبعیت کي راسي، دا ډېر ځله انسان د یو ځای څخه بل پورته ځای ته په ډېره آسانه سره رسوي. (۱)

د خبرو خلاصه:

نو رب کریم دومره مهربانه ذات دی: چیکله بنده د خپلي زندګۍ په آخري لمحاتو کي هم د خپل پروردګار و مخته ندامت او شرمندګي ښکاره کړي، نو هغه د ده لمن د ده د مرادونو څخه ورډکوي.

ډېر ځله د دنیا خلک مایوسه او ناامیده سي: او د هغوی په دماغ کي دا راسي: چي دا ګناه د معافۍ قابله نده، مګر د الله تعالی ذات د مایوسۍ والا ذات ندی، ځکه د الله تعالی دا قول دی:

.....﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾. اې انسانه! ته د خپل رب کریم څخه کوم شي په دوکه کي اچولی ئې؟

نو زه دا وایم: چي کله الله تعالی دومره کریم ذات دی، نو باید مونږ د هغه د کرم څخه فائده واخلو او د ګناهونو څخه معافي وغواړو، اوپخپل ژوند کي توبه وکاږو، او خپل اختیار په حالت کي توبه وکاږو، هسي نه: چي د زندګۍ دورانیه را څخه تېره سي، او مونږ دغسي په غفلت کي پراته یو.

---

(۱) کتنے بڑی ہیں حوصلے پروردگار: صفحہ نمبر ۸۳

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه د مرګ دا معلومه نده: هیڅ چاته دا معلومات نسته : چې مرګ به کله راځي، ورځي به وي، او که به د شپې وي، سهار به مرګ راځي، او که به ماښام وي، نو نن ورځ الله تعالی موقع راکړی ده.

نو دغه محفل او دغه د جمعې ورځ او د رجب مبارکه میاشت غنیمت بلل، او د خپل رب د عفو او د کرم څخه فائده اخیستل، او د الله تعالی سره صلح کول، او د هغه څخه د خپلو ګناهُونو بخښنه غوښتل.

چیکله موږ و خپل رب ته خپله توبه پیش کړو، او د هغه څخه د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړو، او هم د هغه سره صلحه وکړو، نو د الله تعالی رحمت په جوش کې راځي، او هغه به زموږ ګناهونه معافوي، او د ګناهونو د معافۍ سره به موږ او تاسو ته پخپلو خوښو بندګانو کې د شاملولو توفیق رانصیب کوي.

الله تعالی دي د دې میاشتي په برکت او د دې مبارکي ورځي په برکت موږ او تاسو ته د توبې کښلو توفیق راکړي، او چې کم چا توبې وکښلې، د هغه توبې دي الله تعالی په خپل بارګاه کې قبولي او مقبولي وګرځوي.

او الله تعالی دي دغه مذاکره پخپل دربار کې قبوله کړي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِہٖ وَ اَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بعثت، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَأَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُ عَنْهُ الْأَرْضُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى پيغمبر ﷺ د يو عظيم رحمت په شكل دې امت ته را استولى دى، او د پيغمبر ﷺ په زړه كې د دې امت سره ډېر زياته مينه او محبت دى، قرآن كريم هغه مينه داسې بيانوي:

.....عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ﴾.

چې كم كار به پر امت باندې مشقت وو، هغه به پرده مبارك باندې ډېر بوج وو.

.....حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ﴾.

د خپل امت په باره كې به ده ډېر زيات حرص كوى، چې څنګه به زما د امت سره آساني وسي.

.....بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾.

---

(۱) سورة التوبه: آيت نمبر ۱۲۸

(۲) مصنف ابن ابى شبيه: حديث نمبر ۳۵۸۴۹

Maktaba Tul Ishaat.com

دی به پر مؤمنانو باندې ډېرزیات رحم کونکی او شفقت کونکی وو، او د امت په زړو کې هم الله تعالی د ده سره ډېره زیاته مینه او محبت ور اچولی وو، لکه قرآن کریم پر دې ګواه دی:

.....﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾.

نبي دې مؤمنانو ته ډېر قریب دی، تر خپلو ځانو.

.....﴿وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾.

د دې نبي د کور زنانې د دې امت لپاره روحاني میندې دي.

او د اُبی بن کعب رضی اللہ عنہ یو قرأة دی:

.....﴿وَهُوَ أَبٌ لَهُمْ﴾.

او دا نبي د دې امت لپاره روحاني پلار دی.

او د امت په زړو کې هم الله تعالی د دغه نبي محبت په زیاته پیمانه اچولی وو، د هغه یو ... دا هم وه: چې د نبي په محبت د دوی ایمان کمال ته رسېدی، لکه د ... ﷺ حدیث مبارک دی:

.....لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ، وَوَالِدَيْهِ، وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾.(۱)

یو سړی په تاسو کې کامل مؤمن تر هغه وخته پورې نسي کیدای: چې تر څو پورې زه و ده ته تر اولاد او تر مور او پلار او د دنیا تر ټولو انسانانو محبوب نسم.

دوه بې مثاله نعمتونه:

د الله تعالی دوه(۲) نعمته بې مثاله دي:

(۱).....اول نعمت د اسلام دی، دا دومره عظیم نعمت دی، که یو انسان هر څومره ګناهګار وي، کچیري اسلام قبول کړي، نو د اسلام څخه مخکې چې څومره ګناهونه سوي وي، د اسلام په ذریعه هغه ټوله معاف کیږي.

مثلاً: که د یو سړي سل(۱۰۰) کاله عمر وي، او په هغه کې دی نه نوي(۹۹) کاله په کفر او شرک کې تېر کړي، او په آخر کې صرف الله تعالی یو ځل ده ته د اسلام د کلمې

(۱) جامع معمر بن راشد: حدیث نمبر ۲۰۳۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

ویلو توفیق ور کړي، نو هغه د نه نوي(۹۹) کالو ګناهونه الله تعالی ټول ور معافوي، ځکه چې پیغمبر ﷺ فرمایي:

.....اَلْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ﴾.(۱)

د اسلام راوړلو په وجه د انسان مخکیني ټول ګناهونه معاف کیږي.

د الله تعالی د دغه نعمت قرآن کریم په دغه الفاظو تذکره کړېده:

.....اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾.(۲)

نن ورځ ما پر تاسو دین مکمل کړئ، او ما پر تاسو خپل نعمت کامل کړئ، پدې آیت کې الله تعالی دین او اسلام د انسانانو لپاره یو نعمت بللی دی.

(۲).....دوهم نعمت: د پیغمبر ﷺ ذات بابرکات دی، تاسو په خپله اندازه ولګوئ: چې الله تعالی انسانانو ته بېشماره نعمتونه ور کړي دي، او الله تعالی پخپله فرمایلي دي:

.....وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا﴾.(۳)

کچیري تاسو د الله تعالی نعمتونه شمارل وغواړئ، تاسو ئې نسئ شمارلائ، د دې دومره نعمتو ور کولو سره الله تعالی پر انسانانو د یو نعمت احسان هم ندی اچولی، مثلاً الله تعالی انسان ته دوې سترګې ور کړي دي، چې زما په عقیده: د هغه قیمت ټوله دنیا او ما فیها نسي جوړېدلای.

داغه رنګه دوه غوږونه او ژبه او دماغ دا ټوله هغه نعمتونه دي، چې دا ټول مخلوقات د هغه قیمت نسي ادا کولای، لیکن د دې ټولو نعمتو الله تعالی پر بندګانو احسان ندی اچولی.

لیکن د نعمتو په لړې کې یو نعمت داسي دی: چې نعمت ور کونکي ته هم مزه او خوند ور کوي، او هم ئې پر انسانانو د هغه احسان اچولی دی، لکه الله تعالی فرمایلي دي:

.....لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾.(۱)

---

(۱) مصنف عبد الرزاق الصنعانی: حدیث نمبر ۱۵۵۵۶

(۲) سورة المائده: آیت نمبر ۳

(۳) سورة ابراهیم: ایت نمبر ۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

په تحقیق سره الله تعالی پر مؤمنانو احسان کړی دی، چې دوی ته ئې یو نبي د دوی د جنس څخه ور استولی دی، چې هغه به پر دوی د الله تعالی آیتونه تلاوت کوي، او هم به د دوی تزکیه او صفائي کوي، او دوی ته به د کتاب او حکمت تعلیم ورکوي، که څه هم د دې څخه مخکې دوی په ګمراهي کې پاته سوي دي.

نو مقصد دا: چې د پیغمبر ﷺ نعمت د الله تعالی رب العزت لطرفه داسي نعمت دی: چې د هغه پر بندګانو لوی احسان دی، نو د دغه دوو نعمتو هیڅ نعم البدل په دنیا کې نسته.

خو د پیغمبر ﷺ په ذریعه الله تعالی ټوله انسانیت د ګمراهۍ د تیارو څخه د هدایت و رڼا ته را ایستلي دي، بیا خاص چې د پیغمبر ﷺ اولنی بعثت عربو ته سوی دی، چې هغه په ګمراهي کې او جهالت کې داسي مستغرق انسانان سوي دي: چې د هغه مثل په ټوله دنیا کې ندی سوی.

لیکن د پیغمبر ﷺ د راتګ څخه وروسته بیا هغه انسانان د هدایت داسي نمونې الله تعالی جوړ کړي دي: چې د دوی غوندي انسانان هم بیا په نورو انسانانو کې ندي پیدا سوي.

د پیغمبر ﷺ د راتګ سره د شیاطینو او جناتو حالت:

تاریخ الخمیس کې د حضرت عبد الله بن عباس رضی اللہ عنہ روایت دی:

.....لَمَّا بَعَثَ اللهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَحَرُ الشَّيَاطِيْنِ وَرَمُوْا بِالْكَوَاكِبِ﴾.

چیکله د پیغمبر ﷺ بعثت دنیا ته وسو، او دی د ټوله انسانیت لپاره نبي جوړ سو، نو د ده د نبوت په ذریعه جناتو او شیطانانو ته زیات زجر ورکول سو، او د اور په شغلو، او د ستورو په ټکرو وویشتل سو، او و آسمان ته د نژدې ځان رسولو څخه را منعه سول.

د پیغمبر ﷺ د نبوت څخه مخکې جناتو او شیطانان د زنځیر د کړیو په شان به یو پر بل باندې پورته کېدل، او آسمان ته به ئې ځان ور نژدې کړی، او هلته به ئې خپل ځایونه جوړ کړي ول.

---

(۱) سورة آل عمران: آیت نمبر ۱۶۴

Maktaba Tul Ishaat.com

هلته د رسېدو څخه بعد چې به په آسمانو کې ملائکو کمې خبرې سره کولې، هغه به ئې اورېدلې، او بیا به مځکې ته راتلل، او په هغه خبرو کې به ئې یو زیاته حصه درواغ ګډول، او کاهنانو ته به ئې کولې، او کاهنانو به هغه خبرې خلګو ته رسولې، نو پدې شکل به بعضې هغه خبرې رشتیا کېدلې، نو خلګو به د کاهنانو خبرو ته ډېره زیاته عقیده در لوده، او پدا شکل به دوی د انسانانو د عقیدې د فساد ذریعه او سبب ګرځېدل.

چیکله پیغمبر ﷺ الله تعالی دې دنیا ته مبعوث کړی، نو دفعتاً ټوله شیطانانو او جنات د آسمان څخه رامنعه سول، بیا هیڅ چاته دا مجال او طاقت نه وو: چې آسمان ته اورنژدې سي، که به یو څوک بیا هم آسمان ته ور نژدې سو، نو فوراً به د اور په شغلو سره ویشتل کېدی، او د شهاب ثاقب ستوري په شکل به په هغوی پسې د اور شغلې راتللې، دوی به ئې کله سوځل، او کله به ئې پاګلان کول.

جنات په اسلام مشرف کېدل:

یوځل ټوله جنات سره را جمعه سول، او ابلیس ته ئې وویل: چې دا څه وجه: چې موږ اوس تر آسمانو پورې ځان نسو رسولای؟ ابلیس لعین ورته وویل: چې ضرور یو نوې خبره او یو نوې حادثه پر مځکه باندې پېښه سوې ده، چې د هغه په وجه تاسو د آسمان څخه را ګرځول سوي یاست، اوس به تاسو د ټولې مځکې د مخ د هر کلي او د هر بنار څخه یو څه خاوره ماته راوړئ، چې د هغه څخه به زه تاسو ته دا معلومات درکړم: چې په کم ځای کې نوې واقعه او حادثه پېښه سوې ده.

جناتو چې دا واورېدل: نو د هر ځای څخه ئې یو څه یو څه خاوره ده ته راوړه، هغه به د هر ځای خاوره بویوله، او بیا به ئې غورځوله، او دا به ئې ویل: چې په دغه ځای کې هیڅ نوې خبره نده پېښه سوې.

آخر یو جنّي (پېرۍ) د "تهامه" یعنې د مکې معظمې سره نژدې د یو غره یا یو ځنګل خاوره ورته راوړه، ده چې هغه خاوره بوی کړه، نو راوغورځېدی، او وئې ویل: چې

Maktaba Tul Ishaat.com

نوې خبره پدغه مځکې پېښه سوې ده، چې هر څه ده، تاسو ورسئ، د هغه معلومات تر ما پورې راوړئ، شاید په دغه مځکه کې به د یو نبي بعثت سوې وي.(۱)

د در منثور روایت دی: چې کله شیطان لعین ته د هغه خاوري د بویولو څخه دا ور معلومه سوه: چې ضرور په حجاز کې یو نوې خبره پیدا سوې ده، نو ده یو نه(۹) نفره جنات چې هغه په خپل قوم کې اشراف او سرداران وو، او د نصیبین او سهد ونکي وو، مکې مکرمې ته واستول، او دا حکم ئې ورته وکړئ: چې ورسئ! دا خبر راوړئ: چې دلته کمه نوې خبره پېښه سوې ده؟

چې کله هغه جنات مکې مکرمې ته راغلل، نو د "عُکاظ" بازار سره نژدې د خورما د درختو لاندې که ګوري: یو بزرګ د څو انسانانو سره لاس پر نامه نیولي ولاړ دی یو څه وایي.

جنات چیکله نژدې ورته راغلل، پخپل مابین کې ئې سره وویل: ګورئ! دا هغه خبره ده: چې د هغه په وجه موږ او تاسو د آسمان څخه رامنعه سوي یو، آخر یو "جِنّي" ورته وویل: چې تاسو غوږ پرونیسئ: چې دی څه وایي؟.(۲)

د مسلم او نسائي یو روایت دی: چې پېغمبر ﷺ د یو څو صحابه کرامو سره هلته د سهار لمونځ کاوی، عین د قرآت کولو په وخت کې دغه جنات ورته ودرېدل، او په ډېر آدب او احترام سره ئې قرآن کریم واورېدی.

یو ظرفته د سهار نورانې وخت وو، او د قرآن کریم تلاوت وو، او بیا د پېغمبر ﷺ د ژبې مبارکې څخه وو، نو د هغه د یو یو حرف لپاره چیکله به د پېغمبر ﷺ د ژبې مبارکې څخه جلا سو، په زرګونو فرشتې راتللې، او هغه به ئې آسمان ته پورته کوی، نو د هغه جناتو په زړو کې د الله تعالی توحید او ایمان د آسمان څخه د یو غشي په شکل ولګېدی، په اول رکعت کې دوی د ابلیس د مخبرښو په شکل ول، لیکن د قرآن د اورېدو څخه ئې سمدستي حالت بدل سو، پر هغه ځای ولاړ وو، چې په اسلام باندې مشرف وګرځېدل.

---

(۱) تاریخ الخمیس فی احوال انفس النفیس: باب انفصام طاق کسری: صفحه نمبر ۲۸۵

(۲) تاریخ الخمیس فی احوال انفس النفیس: باب ذکر وفود الجن: صفحه نمبر ۳۰۴

Maktaba Tul Ishaat.com

سهار د برکت وخت وي:

ما مخکي دا خبره وکړه: چي پېغمبر ﷺ هغه قرأت د سهار په وخت کي کاوی، د روایاتو څخه معلومیږي: چي د سهار وخت ډېر نوراني او ډېر د برکت وخت وي، لکه الله تعالی په قرآن کریم کي د سهار په وخت باندي قسم هم خوړلی دی.

د الله تعالی د قسم خوړلو مقصد دا نوي: چي یو چاته د یو خبري یقین ور کوي، بلکه د هغه د قسم اخیستلو څخه د مقسم به یعني: چي په کم شي باندي ده قسم اخیستی وي، د هغه عظمت ښکاره کول وي.

او د سهار وخت مجمع الملائکه وي، د ورځي چي کمي ملائکي پر مځکه باندي خپله وظیفه سر ته ورسوي، نو د سهار په لمانځه کي د شرکت کولو څخه وروسته د ځ آسمانو ته پورته کیږي، او د ورځي د وظیفې لپاره چي کمي ملائکي را شوه کیږي. نو هغه هم د سهار لمانځه لره راځي، نو پدې وجه د سهار په لمانځه کي د ملائکو ازدحام وي.

داغه رنګه د مائیګر وخت هم نوراني وخت وي، چي په هغه کي هم ملائکي راجمعه کیږي، او الله تعالی په قرآن کریم کي د مائیګر په وخت باندي هم قسم خوري، نو دا هم د هغه و عظمت ته اشاره وي.

خو بهر حال هغه جناتو د سهار په وخت کي د پېغمبر ﷺ د قرآن کریم تلاوت واورېدی، نو دوی په ایمان باندي مشرف سول، لکه الله تعالی په قرآن کریم کي د دې خبري ذکر هم کړی دی:

.....﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ﴾.(۱)

ای محمده! ته خپل امت ته ووایه: چي الله تعالی ماته دا وحي کړي دي: چي جناتو د قرآن کریم تلاوت واورېدی، او ویل ئې: موږ عجیبه کلام اورېدلی دی، چي داسي پاک کلام موږ تر اوسه نه وو اورېدلی، دا ضرور د الله تعالی کلام دی، او موږ پر دغه باندي ایمان راوړو.

---

(۱) سورة الجن: آیت نمبر ۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د شیطان لپاره پر مخبري کونکو باندي د قرآن کریم قرأت هغه اثر وکړی: چې دوی دستي مسلمانان سول، بیا د جناتو لپاره پیغمبر ﷺ دوی د دین قاصدین جوړ کړل، او د جناتو قوم ته ئې د هدایت کولو لپاره ور واستول.

د پیغمبر ﷺ دوې روحاني معجزې:

چې د پیغمبر ﷺ په جسماني دنیا کې بې شماره معجزې وې، چې غالباً د هغه عدد د اوه زره (۷۰۰۰) معجزو څخه هم زیات راغلی دی.

لیکن الله تعالی ده ته په روحاني عالم کې دوې (۲) معجزې ور کړې وې، چې کم چاته به الله تعالی ژوندی روح او زړه ور کړی وو، نو د هغه معجزو په لیدلو به دستي مسلمانان کېدل.

په هغه معجزو کې اوله معجزه د پیغمبر ﷺ روښانه مخ وو، چې د هغه په لیدلو به د هر څومره سخت زړه والا کافر مسلمان کیدی، د پیغمبر ﷺ د نوراني او روښانه مخ حال حضرت عائشه مبارکه بیانوي: ځکه چې هغه د ده د کور زنانه ده، او دا قانون دی، چې:

.....صَاحِبُ البَيْتِ اَدْرَى بِمَا فِيْهِ﴾.

د کور مالک د خپل کور په حال تر هر چا ښه خبر وي، حضرت عائشه مبارکه فرمایي:

لَنَا شَمْسٌ وَ لِلْآفَاقِ شَمْسٌ وَ شَمْسِيْ خَيْرٌ مِنْ شَمْسِ السَّمَاءِ

ماته هم الله تعالی یو لمر راکړی دی، او آسمانو ته هم الله تعالی لمر ور کړی دی، خو زما لمر د اسمانو د لمر څخه ډېر ښه دی.

فَشَمْسُ السَّمَاءِ تَطْلَعُ بَعْدَ الفَجْرِ وَ شَمْسِيْ تَطْلَعُ بَعْدَ العِشَاءِ

دآسمانو لمر د سهار څخه وروسته راپورته کیږي، خو زما لمر د ماخستن څخه بعد رڼا کوي.

په روایاتو کې راځي: چې یو ځل په کور کې د حضرت عائشې مبارکې څخه ستن ورکه وه، د ماخستن د لمانځه څخه بعد پیغمبر ﷺ کورته راغلی، دا د هغه ستني په طلب کې سرګردانه وه، پیغمبر ﷺ پوښتنه ځني کوي، دا د هغه سنتي د ورکوالي

Maktaba Tul Ishaat.com

شکایت ورته پښوي، پیغمبر ﷺ خپل مخ ورته نیسي، دا د ده مبارک د مخ په رڼا کي هغه ستن پیدا کوي.

نو پیغمبر ﷺ ته الله تعالی تعالی ډېره منور او روښانه مخ ور کړی وو، د هغه په لیدلو سره به ډېر انسانان مسلمانان کېدل.

حضرت عبدالله بن سلام د یهودو عالم وو، چیکله ئې د پیغمبر ﷺ و مدینې ته د راتللو واورېدل، نو د پیغمبر ﷺ د لیدلو لپاره مدینې منورې ته راغلی، که ګوري: خلک ورباندې راټول دي، دی هغه خلکو ته وایي:

.....يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَفْشُوا السَّلَامَ، وَصِلُوا الْأَرْحَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ﴾.(۱)

اې خلکو! سلام عام کړئ، او وصله رحمي کوئ، انسانانو ته ډوډۍ ور کوئ، او د شپې لمنځونه کوئ.

د حضرت عبدالله بن سلام چیکله نظر د ده پر چهره باندې ولګېدی، نو فوراً ئې د خولې څخه دا چیغه وختله:

.....هَذَا الوَجْهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ﴾.

اې خلکو! دا نوراني مخ هیڅکله درواغجن نسي کېدلای، دا ضرور د الله تعالی رښتونی رسول دی، نو حضرت عبدالله بن سلام صرف د پیغمبر ﷺ په مخ لیدلو سره پرده باندې اسلام راوړی، او هم ئې د ده د نبوت اقرار وکړی.

او دوهمه روحاني معجزه د پیغمبر ﷺ هغه قرآن کریم چې هر څومره مخالف او عنادي انسان به د پیغمبر ﷺ د خولې څخه د قرآن کریم آیاتونه واورېدل، نو دستي به ئې د هغه د حقانیت اقرار کوی.

ولید بن مغیره خپل قوم د پیغمبر ﷺ حضور ته راواستاوی، دی چونکه د ډېر لوی فراست مالک وو، نو د قوم انسانانو ورته وویل: ته ورسه، د پیغمبر ﷺ اسماني کتاب واورد، او د هغه د حقیقت حال موږ ته راکړه.

---

(۱) مصنف ابن ابی شیبه: حدیث نمبر ۲۵۳۸۹

Maktaba Tul Ishaat.com

دی چیکله د پیغمبر ﷺ خدمت ته حاضر سو، او د هغه د خولې مبارکي څخه ئې د قرآن کریم یو څو آیتونه واورېدل، نو خپل سر ئې کښته نیولی دی، او په ډېره شرمندګي د پیغمبر ﷺ د حضور څخه واپس ولاړی، او خپل قوم ته ئې ځان ورساوی.
او د قوم انسانانو ته ئې وویل: اې خلګو! ما چې نن څه واورېدل، دا شعر ندی، ځکه زه د شعرونو د دنیا سره ډېر ولد یم، ما چیکله د ده کلام واورېدی، دغه شان کلام ما هیڅکله نه وو اورېدلی، او دا هرګز شعر ندی، او نه دا د بشر کلام دی، پدي کي نهایت نور دی، او په دي کي روحاني خوږوالی او لذت دی، ددا کلام غالب کېدونکی دی، او مغلوب کېدونکی کلام نذی.
نو هر څومره سخت عنادي، مخالف چې به کله د پیغمبر ﷺ د خولې څخه د الله تعالی د کلام یو څو مختصر آیتونه واورېدل، نو دستي به ئې هغه ته غاړه کښېښوولې، او هم به ئې د هغه د حقانیت اقرار کاوی.

د نجاشي بادشاه د اسلام راوړلو واقعه:

د هجرت څخه یو څو ورځي مخکي حضرت جعفر طیار رضی اللہ عنہ د یو څو نورو مسلمانانو سره د مکې مکرمې څخه د حبشې پر طرف هجرت وکړی، او حبشې ته ولاړی، د مکې مشرکینو یو څه کسان د حبشې بادشاه ته ورواستول، چې پریو رقم نه رقم مسلمانان د هغه ځای څخه وباسي.
چې کله د مکې مشرکانو د نجاشي سره ملاقات وسو، او د مسلمانانو هغه تذکره ئې ورته وکړه، او هغه ئې پر دې باندي راپاروي: چې مسلمانان د حبشې څخه وباسي.
نو هغه بادشاه د مسلمانانو تلاش وکړی، او هغه ئې را طلب کړل، چې کله مسلمانان د نجاشي بادشاه حضور ته ورغلل، نو هلته د مکې مشرکان هم موجود ول، نو ده د مسلمانانو څخه څه معلومات تول کړل، او د پیغمبر ﷺ د نبوت او د قرآن کریم د نزول هم څه ذکر وسو.
آخر نجاشي بادشاه مسلمانانو ته وویل: چې کم آسماني کتاب ستاسو پر نبي نازل سوی دی، د هغه یو څه حصه ماته تلاوت کړئ، حضرت جعفر رضی اللہ عنہ د سورة مریم ابتدائي یو څو ایتونه ورته تلاوت کړل.

Maktaba Tul Ishaat.com

بادشاه چیکله هغه آیتونه واورېدل، نو ډېر مبهوت او متحیر سو، او ډېره قریبه وه، چې بې هوښه را غوځار سي، چیکله په هوښ کي راغلی، نو وئې فرمایل: والله! دغه کلام او هغه کلام پر موسی علیه السلام نازل سوی وو، د یو ذات کلامونه دي، بیا ئې په دغه مجلس کي پر پیغمبر ﷺ ایمان راوړی، او مسلمان سو، او د پیغمبر ﷺ په غلامانو کي شامل سو.

بي بي ام حبیبه رضی الله عنها چې زموږ د ټولو مسلمانانو مور ده، د هغې دنکاح عقد ئې د پیغمبر ﷺ سره هلته په حبشه کي وکړی، او پنځه زره (۵۰۰۰) دراهم ئې مهر د خپل طرفه ادا کړی، او بیا ئې د مسلمانانو سره د پیغمبر ﷺ حضور ته مدیني منورې ته راواستوله، او هم ئې دا عرض وکړی: چې پیغمبر ﷺ دي زما د مغفرت لپاره دعا وکړي.

چیکله هغه د مسلمانانو ډله چې د هغه سره بي بي ام حبیبه رضی الله عنها هم ور سره وه، هغوی د پیغمبر ﷺ حضور ته راورسېدل، او د نجاشي خبره ئې ورته وکړه، نو پیغمبر ﷺ اودس وکړی، او دري ځله ئې وفرمایل:

.....اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلنَّجَاشِيِّ... اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلنَّجَاشِيِّ... اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلنَّجَاشِيِّ﴾.

یا الله! ته نجاشي ته مغفرت وکړې، صحابه کرامو پر هغه باندي آمین آمین وایي. (۱)

د قرآن کریم تاثیر:

جبیر بن مطعم رضی الله عنه فرمایي: چې زه د پیغمبر ﷺ حضورته د بدر په ورځ د قریشو د قیدیانو د خلاصون لپاره راغلم، او اتفاقاً چې زه راغلم، نو د مانښام د لمانځه وخت وو، او پیغمبر ﷺ د جماعت لمونځ کاوی، او دا آیت ئې تلاوت کاوی:

.....إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ، مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ﴾. (۲)

بېشکه! د الله تعالی عذاب راتلونکی دی، او چیکله راسي، بیا د هغه دفعه کولو والا هیڅ څوک نسته.

---

(۱) مسند البزار البحر الزخار: حدیث نمبر ۱۳۲۸

(۲) سورة الطور: آیت نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت جبیر رضی اللہ عنہ فرمایي: چي ما کله دا آیت واورېدی، زما په رب د کعبې قسم! چي زما زړه سره چاودل کیدی.

نو الله تعالی داسي تاثیر په دغه خپل کلام کي ایښی وو، او دا د پیغمبر ﷺ روحاني معجزه هم وه، چي د هغه په اورېدلو سره پر انسانانو د قرآن کریم حقیقت ډېر ژر ښکاره کېدی.

مقصد ته اعاده:

په معالم التنزیل کي روایت راځي:

.....اَمَرَهُمْ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَنْ یُّنْذِرُوْا الْجِنَّ وَ یَدْعُوْهُمْ اِلَی اللهِ تَعَالَی﴾.

چي پیغمبر ﷺ هغه جناتو ته امر وکړی: چي تاسو خپل قوم ته ولاړسئ، هغوی ته د اسلام او د قرآن دعوت ور کړئ، اوس هغه جنات چي خپل قوم ته راغلو، هغوی په کم شکل هغه قوم ته د هدایت او د اسلام دعوت او پیغام راورساوی، نو زه ستاسو په حضور کي د هغه یو څه مختصر حالات بیانوم، چي یقیناً هم د اورېدلو لائق دي.

په کتاب "خیر النشر بخیر البشر" چي د امام ابو عبدالله مکی تصنیف دی، د دغه جناتو یو څه حالات لیکلي دي: چي د جاهلیت په زمانه کي شیطانان او جناتو به یو څه داسي هم کول: چي د بتانو په نسونو کي به پټ سول، او د بت د خولې څخه به ئې خبري او اوازونه پر انسانانو کول، او هغه ناخبره او جاهلان انسانان به ئې د بتانو پر عبادت باندي راوستل.

د جاهلیت په زمانه کي یو بت پرست انسان وو، چي د هغه نوم: ذباب راغلی دی، او دی پخپل ژوند کي د ښکار کولو ډېر شوقي وو، د دغه سړي یو بت وو، چي د هغه نوم: "قراض" وو، یوه ورځ ده یو بُزه د "قراض" بت و مخته د نذر په شکل ذبحه کړله، او د هغه ویني ئې پر هغه بت باندي توی کړې، او بیا ئې هغه بت ته سجده وکړه، او دست بسته د هغه په خدمت کي ودرېدی، او په ډېره عاجزي ئې ورته وویل: ته ما زما معبود ئې، او زه تاته عبادت کوم، او زما دا عقیده ده: چي ستا په قدرت کي هر څه دي، ته د خپلي مهربانۍ څخه ماته د ښکار کولو لپاره یو حیوان راکړه، چي زه په هغه باندي ښکار کوم.

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغه بت د دننه څخه ده ته آواز راوسو: ورسه! ستا د خیمې و شاته به و تاته یو سپی ولاړ وي، هغه وپاله، هغه به ستا لپاره ښکارونه نیسي، او ستا ژوند به په هغه باندي هوسا سي.

ده چیکله د هغه بت د خولې څخه دا خبره واورېدله، دستي د خیمې و شاته ئې منډې کړې، که ګوري: هلته یو نهایت قوي او مضبوط او تور شکله سپی ولاړ دی، ده چې هغه ته لاس ور اچوی، نو هغه لکې د متابعت په شکل ورته وښوروله، نو ده هغه سپی را روان کړی، او د هغه نوم ئې "حیاض" کښېښووی.

ورځ او شپه په ښکار کولو کې مصروفه دی، چې په ځنګل کې کم شکل حیوان وي، هغه سپی ئې ده لره ښکار کوي، او ژوندی ئې ورته رارسوي، او بیا ئې دی، د خپل بت و مخته ذبحه کوي، او وینې ئې پر بت باندي تویوي، او غوښې ئې په میلمنو باندي خوري.

په لږ زمانه کې هغه سپي دی و ډېر ښه حال ته ورساوی، ځکه چې د ډېرو لیرو وطنو څخه میلمانه ورته راځي، او د هغه بت ذبیحه په ډېره خوشحالي سره خوري.

تر دې حده پورې چې د پیغمبر ﷺ بعثت وسو، د ذباب په مکان هره ورځ میلمانه وزي ننوزي، او پر ده باندي د میلمنو ډېر رش جوړ دی.

یوه ورځ د معمول مطابق یو سړی په میلمنو کې راغلی، او په خبرو کې ئې وویل: ماخو نن د هغه نبي څخه چې په مکه کې ئې بعثت سوی دی، قرآن واورېدی، چیکله هغه میلمه یو څه خبرې د هغه نبي متعلق وکړې، نو د عادت خلاف هغه د ښکار سپي هم هغه خبرو ته غوږ نیولی وو، او په ډېر غور سره ئې واورېدلې.

چیکله مجلس ختم سو، نو ذباب د خپل عادت سره سم هغه سپی د ښکار طرفته روان کړی، مګر اوس چې ئې دی ځنګله ته ورساوی، چې هر قسم حیوان د ښکار په شکل ده ته ور پیدا سي، دی هغه ښکاري سپی پسي ایله کړي، خو دا ځل ئې یا هغه نسي نیولای، که ئې ونیسي، نو بیرته ئې پرېږدي.

زباب د ځان سره وویل: چې نن زما په "حیاض" سپي باندي څه سوي دي؟ په جواب کې خو هغه سپی خاموشه دی، مګر د غیب څخه پر ده باندي یو آواز وسو: چې اې

Maktaba Tul Ishaat.com

ذبابه! دغه ستا د ښکار سپي نن يو ډېره لويه خبره اورېدلې ده، هغه دا سي خبره ده:
کچيري تاته در معلومه سي، نو ته به هم دغه سپی معذوره وبولئ.
ذباب ناچاره سو، هغه سپی ئې د کور پر طرف را روان کړی، په لاره کي يو ناوړه
شکل او صورت والا انسان پرېو وحشي او ځنګلي خره باندي سپور دی، او دوهم هم
دغسي سړی پر وحشي غوايه باندي سپور دی، او دوی لره په مخه راغلل، د هغه
کسانو وروسته يو حبشي غلام پسي روان دی، چي هغه په خپل لاس کي د يو زبردست
تور سپي رسۍ نيولې ده، او کشوي ئې.
په هغه سپرو انسانانو کي يوه د ذباب سپي ته وکتل، او ورته وئې ويل: حياضه!
ښکار کول پرېږده، محمد رسول الله دنيا ته تشريف راوړی دی، او د الله تعالیٰ د
توحيد د پيغام رسولو وخت دی.
ذباب چيکله دا خبره واورېدله، نو بدن ئې ورېږدېدی، او "حياض" سپی هم ډېر په
حيرت او تشويش کي دی، چي کله د شپې کورته راورسېدل، نو "زباب" پخپل کور
کي ښېده دی، نو په غوږ کي ئې يو آواز راغلی، چي سترګي ئې راوړنې کړې، نو که
ګوري! هغه تور سپی چي د حبشي غلام په لاس کي وو، د ده دخپل سپي "حياض"
سره خبري کوي، "حياض" هغه سپي ته وويل: لږ صبر وکړه، اوس کور والا وينې دی.
بيا زما او ستا خبري اوري، ذباب چيکله د دوی دا خبره واورېدله، نو سترګي ئې بندي
کړې، او ساه ئې د بيده انسان په شکل اخيستله، "حياض" سپی خپل مالک "ذباب"
ته راغلی، او په غور سره ئې ورته وکتل دا ئې يقين سو: چي دی بيده دی، مګر هغه
مالک په حقيقت کي ويښ وو، او د دوی پر خبرو ئې غوږ نيولی وو.
"حياض" هغه بل سپی ته وويل: چي اوس راته ووايه: څه راته وايي؟ زما مالک بيده
دی، هغه زما او ستا خبره نه اوري، نو هغه تور سپي خبره ورته شروع کړه، او ورته وئې
ويل: چي حياضه! تاهغه دواړه سواره خلګ وليدل، چي غټ بدنونه ئې وو، دا هغه
قوي جنات ول: او دا ده هغه جناتو څخه ول: چي د پېغمبر ﷺ څخه ئې قرآن اورېدلی
وو، او بيا مسلمانان سوي وو، او پېغمبر ﷺ د خپل طرف څخه هغه جناتو ته چي د
مځکي پر مخ اوسيږي، او پر هغه شيطانانو چي په مځکي کي خواره واره دي دوی

Maktaba Tul Ishaat.com

مقرر او مسلط کړي دي، چې کم جنات او شیطانان د بتانو د نس څخه خبري کوي، او انسانان ګمراه کوي، دوی به هغه د دغه عمل څخه راګرځوي.

هغه دوو جناتو زه ونیولم، او زیات ئې ووهلم، او زما څخه ئې دا عهد واخیستی: چې نه به زه اوس یو بت لره ورځم، او نه به بیا دغه عمل کوم.

اې حیاضه! زه خو اوس د هندوستان د جزیرو پر طرف ځم، او هلته خپله زندګي اختیاروم، ستا څه اراده ده؟ هغه حیاض نامي سپي په جواب کي ورته وویل: چې کمه ستا اراده ده، هغه زما اراده ده، نو دواړه د هغه کور څخه ووتل، او داسي غائب سول. چې بیا هیڅکله هلته چا نه ولیدل.

سهار چیکله ذباب راپورته سو، نو دغه د شپې خپله واقعه ئې ټوله قوم ته بیان کړه، او ورته وئې ویل: چې زه مکې مکرمې ته ځم، چې د کم نبي هلته بعثت سوی دی، د هغه په زیارت کولو ځان مشرف کوم.

د ذباب قوم ورته وویل: چې سړیه! ته دخپل دین څخه بې زاره سوی ئې، زباب خپل قوم ته مصلحتاً څه جواب ورنه کړی، مګر چې د دوی څخه جلا سو، کورته راغلی، خپل بت ئې ټکړې ټکړې کړی، او د پیغمبر ﷺ خدمت ته راغلی.

پیغمبر ﷺ چیکله دی د لیري څخه ولیدی، نو صحابه وو ته ئې وویل: چې ګورئ! دې سړي یو عجیبه واقعه لیدلې ده، چې د مسلمان کېدلو په اراده را روان دی، بیا پیغمبر ﷺ د صحابه وو په مخ کي د ده څخه هغه د شپې واقعه واورېدله، او ده ته ئې کلمه طیبه وویله، او دی ئې مسلمان کړی، او هم ئې د قرآن کریم یو څه تلاوت ورته وکړی.(۱)

نو په حقیقت کي دا هغه قرآن کریم چې د مځکي پر مخ به ئې انسانان د خپل فصاحت او د خپل صداقت عاشقان جوړول، د دغه قرآن کریم د نازلېدلو څخه مخکي په دنیا کي چې کم حالت بیا خاص چې د عربو کم جهالت وو، هغه پر ټولو مؤرخینو باندي واضح وو.

دا یو حقیقت وو: چې په ټوله دنیا کي د عربو د جهالت او د ضلالت نمونه پیدا کول محاله وه، او د عربو د ټولو څخه لویه خرابي او بربادي دا وه: چې هغوی به خپل

(۱) مواعظ ابراهیمي: احسن المواعظ: صفحه نمبر ۴۶، ۴۷، ۴۸

Maktaba Tul Ishaat.com

جهالت د الله تعالی په ذات کي کاوی، نو نورو قومو هم زندګي په بت پرستي کي تېره کړه، خو لیکن د عربو د بت پرستی مثال په دنیا کي پیدا کول ډېر مشکل وو.

د جهالت په دور کي د عربو حالت:

په مسند دارمی کي یو روایت راځي:

.....كَانَ الرَّجُلُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا سَافَرَ، حَمَلَ مَعَهُ أَرْبَعَةَ أَحْجَارٍ ثَلَاثَةً لِقِدْرِهِ وَالرَّابِعُ يَعْبُدُهُ، وَيُرَبِّي كَلْبَهُ، وَيَقْتُلُ وَلَدَهُ﴾.(۱)

د عربو د جاهلیت دا حال وو: چي کله به پر سفر تلل، نود لاري څخه به ئې د ځان سره څلور ډبري راواخیستې، په درو ډبرو به ئې استنجاء کوله، او په هغه څلورو کي به ئې یوه ډبره د خپل ځان خدای جوړه کړه، او هغه ته به ئې سجده کوله، ډېر ځله به ئې خپل بچیان قتلول، د هغوی پر ځای به ئې سپیان ساتل.

د جهالت انتهاء:

په "روح البیان" کي د جاهلیت د دور یو واقعه رانقل سوېده، چي په یمن کي یو سړی وو، د هغه نوم: اساف وو، او د ده دوستي د یو زناني سره وه، چي د هغه نوم: نائله وو، د دوی دواړو سره دوستي وه، او دواړه د یمن اوسېدونکي وو، او هغه دوستي ئې د زنا او د ناجائزو تعلقاتو تر حده رسېدلې وه.

اتفاقاً دوی دواړه د جاهلیت د رسم او رواج مطابق حج ته راغلل، چیکله کعبه ته ور ننوتل، ده او هغه زناني په کعبه کي دننه "نعوذ بالله" دواړو زنا سره وکړه.

فوراً دالله تعالی قهر ور باندي نازل سو، او الله تعالی دوی دواړه مسخه کړل، او په ډبرو باندي بدل سو، د مکي خلکو د کعبې د دننه څخه راوایستل، او دباندي ئې د کعبې د دروازو سره وغورځول.

چیکله یو څو ورځي ور باندي تیري سولې، نو دغه ملعون بتان چي د الله تعالی د قهر په وجه په ډبرو بدل سوي ول، د مکي خلکو د ځان لپاره خدایان جوړ کړل، او په مکه مکرمه کي ئې کنبېښوول، او په ډېر شوق او ذوق سره د هغوی عبادت کاوی، چنانچه

(۱) سنن الدارمی: حدیث نمبر ۳

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر ﷺ هم د دغه بتانو عبادت کول لیدلي وو، نو دعربو حماقت، جهالت او بې علمي د تمامي دنیا د بت پرستانو او جاهلانو څخه زیاته وه.

د هر قوم بت پرستانو به د خپلو بزرګانو او دنیکو انسانانو یو څه تصویرونه جوړول، بیا به ئې د هغه تصویرو او شکلو عبادتونه کول، مګر د عربو پر عقل داسي پردې غورېدلي وي، چې هغه دوه(۲) بدکار او زناکاره انسانان چې الله تعالی د لعنت په خاطر هغه په ډبرو بدل کړي وو، د ځان لپاره خدایان جوړ کړل، بیا دا ظلم: چې عین د بیت الله د طواف په دوران کې د هغه ناپاکه بتانو ته سجدې کول.(۱)

چون کفر از کعبه برخیزد ..... کجا ماند مسلمانی

د پیغمبر ﷺ د صحبت اثر:

نو چې کم انسانان په جهالت کې دغه حالت ته رسېدلي وو، او د بت پرستۍ په شوق کې داسي مستغرق وو: چې د مځکې پر مخ په ټولو اقوامو کې د هغه نظیر انسان نسو لیدلای.

د پیغمبر ﷺ په صحبت باندې د بتانو د عبادت پر ځای د الله تعالی په عبادت کې هم دغسي مستغرق وګرځېدل، او پر داسي هدایت باندې راغلل، چې د پیغمبر ﷺ صحابه جوړ سول، چې د هغوی د هدایت نظیر هم نن د دنیا په ټولو اقوامو کې څوک نسي پیدا کولای.

(۱) روح البیان: فی تفسیر سورة البقره: ایت نمبر ۱۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت ابوریحانه رضی الله عنه واقعه:

صحابه وو ته الله تعالی عجیبه د عبادت ذوق ور نصیب کړی وو، او عجیبه پر دین مین انسانان وو، حضرت ابو ریحانه رضی الله عنه د پیغمبر ﷺ صحابي دی، یو ځل په یو جهادي سفر کي ولاړی، تر شا ئې زنانه او ماشومان بچي پاته سول، غالباً درې(۳) کاله مسلسل د هغه سفر روان وو، او هغه زناني او بچي د ده انتظار کوي، کله کله ئې د شهادت خبر راسي، او کله ئې بیا بیرته د ژوند حال راورسیږي.

خو آخر درې(۳) کاله بعد د مجاهدینو قافله مدینې منورې ته راغله، حضرت ابوریحانه رضی الله عنه د هغه قافلې سره مدینې منورې ته یعني خپل کورته راغلی، ماشومان او زنانه ډېر ورته خوشحاله دي، دی د ماخستن لمونځ په مسجد نبوي کي کوي، او بیا به خپل کورته راځي، او زما او د بچیانو به دده سره ملاقات وي.

نو هغه زناني د خپل کور صفائي وکړله، او بچیان ئې ولمبول، او د خپل وسع مطابق ئې صفا جامې ور واغوستې، چې نن خو د ډېر او ږده سفر څخه بعد خاوند را رسېدلی دی. او د ماخستن د لمانځه څخه بعد به کورته راځي.

ده چیکله د ماخستن لمونځ په مسجد نبوي کي وکړی، او کورته راغلی، نو زنانه او بچي ورته ولاړ دي، نو دی هغوی ته وایي: چي زه یو دوه رکعته لمونځ کوم، د هغه څخه وروسته به بیا خبري کوو.

دی چیکله پر لمانځه باندي ودرېدی، هغه لمونځ دومره ځني اوږد سو: چي د شپې یوه حصه تېره سوه، هغه ماشومان پر هغه ځای ورته ببده سو، چیکله د سهار سپېدې را چاودلې، نو ده د دوه(۲) رکعته لمانځه څخه سلام په وګرځاوی.

هغه زنانه ورته ناسته ده، وایي: یا ابا ریحانه!

.....ذَهَبْتَ، وَ غِبْتَ، وَ رَجَعْتَ، أَمَا لَنَا مِنْكَ نَصِيبٌ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

ې ابو ریحانه! ولاړې، درې(۳) کاله دي په جهاد دي سفر کي تېر کړل، او عبادتونه دي وکړل، او بیرته الله تعالی سلامت تر خپله کوره راوستلې، او دلته هم ټوله شپه عبادت کي تېروې، ایا مور هیڅ حق نه لرو، چې پر مور دي یو پوښتنه کړې وای؟

دې ورته وایي: "نسیت والله!" په الله تعالی قسم! را څخه هیر سولاست، هغه زنانه ورته وایي:

.....نانسیتُ، بَلْ نُسِیَتْ﴾.

د څخه هیر سوي نه یو، بلکه تا هیر کړلو، کچیري ته په حالت د سفر کي وای، مور د څخه هیر سوي وای، خو څه خبره وه، لیکن مور دلته حاضر په انتظار درته ناست یو، نو ته مي ویني، او بیا دا وایي: چې زما څخه هیر سولاست.

دې آخر خپل حال ور شریکوي، ورته وایي: اې زناني! چیکله ما د لمانځه نیت وتاړې، نو د جنت په نعمتونو او د جهنم په عذابونو کي داسي ورک سولم، چې په الله تعالی قسم! تاسو خو څه کوئ، دنیا او مافیها ټوله زما د دماغ څخه ووتله.(۱)

نو د پیغمبر ﷺ د صحبت څخه مخکي چې د هغه خلګو په بت پرستي او جهالت کي چې کم حال وو، نو د پیغمبر ﷺ د بعثت څخه وروسته بیا د هغه خلګو د الله تعالی په تعلق او د هغه په عشق او عبادت کي هم دې حالت کي ورسېدل.

نو د پیغمبر ﷺ بعثت د دې امت لپاره په هغه نعمتو کي یو نعمت وو، چې د هغه نعم البدل بیا په نورو نعمتو کي نسو پیدا کیدلای.

الله تعالی دي مور او تاسو د پیغمبر ﷺ د امتیت څخه نه محرومه کوي، او هم دي مي د قیامت په میدان کي د پیغمبر ﷺ شفاعت په کامله درجه رانصیب کړي.

---

(۱) بیانات جمیل: صفحه نمبر ۵۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالی دي دغه څو خبري پخپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

دپیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بعثت، دویمہ حصہ

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الہاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وأشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿إِنَّمَا بَعَثْتُ مُعَلِّمًا وَلَمْ أُبْعَثْ مُتَعَنِّتًا﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! په تېره جمعه کې مي د دې خبرې مذاکره کړې وه: چې د پېغمبر ﷺ وجود د دې امت لپاره يو عظيم رحمت وو، او دی مبارک د ټولې دنيا د انسانانو لپاره د رحمت په شکل الله تعالی دې دنيا ته مبعوث کړ ځولی وو.

او د ده په زړه کې الله تعالی د ټوله انسانيت بالعموم محبت ور اچولی وو، او د خپل امت د انسانانو سره ئې بالخصوص محبت وو، د دې مثال داسې دی: لکه يو مور چې هغه د زنانو د جنسه څخه ده، د هغې په زړه کې د عامو بچيانو سره فطرتاً محبت وي، او د خپلو بچيانو سره ئې بيا خاص مينه وي.

کچيري يو ځای يو څه کسان نارينه موجود وي، او د هغه و مخته ته يو بچی وژاړي، نو هغه د هغه بچي و طرفته دومره زيات نه متوجه کيږي، ليکن کچيري هلته نژدې زنانه وي، نو بيا د هغې زړه فوراً خوړل کيږي، او دا به بې اختياره ور ولاړيږي، او دا به

(۱) سورة الانبياء: آيت نمبر ۱۰۷

(۲) مسند المستخرج على صحيح مسلم لابی نعيم: حديث نمبر ۳۴۹۲

Maktaba Tul Ishaat.com

معلومه وي: چي دغه ماشوم ولي ژاړي، او هم به د هغه د آرامو ولو لپاره پوره کوشش کوي.

لکه د مور چي د خپلو بچيانو سره څنګه محبت وي، نو د پيغمبر ﷺ هم د خپل امت سره دا شان محبت دی، بلکه که د ټولو دنيا د مينډو محبت راټول سي، او هغه د پيغمبر ﷺ د محبت په مقابل کي کښېښوول سي، نو د هغه مينډو محبت د پيغمبر ﷺ د محبت لسمه حصه هم نسي جوړېدلای.

لکه يو مور چې د خپل بچي تکليف نسي ليدلای، داغه رنګه چي کم عمل د پيغمبر ﷺ پر امتيانو باندي تکليفه وو، نو پيغمبر ﷺ به هم د هغه د آسانۍ ډېره غوښتنه کوله.

عجيبه مقدمه:

په يو کتاب کي ليکلي دي: يو ځل يو دوې(۲) زناني په ځنګله کي د خپلو دوو(۲) ماشومانو بچيانو سره سفر کوي، نو د ځنګله يو حيوان راغلی، او د يوې زناني بچی ئې ځني يووړی.

هغه زناني دستي د هغه بلي زناني په بچي باندي دعوه وکړه، نو د دوی په مابين کي دعوه جوړه ده، يوه هم د هغه بچي دعوه کوي، چي دا زما بچی دی، او هغه بله هم د هغه بچي دعوه داره ده.

مقدمه چيکله د قاضي عدالت ته راغله، نو د وخت قاضي ددوی څخه دلائل طلب کړل، ليکن قاضي ته د يوې پر دلائلو باندي هم اطمينان نسته، چي دی فيصله ور باندي وکړي.

آخر ئې د هغه زناني په مخ کي دا فيصله وکړه: چي زه دغه بچی دوې ټکړې کوم، او تاسو ته يوه يوه ټکړه در کوم، په هغه زنانو کي يوه د دې بچي و ټکړه کولو ته تياره سوه، هغه بلي زناني قاضي ته وويل: چي بچی مه ټکړه کوه، بس! بچی دغه زناني ته ورکړه، زه به ئې کله نا کله وينم، په هغه باندي به د خپل زړه تسلي کوم.

د دې څخه قاضي ته اندازه دستي ولګېدله. چي په هغه دوو(۲) زنانو کي بچی د چا دی، نو ګويا: مور خپل ځان قربانوي، مګر د بچي تکليف هرګز نسي ليدلای.

Maktaba Tul Ishaat.com

دارنګه پیغمبر ﷺ د دې امت چې څومره سختۍ وې، هغه ئې ټولې پر خپل ځان باندې تیرې کړلې، خو د دې امت لپاره د آسانۍ ډېر زیات طلبګاره وو.

په هر کار کې د امت لپاره رحمت:

ما مخکې درته وویل: چې د پیغمبر ﷺ بعثت د ټوله عالم د انسانانو لپاره بالعموم رحمت وو، او د خپل امت د ګناهګارانو لپاره بالخصوص رحمت وو، چنانچه د ده هر عمل الله تعالی د دې امت لپاره د رحمت ذریعه جوړه کړېوه.

په روایاتو کې راځي: یو ځل پیغمبر ﷺ د ماپښین یا ماځیګر په لمانځه کې د څلورو (۴) رکعتو نیت وترې، چیکله ئې دوه (۲) رکعته پوره کړل، نو ئې سلام په وګرځاوی، په صحابه کرامو کې ډېر زیات ادب وو، هغوی دانسو ورته ویلای: چې اې د الله تعالی رسوله! تا د څلورو رکعتو پر ځای پر دوه (۲) رکعته باندې سلام په وګرځاوی.

خو په صحابه وو کې یو صحابي وو، چې د هغه نوم: "عرباض بن ساریه" او لقب ئې: "ذوالیدین" وو، او د پیغمبر ﷺ سره به ئې ډېري خبرې کولې، او پر پیغمبر ﷺ باندې ډېر ګران هم وو، هغه د پیغمبر ﷺ څخه پوښتنه وکړه:

.....أَقُصِرَتِ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللهِ، أَمْ نَسِيتَ؟﴾.

اې د الله تعالی رسوله! دا لمونځ اوس د آسمان څخه کم سو، او که ستا څخه هیر سو، چې دا د څلورو پر ځای دوه (۲) رکعته وکړو؟

پیغمبر ﷺ ورته فرمایي:

.....كُلُّ ذٰلِكَ لَمْ يَكُنْ﴾.

یو لا هم ندی: یعني: نه د آسمان څخه په لمانځه کې کمی راغلی دی، او نه زما څخه هیر سوی دی، خو ذوالیدین صحابي پر خپل خبره باندې کلک ولاړ دی، او ورته وایي:

.....قَدْ كَانَ بَعْضُ ذٰلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ!﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

یو څه خو خامخا دي، اې د الله تعالی رسوله! یا به الله تعالی د اسمان څخه کم کړی وي، او یا خو ستا څخه هیر سو، ځکه چې تا د ځلورو (۴) رکعتو پر ځای پر دوه (۲) رکعته باندې سلام په وګرځاوی.

د هغه څخه وروسته پیغمبر ﷺ د نورو صحابه وو څخه پوښتنه وکړله: چې دغه ذوالیدین چې څه وایي: ایا دا صحیح ده؟ نو ټولو صحابه وو د ذوالیدین د خبرې تصدیق وکړی، نو پیغمبر ﷺ ولاړ سو، هغه نور دوه رکعته لمونځ ئې هم ور پسې پوره کړی، او بیا ئې په آخر کې سجده سهو وکړه، او دا هغه زمانه وه، چې د لمانځه په مابین کې خبرې کول جائز وو.

د لمانځه کولو څخه وروسته پیغمبر ﷺ صحابه وو ته وفرمایل:

.....لَا نُسِيْتُ بَلْ نُسِيَتْ﴾.

ما لمونځ هیر کړی ندی، بلکه الله تعالی زما څخه هیر کړی، او الله تعالی په دغه هیرولو کې دا حکمت درلودی: چې د امت د انسانانو و مختې د "سجده سهو" مسئله ښکاره سي.

نو چې د کم محبوب نبي هیره هم د امت لپاره رحمت وو، نو د هغه به د هوش او د بیداری په حالاتو کې اعمال کول د امت لپاره څومره عظیم رحمت وو.

د پیغمبر ﷺ خوب هم رحمت وو:

په روایاتو کې راځي: یو ځل پیغمبر ﷺ د صحابه وو سره ملګری د جهاد څخه واپس را روان دی، پر لاري باندې شپه ور باندې راغله، د شپې په وخت کې ده حضرت بلال رضی اللہ عنہ پیردار مقرر کړی، او ورته وئې ویل: چې د سهار د لمانځه لپاره موږ ټوله راکښینوه.

صحابه کرام ټوله په آرام باندې بیده سوه، حضرت بلال رضی اللہ عنہ پیره کوي، او د پیرې په دوران کې یو ځای ئې څنګ ولګاوی، نو الله تعالی پر ده باندې خوب مسلط کړی، تر دې حده چې لمر راوخاتی. چې کله لمر د پیغمبر ﷺ پر مخ مبارک باندې ولګیدی، نو دی را پورته سو او حضرت بلال رضی اللہ عنہ ته ئې وویل: اې بلاله! ته هم بیده سوی ئې، او موږ دي هم نه راکښینولو.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت بلال رضی اللہ عنہ ورته وفرمایل: اې دالله تعالی رسوله! چې کم ذات پر تاسو خوب مسلط کړی، هغه ذات پر ما هم خوب غالبه کړی، پیغمبر ﷺ ورته وفرمایل: چې الله تعالی پر موږ ټولو خوب مسلط کړی، او زموږ څخه ئې لمونځ قضا کړی، په دې کې د الله تعالی دا حکمت وو: چې ستاسو و مخته د قضا لمانځه ادا کولو مسئله ښکاره سي، نو دا ډېره د فکر خبره ده: چې د کم نبي خوب او لمونځ قضا کول د امت لپاره رحمت وو، د هغه په ویښو باندې اعمال به څومره لوی رحمت وو.

په حدیث شریف کې راځي: چې پیغمبر ﷺ به همېشه دا دعا غوښته: اې الله! کچیري زما په امت کې زه یو چاته ښېرا وکړم، او یا یو چاته بده خبره وکړم، ته زما ښېرا او زما بده خبره د هغه سړي په حق کې رحمت جوړه کړه، او هغه ته خپل قرب او نږدېکت ور نصیب کړه.

چې د کم محبوب د ژبې څخه بالفرض ښېرا ووزي، او بده کلمه ادا سي، نو هغه هم رحمت جوړېږي، نو د هغه محبوب د ژبې څخه د رضا او خوشحالۍ په حالت کې د خپل امت لپاره دعاګاني راووزي، نو هغه به بیا څنګه د قبولیت مقام ته نه رسیږي.

د پیغمبر ﷺ بعثت:

چیکله د مځکې پر مخ د عربو جهالت او د ژوند تاریکي د حد څخه تېره سوه، او د هغوی ژوند د ذلت او رسوائي حد ته ورسېدی، نو الله تعالی د دوی پر هغه ستړي حالت باندې رحم وکړی، او د ټولو انبیاؤو سرتاج نبي عربي ﷺ ئې د دوی د هدایت لپاره راواستاوی، او د ټولو کتابو څخه افضل کتاب ئې د دوی لپاره دستور العمل جوړ کړی.

چې یو دم لکه په توره شپه کې چې روښانه لمر راپورته سي، او الله تعالی پر پیغمبر ﷺ باندې وحي نازلېدل شروع کړل، چې هغه د ټوله انسانیت د هدایت لپاره د الله تعالی لطرفه یو آسماني پیغام وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

د عربو د جاهلیت داستان:

پ تیره جمعه کي مي دا خبره کړه وه: چي په "یمن" کي یو "بت پرست" وو، چي د هغه نوم "آساف" وو، او یو زنانه بت پرسته چي د هغې نوم: "نائله" وو، دا دواړه د یمن اوسېدونکي وو، او په مابین کي ئې د ناجائزه دوستي تعلق وو.

اتفاقاً یو وخت دوی دواړه د جاهلیت د رسم او رواج مطابق حج لره راغلو، چیکله کعبه شریفه ته ورننوتل، نو هغه ظالمانو د کعبې په نس کي زنا سره وکړه، فوراً پر دوی باندي د الله تعالی قهر نازل سو، او دواړه الله تعالی مسخه کړل، او جسدونه ئې په ډبرو باندي بدل سول.

د مکې خلګو دوی د مکې څخه راوایستل، او دواړه ئې د کعبې د دورازو سره یو یو طرفته او بل بل طرفته وغورځول، یو څو ورځي بعد هغه خلګو دغه ملعونان د ځانو لپاره خدایان جوړ کړل، او په مکه کي ئې د ننه کښېښوول، او په ډېر شوق او ذوق ئې د هغوی عبادت شروع کړی، چنانچه پېغمبر ﷺ هم هغه بتان لیدل، چي خلګو به ئې عبادت کاوی، خو بالاخر الله تعالی د ده په مبارکو لاسو د هغه ځای څخه هغه بتان لیري کړل.

د عربو حماقت او بې علمي د ټولي دنیا د جاهلانو او بت پرستانو څخه زیاته وه، د هر قوم بت پرستانو به د خپلو بزرګانو او نیکو انسانانو جسدونه او تصویرونه جوړ کړل، او بیا به ئې د هغه جسدو او تصویرو عبادت کاوی.

مګر د عربو پر عقل باندي الله تعالی داسي د جهالت پردې غوړولي وې: چي دوه بدکاره انسانان چي د الله تعالی په لعنت کي ګرفتاره ګرځېدلي وو، د خپل ځان لپاره خدایان جوړ کړل، پر هغه سربېره دا ظلم هم وو: چي عین په کعبه کي د ننه د طواف سره به ئې د هغه ناپاکه بتانو عبادت هم کاوی.

په مسند دارمي کي امام مجاهد د خپل استاذ څخه یو حکایت رانقل کوي: چي هغه ماته ویل:

.....أنّ أهْلَهُ بَعثُوا مَعَهُ بِقَدَحٍ فِيهِ زُبْدٌ ولَبَنٌ إلَى آلِهَتِهِمْ﴾.

یو د بنې د جاهلیت په زمانه کي د خپل کور انسانانو ماته په یوه پیاله کي کوچي او په ده ښه ساله کي شودې راکړې، او زه ئې هغه بتانو ته ورواستولم، او دا ئې راته وویل:

Maktaba Tul Ishaat.com

پلان پلان بت چې زمونږ معبودان دي، هغوی ته ئې ور وړه، دا د هغوی نذرانه ده، بیا ئې "اساف" او "نائله" خاص را یاد کړل، چې د هغوی و مخته ئې د تبرک لپاره کښېږده.

دی وایي: چې ما د دوی د حکم پوره کولو په خاطر هغه لوښي راوړل، او په لاره کې مې زړه ډېر غوښتل: چې دغه نعمت په خپله وخورم، مګر د هغه بتانو د بیري پخاطر مې نه وخوړل، او د هغه بتانو و مخته ته مې کښېښول.

زه ورته ګورم: چې هلته یو سپی راغلی، چې کم لوښي ما هغه بتانو ته ایښي ول، هغه ئې دواړه و څټل، او هغه شوډې او کوچې ئې ټول وخوړل، او چیکله تلل، نو د هغه بتانو پر سرو باندې ئې بولي ور وکړې، او ځني ولاړل.

نو هلته د جهالت حالات دغه حد ته رسېدلي وو، د دغسي واقعاتو څخه عبرت حاصلول خو څه کوې، بلکه دغسي شرمناکه واقعې به ئې هم یو غیبي اسرار بلل.

بیا یو څه زمانه بعد د مکې خلکو هغه دواړه بتان د دې ځای څخه پورته کړل، یو ئې د صفا پر غره دوهم ئې د مروی پر غره کښېښوول، اوس خو به ئې د دغه بتانو لپاره احرام هم ترې، او پر دوی به ئې طواف کاوی، او په دغه شکل به د دوی حج تکمیل ته رسېدی. (۱)

په تاریخ ابن اثیر کې د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ څخه یو روایت دی، چې د جاهلیت په زمانه کې د عربو بت پرستانو دا حالت وو: چې کله به ئې د یو بت عبادت کاوی، یو څه زمانه به تېره سوه، نو دستي به د بل بت په تلاش کې ول، بیا چې به یو ځای یو ښائسته ډبره په لاس ورغله، نو رابه ئې وړله، هغه زوړ بت او ډبره به ئې وغورځوله، او د هغه پر ځای به ئې د دې نوي بت او ډبري عبادت شروع کړی. (۲)

په سنن دارمي کې "ابو رجاء" فرمایي: چې مونږ عرب خلک خانه بدوش او کوچیان وو، او ډېره زندګي به مې په سفرونو کې تېرېدله، چیکله به یو منزل ته راغلو، او هلته به مې یو شپه او ورځ تېروله، نو بیا به مې د ځان لپاره خدای په دا شکل جوړاوی، چې یو څه خاوره به مې سره راجمعه کړه، او پر هغه به مې د شودو یو حیوان ولویشی.

---

(۱) سنن دارمی: حدیث نمبر ۳

(۲) مواعظ ابراهیمي، احسن المواعظ: صفحه نمبر ۴۹

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله به پر هغه خاوره د شودو یو څه څاڅکي ولوېدل، نو دا به زموږ لپاره خدای جو
سو، چې تر څو به په دغه ځای کې زموږ قیام وو، د دغه خاوري به مې عبادت کاوی.
او چیکم وخت به د هغه ځای څخه په سفر روان سول، هغه خدای به مې هلته پرېښووی.
او دوهم منزل ته به را ورسېدل، نو بیا به مې دغسې خدای جوړاوی، اوهم به مې
عبادت ورته کاوی، چې څومره منزلونه به موږ پرېکول، هغومره خدایان به مې
جوړول، د یو څه عبادت کولو څخه وروسته به مې هلته پرېښوول.(۱)
په دلائل ابو نعیم کې یو روایت دی: چې د جاهلیت په دور کې یو سړی په عربو کې
وو، چې دهغه نوم: "ظالم" وو، او هغه یو سپی پاللی وو، چې دهغه نوم "راشد" وو.
تاسو ګورئ! د هغه انسانانو عقل دې حد ته رسېدلی و، انسان چې اشرف المخلوقات ا
دی، د هغه نوم ئې "ظالم" ایښی وو، چې په ټوله دنیا کې بد ترین نوم دی.
او سپی چې ارذل المخلوقات دی، دهغه نوم ئې "راشد" چې د ټولو څخه زیات ښه
صفت او ښه نوم دی، ایښی وو.
چیکله دا سړی مشرف په اسلام سو، او د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلی، نو پېغمبر ﷺ
د ده څخه د نامه پوښتنه وکړه، نو ده ورته وویل: چې زما نوم: "ظالم" دی، او زما د
سپي نوم: "راشد" دی، پېغمبر ﷺ تبسم ور باندې وکړی، او ورته وئې ویل: چې د
نن څخه بعد چې ستا د سپي نوم دی، هغه به ستا نوم وي، او چې ستا کم نوم دی، هغه
به ستا د سپي نوم وي، اوماته دا ډېره مناسبه را معلومیږي، نو د هغه ورځي څخه د
هغه سړي نوم "راشد" وګرځېدی.
اوس دا هم ممکنه وه: چې پېغمبر ﷺ د هغه نوم: "عبدالله" یا "عبدالرحمن" یا نور
نمونه ور باندې ایښي وای، چیکم نوم د سپي وو، هغه ئې ولي پر دې انسان
کښېښووی، حالانکه هغه سپی په دغه نامه مشهوره سوی وو.
پدې کې باطني تعلیم پېغمبر ﷺ امت ته ور کاوی، هغه دا: چې خلک د پېغمبر ﷺ
و مخته تر څو پوري خپل ځانونه داسې تابع جوړ نه کړي: لکه هغه سپی چې د مالک
څنګه تابع وي، نو پدې پوه سئ: چې د اسلام څخه بیا دوی هیڅ فائده نسي
اخیستلای، چې تر څو پوري د سپي غوندې د پېغمبر ﷺ غلامي و نه کړي، تر هغه

(۱) سنن دارمي: بحواله حسن المواعظ: صفحه نمبر ۴۹

Maktaba Tul Ishaat.com

وخته پوري سرداری ته ځان نسي رسولای، لکه څنګه کي راشد سپی ستا و مخته دی، داغه رنګه به ته اوس د پیغمبر ﷺ و مخته ځان جوړوې.

په دلائل ابو نعیم کي د دغه صحابي د اسلام راوړلو وجه دا لیکلې وه: چي یوه ورځ د ده قوم ډېري نذارنې ده ته ورکړې، او "سواغ" نامي بت ته ئې ور واستاوی، چي دا ټولي ورورې، او د "سواغ" نامي بت و خدمت ته ئې پیش کړه.

"راشد" هغه تحفې "سواغ" بت راوړې، چیکم وخت ده هغه تحفې "سواغ" بت ته نذرانه کولې، نو یو دم د بت څخه دا آواز راغلی:

.....اَلْعَجَبُ كُلُّ الْعَجَبِ، مِنْ خُرُوجِ نَبِيٍّ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ.

د تعجب خبره دا ده: چي یو نبي د عبدالمطلب د اولاد څخه دې دنیا ته تشریف راوړی، راشد د بت د خولې څخه چیکله دا کلام واوریدی، نو ډېر حیران پاته سو، مصلحتاً هغه وخت دی خپل کورته واپس راغلی، مګر د شپې په آخره حصه کي د صبح صادق په وخت هغه بت ته راغلی.

که ګوري: یو څه بیزوګیاني او ګیدړاني هغه بت ته ولاړې دي، چي څه شی د بت و مخته پروت وو، هغه ئې ټول ځني خوړلی دی، او د بت پر سر باندې بولي کوي، دغه ناپاکه واقعه چي ده ولیدله، نو د ده په زړه کي نفرت پیدا سو، او دا شعر به ئې وایي:

أَرَبٌّ يَبُولُ الثَّعْلَبَانِ بِرَأْسِهِ ... لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثَّعَالِبُ

ایا هغه څوک هم خدای کیدلای سي: چي د هغه پر مخ او سر باندې حیوانان بولي کوي، او هغه عاجزه دوی د خپل ځان څخه نسي منعه کولای، نو د هغه ورځي څخه دی د پیغمبر ﷺ خدمت ته حاضر سو، او د اسلام کلمه ئې وویله، او مشرف په اسلام سو.(۱)

دغه رنګه یو واقعه د حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ سره هم سوې وه، ده یو ځل په سفر کي د ځان سره خپل لوی بت اخیستی وو، د شام په وطن کي یوځای ده قیام کاوی، او هلته ئې شپه تېروله، د خیمې و مخته یو مناسب ځای ئې خاوره سره را ټوله کړه، او هغه ځای

(۱) دلائل النبوه لابي نعیم الاصبهانی: حدیث نمبر ۲۸

Maktaba Tul Ishaat.com

ئې برابر کړی، او هغه خپل خدای چې د بت په شکل وو، پر هغه ځای ئې کښېښوونی.
او دی د خپل حاجت پوره کولو لپاره ځنګله ته ولاړی.
چیکله واپس راغلی، نو د ده هغه خدای ټوله په اوبو باندې لُنډ دی، لکه هغه چې دا اوس اوس غسل کړی وي، او اوبه ور باندې روانې وي، موسم ډېر ګرم او خشک دی.
او د عربو ځنګل دی، هلته اوبه یو څاڅکی هم نه پیدا کیږي، نو دی حیران سو، چې دلته اوبه د کمې خوا راغلې، چې دغه بت غسل ور باندې وکړی.
نو په تعجب سره ئې دا ویل:
.....لَمْ تَمْطِرِ السَّماءُ قَطْرًا فَمَنْ مَطَرَتْ عَلَيْکَ مَطَلٌ﴾.
اې زما بته! د آسمان څخه یو څاڅکی باران ندی راغلی، او نه د مځکې څخه اوبه راوتلې دي، تاته دغه د غسل اوبه د کمې خوا څخه راغلې.
آخر د واقعې د حقیقت معلومولو په غرض د خیمې و یو کنج ته ورته ودرېدی، که ګوري: لږ ګړی بعد یوه ګیدړه راغله، او بت ته ودرېده، اول ئې پر هغه بت باندې بوی وکښی، بیا ئې د خپل عادت مطابق پښه پورته کړله، او د بت پر سر ئې بولې ور وکړلې.
حضرت ابوذر رضی الله عنه چې پخپلو سترګو دغه واقعه ولیدله، نو ئې د ځان سره دا وویل: چې زما خدای پخپله پداسې ګنده او نجسو اوبو باندې غسل کوي، نو بیا به بندګانو ته ترې ښه او صفا اوبه څنګه ور پیدا کړي.
نو فوراً د پېغمبر ﷺ حضور ته راغلی، او دغه واقعه ئې ورته پیش کړه، او د بتانو څخه ئې نفرت ور ته ښکاره کړی، او د پېغمبر ﷺ پر لاس ئې د شهادت کلمه وویله، او مشرف په اسلام سو.(۱)
چیکله هغه انسانانو ته د پېغمبر ﷺ په شکل کې د الله تعالی رحمت راورسېدی، او دوی د هغه په صحبت کې ژوند تېر کړی، د هغه دا ښائسته ژوند دوی و خپل ځان ته داسې را نژدې کړل: چې بیا د دوی ټوله زندګي د هغه په خوی او بوی و ګرځېده.

(۱) مواعظ ابراهیمي، احسن المواعظ: صفحه نمبر ۵۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د پیغمبر ﷺ د علم او عمل محافظین:

هغه انسانانو د دغه محبوب ﷺ څخه دین ازده کړی، او هغه ئې پر خپلو ځانو عملي کړی، چې دوی د هغه د علم او عمل د دواړو محافظین جوړ سول.

هغوی د ده هدایاتو ته پخپلو دماغو کې ځای ور کړی، او هم ئې پر خپلو اعضاء او جوارحو باندې عملي کړی، نو ګویا: دوی د هغه د علم او عمل حفاظت وکړی، او دوی ته د پیغمبر ﷺ د صحابه کرامو لقبونه ور کول سول.

بیا هغه صحابه کرام د پیغمبر ﷺ د ټولو اعمالو محافظین ول، او د ده د عاشقانو یو مجمع وه، او د الله تعالی یو منتخب جماعت وو، چې د هغوی د پیغمبر ﷺ پر سنتو طریقو باندې د عمل کولو داسې شوق وو: چې د دوی رفتار او ګفتار او هر عمل د پیغمبر ﷺ د مبارکې طریقې سره مطابق وو.

چیکله به د لیري وطنونو څخه تجربه کار او جهاندیده خلک د پیغمبر ﷺ ملاقات لره راتلل، پیغمبر ﷺ به په هغه محفل کې ناست وو، هغه خلکو چې به دغه محفل ته کتل، نو ټول انسانان به په ظاهري اعمالو او افعالو کې سره یو رنګ ول، بیا به دوی پوښتنې کولو ته مجبوره ول، چې په دې انسانانو کې د الله تعالی نبي څوک دی، او دا یو حقیقت وو: چې نقل اصل ته تابع متبوع او امتي و نبي ته دومره ور نږدې وو: چې د دوی په مابین کې د امتیاز فاصلې بلکل ختم وې، چې د هغه په وجه به خلکو ته د دوی پېژندل مشکل وګرځېدل.

د نبي او امتي په مابین کې حیرانونکی مماثلت:

د هجرت پر موقع چې کله پیغمبر ﷺ او حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ مدینې منورې ته راغلل، د هغه ځای ټول خلک د دوی استقبال ته راووتل، دوی دواړه حضرات را روان دي، هغه خلک ورته ګوري، او نه ئې پېژني: چې په دې کې نبي کم دی، او امتي کم دی؟ ځکه د دواړو ظاهري رفتار او ګفتار یو رنګه وو.

حتی چې د مدینې خلک مخته ور ته راغلل، د حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ سره مصافحه کول شروع کړل، حضرت ابوبکر رضی اللہ عنہ هم د هغه خلکو سره مصافحه کوله، ځکه ده دا فکر وکړی: چې پیغمبر ﷺ زیات ستړی دی، باید چې نور نسي پسې ستړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

چيکله لمر راګرم سو، او هغه د پيغمبر ﷺ پر بدن باندې شغلې لګيدلې، نو حضرت ابوبکر رضي الله عنه ور ولاړ سو، په يو چادر باندې ئې د پيغمبر ﷺ پر سر مبارک باندې سايه جوړه کړه.

د مدينې خلک دلته پدې باندې پوه سو، چې د کم چا سره د نبي په نيت موږ مصافحه کوله، هغه امتي دی، او چې پر کم چا باندې موږ د امتي ګمان کړی وو، په حقيقت کې هغه نبي دی.

د پيغمبر ﷺ د خبرې لحاظ:

هغه خلکو بيا د پيغمبر ﷺ خبرو ته په زړونو کې په دا درجه ځای ورکړی: چې په دماغ کې ئې د ده د خبرې څخه مخالفت کول بلکل ختم سول.

په رواياتو کې راځي: چې د مسجد نبوي ﷺ يوه دروازه وه، چې د هغه څخه به اکثره زناني راتللې، او چيکله به زناني نه وې، نو کله نا کله به نارينه هم د هغه دروازې څخه راتلل.

يو ځل پيغمبر ﷺ صحابه وو ته وفرمايل: څومره به ښه خبره وای: که تاسو دغه دروازه د زنانو لپاره پرې ايښې وای، صحابه کرامو چې دا خبره واورېدله: نو د هغه دروازې څخه بيا مسجد نبوي ته نه راتلل.

حتي: چې حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه چيکله دا خبره واورېدله: نو بيا په ټوله ژوند کې هيڅکله هم د هغه دروازې څخه مسجد نبوي ته نه دی راغلی.

تاسو ګورئ! چې هغه خلکو د پيغمبر ﷺ و خبرو ته پخپل دماغ کې څنګه ځای ور کاوی، در حقيقت: هغوی ته الله تعالی د پيغمبر ﷺ داسې عشق ور نصيب کړی وو: چې د هغوی به د پيغمبر ﷺ هره هره خبره يادوه، او بيا به تر ډېره وخته پورې د دماغ څخه هغه خبره نه وتله.

نو هغه خلک چې د جاهليت په دور کې بتانو ته څومره ور نږدې وو، او په زړو کې ئې د بتانو څومره قدر وو، او ټوله زندګي ئې د هغوی په عبادت کې تېروله، او په هر رنګه جهالتونو کې مبتلا ول، خو چې د پيغمبر ﷺ په صحبت کې راغلل، او صحابه کرام جوړ سول، بيا د الله تعالی داسې فرمانبردار مخلوق وو: چې الله تعالی به د هغوی

Maktaba Tul Ishaat.com

د آسانۍ لپاره ډېر ځله د آسمانو نظامونه ورته بدلول، او هم به ئې د دوی د آسانۍ په خاطر خپلې فیصلې د آسمان څخه را استولې.

د حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ د الله تعالی په دربار کې قدر:

په روایاتو کې راځي: چې یو ځل د روژې مبارکه میاشته وه، او د پېښلمي وخت وو، حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ په مسجد نبوي کې ګرځېدی، او د آذان کولو په تیاري کې وو.

چیکله ئې د پیغمبر ﷺ د حجرې پرده پورته کړه، نو پیغمبر ﷺ په خورک کولو کې مشغوله دی، حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! خورک بس کړه، سهار راوختی، پیغمبر ﷺ د هغه په خبره غوږ نه ونیوی، خپل خورک کوي.

حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ د څه ګړی ګرځېدو څخه وروسته بیا ورته راغلی، چیکله ئې پرده پورته کړه، نو پیغمبر ﷺ هغسي پخپل خورک کې شروع دی، نو ده بیا ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! خورک بس کړه، سهار راوختی، پیغمبر رضی اللہ عنہ پدې ځل بیا د ده خبرې ته اهمیت ورنه کړی، او خپل خورک کوي.

حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ د یو څه ګرځېدو څخه وروسته دریم ځل ورته راغلی، چې د حجرې مبارکې پرده ئې پورته کړه، پیغمبر ﷺ هغسي په خورک کولو کې مشغوله دی.

پدې ځل حضرت بلال حبشي رضی اللہ عنہ ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! خورک بس کړه، زما به الله تعالی قسم! سفیدې راوچاودلې، پیغمبر ﷺ د خورک کولو څخه لاس ونیوی، ورته وایي: اې بلاله! زما دي په الله تعالی قسم وي: چې سفیدې نوې راچاودلې، چیکله تا قسم واخیستی، نو ستا د قسم د رشتیا کولو لپاره الله تعالی یو دم سفیدې راپورته کړلې، نو ځکه ما هم خورک بس کړی.

لکه یو حدیث شریف کې هم راځي: چې ډېر ځله یو مسلمان پر الله تعالی دومره قدر لري، کچیرې: دی پر یو شي قسم واخلي، د ده د رشتیا کولو لپاره الله تعالی هغه نظام ورته بدلوي، لکه د حدیث شریف الفاظ دي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَأَبَرَّهُ﴾.(۱)

کچیري دوی پر الله تعالی باندي قسم واخلي، نو الله تعالی د دوی لپاره طریقه داسي برابروي: چي پر ده باندي قسم وانه وړي.

د حضرت خوله بنت ثعلبه رضی اللہ عنہا واقعه:

صحابه وو ته الله تعالی عجیب عزت ور کړی وو، یو زنانه ده، د هغې نوم دی: "خوله بنت ثعلبه"، او د هغې خاوند دی: اوس بن صامت رضی اللہ عنہ هغه خاوند دې خپلي زنانې ته د ظهار طلاق ور کړی، او د جهالت په دور کي د ظهار طلاق دا د حرمت مؤبد معنی وه: یعني چي یو سړي به زنانې ته دا وویل: چي اې زنانې! ته پر ما داسي ئې: لکه خپله مور، بیا په ټوله زند ګي کي هغه زنانه دې خاوند ته نه روا کېدله.

چیکله هغه خاوند دې خپلي زنانې ته دغه طلاق ور کړی، نو هغه زنانه په منډه راغله، د پیغمبر ﷺ کورته، او فریاد کوي: اې د الله تعالی رسوله! "هلکتُ، هلکتُ،" زه خو هلاکه سوم، او زه خو هلاکه سوم.

پیغمبر ﷺ ته پدې وخت کي حضرت عائشه مبارکه په سر کي ږمونځ ور وهي، چیکله دې خپل فریاد ورته پیش کړی، او د خپل خاوند د ظهار د طلاق قصه ئې ورته وکړه، او په دې وخت کي د ظهار د طلاق متعلق زمور په شریعت کي څه حکم راغلی نه وو، نو دی هغه زنانې ته فرمایي: چي ته پر دې خپل خاوند باندي تر مرګه پوري حرامه ئې.

هغه زنانې ژړا او فریاد ورته وکړی، او ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! ته پر دې طلاق باندي یو څه نظر ثاني وکړه، لیکن پیغمبر ﷺ سره نوی حکم نسته، نو ده پر هغه زړه خبره باندي دې ته فتوی ورکړه، چي بس ته پر خپل خاوند باندي حرامه ئې، دې چي هر څه فریاد وکړی، نو پیغمبر ﷺ پر هغه زړه طریقه باندي دې ته جواب ورکوي.

نو آخر دا پیغمبر ﷺ ته وایي: اې د الله تعالی رسوله!

- .....اِنَّهُ اَبُو وَلَدِیْ﴾. دا خو زما د بچیانو پلار دی.
- .....تَفَرَّقَ اَعْلَی﴾. زما مور او پلار وفات سول.

(۱) جامع معمر بن راشد: حدیث نمبر ۲۰۶۱۲

Maktaba Tul Ishaat.com

• .....وَ كَبُرَ سِنِّي﴾. او زما عمر زیات تپر سوی دی.

که په دې وخت کې زه د ده څخه جدا سم، نو بیا خو زما په کور کې ساتلو ته څوک نه تیاریږي، او نه زما سره څوک نکاح کوي.

چیکله پیغمبر ﷺ د هغې و خبره ته توجه نه کوله، نو دا پر هغه ځای ناسته خپل رب ته متوجه سوله، چې یا الله! زه په دومره مشقت کې واقع سوم، او په دې پره لویه طمعه ستا د نبي تر درباره راغلم، او هلته ما ته د ناامیدۍ څخه ماسوا بل څه په لاس رانغلل، نو زه خپل شکایت تاته پیشوم: چې یا الله! اوس بن صامت زما خاوند دی، او ده ماته د ظهار طلاق راکړی، که زه تر دې عمر د ده څخه جلا سم.

..... اِنَّ لِيْ مِنْهُ صَبِيَّةً صِغَارً﴾. زما د ده څخه کوشني ماشومان دي.

.....اِنْ ضَمَمْتُهُمْ اِلَيْهِ فَضَاعُوْا﴾. که ئې زه و ده ته ور پریږدم، نو ضائع کیږي.

.....اِنْ ضَمَمْتُهُمْ اِلَيَّ فَجَاعُوْا﴾. او دی ئې په بنه طریقه پالنه نسي کولای، او که ئې د ځان سره راګرځوم، نو زما څخه وږي کیږي، زه ئې نفقه نسم ور برابرولای.

یا الله! ستا دربار ته په دې پر لوی امید او طمع کې ناسته یم، او دا مي غوښتنه ده: چې ته پر دغه طلاق باندې نظر ثاني وکړه.

دا پدا خپل فریاد کې شروع ده، چې پر پیغمبر ﷺ باندې وحي راغلې، او د پیغمبر ﷺ د وحي کیفیت شروع سو، حضرت عائشه مبارکه ورته وایي: اې موري! ته لږ چپ سه، پر پیغمبر ﷺ باندې د وحي کیفیت دی، دې چیکله دا واورېدل، نو خپلې ژړا او فریاد ته ئې نور هم زور ورکړی.

چیکله د پیغمبر ﷺ د وحي د راتللو سلسله ختمه سوه، او پیغمبر ﷺ سترګې راروڼې کړې، نو ورته وایي: اې خولې! مبارک! ستا فریاد الله تعالی پر آسمانو باندې بالا واورېدی، او پیغمبر ﷺ دا آیت تلاوت کوي:

.....قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾.(۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی د هغي زناني خبره واورېدله، چي هغې تاته د خپل خاوند د ظهار د ظلم واقعه پېش کړله، او چیکله ستا څخه ناامیده سوه، نو هغې خپل شکایت خپل رب ته پېش کړی، او الله تعالی ستا او د دغه زناني د مابین مجلس ټوله واورېدی، ځکه الله تعالی سمیع او بصیر ذات دی.

.....الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ﴾.

کوم خلک چي دخپلو زنانو سره ظهار وکړي، او هغوی ته د خپلي مور سره تشبیه ورکړي، دغه زناني د دوی میندي ندي، بلکه په حقیقت کي د دوی میندي هغه دي: چي دوی ځني پیدا سوي وي، دا د دوی بې کاره او درواغجنه خبره ده، او الله تعالی ډېره مهربانه ذات دی، پر دغه عمل به دوی ته مغفرت وکړي.

نو الله تعالی ورته فرمایي: کم څوک چي د نن څخه بعد د خپلي زناني سره ظهار وکړي، نو دا حرمت مؤبد ندی، بلکه یادي غلام آزاد کړي، او یادي شپیته (۶۰) روژې ونیسي، او یادي شپېتو (۶۰) مسکینانو ته ډوډۍ ورکړي، او په دغه اعمالو باندي دغه زنانه بیرته ده ته روا کیږي.

حالانکه دا هغه زناني وې: د مدیني انصارو چي هغوی هم ټوله زندګي د بتانو په عبادت کي تېري کړي ولې، خو بیا د دوی سره د آسانۍ په خاطر الله تعالی په آسمان کي فیصلې بدلولې، او د دوی لپاره ئې نوي نوي احکام رااستول.

نو دا څه چي وو، ټوله د پېغمبر ﷺ د بعثت برکت وو، چي هغه الله تعالی د دې امت لپاره یو عظیم رحمت ګرځولی وو. په ـــ بیت ئې د جهالت د تیارو څخه د هدایت په لمر باندي روښانه وګرځول، او هم تر قیامته پوري الله تعالی د دې امت د هدایت یو لاره خلاصه کړه. الله تعالی دي مورږ او تاسو ته په دنیا کي زندګي د پېغمبر ﷺ په امت کي رانصیب کړي، او هم دي مي د قیامت په میدان کي د ده د لاسو مبارکو څخه د حوض کوثر اوبه نصیب کړي، الله تعالی دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي. آمِين يَا رَبَّ العَالَمِين

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د ایمان عظمت، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿ثلاث من كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: الْإِنْفَاقُ مِنَ الْإِقْتَارِ، وَإِنْصَافُ النَّاسِ مِنْ نَفْسِكَ، وَبَذْلُ السَّلَامِ لِلْعَالَمِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کې ما د قرآن کريم د يو آيت تلاوت وکړی، چې الله تعالى په هغه کې مؤمنانو ته خطاب کوي، او دمؤمنانو څخه د ايمان راوړلو مطالبه کوي، دا عجيب آيت دی، چې خطاب هم مؤمنانو ته دی، او د ايمان مطالبه هم د مؤمنانو څخه ده.

الله تعالى په دې آيت کې کافرانو ته خطاب نه کوي، چې: "يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوا!" اې کافرانو! او نه خطاب منافقانو ته دی، او نه خطاب مشرکانو ته دی، بلکه الله تعالى د مؤمنانو څخه د ايمان مطالبه کوي، چې تاسو پر الله تعالى او د هغه پر رسول ﷺ باندې ايمان راوړئ.

اوس د مؤمنانو څخه دويم ځل د ايمان مطالبه کول د دې څه مطلب؟

---

(۱) سورة النساء: آيت نمبر ۱۳۶

(۲) جامع معمر بن راشد: حديث نمبر ۱۹۴۳۹

Maktaba Tul Ishaat.com

مفسرینو د دې په تفسیر کې لیکلې دي: چې د دې یو مطلب دا دی: یعنې: ې مؤمنانو! تاسو د ایمان راوړلو څخه وروسته تقوی اختیار کړئ، خپله زندګي په پرهیز او تقوی کې تېره کړئ، نو د ایمان د مطالبې کولو څخه مراد انسانان د تقوی طرفته متوجه کول دي.

د تقوی معنی:

اوس تقوی څه ته وایي؟ د فقیه ابو لیث سمرقندي رحمۃ اللہ علیہ څخه یو چا د تقوی متعلق پوښتنه وکړه، چې: تقوی څه ته وایي؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې یو ځای دې ځنګل لیدلی دی، چې د ازغیو ډک وي، او په هغه کې تېرې سوې لارې ډېرې تنګې وي، او د هر طرف څخه ازغي په دې لار باندې را تیر سوي وي، نو یو سړی به په هغه کې څنګه تیریږي، چې د خپلو جامو او بدن د هغه ازغیو څخه حفاظت وکړي.

هغه سړي ورته وویل: چې خپلې جامې به راټولوي، او پخپل بدن پورې به ئې مښلوي، او په ډېر احتیاط به د هغه ازغیو څخه ځان تېروي، نو سمرقندي رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل: چې تقوی بعینه دغه شی ده، چې د دنیا په زندګي کې انسان ته د دین پر لار باندې تېرېدل ډېر مشکلات لري، د انسان نفس او شیطان د انسان څخه مختلف خواهشات کوي، داغه رنګه د انسان جذبات او شهوات هم انسان ډېرو خبرو ته مجبوره کوي، خو چې کله انسان خپله زندګي په احتیاط کې کړي، او خپل ځان او خپل لباس د دغه ګناهونو څخه محفوظه کړي، او خپل ایمان سالم تر قبره پورې ورسوي. دغه ژوند تقوی بلل کیږي.

نو د دې آیت یو مقصد علماؤو دا لیکلی دی: چې الله تعالی د مؤمنانو څخه د تقوی مطالبه کوي، دوهم مطلب د دې آیت مفسرینو دا لیکلی دی: چې ای مؤمنانو! چې تاسو اقرار لسانی کړی دی، د دې سره تصدیق هم په خپل زړه کې پیدا کړئ.

اقرار لسانی او تصدیق قلبی:

په زړه سره تصدیق کول، د انسان په ایمانیاتو کې ډېر لوی رکن بلل کیږي. صرف په کلمه ویلو سره د انسان د ایمان ترتیب کمال ته نه رسیږي، بلکه د ایمان ابتدا وي انسان د کلمې ویلو په خاطر د اسلام په حدودو کې داخلیږي، لیکن د ایمان د کمال

Maktaba Tul Ishaat.com

پیدا کولو لپاره اعمال صالحه اختیارکول ضروري دي، چي و دې ته ویل کیږي: "اِقْرَارٌ بِاللِّسَانِ وَ تَصْدِیْقٌ بِالْقَلْبِ".

د اقرار باللسان درجه خو انسان ته د کلمې ویلو څخه نصیب کیږي، مورِ کلمه ویونکي انسانانو چي څومره یو دا ټول تر ټول په اقرار لسانی کي سل په سله کي شامله یو، لیکن د تصدیق بالقلب خپلي مرتبې وي، چي کوم څوک څومره اعمال کوي، هغه د دغه خبرو دغومره درجه تصدیق په زړه کي لري، نو چي کوم څوک کامل ایمان غواړي، نو هغه به د اعمالو په ذریعه د دې خپل تصدیق سل په سله کي ښکاره والی کوي، او د هغه یو عمل به هم د شریعت خلاف نه کول کیږي.

د قول او فعل په مابین کي فرق وي، خو انسان چي د قول څخه فعل ته ځان رسوي، نو د انسان څخه څه کول غواړي، په ژبه سره خبره کول، دا جلا ده، او په عمل کي هغه ثابتول، جلا ده، نن زمورِ او ستاسو لپاره دا خبره زیاته د توجه وړ ده: چي زمورِ د قول او فعل په مابین کي تطبیق پیدا سي، مورِ خو نن سبا د قول ټوله غازیان یو، لیکن اکثریت وخت بیا په اعمالو کي د ماتي خوړلو سره مخامخ یو.

د ایمان ښکاره والی:

په حقیقت کي د انسان د ایمان حقیقت د هغه د اعمالو څخه معلومیږي، چي څومره مقدار په اعمالو کي پختګی وي، په داغه مقدار انسان د مضبوط ایمان مالک جوړیږي.

او د اعمالو پختګي ډېر ځله د یو خاموش تبلیغ درجه پیدا کوي، چي د هغه د تاثیر لاندي ډېر خلګ راځي، او هغه په معاشره کي ډېر زیات مؤثر وي، چي بیا د ژبي تبلیغ هم دومره مؤثر نه وي.

د صحابه وو د خاموش تبلیغ ثمره:

تاسو به دې خبره ته حیران سئ! چي د مځکي پر مخ یو پوره ملک صرف د دوو (۲) صحابه کرامو د عمل په خاطر په اسلام مشرف سوی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه څنګه؟ دوه صحابه کرام "انډونیشیا" ته راغلل، هلته ئې خپله دکانداري شروع کړله، چې په هغه کې ئې د پېغمبر ﷺ د تجارتي اصولو پوره خیال ساتی، چې نه به په هغه کې درواغ وو، او نه به دوکه وه، او نه به د عیب پټېدل وو.

د ورځې به ئې پنځه(۵) واره دکان تړی، او د جمعې په ورځ به ئې ناغه کوله، چیکله به دوی د دکان څخه ولاړل، نو خلګ به بیا د دوی دکان ته په انتظار کې ولاړ ول، او قطارونه به ئې جوړ ول، خلګو به ویل: چې موږ دلته معاملات په ډېر اصولي شکل وینو، نو موږ سودا د دغه ځای څخه کوو، بل ځای ته نه ځو.

چیکله د خلګو طبیعتونه د دوی سره مانوس سول، نو هغوی به د دوی څخه پوښتنه کوله: چې دا څه وجه ده؟ چې تاسو د ورځې په مابین کې دکان بند کړئ، او ولاړ سئ، او بیا هم خلګ ستاسو څخه سودا اخلي، او ستاسو د راتګ انتظار کوي، تاسو ته دغه اصول چا در ښوولي دي؟ د خلګو په پوښتنه دوی به ورته ویل: چې موږ مسلمانان یو، او زموږ پېغمبر ﷺ موږ ته د تجارت اصول را ښوولي دي، چې کله خلګو ته دا معلومه سوه، نو هغوی به ورته ویل: چې موږ هم مسلمان کېدل غواړو، چنانچه هغه خلګ په اسلام باندې راننوتل، او آخر ټوله ملک په اسلام باندې مشرف سو، د هغه دوو(۲) صحابه کرامو په وجه ټوله ملک مسلمانان سول.

تاسو ګورئ! نن سبا خلګ د تقریرو او د تبلیغو او د خطبو څخه نه مسلمانان کیږي، مګر هلته د صحابه کرامو د دوکانداری څخه خلګ مسلمانان کېدل، دا دی د قول او د فعل د مطابقت برکت.

د فکر وړ خبره:

نن خو موږ خپلو ځانو ته مسلمانان وایو، باید پر دې خبره هم موږ یو څه غور وکړو: چې ایا زموږ سترګې مسلماني دي، کچیري دا مسلماني وي، نو باید د غیر محرم پر طرف نظر و نه کړي، او که دوی د غیر محرم پر طرف غلط نظر ونه کوي، نو د دې معنی خو دا: چې تر اوسه مسلماني سوي ندي.

ایا زموږ ژبه مسلمانه ده، که مسلمانه وي، نو باید د دې څخه غیبت او درواغ نه وویل سي، او که ځني ویل کیږي: نو د دې معنی خو دا: چې تر اوسه مسلمانه سوې نده، ایا

Maktaba Tul Ishaat.com

زمونږ غوږونو اسلام قبول کړی دی، که ئې قبول کړی وي، نو باید دوی د شرعي خلاف خبره نه واوري، که ئې اوري، نو تر اوسه خو ئې اسلام ندی قبول کړی.

نو مونږ باید د هر اندام متعلق غور او فکر وکړو، چې مونږ کوم اندامونه مسلمانان کړي دي، که زمونږ هر اندام سهار او مابنام په ګناهونو کې غرق وي، نو بیا مسلماني د کوم شي نوم دی؟ چې مونږ په هغه باندې ونازیږو، او چیکله زمونږ اندامونه انفرادي طور تر اوسه په اسلام کې ندي راغلي، نو مونږ و خپل ځان ته په حقیقي معنی سره څنګه مسلمان ویلای سو.

د ایمان مقام:

زړه د ایمان محل دی، چې د ایمان لپاره الله تعالی یو لوښی پیدا کړی دی، چې همېشه به ایمان په ده کې راځي، او ایمان د انسان لپاره ډېر عظیم دولت دی، چې د انسان تر نفس هم ډېر زیات قیمتي دی.

د الله تعالی په حضور کې د ایمان دومره قیمت دی، کچیرې ټوله دنیا د کافرانو څخه ډکه سي، نو دا دیو مؤمن برابر قدر نسي کولای.

د قیامت په ورځ به یو سړی نه نوي(۹۹) دفتره د ګناهونو څخه ډک راوړي، چې هر دفتر به ئې د سترګو د دید په مقدار لوی وي، او د ترازو په یوه پله کې به کښېښوول سي، او د دې په مقابله کې به یو فرشته یو کوچنی د کاغذ رقعه راوړي، او هغه به د ده دنیکو اعمالو په پله کې کښېږدي، هغه د کاغذ کوچنی رقعه به د ده د ګناهونو تر نه نوي(۹۹) دفتره زیاته وزني او درنه سي.

هغه سړی به پوښتنه وکړي: چې یا الله! دا څنګه رقعه ده؟ چې د هغې وزن در دې دومره لویو دفترونو زیات دروند دی؟ الله تعالی به په جواب کې ورته ووایي: چې دا ستا ایمان دی، د دغه ایمان په مقابله کې که مځکه او آسمانونه ټول کښېښوول سي، نو به هم دغه ایمان تر هغوی زیات وزني وي.

مونږ باید دا خبره په ذهن کې په کامله طریقه سره کښېښوو: چې زمونږ ایمان زمونږ اصلي دولت او خزانه ده، باید مونږ د دې قدر وکړو، او د دې اهمیت په زړه کې

Maktaba Tul Ishaat.com

کښېنوو، ځکه چې انسان ته کله د یو شي اهمیت نه ور معلو میږي، نو په آساني سره ده څخه د لاس څخه وزي.

نو ایمان زمونږ او ستاسو لپاره هغه عظیم دولت دی: چې باید مونږ په هغه باندې خوشحالۍ هم سو، او د هغه قدر هم وکړو، ځکه په ایمان نه خوشحاله کېدل، او د هغه قدر نه کول دا د هغه ګناهونو څخه دی: چې ډېر ځله انسان د ایمان څخه محروم ګرځوي.

د ایمان څخه محرومه کونکي ګناهونه:

زمونږ مشایخو لیکلي دي: چې زمونږ مشاهده او تجربه ده: چې درې(۳) ګناهونه د مرګ په وخت کې د انسان څخه د کلمې طیبې توفیق سلب کوي، نو په دې لحاظ سره هغه د ټولو ګناهونو څخه زیاتي خطرناکه بلل کیږي.

❶.....د شریعت احکام بوج بلل، او هغه قابل عمل نه بلل، دا هغه ګناه ده: چې د مرګ په وخت کې د انسان د ایمان څخه د محرومه کېدلو باعث جوړیږي.

د مثال په ډول: زنانه ده، نو هغه پرده کول چې د شریعت حکم دی، پر ځان باندې بوج بولي، او نارینه بیا په تجارت کې د رشوت او سود څخه ځان ساتل پر ځان باندې بوج بولي، یا نن سبا چیکله یو فیصله راسي، نو پر قرآن باندې خلاصولو ته غاړه نه ایږدي، او دا وایي: په اوس زمانه کې پر شریعت او پر قرآن باندې چا مسئلې خلاصې کړې دي، یعني شریعت نن سبا قابل عمل نه دی.

نو زه دا وایم: که د انسان څخه کوتاهي وسي، نو خپل ځان دي ګناهګاره بولي، الله تعالی مهربانه ذات دی، انسان به معاف کړي، لیکن یو طرفته ګناه کول او بیا په دلائلو باندې د هغه جواز ځان ته ثابتول، دا د انسان لوی حماقت او بې وقوفي بلل کیږي.

❷.....او دویمه خطرناکه ګناه د خپلې خاتمې څخه بې غمه کېدل، یعني: چې د کم بنده په زړه کې د مرګ په وخت کې د ایمان څخه د محرومه کېدلو وېره نه وي، او نه د خپلې خاتمې څه فکر ور سره وي، نو د هغه په وجه هم انسان پر آخري وخت باندې د کلمې څخه محرومه ګرځي.

Maktaba Tul Ishaat.com

په یو کتاب کي لیکلي دي: یو صحابي ژاړي، بل صحابي ورته راغلی، ورته وایي: حضرت! ولي ژاړې؟ ایا څه ګناه در څخه سوېده؟ د صحابه وو ژړا به د درد او غم په وجه نوه، بلکه: چیکله به ګناه ځني وسوه، نو بیا به دوی ته تکلیف وو، او هم به ئې ژړل.

هغه صحابي ورته وایي: چي نه، زما دي په الله قسم وي: چي زما په زندګي کي زما څخه د مچ د سر غوندي هم ګناه نده سوې، نو هغه صحابي ورته وایي: چي نو بیا ولي ژاړې؟ دی ورته وایي: چي زما سره همېشه د خاتمې غم وي، چي نه معلوم: زما خاتمه به پر کوم حال باندي راسي. دې په وجه ژاړم.

نو انسان چي هر څومره نیک او متقي او پرهیزګاره وي، د هغه په زړه کي باید دا وېره ضرور وي: چي نه معلوم: زما د مرګ څخه مخکي به زه د کوم حال سره مخامخ سم، او همېشه باید د دې خبري څخه په وهم کي وي، او د خپلي خاتمې فکر ور سره وي.

❸.....د اسلام د نعمت شکر نه ادا کول، او په هغه باندي نه خوشحاله کېدل، د هغه په وجه هم د انسان څخه په آخري وخت کي د کلمې ویلو توفیق سلب کیږي، نو ځکه د اوداسه کولو په وخت کي د بسم الله ویلو څخه وروسته باید همېشه انسان دا دعا کوي:

.....اَلْاِسْلَامُ حَقٌّ وَ الْكُفْرُ بَاطِلٌ﴾.

اسلام حق دی، چي الله تعالی ماته رانصیب کړی دی، او کفر باطل دی، چي الله تعالی زه ځني محفوظه کړی یم.

په حدیث شریف کي د سهار او مابنام د ویلو لپاره پېغمبر ﷺ مونږ ته دا دعا را ښوولې ده:

.....رَضِيتُ بِاللّٰهِ رَبًّا، وَبِالْاِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا﴾.(۱)

زه د خپل الله تعالی په ربوبیت او د اسلام په دین او د محمد ﷺ په نبوت باندي راضي یم.

(۱) مصنف عبد الرزاق الصنعاني: حدیث نمبر ۱۰۱۶۴

Maktaba Tul Ishaat.com

نو مامخکي درته وويل: چي بايد د انسان په زړه کي د خپل ايمان اهميت هم وي. او د هغه حفاظت هم بايد دی وکړي، که اهميت نوي، نو بيا ايمان په آسانه د سړي د لاس څخه وزي.

د حضرت سعدي رحمة الله عليه واقعه:

حضرت سعدي رحمة الله عليه پخپلو کتابو کي يو قصه رانقل کړېده، هغه وايي: چي زه کوچنی وم، نو ماته مور د سرو زرو ګوتمۍ راجوړه کړېوه، يوه ورځ چي زما هغه ګوتمۍ په ګوته وه، دباندي کوڅې ته راووتم، نو پر ما باندي يو تګ او دو که باز سړی پيښ سو، د هغه سره د ګوړي يو ختې ور سره وو.

هغه چيکله زما ګوتمۍ وليدله، نو ئې راته وويل: چي ته د دغه ګړي د ختې خوند وګوره، ما چي هغه لږه ژبه ور ورله، نو هغه ډېره خوږه وه، نو بيا ئې راته وويل: ته دغه ګوتمۍ و څټه، ما چي وڅټله، د هغه هيڅ خوند نه وو، نو ئې راته وويل: چي زه به دغه خوږ شی چي ګوړه ده، در کړم، او ته دغه بې خونده شی چي ګوتمۍ ده، ماته راکړه، زه د ده په خبرو کي راغلم، نو هغه ګوتمۍ ئې را څخه يو وړه، او هغه د ګوړي ختې ئې پلاس راکړی، زه کوزته راغلم.

د ايمان او د مشاهدې فرق:

يو د انسان ايمان دی، او يو مشاهده ده، مشاهده معنی: چي سړی په سترګو يو شی وويني. او پر هغه باندي ئې يقين راسي.

او ايمان د ديد او ليدلو سره کار نه لري، بلکه هغه نادیده سودا وي، او د څه ليدلو څخه بغير يو انسان پر يو شي باندي ايمان راوړي، او چي کوم شی نادیده سړی يقين ور باندي وکړي، نو هغه يقيناً هم ډېر قيمتي وي، تر هغه شي چي سړی ئې په سترګو باندي وويني، نو ليدل په سترګو دا جلا شی دی، او ايمان پر يو شي باندي راوړل دا جلا شی دی.

نو زموږ او ستاسو د الله تعالی پر وحدانيت او د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم پر نبوت باندي ايمان دی، او هغه ايمان دا دی: چي موږ پر پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم اعتماد لرو. د ده هر څه مو ور سره منلي دي، او چي ده کوم دين د الله تعالی لطرفه راوړی دی، هغه مي قبول کړی دی، او

Maktaba Tul Ishaat.com

دا زموږ او ستاسو نادیده سودا ده، او د الله تعالی په حضور کې د دې زیات قیمت دی، که مو چیرې څه لیدلي وای، او بیا مې ایمان ور باندې راوړی وای، بیا به ئې په دغه اندازه قیمت نو وای.

یو عجیبه حکایت:

په کتابو کې یو حکایت لیکلی دی: د هغه څخه د انسان په دماغ کې د خبرې وضاحت په آسانه طریقه سره کیږي.

"هارون رشید" بادشاه په زمانه کې د "بهلول دانا" په نامه یو ملنګ تېر سوی دی، ظاهراً خو لیونی او مجذوب غوندې انسان وو، چې همېشه به ئې کچکول په غاړه ګرځېدی، لیکن په باطن کې الله تعالی ډېر د حکمت څخه ډک انسان پیدا کړی وو، او "هارون رشید" بادشاه به د هغه ډېر قدر او احترام کوی.

د "هارون رشید" د کور زنانه "زبیده خاتون" هم ډېره نیکه او پرهیزګاره زنانه وه، هغې په خپل محل کې زر(۱۰۰) داسې خادمانې ساتلې وې، چې ټولې به د قرآن کریم حافظانې او قاریانې وې، او د دې په محل کې به د هغوی باقاعده د قرآن کریم د تلاوت ترتیب جوړ وو، او په مختلفو اوقاتو کې به دوی تلاوتونه کول، چې ټوله ورځ او شپه به د "زبیده خاتون" په محل کې د قرآن کریم د تلاوت ږغ اورېدل کیدی، او د دې محل به د قرآن کریم د تلاوت په خوشبوئي باندې معطر وو.

یوه ورځ "هارون رشید" د خپلې زنانې سره د دجله دریاب پر غاړه د هوا خوری لپاره روان دی، او یو څه قدمه تر شا "زبیده خاتون" هم ور پسې روانه ده، که ګوري: یو ځای د دریاب په غاړه کې "بهلول دانا" ملنګ ناست دی، او په ریګ کې په لاس باندې د ماشومانو غوندې کوچنې کوچنې کورونه جوړوي، "هارون رشید" ورته ودرېدی، ورته وایي: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ!" ده د سلام جواب ور کړی، "هارون رشید" د سلام ویلو څخه وروسته پوښتنه ځنې کوي: بهلوله! څه کوې؟ دی په جواب کې ورته وایي: بادشاه سلامت! د دغه ریګ څخه کوچنی کور جوړوم، بادشاه پوښتنه ځنې وکړه: چې د څه لپاره ئې جوړوې، ده په جواب کې ورته وویل: چې دغه کور خرڅوم،

Maktaba Tul Ishaat.com

هارون رشید ورته وویل: چې کوم څوک دغه کور رانیسي ، د هغه په دغه کور کې څه فائده ده؟

ده په جواب کې ورته وویل: چې کوم څوک زما څخه دغه کور رانیسی، هغه ته دعا کوم، چې الله تعالی د دې په عوض کې په جنت کې کور ور کړي.

بادشاه پوښتنه ځني وکړه: چې بهلوله! د دغه کور قیمت څومره دی؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې یو دینار، هارون رشید دده خبره صرف نظر وګرځوله، او د یولیونې په شکل ئې و بالی، او یو څو خبرې ئې ور سره وکړې، ځني تیر سو.

د ده تر شا د کور زنانه زبیده خاتونه هم بهلول دانا ته ودرېدله، ځکه هغه معروف لیونی وو، چې په ټوله بغداد کې خلکو پېژاندی، هغه هم سلام ورته وکړی، او بیا ئې پوښتنه ځني وکړه: چې بهلوله! څه کوې؟ ده ورته وویل: چې کور جوړوم، هغه زنانه ورته وایي: کور د څه لپاره جوړوې؟ دی ورته وایي: چې دغه کور خرڅوم، چې کم چا زما څخه رانیوی، هغه ته دعا کوم، چې الله تعالی په جنت کې کور ور کړي.

نو هغه زناني د دغه کور د قیمت پوښتنه ځني وکړه، ده په جواب کې یو دینار ور یاد کړی، د زناني زړه چونکه ډېر نرم وي، نو د هغې زناني پر ده باندې زړه وسوځل سو، او یو دینار ئې ده ته ور کړی، او ځني تېره سوه، او ورته وئې ویل: چې زما لپاره دعا وکړه: چې الله تعالی په جنت کې کور راکړي.

"هارون رشید" چې کورته ولاړی، د شپې ویده سو، نو په خوب کې د جنت مناظر ویني، رنګارنګ محلات دي، او باغچې دي، او نعمتونه دي، او د جنت لوی لوی ډهرونه دي، دی په هغه کې د سرو یاقوتو څخه جوړ سوی یو محل ویني، پر هغه محل باندې د "زبیده خاتون" نوم لیکلی دی، هارون رشید هغه محل ته نژدې ورغلی، چې څه به دا محل ته ورداخل سم، او زه به ئې وګورم، ځکه پر دې باندې زما د زناني نوم لیکلی دی.

دی چې څنګه دروازې ته ور نژدې سو، نو یو فرشتې راوګرځاوی، ده ورته وویل: چې ولې دې خو زما د زناني نوم لیکلی دی، نو ځکه زه ور ځم، او دا محل ګورم، او هغه فرشته ورته وایي: چې ته هیڅکله دې محل ته نسې ور تللای، د دې ځای دستور او

Maktaba Tul Ishaat.com

قانون جلا دی، چي د کوم چا پر نامه محل جوړ وي، هغه ور تللای سي، بل چاته اجازت نوي.

چیکله فرشتې دی د محل څخه پر شا کړی، نو پدې دوران کي د ده د خوب څخه ستړګي راوړنې سوې، نودستي ئې په دماغ کي دا فکر ورغلی: چي داسي معلومیږي: چي د "بهلول دانا" دعا د "زبیده خاتون" په هکله قبوله سوېده، او بیا ئې پر خپل حال ډېر افسوس وکړی، چي کاشکي ما هم هغه یو دینار "بهلول دانا" ته ور کړی وای، او زما لپاره هم په جنت کي الله تعالی محل جوړ کړی وای.

ټوله شپه د افسوس په حالت کي دی، پر یو اړخ او بل اړخ اوړي، خوب نه ورځي، چیکله سهار سو، نو ټوله ورځ هم په دغه فکر کي دی، تر مائیګره پوري ئې انتظار وکړی.

چیکله مائیګر سو، نو ځان ئې ناګمانه واچوی، او د دجله دریاب پر غاړه را روان سو، په دې نیت: کچیري "بهلول" ملنګ پر هغه ځای ناست وو، ضرور به هغه دینار ور کوم، او هم به هغه سودا ور سره کوم.

چیکله پر هغه لار را روان دی، نو که ګوري: "بهلول" ملنګ بیا پر هغه ځای ناست دی، او هغه رنګه د خاورو څخه کوچني کورونه جوړوي.

ده سلام ورته ووایي، هغه د سلام جواب ور کړی، ده بیا پوښتنه ځني وکړه: چي بهلوله! څه کوې؟ هغه ورته وایي: کور جوړوم، دی ورته وایي: د څه لپاره؟ هغه ورته وایي: چي خرڅوم ئې، چي کم چا را څخه رانیوی، هغه ته دعا کوم، چي په جنت کي الله تعالی کور ور کړي.

"هارون رشید" پوښتنه ځني وکړه: اې بهلوله! د دې کور قیمت څومره دی؟ "بهلول" ورته وایي: د دې قیمت د ټول دنیا بادشاهي ده، "هارون رشید" چي واورېدل، نو وایي: دومره قیمت خو زما سره نسته، او نه زه دا کور رانیولای سم، نو "بهلول" ته وایي: پرون په یو دینار دغه کور تا خرڅوی، او نن د ټولي مځکي دمخ بادشاهي غواړې، آخر دا ولي؟

"بهلول" په جواب کي ورته وویل: بادشاه سلامت! پروند خو نادیده معامله وه، او نادیده سودا وه، نن خو معامله ټوله دیده سوه، نو ځکه پروند ډېره ارزانه وه، او نن

Maktaba Tul Ishaat.com

چونکه تا هر څه په سترګو ولیدل، او ماته راغلي، نو ځکه نن به د دې قیمت هم د غومره زیات ور کوې.

نو زمور مثال هم داسي دی: چې مور د الله تعالی او د الله تعالی رسول ﷺ باندې بغیر د دیده ایمان راوړی دی، نو ځکه جنت پیدا کول نن مور ته ډېر آسانه دي. نو سبا که د مرګ په وخت کي د آخرت نښاني او حالات وویني، نود هغه څخه وروسته بیا د هغه قیمت نسو ادا کولای، ځکه الله تعالی د هغه ورځي په باره کي فرمایي:

.....﴿يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ، وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ. وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ. وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ﴾.(۱)

د قیامت په ورځ به مجرم دا تمنی کوي: چې یا الله! زما زوی ته عذاب ور کړه، خو ما خلاص کړه، او زما د کور زناني ته عذاب ورکړه، خو ماته نجات راکړه، او زما ورور ته سزا ور کړه، خو ماته نجات راکړه، او زما ټوله خاندان حتی چې په دنیا کي څومره انسانان دي، هغه ټول په جهنم کي واچوه، خو ماته خلاصون راکړه، الله تعالی به ورته وایي: "کَلَّا" هرګز داسي نده، هرګز داسي نده.

د ټولو څخه زیات عجیبه ایمان:

په روایاتو کي راځي: یو ځل پېغمبر ﷺ د یو جهاد څخه واپس را روان وو، او د دریاب پر غاړه باندې ئې قافله واړوله، دی خپل ضرورت ته ولاړی، چیکله د ضرورت څخه فارغه سو، نو دستي ئې تیمم وکړی.

یو صحابي ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! هغه مخته اوبه دي، نو پکار خو دا دی: چې تا د تیمم پر ځای اودس کړی وای، ده په جواب کي ورته وفرمایل: نه معلوم! چې د دې ځای څخه زه تر اوبو پورې ځم، زما زندګي به زما سره وفا وکړي، او کنه، نو پدې وجه ما احتیاطاً تیمم وکړی، د تیمم کولو څخه وروسته بیا پېغمبر ﷺ اودس وکړی، او لمونځ ئې ادا کړی.

(۱) سورة المعارج، آیت نمبر ۱۱-۱۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغه څخه وروسته صحابه کرام د حلقې په شان پر ده شا او خوا راوګرځېدل، او د ده سره کښېنستل، پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: اې زما صحابه وو! دا راته ووایاست: چې د ټولو څخه زیات عجیبه ایمان د چا دی؟

صحابه کرامو ورته وویل: اې د الله تعالی نبي! زمونږ په عقیده کې خو د ټولو څخه زیات عجیبه ایمان د فرشتو دی، پېغمبر ﷺ صحابه وو ته وویل: هیڅکله نه، فرشتې به څنګه ایمان نه راوړي، هغه د نور څخه جوړ سوي دي، او د عرش انوارات سهار او مانښام وینې، او هغه هیڅکله د الله تعالی معصیت او نافرماني کولای نسي.

ځکه الله تعالی د هغوی په باره کې فرمایلي دي:

.....لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾.(۱)

د الله تعالی د امر نافرماني نسي کولای، او هر فعل ئې د الله تعالی د امر تابع دی، لهذا د فرشتو ایمان عجیبه ندی.

صحابه کرامو بیا ورته وویل: چې اې د الله تعالی رسوله! بیا خو نو عجیبه ایمان د انبیاء کرامو دی، چې هغوی د الله تعالی مقرب مخلوق دي، پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: هیڅکله نه، ځکه چې پر انبیاء کرامو باندې د الله تعالی وحي راځي، او هغوی ته الله تعالی لطرفه معجزات ورکول کیږي، کچیري د دې سره انبیاء کرام ایمان رانه وړي، نو بیا به څوک ایمان راوړي.

دریم ځل صحابه کرامو په ډېره حیرانتیا کې ورته وفرمایل: چې اې دا الله تعالی نبي! کچیري د هغوی ایمان عجیبه ندی، بیا خو نو زمونږ ایمان عجیبه دی، پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: هیڅکله نه، ستاسو ایمان هم عجیبه ندی، ځکه تاسو زما دیدار کړی دی، او تاسو جبرائیل علیه السلام لیدلی دی، او ستاسو و مخته د قرآن نزول سوی دی، چیکله تاسو دومره نښانې پخپلو سترګو باندې ووینی، او د الله تعالی د مدد او نصرت هم مشاهده وکړئ، بیا خو ستاسو ایمان راوړل هم دومره عجیب ندی.

د هغه څخه وروسته صحابه کرامو ورته وفرمایل: اې د الله تعالی رسوله! بیا خو نو الله تعالی او د هغه رسول ﷺ تر ټولو زیات ښه په خبر دی، چې د چا ایمان زیات عجیبه دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: اې زما صحابه وو! زما څخه وروسته زما د امت یو څه خلګ راځي، هغوی به زما د دنیا څخه د رخصتېدلو څخه په سوو کلونو ورسته پیدا کیږي.

او هغوی به پداسي حال کي دې دنیا ته راسي: چې نه به ئې زما دیدار کړی وي، او نه به ئې د قرآن نزول لیدلی وي، او نه به ئې د فرشتو راتلل لیدلي وي.

او د دې سره هر طرف به فتنې وي، د شکوکو او شبهات زمانه به وي، لیکن د هغه سره چیکله علماء د دوی و مخته زما خبري پیش کړي، نو دوی به زما په محبت کي دا خبري زما د لیدلو بغیر مني، د هغه خلګو ایمان د الله تعالی په حضور کي عجیبه ایمان بلل کیږي.

د هغه څخه وروسته پېغمبر ﷺ خپلو صحابه کرامو ته په دا شان د هغه راتلونکو خلګو بیان کوي:

.....إِنَّكُمْ فِي زَمَانٍ مَنْ تَرَكَ مِنْكُمْ عُشْرَ مَا أُمِرَ بِهِ هَلَكَ ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ مَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ بِعُشْرِ مَا أُمِرَ بِهِ نَجَا. (۱)

اې زما صحابه وو! تاسو په داسي زمانه کي یاست: چې په کومو احکامو تاسو الله تعالی امر کړي یاست، کچیري ستاسو څخه په هغه کي لسمه(۱۰) حصه پاته سي، لا به هم تاسو د هلاکت سره مخامخ سئ.

وروسته یو زمانه را روانه ده، چې د هغوی سره الله تعالی دومره آساني کوي: چې په کومو احکامو دوی امر سوي دي، که په هغه کي دوی په لسمه(۱۰) حصه باندي هم عمل وکړي، لا به هم نجات پیدا کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د استقامت اهمیت:

یقیناً دا عجیبه خبره ده: چې مونږ او تاسو د الله تعالی او د هغه پر رسول باندې نادیده ایمان راوړی دی، ځکه د پیغمبر ﷺ د دنیا څخه د رخصتېدلو غالباً اوس څورلس(۱۴) سوه کاله تېر سوي دي، او د صحابه وو زمانه هم تېره سوې ده، او "خیر القرون" چې هغه نیکي زمانې وې، په هغه کي دینداره خلګ ډېر وو، هغه هم ټولې تېرې سوي دي.

او د هغه سره څلور طرفه فتنې دي، ظلمت دی، او فسادونه دي، او هغه زمانه پر مونږ او تاسو رارسېدلې ده: چې پیغمبر ﷺ د هغه پېښګوئي هم کړېده:

.....يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا، وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا﴾.(۱)

سهار به یو سړی مؤمن وي، او مابنام به کافر سي، او مابنام به مؤمن وي، او سهار به کافر وي، د دنیا د معمولي ګټې پخاطر به دی ایمان د ځان څخه رخصت کړي.

نو اوس مونږ او تاسو په داسي زمانه کي روان یو: چې د هر طرف څخه انسانان پر ایمان باندې ډاکه اچولو ته تیار دي.

او د انسانانو د حق لاري څخه د راګرځولو لپاره ډېر اسباب موجود دي، په دې وخت کي کوم څوک پر ایمان باندې استقامت وکړي، نو یقیناً هم د هغه ایمان د الله تعالی په دربار کي ډېر عجیب ایمان بلل کیږي.

الله تعالی دي مونږ او تاسو ته د استقامت کولو توفیق رانصیب کړي، او چې څومره فتنې د مخکي پر مخ دي ظاهري که باطني الله تعالی دي د هغه ټولو څخه مونږ او تاسو ته حفاظت رانصیب کړي.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۱۹۵

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالى دي تر مرګه پوري مونږ او ايمان نه سره جلا کوي، الله تعالى دي دا ځو خبري قبولي کړي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى خَيْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د ایمان عظمت، دویمه حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولیٰ ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿قَالَ رَجُلٌ: مَا الْإِثْمُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ فَدَعْهُ، قَالَ: فَمَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: مَنْ سَاءَتْهُ سَيِّئَاتُهُ، وَسَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ، فَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! په تېره جمعه کي مي ستاسو و مخته د دې خبري تذکرې کړې وه: چې په دنيا کي د انسان زندګي آزاده نه ده، بلکه انسان د دنيا په زندګي کي ديو ضابطې او قانون پابنده دی، کچيري انسان خپله زندګي په هغه ضابطه او قانون کي پابنده تېره کړي، نو بيا خو د انسان لپاره دغه زندګي کاميابه بلل کيږي.

او کچيري انسان د ضابطې او قانون پابندي نه وکړي، او خپله زندګي آزاده تېره کړي، نو بيا خو د انسان هغه زندګي ناکامه بلل کيږي.

او هغه ضابطه د الله تعالى شريعت، او د شريعت د احکامو په شکل د انسان و مخته ته اينبول سوي ده.

---

(۱) سورة العنكبوت: آيت نمبر ۱

(۲) جامع معمر بن راشد: حديث نمبر ۲۰۱۰۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د ژوند تېرولو دوې طریقې:

د انسان لپاره په دنیا کې د ژوند تېرولو دوې(۲) طریقې دي.

۱. یوه طریقه د نظر ده، یعني: چې څه په سترګو باندې وینې، او ده لره په نظر ورځي، بس هغه منل، مثلاً سترګه دا وینې: چې په رشوت اخیستلو کې فائده ده، مالره په آسانه طریقه ډېر مال لاس لره راځي، او سترګه دا وینې: چې په دوکه کولو کې او پخپل تجارت کې په ګډوډي کولو کې انسان لره زیاته نفعه وي، نو چې انسان بس دغه د سترګو په لیدلو باندې عمل کوي، نور هیڅ نه پیژني، نو دغه انسان د مشاهدې او د نظر د زندګۍ تېرولو انسان بلل کیږي.

۲. او دویمه طریقه د خبر زندګي ده؛ مثلاً: یو سړی دی، هغه ته د پېغمبر ﷺ دا خبر را رسېدلی دی: چې رشوت اخیستونکی او ور کونکی به دواړه په جهنم کې وي، یا پېغمبر ﷺ دا فرمایلي دي: چې کم څوک دوکه کوي، او پخپل کار او تجارت کې د انسانانو سره خیانت کوي، هغه زما د طریقې څخه نه دی. نو دی دغه اورېدلي خبرې په دماغ کې ونیسي، او په هغه باندې عمل کوي. نو دغه د خبر زندګي بلل کیږي، اودې ته ایماني زندګي هم وایي.

په نورو الفاظو به زه تاسو ته دا ووایم: چې د خبر د زندګۍ څخه مراد دادی: چې د الله تعالی لطرفه کم دین مور ته راغلی دی، پر هغه باندې په پټو سترګو باندې عمل کول، دا د خبر زندګي ده، او د خبر زندګي همېشه زمور د انسانانو لپاره د کامیابۍ زندګي ګرځېدلې ده، زه و تاسو ته په یو څو مثالو باندې د دې وضاحت پېښوم.

اول مثال:

حضرت موسی علیه السلام چې کله په "مصر" کې د جادوګرانو مقابلې ته راوړاندې سو، نو د حضرت موسی علیه السلام په مقابله کې اویا زره(۷۰۰۰۰) جادوګران دي، او د هغوی په لاسونو کې لکړې او رسۍ دي، هغوی چې خپلې لکړې او رسۍ پر مځکه باندې وغورځولې، نو د هغوی ټولو څخه ماران جوړ سول، او هغه ماران په ډېر زیات شمار کې وو، او دومره غټ هم وو، چې د غرونو په شان لیدل کیدل، څلور(۴) طرفه پر حضرت موسی علیه السلام راوګرځېدل.

Maktaba Tul Ishaat.com

اوس په دغه حالت کي کچيري انسان د خپل عقل او مشاهدې څخه پوښتنه وکړي، چي څه کول په کار دي؟ نو د ده عقل او نظر او مشاهده چي څه ويني نو هغه په نتيجه کي به ده ته دا مشوره ور کړي: چي ته خپله لکړه مضبوطه په لاس کي ونيسه، چي کم مار تاته نژدې رائي، نو دغه لکړه د هغه پر سر باندي وهه، او د هغه څخه د خپل ځان دفاع کوه، نو ستا د دفاع بس داغه يوه لار ده، چي ته لکړه د لاس څخه ليري نه کړې، او که دي لکړه د لاس څخه ليري کړه، نو د حفاظت هغه آخرنی اميد به دي هم ختم سي.

ليکن په دغه حالت کي چي دی د الله تعالی څخه پوښتنه کوي: چي زما لپاره څه کول دي؟ نو د الله تعالی لطرفه دا حکم او خبر ورته رائي: چي اې موسی!

.....أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ﴾.

ته خپله لکړه پر مځکه باندي وغورځوه، اوس عقل به پدې وخت کي ضرور فرياد کوي، او هم به دا وايي: چي لکړه پر مځکه نه غورځول، بلکه په لاس کي نيول، او پدې سره مقابله کول، ځکه دا د خپل ځان د مارانو څخه د دفاع يوازنی ذريعه ده.

حضرت موسی عليه السلام چونکه د الله تعالی نبي وو، نو ده عقل او نظر او مشاهده ته هيڅ اعتبار ور نکړی، بلکه د الله تعالی په خبر او حکم باندي ئې عمل و کړی، هغه خپله لکړه ئې پر مځکه باندي وغورځوله، چي څنګه ده لکړه پر مځکه وغورځوله، الله تعالی د هغه څخه مار جوړ کړی، چي د جادوګرانو ټول مارانو ئې په هغه ميدان کي د سترګو په "رف" کي تېر کړل، او الله تعالی حضرت موسی عليه السلام ته کاميابي ور نصيب کړه.

دوهم مثال:

حضرت موسی عليه السلام چيکله د خپل قوم بني اسرائيلو سره د مصر څخه ووتی، د ده خپل قوم دده سره پنځه لکه(۵۰۰۰۰۰) انسانان وو، فرعون سره د خپله لښکره په ده پسي روان سو، چي د فرعون د لښکر صرف مقدمه اوه لکه(۷۰۰۰۰۰) انسانان وو، حضرت موسی عليه السلام چيکله درياب ته ورسېدی، نو مخته درياب راغلی، او شاته د فرعون لښکر ور پسي دی، نو د حضرت موسی عليه السلام ملګرو چيکله و ليدل: مخته درياب دی، او ترشا د فرعون لښکر ور پسي راورسېدی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ﴾.(۱)

د موسی علیه السلام ملګرو فریاد شروع کړی، چې اوس خو موږ نیول کیږو.

.....قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾.

حضرت موسی علیه السلام خپلو ملګرو ته وویل: چې هرګز داسې نده: بلکه زموږ رب زموږ سره ملګری دی، هغه به موږ ته ضرور د خلاصون یوه لاره را برابروي.

اوس پر دې موقع باندې که انسان دعقل څخه پوښتنه وکړي: چې د انسان لپاره پداسې حالت کې څه کول پکار دي؟ نو عقل او مشاهده به دواړه دا مشوره ورکړي: چې مخته د اوبو دریاب دی، او شاته د انسانانو دریاب دی، او ته د دواړو په مابین کې ئې، او ستا سره یوه لکړه درسره ده، نو هغه لکړه مضبوطه ونیسه، او په هغه سره د دښمن مقابله وکړه، کیدای سي: ته به کامیابه سې.

لیکن حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی د خبر په انتظار دی، چې په دې حالاتو کې الله تعالی ماته کوم خبر را کوي، د څه انتظار څخه وروسته الله تعالی حضرت موسی علیه السلام ته خبر را استوي: اې زما موسیٰ!

.....أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ﴾.

ته خپله لکړه پر اوبو باندې ووهه، نو عقل او نظر پدې وخت کې فریاد شروع کوي، او دا وایي: چې پر اوبو باندې په لکړه وهلو کې څه فائده ده؟ که لکړه وهل کیږي، نو د فرعون پر سر دي ووهل سي.

مګر حضرت موسی علیه السلام و عقل او نظر ته څه اعتبار نه ورکوي: او د الله تعالی په خبر عمل کوي، او خپله لکړه پر اوبو باندې وهي، الله تعالی په اوبو کې ده ته دوولس(۱۲) لاري جوړوي، چې دی دخپل قوم سره په هغه کې تېریږي، او فرعون د لښکر سره په هغه کې غرقیږي.

دریم مثال:

حضرت موسی علیه السلام چې خپل قوم بني اسرائیل د دریاب څخه تېر کړل، وادي "تیه" ته ورسېدل، نو هلته اوبه نسته، قوم تولې د اوبو د نیستی په وجه پریشانه سو، دستي ئې

---

(۱) سورة الشعراء: آیت نمبر ۶۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت موسی علیه السلام څخه د اوبو غوښتنه وکړه، د حضرت موسی علیه السلام سره یوه لکړه ورسره وه، نور هیڅ ورسره نه وو.

اوس پدې ځای کې که انسان د عقل او نظر څخه معلومات وغواړي، نو هغه به ورته وایي: چې ستا سره خو نور هیڅ نسته، صرف یوه لکړه ده، نو په هغه لکړه که ته مځکه غار کړې، کیدای سي: اوبه راووزي، لیکن په ډېر احتیاط به د مځکې غار کول وي، هسي نه: چې لکړه پکښې ماته نسي، نو لکړه د اوبو پیدا کولو آخرني وسیله ده، که دا ماته سي، بیا خو به حالات تر دې نور هم خراب سي.

اوس پدې حالت کې حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی د خبر په انتظار دی: چې الله تعالی ماته څه حکم او خبر را استوي، د لږ انتظار څخه وروسته د الله تعالی لطرفه دا خبر راځي:

.....اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ﴾.

اې موسی! ته خپله لکړه پر ډبره باندې ووهه، او عقل به ضرور فریاد کوي: چې لکړه کچیري پر ډبره باندې ووهل سي، نو دا به ضرور ماتیږي، او د دې په ماتېدو سره چې د اوبو را ایستلو هغه واحده وسیله وه، هغه به هم ختمه سي.

لیکن حضرت موسی علیه السلام د عقل او نظر خبرې ته اعتبار نه ورکوي، او د الله تعالی په خبر عمل کوي، او خپله لکړه پر ډبره باندې وهي، چیکله ده ووهله:

.....فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا﴾.(۱)

نو د هغه ډبرې څخه دوولس(۱۲) چشمې د اوبو روانیږي، او الله تعالی د ده او د قوم پرېشاني ورختموي.

نو د دې ټولو مثالو څخه دا ښکاره سوه: چې د نظر په لار تک کول همېشه د ناکامۍ ذریعه وي، او د خبر په لار تک کونکي انسانان همېشه کامیابه وي.

د الله تعالی پر حکمونو استقامت کول:

نو زه دا وایم: چې د کفارو عمل همېشه د نظر پر لار وي، او د مؤمن مسلمان عمل به د خبر پر لار وي، او دا خبره باید موږ او تاسو په ذهن کې په ښه طریقه سره کښېنوو: چې

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۶۰

Maktaba Tul Ishaat.com

مسلمان به د دنیا و فائدو ته نه ګوري، بلکه د ده نظر به همېشه د الله تعالی پر حکمونو باندي وي.

نو زموږ او ستاسو مخته به ډېري فائدې راځي، او زموږ نظر به موږ ته ډېري فائدې ښکاره کوي، خو کچيري هغه فائدې د الله تعالی د حکم او چې د الله تعالی لطرفه کوم خبرونه موږ ته رارسېدلي دي، د هغه سره په مقابله کې وي، نو موږ به هغه فائدې پر شا غورځوو، خو په خپل عمل کې به د الله تعالی حکمونو ته ځای ور کوو، او په هغه اخبارو به عمل کوو، چې د الله تعالی لطرفه موږ ته راغلي دي.

انسان او امتحان:

خو دا یو حقیقت دی: چې د انسان لپاره د دنیا زندګي امتحاني ده، پدې دنیا کې به پر انسان باندي امتحانات ضرور راځي، لیکن که د انسان عمل د خبر پر لاره وي، نو همېشه به کامیابي د ده په نصیب وي، د الله تعالی فرمان دی:

.....أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾.(۱)

ایا انسانان دا ګمان کوي: چې دوی به یو طرفته ځانو ته مسلمانان وایي، او الله تعالی به د دوی امتحان نه اخلي.

.....وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾.

په تحقیق سره: موږ د مخکنیو قومونو هم امتحان اخیستی دی.

.....فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ﴾.(۲)

چې الله تعالی ته صادق او کاذب مشاهدهٔ ور معلوم سي.

نو انسان دي هیڅکله دا ګمان نه کوي: چې د ایمان راوړلو څخه وروسته به پر ما امتحانونه نه راځي، او زما لپاره به صرف ایمان راوړل کافي وي، بلکه د ایمان راوړلو څخه وروسته انسان ضرور د امتحاناتو سره مخامخ کیږي، لکه الله تعالی انسانانو ته دا خبره په مختلفو ځایو کې ښکاره کړېده:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾.(۱)

مونږ به د انسانانو امتحان په مختلفو طریقو اخلو کله به وېره وي، کله به لوږه وي، کله به په تجارت کې نقصان وي، او کله به باغونه مرضونه کوي، کله به د انسان نفس بیماره کیږي، کله به زلزلې وي، او کله به سیلابونه وي.

خو چې کوم څوک په دغه امتحاناتو کې ثابت قدمه زندګي تېره کړي، ته ده ته زیری د کامیابۍ ور کړه، نو دا ښکاره خبره ده: چې د الله تعالی د امتحاناتو لیدلو بغیر د انسان د ایمان کمال نه ښکاره کیږي.

د دنیا د زندګۍ ترتیب:

په دنیا کې د الله تعالی ترتیب داسې دی: چې انسان همېشه پر یو حال نه پاته کیږي، ځکه د الله تعالی فرمان دی:

.....وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾.(۲)

دغه ورځې مونږ د انسانانو په مابین کې پر لره ګرځوو؛ نن چې په کوم کور کې د خوشحالۍ آوازونه راپورته کیږي، سبا به د هغه کور څخه د غم فریادونه هم پورته کیږي، چې کوم انسان نن د صحت په حالاتو کې خوشحاله ژوند تېروي، یو وخت به دی د ناجوړۍ او بیماری سره ضرور مخامخ کیږي.

نن چې کوم نوجوان د ځوانۍ په نشه کې مخمور دی، یوه ورځ به دی د بوډاوالي او د ضعف د حالاتو سره مخامخ کیږي.

د یو بوډا واقعه:

زه کله کله تاسو ته د یو بوډا واقعه بیانوم: چې ډېره د عبرته ډکه ده، په یو کتاب کې لیکلې دي: چې یوه ورځ پر لاره باندې یو بوډا روان دی، د ډېره ضعف په وجه پر ملا باندې کوږ دی، او مځکې ته ګوري، او د نظر د کمزورۍ په خاطر ئې پر سترګو

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۱۵۵

(۲) سورة آل عمران: آیت نمبر ۱۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

چشمې ایښي دي، بلکل کیفیت ئې داسي دی: لکه یو څوک چې په یو ورک شي پسې ګرځي.

په لاره کې یو څو نوجوانان ناست دي، هغوی چې ورته وکتل، نو زړه ئې غواړي، چې پر ده باندې مذاق او مسخره وکړي، او پر هغه باندې خپل مجلس تازه کړي، نو په هغه نوجوانانو کې یوه بڼغ ورباندې وکړی؛ ویل ئې: بابا! په څه پسې ګرځې؟ او کوم شی در څخه ورک دی؟ چې نه در پیدا کیږي؟

هغه بوډا په جواب کې ورته وویل: بچیه! یو شی را څخه ورک دی، د هغه په تلاش کې سرګردانه یم، نه را پیدا کیږي، خو تاسو غم مه کوئ! تاسو به هم زما غوندې لږ زمانه بعد پسې وګرځئ.

هغه نوجوان ورته وایي: بابا! کم شی در څخه ورک دی؟ چې په هغه پسې ګرځې؟ بوډا ورته وایي: بچیه! ځواني را څخه ورکه ده، او ډېر پسې وګرځېدلم، خو پیدا مي نه کړه، تاسو به هم یو څه زمانه بعد زما غوندې ور پسې وګرځئ.

نو مقصود مي دا دی: چې د دنیا په زندګي کې انسان د قسما قسم حالاتو سره مخامخ کیږي، خو د مسلمان بنیادي صفت به د الله تعالی او د هغه د رسول لطرفه چې کوم اخبارات رارسېدلي دي، په هغه باندې عمل کول، او همېشه د استقامت په شکل پر هغه باندې ژوند تېرول.

د ازمائش راتللو مطلب:

ګورئ! نن چیکله انسان د خپل ضرورت لپاره یو لوبنی رانیسي، نو هغه هم یو ځل هغه لوبنی په نوک ټکوي، او ګوري ئې، او ځان ته ئې معلومات کوي: چې کچه دی او که پوخ، الله تعالی هم دغه رنګه د ایمان په معامله کې بنده ټکوي، او ګوري ئې، او د بنده د ایمان ډستي معلومات کیږي.

چې کوم څوک په ایمان کې کچه وي، نو هغه پر شا ځغلي، فقط هغه څوک استقامت کوي، چې د هغه ایمان مضبوطه وي، نو الله تعالی پدې وجه د بنده امتحان اخلي، چې کره او کوټه مشاهدهٔ ښکاره سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو موږ او تاسو خو به اول د الله تعالی څخه دعافیت ژوند غواړو، ځکه موږ کمزوري یو، او د امتحان قابل برداشت نه لرو، لیکن کچیري بیا هم د الله تعالی لطرفه یو امتحان راباندي راسي، نو باید انسان ډېر نه وویریږي.

ځکه چې الله تعالی د کوم چا پر سر بوج ایږدي، نو بیا هغه ته د هغه بوج پورته کولو طاقت هم ورکوي، ځکه د الله تعالی دا فیصله ده:

.....لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾.(۱)

الله تعالی د یو چا د همت څخه زیات پر هغه بوج نه اچوي.

زموږ په معاشره کي چې یو شریفه انسان وي، نو هغه هم پریو ماشوم بچي چې هغه د نیم من پورته کولو طاقت لري، د هغه د طاقت څخه زیات د یو من بوج نه اچوي، نو الله تعالی به بیا پر خپلو بندګانو باندي د هغه د طاقت څخه زیات بوج چیري اچوي.

بلکه حقیقت خبره دا ده: چې د یو چا پر سر باندي بوج اچول دا وروسته وي، او هغه ته د پورته کولو همت مخکي ور کول کیږي، نو کچیري یو امتحان را هم سي، نو په خوشحالي سره او په صبر او برداشت سره قبلول، الله تعالی به یوه ورځ د هغه صبر ښه نتیجه په انسان باندي وینې.

د حضرت موسی علیه السلام د مور د صبر واقعه:

فرعون ته په مصر کي خپلو کاهنانو دا خبر ورکړی: چې په بني اسرائیلو کي یو بچی پیدا کیږي، چې هغه به ستا د حکومت د زوال ذریعه ګرځي، نو فرعون د کاهنانو په مشوره د بني اسرائیلو د قوم چې کم نارینه بچیان پیدا کېدل د مرګ فیصله وکړه، او هغه به ئې ټوله قتلول.

وروسته د بني اسرائیلو نارینه انسانان ډېر کم سول، چونکه فرعون او د هغه قوم په بني اسرائیلو باندي د خپلو کورو او مځکو خدمتونه هم کول، نو د بني اسرائیلو د قلت سره د فرعون او دده د قوم د کورو او د مځکو په خدمتونو کي مشکلات راغلل، نو وروسته فرعون دا فیصله وکړه: چې یو کال به ئې د بني اسرائیلو بچي ژوندي پرېښوول، او یو کال به ئې قتلول.

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۲۸۶

Maktaba Tul Ishaat.com

اتفاقاً حضرت موسی علیه السلام په داسي کال باندي پیدا سو : چي په هغه کال باندي دبني اسرائیلو د بچیانو د قتلولو فیصله وه، چیکله حضرت موسی علیه السلام پیدا سو، نو الله تعالی فرمایي:

.....﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ﴾.

مور د موسی علیه السلام و مور ته وحي وکړې: چي ته و خپل بچي ته "تَی" ور کوه.

نو د حضرت موسی علیه السلام مور غالباً تر درو (۳) میاشتو پوري په کور کي دننه په پټه طریقه حضرت موسی علیه السلام خوندي کړی وو، او پخپل تي ئې پالی.

وروسته الله تعالی ورته وفرمایي:

.....﴿فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ﴾. او کچیري تاته دده په باره کي وېره وه، چي د فرعون عسکر ئې قتل نه کړي، نو بیا:

.....﴿فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ﴾. نو بیا دی په دریاب کي واچوه:

.....﴿وَلَا تَخَافِي﴾. مه ویرېږه.

.....﴿وَلَا تَحْزَنِي﴾. او ته غم مه کوه.

.....﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ﴾. مونږ به دغه بچی تالره واپس رارسوو.

.....﴿وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾.(۱) او مونږ به دی د رسولانو څخه ګرځوو.

د حضرت موسی علیه السلام مور یو زنانه وه، د هغې په ذهن کي دا راګرځېدلای سوه: چي اې الله! که ته دی د رسولانو څخه ګرځوې، نو د فرعون یو عسکر هم زمونږ کورته مه را پرېږده، یا اې الله! زه به دی په یو غار کي کښېږدم، یا به دی د کور پر چت باندي وساتم، چي دی د فرعون د لښکر څخه محفوظه سي.

مګر الله تعالی ورته فرمایي: چي ته بچی په اوبو کي واچوه، عقل دا وایي: چي بچی به په اوبو کي غرق سي، او که دی زه په صندوق کي واچوم، او صندوق په اوبو کي کښېږدم، نو صندوق ته به دننه اوبه راسي، او زما بچی به بیا اوبه مړ کړي، او که زه د صندوق ټول سوریان بند کړم، نو بیابه د هوا د دننه نه ور تللو په وجه د ده ساه بنده سي، چي د هغه په وجه به دی مړ سي.

---

(۱) سورة القصص: آیت نمبر ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

نو عقل هغه زنانه ته وايي: چي يا به د اوبو په وجه مري، يا به د هوا نه راتللو په وجه مري، ستا بچی هيڅکله نسي پاته کېدلای، ليکن هغه زناني د الله تعالی پر وعده او خبره باندي اعتماد وکړی، او خپل بچی ئې په اوبو کي واچاوی، او دا واپس کورته راغله.

د الله تعالی شان ته ګورئ! چي فرعون د خپلي زناني سره سهار وختي د درياب پر غاړه چهل قدمي کوي، څلور سوه(۴۰۰) غلامان د ده مخ او شاته او يو طرف او بل طرف ته ور سره روان دي، فرعون چي کله صندوق وليدی، نو دستي ئې د درياب څخه د راکښلو امر وکړی، او د راکښلو څخه وروسته عسکرو هغه صندوق د فرعون و مخته خلاص کړی.

چيکله صندوق خلاص سو، نو په هغه کي يو بچی پروت دی، الله تعالی فرمايي:

.....﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي﴾. اې موسی! موږ ستا پر مخ باندي د محبت تجلی واچوله، ګويا: الله تعالی د حضرت موسی عليه السلام مخ مبارک ته داسي حسن ور کړی: چي کوم چا به ورته کتل، د هغه څخه به ئې زړه وړی، او هم به پر ده عاشق کېدی.

چنانچه د فرعون زناني چيکله وليدی، نو دستي ئې فرعون او د ده عسکرو ته وويل:

.....﴿لَا تَقْتُلُوهُ﴾. تاسو دغه بچی مه قتل کوئ.

.....﴿عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا﴾.

يا به دی موږ ته يو نفعه راورسوي، يا به ئې موږ د ځان لپاره بچی جوړ کړو.

فرعون چی کله د خپلي زناني خبره واورېدله، نو د ځان سره ئې دا فکر وکړی: چي کله موږ دی د خپلي بچي غوندي وپالو، نو دی به زموږ تر احسان لاندي وي، او زموږ حکومت ته به د ده څخه ضرر نه رسيږي.

نو ده خپلي زناني ته وويل: چي صحيح دی، موږ دا بچی نه قتل کوو، د فرعون عقل دلته دوکه سو، چي په زرونو بچيان ئې په داغه نيت باندي قتل کړل، ليکن چي کله هغه بچی د ده لاس لره ورغلی، نن د زناني په معمولي خبره باندي الله تعالی دی دوکه کوي.

په کتابو کي ليکلي دي: زناني چي کله د فرعون خبره واورېدله، نو ډېره زياته خوشحاله سوه، او فرعون ته به ئې ويل:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ﴾. دا به زما او ستا د دواړو د سترګو د خونکوالي ذریعه وي، فرعون د هغه په جواب کې وویل:

.....قُرَّتُ عَيْنٍ لَكَ﴾. دا دي ستا د سترګو خونکوالي سي.

.....لَا حَاجَةَ لِي﴾. زما و دې بچي ته یوه ذره ضرورت نسته.

صاحب د "روح المعاني" لیکلي دي: چیکله د فرعون زناني:

.....قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ﴾. وویل، کچیري پدې وخت کې فرعون بدبخته صرف پدې خبره تصدیق کړی وای، نو د هغه په برکت به الله تعالی و فرعون ته د ایمان راوړلو توفیق ور نصیب کړی وای.

چونکه د فرعون زنانه "حضرت آسیه" ډېره خوشحاله سوه، نو فرعون د دې د خوشحالۍ په خاطر هلته موجود څلور سوه(۴۰۰) غلامان آزاد کړل، په تفسیر کې دا نکته هم ور سره لیکلېده: چې حضرت موسی علیه السلام تر دې وخته ماشوم وو، چیکله دنیاته راغلی، نو د څلورو سوو (۴۰۰) غلامانو د آزادۍ سبب جوړ سو.

دغه رنګه چې کله د الله تعالی یو نیک بنده یو آبادۍ ته راسي، نو د هغه ابادۍ انسانانو ته د ده په ذریعه الله تعالی د نفس او شیطان د غلامۍ څخه آزادي ور نصیب کوي.

حضرت موسی علیه السلام چې ځې کله خپل محل ته راوړی، نو د دوی سره د ده د خورک او د تیدو وړ پیدا کولو فکر پیدا سو، نو ډېرې زناني "تی" وړ کونکې ځې هلته ورته راوستلې، چې ده ته "تی" ور کړي، مګر ده د یوې زناني "تی" هم نه قبلوی، ځکه الله تعالی فرمایي:

.....وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ﴾.

موږ پرده باندي د نورو زنانو "تی" رودل حرام کړي وو.

فرعون ډېر پریشانه سو، چې دا بچی خو د یوې زناني "تی" نه قبلوي، او امر ځې وکړی: چې تاسو یو څه نوري زناني پیدا کړی، چنانچه نوري زناني هم راحاضري سوې، لیکن دی د یوې زناني و "تي" ته نه ګوري، فرعون په پریشاني کې دی، دغه د پریشانۍ په حالت کې شپه تېره سوه.

Maktaba Tul Ishaat.com

دلته د حضرت موسی علیه السلام مور ډېر زیاته پریشانه وه، ډېر دغم او پریشانۍ په حالت کې ئې شپه سهار کړه، الله تعالی فرمایي:

.....إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا﴾.

کچیري مور د دې پر زړه باندې مضبوطی نه وای راوستلې، او د دې په زړه کې مې سکون ور پیدا کړی، نو قریبه وه: چې دې خپل حال بنکاره کړی وای، یعني: دې به ژړا کولای، او خلکو ته به دا معلومه سوې وای: چې دا د دغه بچي مور ده.

نو هغه زناني خپلي لور ته وویل: چې ته ورسه! د خپل ماشوم ورور حال معلوم کړه، او بیا راسه، چنانچه د حضرت موسی علیه السلام خور په ډېره مینه راغله. او د فرعون په محل کې ئې وکتل: چې حضرت موسی علیه السلام د زنانو په غیږه کې پروت دی، او ټولې زناني ده ته د "تي" ور کولو کوشش کوي، او دی د یوې زناني "تی" هم نه نیسي، او فرعون په دې حالت کې پریشانه دی.

د حضرت موسی علیه السلام خور فرعون ته وویل:

.....هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ﴾.(۱)

ایا زه تاسو ته یو داسي کورنۍ ورښیم: چې دغه بچي ته به شیدې ورکړي، او د ده به ښه پالنه وکړي، او هغه به د ده ډېر خیر خواهان وي؟

فرعون چیکله دا واورېدل: چې دا کورنۍ به د ده خیر خواهان وي، نو دستي ئې په زړه کې شک پیدا سو، نو د موسی علیه السلام د خور څخه ئې پوښتنه وکړه: چې دغه کورنۍ به نو ولي د دې بچي خیر خواهان وي؟ د دې څخه خو دا معلومیږي: چې دغه بچی د دغه کورنۍ دی؟

هغه زنانه چونکه د حضرت موسی علیه السلام خور وه، او ډېره هوښیاره وه، دستي ئې فرعون ته وویل: چې د ده څخه زما مطلب بادشاه دی: چې هغه کورنۍ به د بادشاه یعني ستا ډېر خیرخواهان وي، او ولي به نوي: ځکه چې هغه کورنۍ ستا په رعیت کې دي، که هغه هم ستا خیر خواهان نسي، نو بیا به څوک ستا خیر خواهان وي.

فرعون چې دا واورېدل: نو ئې وویل: چې خبره خو دي صحیح ده، نو ورسه! د هغه کورنۍ زنانه تر مور پورې راوبوله، چې دلته راسي، او دغه بچي ته "تی" ورکړي.

---

(۱) سورة القصص: آیت نمبر ۱۲

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت موسی علیه السلام خور په منډه تر خپله کوره راغله، او مور ته ئې وویل: موري! رائه! هغه زما ماشوم ورور د بلي هیڅ زناني "تی" نه قبلوي، د حضرت موسی علیه السلام مور هلته راغله، او هغه بچي ته ئې "تی" په خوله کي ور کړی، او هغه بچي دغه "تی" ونیوی، او د شیدو خورک ځني شروع کړی، فرعون ډېر خوشحاله سو، دستي ئې د موسی علیه السلام د مور څخه پوښتنه وکړه: چي دا بچی ولي ستا "تی" قبلوي، او دبلي زناني تی نه قبلوي، د دې څخه خو دا معلومیږي: چي ستا د دې بچي سره قرابت دی.

د حضرت موسی علیه السلام مور ورته وویل: چي هیڅکله نه، بلکه زما شیدې ډېري پاکي او خوشبویه دي، او هر بچی ئې په ډېر شوق باندې خوري، نو ځکه ده هم زما "تی" قبول کړی.

هغه مور ئې دوې او درې شپې په دغه محل کي وده ته "تی" ور کړی، د هغه څخه وروسته د حضرت موسی علیه السلام مور وویل: چي زه خپل کور ته ځم، زه نور وخت په دې محل کي نسم تېرولای.

فرعون ورته وویل: چي بیا نو دغه بچی د ځان سره یوسه، او پخپل کور کي ئې پاله، او ده ته شیدې ور کوه، موږ به د خزانې څخه ستا لپاره معاوضه مقرره کړو، او هره میاشته به ئې تاته در رسوو.

الله تعالی فرمایي:

.....﴿فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ﴾. موږ دی خپلي مور ته راواپس کړی.

.....﴿كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا﴾. چي د ده په لیدلو د مور ستر ګي خونکي سي.

.....﴿وَلَا تَحْزَنَ﴾. او دا دي غم نه کوي.

.....﴿وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾.

او چي دا په دې پوه سي: چي د الله تعالی وعده برحق ده، او د الله تعالی وعده رشتوني ده، لیکن اکثره خلک د هغه په وعدو باندې نه پوهیږي.

دوچنده انعام:

د پیغمبر صلی الله علیه وسلم حدیث مبارک دی: چي کوم سړی د حضرت موسی علیه السلام د مور غوندي د الله تعالی پر وعدو باندې اعتماد وکړي، الله تعالی به ده ته دوه چنده انعام ور کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

صحابه کرامو پوښتنه ځني وکړه: چې اې د الله تعالی نبي! دوچنده انعام څنګه وي؟ پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: تاسو د حضرت موسی علیه السلام مور ته وګورئ! هغه خپل بچي ته شیدې ورکوي، او الله تعالی د فرعون د خزانې څخه د دې لپاره وظیفه هم مقرره وي.

د ایمان حفاظت:

زمونږ باید د الله تعالی رب العزت پر ذات مکمله بروسه او اعتماد وي، کچیري پر مونږ باندي داسي حالات راسي: چې زمونږ تر پښو لاندي د دار تخته وي، او په غاړه کي مي د دار رسۍ وي، یا یو څوک په ژوند کي زمونږ د بدنو څخه پوست را اړوي، بیا به هم مونږ په خپل زړه کي ایمان مضبوط ساتو، او دا به مو فیصله وي: چې زمونږ د بدن څخه دي روح جلا سي، لیکن په زړو کي دي مي ایمان مضبوط وي، او پر دې باندي باید مونږ همېشه مستقیم اوسو.

د استقامت عجیبه واقعه:

زمونږ سلفو پر دین باندي عجیبه استقامتونه کړي دي، حضرت عبد الله بن حذافه رضی الله عنه یو ځل د خپلو ملګرو سره د اهل روم په قید کي راغلی، ده ته چونکه الله تعالی ډېره خوبصورته او ښائسته ځواني ورکړې وه، او دی ډېر مذاقي صحابي وو، چې همېشه به ئې پېغمبر ﷺ هم په مجلس کي خنده وی.

یو ځل حضرت عمر رضی الله عنه د ده شکایت وکړی: اې الله تعالی رسوله! دغه عبد الله ډېر مذاق او مسخري کوي، ته یو څه ورته ووایه: پېغمبر ﷺ په جواب کي ورته وویل: .....دَعُوْهُ فَاِنَّهُ یُحِبُّ اللهَ وَرَسُوْلَهٗ﴾.

عبد الله پرېږدئ! ده ته هیڅ مه وایاست! ځکه د ده د الله او د الله تعالی د رسول سره ډېره مینه او محبت دی.

دی چیکله په قید کي راغلی، نو رومیانو دا فیصله وکړه: چې دا ډېر بهادر او د غیرت مند انسان دی، کچیري زمونږ د عیسائیت دین ته راسي، نو زمونږ لپاره به ډېر د قوت او د کامیابی باعث وګرځي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو اول څل ئې دی ډېر و وېرا وی، چې ته عیسائي سه، قسما قسم خبري او سختی ئې و مخته ورته کښېښووي، او دا ئې ورته وویل: که عیسائي نسې، نو د دې انجام سره به مخامخ سې، لیکن هغه د پېغمبر ﷺ صحبت یافته انسان وو، چې پر هغه باندې د دغه ویري او وهم هیڅ اثر نه راتلی.

بیا ئې ده ته لالچ او طمعه ور کړه، کچیري ته عیسائي سې، نو موږ به پخپل حکومت کې تا ته ډېره لویه رتبه در کړو، او داسي به دي ونازوو، خو هر رنګ مکرونه ئې ورته پیش کړل، لیکن پر ده باندې هغه هم څه اثر نه وکړی.

آخر ئې د ټولو څخه هغه خطرناکه حربه وربانده استعمال کړه: چې هغه بې حیائي وه، نو یو ښائسته زنانه ئې دده سره په حجره کې واچوله، او هره قسم نعمتونه ئې ورته کښېښول، او هغه زنانه ته ئې دا وظیفه ور کړه: چې هر رنګه کیږي په ده زنا وکړه.

ځکه کفر سراسر بې حیائي ده، او هغوی ته دا ور معلومه وه: کچیري مسلمان په دغه بې حیائي کې راسي، نو بیا خپل ایمان او دین ټول د ده څخه پاته کیږي.

دري(۳) ورځې او دري(۳) شپې هغه زناني پر ده باندې انتهائي زور وکړی، چې دی په یو ځل و ماته خو وګوري، ځکه چې کله ماوویني، نو بیا به د ده په زړه کې د زنا کولو خواهش پیدا کیږي، او چې کله مې نه ویني نو بیا به د ده په زړه کې زما طرفه ته څنګه رغبت پیدا سي.

اوس هغه صحابي زموږ غوندې نه تفسیرونه ویلي، او نه تر علمي تحقیقاتو وتلی وو، او نه د قرآن په ډېرو اسرارو او رموزو پوهیدي، بس هغه د پېغمبر ﷺ څخه یو آیت اورېدلی وه:

.....قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾.(۱)

اې نبي! ته مؤمنانو ته ووایه: چیکله د بې حیائي ځای راسي، نو تاسو خپل نظر کښته کوئ. او دخپلې شرمګاه حفاظت وکړئ، اوس د حضرت عبدالله بن حذافه رضي الله عنه ستړګې دري(۳) ورځې او دري(۳) شپې کښته دي، نه ئې هغه زنانه ته کتلې دي، او نه ئې څه خوړلي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

هلته هغه زنانه درې(۳) ورځي مسلسل پر ده باندې زور کوي، چې دی په یو شکل ماته وګوري، لیکن هغه په دې خپل درې ورځني کوشش کې مکمله ناکامه پاته سوه.

درې(۳) ورځې بعد بادشاه ته راغله، او ورته وایي:

.....أَيُّهَا الْمَلِكُ إِلَى أَيْنَ أَرْسَلْتَنِيْ إِلَى حَجَرٍ أَوْ حَدِيْدٍ لَا يَأْكُلُ وَ لَايَنْظُرُ﴾.

اې بادشاه! تا زه و چاته ور استولې یم، دا اوس ډبره ده او که اوسپینه، نه هغه په دې درې(۳) ورځې کې ماته کتلې دي، او نه ئې د خورک څکه کړېده، او نه ئې د اوبو غړپ ترستوني تېر کړی دی، زه به دی څنګه ګمراه کړم، ایا دا سړی خو ړوند ندی؟

د رومیانو بادشاه قیصر چیکله طمعه ځني وختله نو ئې را طلب کړی، او خپلو عسکرو ته ئې حکم وکړی، چې تاسو یو لوی دیګ پر اور باندې باندې کړئ، او په هغه کې ئې تېل و ایشول، چیکله هغه تیل زیات جوش سول، نو ئې د ده یو ملګری و هغه دیګ ته ور واچاوی، ده ورته کتل، چې کله هغه د پکوړې په شان پکې کباب سو، نو دوهم ملګری ئې ور واچاوی، ده هغه ته هم کتل، چې په هغه تیلو کې بالکل د سکور په شان سو، نو بادشاه اول ده ته د عیسائیت ترغیب ورکړی.

چیکله تیار نسو، نو ئې عسکرو ته وویل: چې دی هم دې دیګ ته ور واچوئ، رواياتو کې راځي: چې کله دی عسکرو دیګ ته روان کړی:

.....قِيْلَ إِنَّهُ بَكَى﴾.

نو ده ژړا شروع کړه، بادشاه دستې عسکرو ته وویل: چې تاسو ئې ماته راولئ، د بادشاه طمعه پیدا سوه: چې شاید د ویرې په وجه ئې و ژړل، نو دی به اوس زمونږ خبره ته غاړه کښېږدي.

چیکله ئې بادشاه ته راواستی، نو هغه پوښتنه ځني وکړه: چې ولې دي وژړل؟ ده ورته وویل:

.....لَا جَزْعًا مِنَ الْمَوْتِ، وَلَا صَبَابَةً إِلَى الْحَيَاةِ﴾.

نه د مرګ دویرې څخه ژړا کوم، او نه د ژوند په شوق یم، چې وژاړم، نو هغه بادشاه ورته وایي: نو آخر بیا ولې ژاړې؟ دی ورته وایي: چې ژاړم پردې: چې زما صرف یو روح او جان دی، هغه به وسوځل سي، او ختم به سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

زما زړه داغواړي: چې کاش! زما پر بدن چې څومره وريښتان دي، دغومره زما جانونه او روحان هم واى، او هر يو مي د الله تعالى پر نامه قربانولاى، ماته به پدې کې څومره زيات لذت او خوند واى.

نو زه د هر ځله دا وايم: چې ايمان د هر قيمتي نعمت دى، د هغه حفاظت کول. او په هغه باندې خوشحاله کېدل، او هغه د دنيا تر هر څه قيمتي نعمت بلل، او په هر قسم حالاتو کې د لاسه نه ورکول.

الله تعالى دي زمونږ او ستاسو د ايمانونو حفاظت وکړي، چې څه مي وويل، او يا مي واورېدل، پر هغه ټولو دي د عمل کولو توفيق رانصيب کړي، الله تعالى دي دا مذاکره قبوله کړي.

• آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د روژې فضیلت، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿شَهْرٌ فَرَضَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ وَسَنَنْتُ أَنَا قِيَامَهُ فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د روژې مبارکه مياشته پر موږ او تاسو بالکل قريبه او نژدې راغلې ده، دا د فضيلت او د برکت او د عظمت مياشته ده، د دې مياشتې روژې الله تعالى پر انسانانو فرض ګرځولي دي، لکه الله تعالى د قرآن په دغه آيت کې د دې ذکر کړی دی:

.....يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾.

اې د ايمان خاوندانو! پر تاسو باندې روژې فرض ګرځول سوي دي.

.....كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.

لکه ستاسو څخه مخکې پر نورو قومونو هم دغه روژې فرض سوي وې، او د روژې فرضيت د دې لپاره دی: چې تقوا اداره او پرهيزګاره سئ.

---

(۱) سورة البقره: آيت نمبر ۱۸۳

(۲) مسند ابي داؤد الطيالسي: حديث نمبر ۲۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د اسلام پنځه ارکان:

زمونږ په دین کې الله تعالی د اسلام لپاره پنځه ارکان ګرځولي دي:

۱. .....د شهادتینو اقرار کول.
۲. .....لمونځ کول.
۳. .....زکوٰة ورکول.
۴. .....روژې نیول.
۵. .....حج ادا کول.

کچیرې یو سړی په دغه ارکانو کې د یو رکن څخه انکار وکړي، نو هغه د اسلام د دائرې څخه خارج بلل کیږي، او که انکار ونه کړي، لیکن په دې ارکانو کې کوتاهي کوي، نو هغه ګناهګاره او فاسق بلل کیږي.

د اسلام په دغه ارکانو کې یو رکن: روژه مبارکه هم ده، که یو سړی د روژو د فرضیت څخه انکار وکړي، نو هغه د اسلام په دائره کې دننه نه بلل کیږي، او که یو سړی د روژې په نیولو کې کوتاهي کوي، یعني: بغیر د څه عذره روژې نه نیسي، نو هغه فاجر او فاسق بلل کیږي.

روژه د عبادت میاشته ده:

دا میاشته الله تعالی د عبادت لپاره پیدا کړېده، او د دې میاشتې د عبادت په کولو کې الله تعالی د انسانانو سره د ډېر رحم او کرم او آسانۍ معامله کوي.

د حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه روایت دی: چې پېغمبر صلی الله علیه وسلم به فرمایل:

چیکله د روژې مبارکې اوله شپه راورسیږي، نو الله تعالی د آسمان ټولې دروازې خلاصې کړي، چې په هغه دروازو کې یوه دروازه هم بیا د رمضان المبارک تر آخري شپې پورې نه بندیږي.

او یو مسلمان داسې نسته: چې هغه دې په دغه شپو کې یو شپه لمونځ کوي، مګر چې الله تعالی به ده ته د هرې سجدې په بدله کې پنځلس سوه (۱۵۰۰) نیکۍ ورکوي، او د ده لپاره په جنت کې د سرو یاقوتو یو مکان جوړوي، چې په هغه کې به اویا

Maktaba Tul Ishaat.com

زره(۷۰۰۰۰) دراوزې وي، او پر هره دروازه به د سرو زرو یو محل وي، چې په سرو یاقوتو به شائسته سوی وي.
بیا چیکله روژه نیونکی د دې میاشتي د اولي ورځي روژه ونیسي، نو الله تعالی د ده ټوله ګناهونه ور معافوي، او د دغه روژه نیونکي لپاره روزانه د سهار څخه تر مابنامه پوري اویازره(۷۰۰۰۰) فرشتې د مغفرت دعاګاني غواړي.
او دغه بنده چې د دې میاشتي په شپه یا ورځ کي د الله تعالی و حضور ته سجده کوي، د هري سجدې په عوض کي ده لره په جنت کي یو داسي درخته پیدا کیږي: چې د هغه ترسایه لاندي سپور پنځه سوه(۵۰۰) کاله مزل کولای سي.(۱)

د روژې په میاشته کي د الله تعالی رحمت او برکت:

په دې مبارکه میاشته کي د الله تعالی رحمت د باران په شکل راووري، لکه: په باران ورېدلو سره هر شی صفا کیږي، داغه رنګه په دې مبارکه میاشته کي د الله تعالی د رحمت په باران سره د انسان ګناهونه هم صفا کیږي.
لیکن د باران په صفائي کي شرط ذا دی: چې لوښی به سیده وي، پرمخي به نوي، کچیري په باران کي لوښی پرمخي پروت وي، نو بیا ډکېدل خو څه کوې، دننه نو دیږي لا نه.
داغه رنګه د روژې په میاشته کي د الله تعالی د رحمت څخه هغه مسلمانان استفاده اخیستلای سي: چې د هغوی د زړه لوښی سیده وي، نو زمونږ لپاره په کار دا دی: چې په دې میاشته کي د الله تعالی د رحمت څخه استفاده واخلو، او د ورځي د روژو په ذریعه او د شپې د تراویح کولو په ذریعه خپل ځانونه د الله تعالی د رحمت مستحق جوړ کړو.

د روژه نیونکي خوب او خاموشي عبادت دی:

د پیغمبر ﷺ حدیث دی: چې کوم څوک د روژې په حالت کي وي، د هغه خوب کول هم عبادت وي، او د هغه خاموشي کول هم الله تعالی په سبحان الله ویلو ور شماري.

---

(۱) الترغیب والترهیب: حدیث نمبر ۱۷۶۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالی څومره لوی رحمت دی: چې د روژې نیولو په حالت کې انسان خوب کوي، خپل بدن ته آرام او راحت ور کوي، لیکن الله تعالی ئې په عبادت کې ور شماري.
او چې تر کومه وخته دی خاموشه وي، د لغو او بې ځایه خبرو څخه خپل ژبه راګرځوي، نو هم الله تعالی و ده ته د سبحان الله ویلو ثواب ور کوي، خو خلاصه دا: چې د روژاتي څلورویښت ساعته ژوند ټوله عبادت وګرځي.
او روژه نیونکی انسان الله تعالی ته داسې محبوب وګرځي: چې د هغه د خولې بد بوئي هم الله تعالی ته محبوبه وي، لکه د پیغمبر ﷺ حدیث مبارک دی:
.....وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ﴾.(۱)
زما دي په هغه ذات قسم وي: چې د محمد ساه د چا په قبضه کې ده: چې د روژه نیونکي د خولې بدبوئي الله تعالی ته د مشکو د خوشبوئي څخه هم زیاته خوښه ده، یعني: د قیامت په ورځ به د ده د خولې څخه داسې خوشبوئي راوزي: چې تر مشکو به هم زیاته پاکیزه او خوشبویه وي، او هم به الله تعالی ته محبوبه وي.
په یو حدیث شریف کې راځي: چې الله تعالی د هر انسان د هر نیک عمل لپاره د ثواب یو حد مقرر کړی دی، د لس(۱۰) چنده څخه بیا تر اوه سوه(۷۰۰) چنده پورې، مګر د روژې د ثواب لپاره دا حد نسته.
ځکه د روژې په باره کې پیغمبر ﷺ حدیث قدسي رانقل کوي: چې الله تعالی فرمایي:
.....الصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ﴾.(۲)
روژه زما لپاره ده، زه پخپله د هغې بدله او عوض ور کوم.
د هغه وجه دا ده: چې په روژه کې ریاکاري نه راځي: ځکه روژه دې ته وایي: چې د صبح صادق څخه بیا تر لمر لوېدو پورې خپل ځان د خورک او چیښلو څخه راګرځول، هر سړی پر دې قادره وي: چې په تنهائي کې دی خورک وکړي، یا اوبه وچیښي، مګر دی بیا هم نه خورک کوي، او نه اوبه چیښي، دا دې خبري دلیل دی: چې ده خپله روژه

(۱) الترغیب فی فضائل الاعمال: حدیث نمبر ۱۳۴
(۲) الترغیب فی فضائل الاعمال: حدیث نمبر ۱۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالى لپاره نيولې ده، او الله تعالى ته په ټولو اعمالو کې هغه عمل ډېر خوښ وي، چې هغه خاص د ده لپاره وي، او په هغه کې ریاکاري ځای نه لري.
نو ځکه الله تعالى فرمايي: روژه زما لپاره ده، د قيامت په ورځ به د دې بدله او عوض زه ورکوم، کيداى سي: چې دنورو اعمالو بدله الله تعالى د فرشتو په ذريعه انسانانو ته ورکوي.

د سلطان محمود بن سبکتګين واقعه:

په کتابو کې ليکلي دي: چې يو ځل سلطان محمود رحمة الله عليه پر يو ميز باندې قيمتي قيمتي شيان کښېښوول، لکه: لعل او جواهر او ياقوت او زمرد، او د ده و مخته وزيران او خادمان ولاړ ول، يو تور رنګه مينځه وه، چې د هغې په لاس کې "پکى" وو، او ده ته ئې واهى، چې ګرمي ئې و نه سي:
بادشاه دا حکم وکړى: چې د کوم چا په لاس کوم شى ورغلى، هغه بس د هغه دى، نو ټولو ور باندې را حمله کړل، چا لره ياقوت په لاس ورغلل، او د چا په لاس کې زمرد راغلل، او چاته لعل او جواهر په قسمت کې ورغلل.
هغه تور رنګې مينځې چې په لاس کې ئې "پکى" وو، هغه ژر د بادشاه پر غاړه او ګردن باندې لاس کښېښووى، بادشاه وربانديې وخندل، چې د چا لاس لره زمرد ورغلل، او چا نور قيمتي شيان پيدا کړل، غريبي! ستا لاس خو خالي پاته سو، او تاته هيڅ شى هم په لاس نه درغلى.
هغه مينځې ورته وويل: بادشاه سلامت! د چا په لاس کې ياقوت او د چا په لاس کې زمرد ورغلل، خو دوى په هغه باندې خوشحاله دي، ليکن زما په لاس کې هغه ياقوت او زمرد ور کونکى څوک راغلى، چې هغه ته ئې.
او د ياقوتو او زمردو ور کونکى څوک چې د چا په لاس کې ورسي، نو د هغه په مقابل کې بيا زمرد او ياقوت هيڅ حيثيت نه لري.
دغه رنګه چې کوم څوک په دنيا کې مختلف عبادات کوي، چا لره به جنت الفردوس په نصيب ورځي، او چا ته به جنت المأوى ور کول کيږي، او دچا استوګنه به په جنت عدن کې راځي.

Maktaba Tul Ishaat.com

لیکن روژه نیونکي انسان ته پخپله دالله تعالی ذات په لاس ور ځي، لکه بعضي محدثینو یو حدیث داسي هم رانقل کړی دی:

.....الصَّوْمُ لِی وَأَنَا أَجْزَی بِهِ﴾.(۱)

چې روژه زما لپاره ده او زه به د دې جزا او بدله جوړ ړم.

او دا یو ربښتونی حقیقیت دی:

.....مَنْ كَانَ لِلّٰه كَانَ اللهُ لَهُ﴾.

چې کوم څوک خپل اعمال دالله تعالی د ذات لپاره کوي، او په هغه کي څه ریاکاري ځای و نه لري، نو دالله تعالی ذات دده لپاره وي.

د روژه نیونکي لپاره دسترخوان هوارېدل:

په یو حدیث کي پېغمبرﷺ داسي هم بیان کړي دي: چې د روژه نیونکو انسانانو لپاره د قیامت په ورځ د الله تعالی د عرش څخه لاندي یو دسترخوان هواریږي، هغه خلک به پر هغه را ټول سي، خورک به هم کوي، او اوبه به هم چیښي، حالانکه عام انسانان به په دې وخت کي د حساب او کتاب په وېره کي په سخته ګرمي کي پخپلو خولو کي غرق وي.

د قیامت د میدان عام انسانان به دوی ته ګوري، او پر دوی باندي به ډېر تعجب کوي: چې دا څنګه انسانان دي: چې په آرام سره خورک او چیښل کوي، او موږ په داسي سختو حالاتو د حساب او کتاب کي مصروفه یو.

دوی ته به جواب ور کول سي: چې دا هغه نیکبخته انسانان دي، په دنیا کي ئې روژې نیولې، او د خورک او چیښلو څخه ئې پرهیز کاوی، نن د هغه عوض په دغه شان دوی ته ور کول کیږي، او تاسو چونکه روژې نه دي نیولي، او په دنیا کي مي لوږه او تنده پر ځان نه وه تېره کړې، نو ځکه تاسو د دغه نعمتونو څخه اوس محرومه او بې نصیبه یاست.

چې کوم چا په دنیا کي لږ لوږه برداشت کړله، او هم ئې تنده پر ځان باندي تېره کړه، او خپل خواهشات ئې قابو کړل، الله تعالی به دوی په دغه درنه او سخته ورځ د لوږې او

(۱) السنن الکبری للبیهقی: حدیث نمبر ۸۳۶۶

Maktaba Tul Ishaat.com

تندي څخه محفوظه ساتي، الله تعالى دي موږ او تاسو ټوله ددغه ورځي د لوړي او تندي څخه محفوظه وساتي.

دروژې متعلق ددې امت پنځه خصوصيات:

حضرت ابوهريره رضي الله عنه يو روايت رانقل کوي: چې پېغمبر صلى الله عليه وسلم به ويل: چې زما امت ته الله تعالى د روژې متعلق پنځه(۵) خصوصيات داسي ورکړي دي: چې مخکنيو امتو ته نه وو ورکول سوي:

۱. د روژه نيونکي د خولې بد بوئي الله تعالى ته د مَشکو د خوشبوئي څخه هم زياته خوښه ده، د دې يو مطلب دا دی: چې الله تعالى د دې بدله او ثواب د خوشبوئي په شکل ورکوي.
يا د دې مطلب دا دی: چې د قيامت په ورځ به چيکله انسانان د قبرونو څخه راپورته سي، نو د روژه نيونکي د خولې څخه به داسي خوشبوئي را ولاړيږي: چې د مشکو څخه هم بهتره وي.
يا ئې مطلب دا دی: چې داغه د دنيا په ژوند کي د روژه نيونکي د خولې بوی الله تعالى ته د مشکو څخه هم زيات خوښ دی.

۲. د روژه نيونکي لپاره په دريابونو کي ماهيان دعاګاني کوي، او دغه دعاګاني د روژه مات تر وخته پوري وي.
په بعضو رواياتو کي د فرشتو د مغفرت د غوښتلو يعني: چې په فرشتې د روژه نيونکو لپاره مغفرت غواړي، هم ذکر راغلی دی، په يو حديث مبارک کي راغلي دي: چې کله الله تعالى د چا سره محبت کوي، نو جبرائيل امين ته وفرمايي: چې زما د فلانکي سړي سره محبت دی، ته هم د هغه سره محبت کوه، نو جبرائيل امين پخپل د هغه سره محبت شروع کړي، او په اسمان کي آواز وکړي: چې د فلانکي بنده سره دالله تعالى محبت دی، تاسو محبت ور سره وکړئ.
بيا نو آسمان والا د ده سره محبت شروع کړي، بيا د هغه لپاره په مځکه کي هم الله تعالى قبوليت کښېږدي، او په مځکه کي هم د ده محبت دومره عام سي،

Maktaba Tul Ishaat.com

چې په دریابونو کې ماهیان هم د ده سره محبت کوي، او هغه دعاګانې ورته کوي، نو ګویا د ده محبوبیت د وچې مځکې څخه دریابو ته هم ورسیږي، چې دا د محبوبیت انتها وي.

۳. او جنت هره ورځ د ده لپاره ښائسته کیږي، او الله تعالی جنتونو ته امر کوي، چې ډېر ژر دی: چې زما نیک بندګان پر خپلو ځانو باندې د دنیا مشقتونه تېر کړل، اوس به ستاسو طرف ته راځي، په یو بل حدیث کې داسې هم راځي: چې د کال د ابتداء څخه بیا د کال تر انتها پورې د رمضان المبارک په خاطر جنتونه ښائسته کیږي، او د جنت حوري ټوله کال د روژه نیونکو انسانانو لپاره خپل ځانونه ښائسته کوي.

۴. په دې میاشته کې الله تعالی سرکښه شیطانان په قید کې واچوي، هغه ځکه چې په دې میاشته کې په نیکو اعمالو کې اضافه راځي، او په ګناهونو کې کمی راځي، اوس پدې حدیث کې د سرکښه شیطانانو ذکر دی: چې هغه الله تعالی په قید کې اچوي، بیا خو څوک اعتراض نسي کولای.

لیکن په بعضو احادیثو کې د مطلق شیطانانو ذکر دی، نو بیا خو انسان ته په دماغ کې دا سوال پیدا کیږي: چې په دې میاشته کې خو هم خلګ ګناهونه کوي؟ د هغه جواب دا دی: چې د انسان نفس یوولس(۱۱) میاشتې د ګناهونو سره عادي ګرځېدلی وي، نو ځکه: د هغه نفس څخه په روژه کې هم ګناهونه صادریږي، ورنه: شیطانان حقیقتاً هم په قید کې وي.

بعضې علماؤ لیکلي دي: چې دواړه حدیثونه د مختلفو خلګو لپاره دي، یعني: د فاسقانو په حق کې صرف سرکښه شیطانان په قید کې وي، او د نیکانو په حق کې هر قسم شیطانان په قید اچول کیږي.

۵. د رمضان المبارک په آخري شپه د ټولو روژه نیونکو مغفرت کیږي، صحابه کرامو د پېغمبر ﷺ څخه پوښتنه وکړه: چې ایا دغه مغفرت د لیلة القدر په شپه وي؟ ده مبارک ورته وفرمایل: چې نه! بلکه قانون داسې دی: چې مزدور کله کار ختم کړي، نو هغه ته اجرت ورکول کیږي، یعني: د شب قدر فضائل

Maktaba Tul Ishaat.com

پر خپل ځای دي، لیکن روژه نیونکو چې پوره میاشت کومي روژې نیولي دي، د هغه په بدله کې د دوی مغفرت کیږي.
الله تعالی دي مور او تاسو ټولو ته د دې میاشتي د قدر کولو توفیق راکړي، او هم دي مي د دې میاشتي د برکاتو څخه مستفید وګرځوي.

د روژې قدر، او د مجوسي اسلام راوړل:

په کتابو کې لیکلي دي: چې یو مجوسي چې هغه مسلمان نه وو، بلکه د اور عبادت ئې کاوی، یوځل ئې خپل زوی د روژې په میاشته کې دمسلمانانو و مخته پر خورک کولو ولیدی، نو هغه ئې وواهی، او ورته وئې ویل: چې ته ولې په دې میاشته کې د مسلمانانو د دغه عبادت او ددې میاشتي د احترام خیال نه ساتې؟
بیا په داغه هفته کې هغه مجوسي وفات سو، د ښار یو عالم په خوب کې ولیدی، چې دی په جنت کې ګرځېدی، هغه عالم پوښتنه ځنې وکړه: چې ته خو مجوسي نوې، بیا څنګه جنت ته راغلې؟ ده ورته وویل: چې هو! مجوسي وم، ما یوه ورځ خپل زوی د روژې پر احترام نه کولو وواهی، او هغه ته مي د روژې د احترام کولو درس ور کړی، چې کله زما مرګ نژدې راغلی، نو الله تعالی د روژې د میاشتي د هغه احترام په وجه په اسلام مشرف کړلم.
نو دا ډېره مبارکه میاشته ده، چې یو مجوسي د دې میاشتي صرف احترام وکړی، الله تعالی په اسلام باندې مشرف کړی، نو چې کوم مسلمان د دې میاشتي قدر وکړي، او د دې حق ادا کړي، نو هغوی ته به الله تعالی لوړې درجې څنګه نه ورکوي.

د روژې مقصد تقوی ده:

نو الله تعالی پر انسانانو باندې روژې د دې لپاره فرض کړې دي: چې په دوی کې تقوی پیدا سي، او په تېر یوولس(۱۱) میاشتي کې چې د دوی څخه څومره ګناهونه سوي وي، هغه ټوله د خپلې عملنامې څخه لیرې کړي، او پر زړه باندې چې د ګناهونو څومره خرابي او زنګ را غلی دی، هغه صفا کړي.
لکه یو مشین چې یو څه زمانه خلګ استعمال کړي، نو د هغه څخه وروسته د هغه سرویس کول غواړي، او هغه صفا کول غواړي، داغه رنګه: الله تعالی د انسان د

Maktaba Tul Ishaat.com

صفائي لپاره دا مياشته مقرره کړېده، چې پدې مياشته کي انسان د خپلي تيري زندګۍ صفائي وکړي، او خپل ژوند ته نوی شکل ورکړي.
نو د دې مياشتي خبره صرف تر دې حده نه ده، چې د ورځي به انسان روژې نيسي، او د شپې به تراويح کوي، بلکه: د دې مياشتي تقاضا دا ده: چې انسان دغه مياشته د نورو کاور ځخه فارغه کړي، او د دې مياشتي ټوله اوقات کچيري نسي کيدلای، نو کم ازکم زيات او اکثره اوقات يا چې ځومره د ده لپاره ممکن وي: په عبادت کي تېر کړي، او د هغه لپاره انسان د وخت ځخه لا تياري وکړي، او خپل نظام الاوقات ورته برابر کړي.

يوه مياشته بغير د ګناه تېرول:

ليکن زه چې زمونږ معاشره ته ګورم، او دهغه پر حالاتو کي مي نظر وي، نو زه دا وايم: چې د ټولو عباداتو ځخه مقدم او ضروري په دې مبارکه مياشته کي يو ځو اعمال دي، بايد د ټولو ځخه مخکي انسان د هغه خيال و ساتي، نو دا به د انسان لپاره د نفعي او فائدې خبره وي.

❶.....اول ضروري عمل دا دی: چې په دې مياشته کي انسان د ګناه ځخه د خپل ځان حفاظت وکړي، زمونږ په شريعت مطهره کي دا خبره تر ټولو خوښه بلل سوېده: چې انسان دنفلي عباداتو پر ځای د ګناهونو ځخه پرهيز وکړي، مثلاً: يو سړی د تهجد لمونځ نه کوي، او ډېر اذکار او نفلي عبادات نه کوي، مګر د ګناهونو ځخه ئې ځان محفوظه کړی دی، نو هغه ځان د ولايت مقام ته رسولای سي.
کچيري يو انسان دا ټوله مياشته ګناه نه وکړي، او خپل ځان د ګناه ځخه محفوظ کړي، نو دغه مياشته د ده لپاره مبارکه بلل کيږي، که څه هم يو نفلي عبادت کي و نکړي.

د خواجه ابوالحسن خرقاني رحمة الله عليه وينا:

ځکه زمونږ د سلسلې يو بزرګ خواجه ابوالحسن خرقاني يو عجيبه خبره ليکلېده: هغه دا: چې کوم بنده يوه ورځ يا يوه مياشته د ګناه ځخه بغير تېره کړه، هغه داسي ده: لکه

Maktaba Tul Ishaat.com

ده چي: دغه ورځ د پېغمبر ﷺ په معيت او ملګرتيا کي تېره کړه، او د پېغمبر ﷺ په ملګرتيا کي يوه ورځ تېرول، دا د انسان لپاره د جنت د تللو ذريعه جوړېدلای سي.

نو ځکه د سهار او پېښلمي په وخت کي دا دعا غوښتل: چي يا الله! د روژې مبارکه مياشته ده، زه دا ورځ داسي تېرول غواړم: چي زما څخه ستا د حکم نافرماني نه وسي، نو دا د ځان تمنّی جوړول، او د الله تعالی څخه د دې غوښتنه کول، کچيري زمونږ يوه ورځ هم زمونږ په زندګي کي داسي تېره سي: نو مونږ اميد کولای سو: چي د دغه ورځي په برکت به د قيامت په ميدان کي پر مونږ باندي د الله تعالی رحم رائي.

❷.....او دوهم ضروري عمل هغه دا دی: چي د خپل ځان او خپلو بچيانو لپاره کم ازکم پدې يوه مياشته کي د حلال رزق اهتمام وکړي، چي کومه ګوله د انسان يا د انسان د بچيانو خولې لره ور ځي، هسي نه: چي هغه حرامه وي، ځکه چي دا به څنګه روژه وي: چي پېښلمی په حرامو او روژمات پر حرامو او د دغه پېښلمي او روژمات په مابين کي روژه دالله تعالی لپاره.

نو ځکه خاص په دغه مياشته کي دحرامي نفقې څخه ځان ساتل، او د الله تعالی د دربار څخه دا غوښتنه کول: يا الله! زه حلال رزق غواړم، ما د حرامي نفقې څخه محفوظه وساتې.

ځکه حرامه نفقه د انسان د ديني زندګی لپاره داسي زهر قاتل دي، چي د هغه سره انسان ته يو نفلي عبادت هم نفعه او ګټه نه رسوي، د پېغمبر ﷺ حديث دی:

.....إِنَّ لله تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَلَكًا عَلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ يُنَادِي فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ: مَنْ أَكَلَ حَرَامًا، لَمْ يَقْبَلِ الله مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا حَتَّى يَخْرُجَ ذَلِكَ الْحَرَامُ مِنْ بَيْتِهِ، فَإِنْ مَاتَ عَلى ذَلِك، فَأَنَا بَرِيْءٌ مِنْهُ﴾.(۱)

پر بيت المقدس باندي الله تعالی يو فرشته مقرره کړېده: چي سهار او مابنام دا آواز کوي: چي کوم چا حرامه نفقه ځوړله، دهغه نه نفلي عبادت قبول دی، او نه فرضي عبادت، چي تر څو پوري ئې هغه حرام د خپل کور څخه ايستلي نه وي، او کچيري په داغه حالت کي ده ته مرګ راغلی، نو زه دده څخه بېزاره يم.

---

(۱) بحر الدموع: باب الثانی و الثلاثون: صفحه نمبر ۱۴۴، احياء علوم الدين: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۸۹

Maktaba Tul Ishaat.com

أَخْرِجُوا الْأَمَانَةَ مِنْ بُيُوتِكُم، وَرَدُّوْهَا إِلَى أَرْبَابِهَا، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوْا فَلَنْ تَنْفَعُكُمْ أَعْمَالُكُمْ شَيْئًا، وَلَا يَنْفَعُكُمْ قَوْلُ لَا اَلٰه إِلَّا اللهُ مَعَ الْحَرَامِ فِي الْبَيْتِ﴾.(۱)

حرام مال د بل آمانت دی، هغه د خپلو کورو څخه وباسئ، او خپلو مالکانو ته ئې ورسوئ، کچیرې تاسو داسې نه وکړل، نو ستاسو نیک اعمال تاسو ته فائده نه رسوي، او نه د "لَا اَلٰه إِلَّا اللهُ" کلمه فائده رسوي، چې ترڅو پورې حرام مال په کور کې وي.

د دې مطلب دا: چې کوم خُلک د پردیو خلکو امانتونه په کور کې راګرځوي، او هغه استعمالوي، هغه ته نیک اعمال فائده نه رسوي، د نیکو اعمالو د فائده نه رسولو معنی دا ده: چې د خیانت کولو د عذاب څخه نه خلاصیږي.

❷..... او دریمه ضروري خبره داده: چې د هغې هم خاص تعلق د روژې سره دی، هغه دا: چې پدې میاشته کې د غصې څخه اجتناب او پرهیز کول.

لکه پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: چې دا د صبر او د غمخواری میاشته ده، نو په دې میاشته کې د غصې څخه او د غصې څخه چې کومې ګناهونه پیدا کیږي: مثلاً: دچا سره جنګ کول، او د مسلمان وهل، او پر مسلمان باندې لعنت ویل، د دې شیانو څخه د پرهیز کولو اهتمام کول.

په حدیث شریف کې راځي:

.....وَإِنْ جَهِلَ عَلَى أَحَدِكُمْ جَاهِلٌ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ﴾.(۲)

کچیرې یو سړي ستا سره د جهالت معامله کوله، نو ته هغه ته وایه: چې زما روژه ده، زه خپلې روژې خرابولو ته تیار نه یم، نه په ژبه څخه درته وایم، او نه په لاس څخه انتقام در څخه اخلم، نو د دغه اعمالو څخه پرهیز کول.

تولې شپې په عبادت کې تیرول:

د امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په حالاتو کې لیکلي دي: چې د ده مبارک همېشه معمول داوو، چې د ماخستن په اوداسه به ئې د سهار لمونځ کوی، د هغه هم عجیبه قصه وه.

---

(۱) بحر المذهب: باب الثانی و الثلاثون: صفحه نمبر ۱۴۴، احیاء علوم الدین: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۸۹

(۲) سنن ترمذی: حدیث نمبر ۷۶۴

Maktaba Tul Ishaat.com

په ابتداء کي دده داسي معمول نه وو، بلکه په ابتداء کي د ده معمول داوو: چي د شپې په اخره حصه کي به د تهجد د لمانځه دپاره راپورته کېدی.

يو ه ورځ پر لار باندي روان دی، نو دوې (۲) سپين سري (بوډی) زناني هم رواني دي، هغه يوه وبلي ته وايي: هغه سړی چي د ماخستن په اوداسه باندي همېشه د سهار لمونځ کوي، يعني تهوله شپه عبادت کوي، هغه دغه دی، او ده ته ئې اشاره وکړه.

امام ابو حنيفه رحمة الله عليه چي کله دا الفاظ واورېدل، نو ده ته غيرت ورغلی چي دا بوډی زما په باره کي دا ګمان لري چي زه د ماخستن په اوداسه د سهار لمونځ کوم، حالانکه په حقيقت کي زه داسي نه يم، نو د دې خو مطلب دادی: چي زما په داسي خبره باندي خلک تعريفونه کوی، او هغه په ما کي نسته.

نو د دغه ورځي څخه ئې دا عزم او قصد وکړی، چي را روان وخت به تهوله عمر د ماخستن په اوداسه سره د سهار لمونځ کوم، چنانچه د دې څخه وروسته ده مبارک دا معمول جوړ کړی، چي تهوله شپه به ئې عبادت کاوی، او د ماخستن په اوداسه به ئې د سهار لمونځ هم ادا کوی.

او داسي هم نه وو، چي تهوله شپه به ئې عبادت کوی، نو بيا به تهوله ورځ بېده وو، لکه نن صبا چي زمونږ او ستاسو په ورځه کي معمول او عادت جوړ سوی دی، شپه وينښه تېرول، او بيا تهوله ورځ په خوب کي تېرول.

ځکه چي امام ابو حنيفه رحمة الله عليه تجارت هم کوی، او درس او تدريس د ده معمول وو، او ده ته به انسانان د لېري علاقو څخه د علم حاصلولو دپاره راتلل، لهذا ده به تهوله شپه عبادت کاوی، او د سهار د لمانځه وروسته به ئې درس او تدريس او د تجارت وغيره کارونه سرته رسول او په دې باندي به د ماپښين تر لمانځه پوري مصروف وو، او د ماپښين د لمانځه څخه بعد به ئې تر مائيګر پوري د پرېوتلو او آرام کولو معمول وو.

د غصې نه کولو عجيبه واقعه:

يو ه ورځ د ماپښين د لمانځه بعد کورته راغلی، او په خپل کور کي بالاخانې ته پورته سو، او هلته د ارام کولو د پاره پر بستره پرېوتی، په دې دوران کي يو چا لاندي د کور

Maktaba Tul Ishaat.com

دروازه وټکوله، تاسو اندازه ولګوئ، چې کوم سړی ټوله شپه د عبادت کولو په خاطر وېښ وي، او ټوله ورځ په درس او تدریس باندې مصروفه وي، چې کله دی یو ګړی آرام سي، نو په دې وخت کې چې پر ده باندې دروازه وټکول سي، د ده به کوم کیفیت وي، او په داسي وخت کې چې ده ته یو انسان راسي نو ده ته به څومره ناخوښه وي، چې داسي بې وخته یو سړی ورته راسي.

لېکن امام ابو حنیفه رحمة الله علیه د بسترې څخه راولاړ سو، او د بالاخانې څخه پر زینو باندې راکښته سو، دروازه ئې ورخلاصه کړه، که ګوري یو صاحب ولاړ دي، امام صاحب پوښتنه ځني وکړه چې سړیه! څنګه ولاړ یي؟ هغه سړي ورته وویل: چې د یو مسئلې پوښتنه مي درڅخه کوله.

تاسو ګورئ! چې کله امام صاحب د مسائلو بیانولو دپاره خپل وخت مقرر کړی وو، نو هغه سړي هلته د امام صاحب څخه مسئله نه پوښتله اوس بې وخته د امام صاحب د پریشانه کولو او د خوب خرابولو دپاره دلته راغلی.

لېکن امام ابو حنیفه رحمة الله علیه هغه سړي ته هیڅ نه وویل، بلکه ورته وایي: چې سړیه! څه مسئله معلومول غواړې، هغه سړی ورته وایي: چې څه وایم، زه چې اوس راتلم نو پر لار مي هغه مسئله په یاد وله، لېکن اوس راڅخه هیره سوله او د دماغ څخه مي ووتله هیڅ په یاد نه راځي.

امام ابو حنیفه رحمة الله علیه ورته وایي: چې کله مسئله په یاد درغله بیا راسه زما څخه پوښتنه وکړه، نه ئې هغه سړي ته بده خبره وکړه، او نه ده لره غصه ورغله بلکه په خاموشي او آرامه سره واپس بالاخانې ته وخاتی، او پر خپله بستره باندې پرېوتی.

چې کله ئې سترګې سره ورغلې، نو دوباره دروازه وټکېدله، دی مبارک بیا راکښېناستی او لاندې راغلی، دروازه ئې ورخلاصه کړه، که ګوري نو هغه سړی بیا ولاړ دی.

دی بیا پوښتنه ځني کوي، چې سړیه! څنګه راغلې نو هغه ورته وایي: چې حضرت! ما ته هغه مسئله په یاد راغله، د هغې د پوښتنې دپاره راغلم.

Maktaba Tul Ishaat.com

امام ابو حنيفه رحمة الله عليه ورته وايي: چي دمسئلې پوښتنه وکړه، هغه سړي ورته وويل: چي تر اوسه پوري مي په دماغ کي وه، او هم راته يادە وه، لېکن کله چي ته د زينو نيمائي ته راورسيدې، نو زما د دماغه ووتله، او راڅخه هيره سوه.

که چيري د يو عام انسان سره داسي وسي، نو د هغه د اشتعال او غصې به څه حالت وي، مګر امام ابو حنيفه رحمة الله عليه خپل نفس تر پښو لاندي کړی وو، هغه سړي ته بيا د غصې کولو پر ځای صرف دومره وويل: چي سړيه! هيڅ خبره نه ده، چي کله مسئله دريادە سي، نو راسه زما څخه ئې پوښتنه وکړه، د دې څخه وروسته امام ابو حنيفه رحمة الله عليه بالاخانې ته پورته سو او پر بستره باندي پرېوتی.

چي بيا ئې سترګې سره ورځي، نو دريم ځل دروازه وټکېدله امام ابو حنيفه رحمة الله عليه بيا راولاړ سو، او پر زينو راکښته سو، چي دروازه ئې ورخلاصه کړه، که ګوري هغه سړی بيا ولاړ دی، او وايي: چي حضرت! هغه مسئله او س په ياد راغله.

امام ابو حنيفه رحمة الله عليه پوښتنه ځني کوي، چي څه مسئله ده؟ نو هغه سړی ورته وايي: چي دا مسئله مي معلومه وله چي دانسان دنجاست (پاخانه) خوند تربخ وي، او که خوږ وي؟ نو دغه مسئله معلوموله غواړم.

دصبر پېمانه ډکېدل:

که چيري بل سړی وي، نو تر دې وخته پوري به ضبط او صبر وکړي، لېکن د هغه سړي د پوښتنې کولو څخه وروسته د هغه د صبر پېمانه ضرور ډکېږي.

لېکن امام ابو حنيفه رحمة الله عليه په ډېر زيات اطمينان سره جواب ورکوي، چي که چيري د انسان نجاست تازه وي، نو په هغه کي خوږ والی وي، او که چيري وچ سي، نو تربخ والی پکښې پيدا کيږي.

هغه سړی بيا پوښتنه ځني کوي، چي ايا تا د دې نجاست خوند کتلی دی؟ (العياذ بالله) که ته څنګه وماته دا معلومات راکوې.

حضرت امام ابو حنيفه رحمة الله عليه ورته وايي: چي سړيه! د هر شي علم د څکلو او خوند کتلو سره کار نه لري، بلکه د بعضو شيانو علم په عقل سره هم معلوميږي، او د انسان عقل انسان ته داوايي: چې کله نجاست تازه وي، نو پر هغه باندي مچان کښېني، او

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کله وچ سي، نو مچان نه پر کښېنې، د دې څخه دا معلومه ده: چې د وچ او تازه په مابین کې فرق دی، ورنه نو مچان به پر دواړو کښېنستلای.

د خپل وخت حلیم انسان:

چې کله امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ دا جواب ورکړی، نو هغه سړي ورته وویل: امام صاحب! زه وستا وحضورته دواړه لاسونه جوړه کوم، او ستا څخه معافي غواړم ته به ما ته معافي کوې، ماتاته ډېر تکلیف درورسوی، لېکن تا نن زه د ماتي سره مخامخ کړم، امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ ورته وایي: چې ما ته څنګه د ماتي سره مخامخ کړې؟

هغه سړي ورته وویل: چې زما د یو دوست سره پر یو خبره بحث روان وو، زما وینا داوه: چې حضرت سفیان ثوري رحمۃ اللہ علیہ په علماوو کې د ټولو څخه زیات حلیم انسان دی، او غصه نه کونکی بزرګ دی.

او زما دوست راته وویل: چې د ټولو څخه بردبار او غصه نه کونکی بزرګ امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ دی، او زمونږ ددواړو په مابین کې دا بحث راغلی نو بیا مونږ د دې خبرې د معلومات کولو دپاره دا طریقه وسنجوله: چې زه به په داسي وخت کې ستا کورته راځم چې کله ستا د آرام وخت وي، او دغه رنګه به تا دوه(۲) درې(۳) واره کښته پورته خېژوم، او بیا به ستا څخه داسي بې هوده سوال کوم، او دا به ګورم چې ته په غصه کې راځې او که نه؟

ما ورته وویل: که په دې شکل امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ په غصه کې راغلی، نو خبره ما وګټله او که چیرې غصه نه سو، نو خبره تا وګټله.

لېکن نن تازه مات کړلم او واقعه داده: ما د مځکې پر مخ داسي حلیم انسان چې هغه ته غصه نژدې هم ورتلای نه سي، ستا څخه علاوه بل څوک نه دی لېدلی.

د دې څخه تاسو اندازه ولګوئ! چې د امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ کوم مقام وو، چې د ده پر مقام باندې ملائکې په غبطه کې رانه سي، نو د چا پر مقام به راسي، چې امام ابو حنیفه رحمۃ اللہ علیہ بلکل خپل نفس ختم کړی وو. (۱)

---

(۱) اصلاحي خطبات: جلد نمبر ۸: صفحه نمبر ۲۷۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د غصې قابو کولو طريقې:

علماؤو د غصې قابو کولو لپاره مختلفي طريقې ليکلي دي:

❖ د ټولو څخه مخکې طريقه دا ده: چې کله انسان لره غصه ور سي، نو "لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ" دي وايي، چې د هغه په برکت سره شيطان تښتي، او د شيطان په تښتېدو سره د انسان غصه ختم کيږي.

❖ کچيري په دې باندې غصه ختمه نه سوه، نو د "اَعُوْذُبِاللهِ مِنَ الشَّيْطَنِ الرَّجِيْمِ" په الفاظو سره دي د الله تعالى په ذات سره د شيطان د شر څخه پناه غواړي، د دغه "اَعُوْذُ بِاللهِ"... په ويلو سره به ده ته الله تعالى د غصې کولو څخه نجات ور کړي.

❖ که په دې باندې هم غصه ختمه نه سي، نو خپل حالت دي بدل کړي، مثلاً: که پروت وو، نو دي را کښېنى، که ناست وو ولاړ دي سي، او که ولاړ وو، نو يو دوه(۲) قدمه دي واخلي، خپل ځای دي بدل کړي، د ځای دبدلولو په خاطر هم د انسان غصه کميږي.

❖ او که غصه د دې څخه هم زياته وه، نو بيا مناسب دا دی: چې په يخو اوبو باندې اودس وکړي، د اوداسه په برکت به الله تعالى د ده غصه سړه کړي.

❖ او که د اوداسه په کولو سره هم غصه سړه نه سوه، نو دوه(۲) رکعته لمونځ دی وکړی، او د سجدې په حالت کې دي دا فکر کوي: چې زه په سجده کې پروت يم، او د الله تعالى يو عاجزه بنده يم، کچيري نن زه د يو چا غلطي ور معاف نه کړم، نو صبا د قيامت په ميدان کې به الله تعالى زما غلطي څنګه را معاف کړي، زمونږ مشايخو ليکلي دي: چې سجدې ته ولاړی، نو دخپلې عاجزۍ تصور دي کوي، نو بالکل به ئې غصه ختم کيږي.

❖ کچيري په دې باندې هم غصه ختمه نه سوه، نو حضرت عمر رضي الله عنه فرمايلي دي: چې بيا خو بنه طريقه دا ده: چې يو څه يخې اوبه په خپله "پزه" کې واچوي، چې د هغه په وجه به د ده غصه ډېره ژر سړه سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

❖ او که غصه ډېره زیاته وه، بالکل نه ختم کېدله ،نو بیا دي هغه دُعا و غواړي: چې حضرت عائشې مبارکې ته پېغمبر ﷺ ور ښوولې وه، او هغه دُعا دغه ده:

"اې د محمد ﷺ ربه! زما ګناه را معاف کړه، او زما د زړه غصه لیرې کړه، او هم مي د هر قسم فتنو څخه حفاظت وکړه.

❖ کچیري په دې سره هم غصه نه ختم کېدله، نو آخري طریقه دا ده: چې پر پېغمبر ﷺ دي درود شریف ووایي، دا پخه خبره ده: چې د څو ځله درود ویلو سره به الله تعالی ده ته د غصې څخه نجات ور کوي.

دغه وجه ده: په عربو کي کچیري دوه(۲) کسان په غصه کي سره راسي، نو دریم سړی دستي ورته وایي:

صَلُّوا عَلَى مُحَمَّد صَلُّوا عَلَى مُحَمَّد

نو د روژې مبارکه میاشه ده، د انسان په مزاج کي خشکي زیاته وي، او عام طور انسان لره پر معمولي خبرو باندي غصه ور ځي، نو باید انسان په دغه طریقو سره خپله غصه قابو کړي، او خپله روژه خرابه نه کړي.

کچیري یو څوک د ده سره تجاوز وکړي، او یا و ده ته په غصه سي، نو باید دی هغه معاف کړي، چې د قیامت په میدان کي الله تعالی د ده سره هم د معافۍ معامله وکړي.

الله تعالی دي زمونږ او ستاسو عبادتونه او طاعتونه او روژې او لمنځونه پخپل دربار کي قبول کړي، چې څه مي وویل، یا مي واورېدل پر هغه دي الله تعالی د عمل کولو توفیق را نصیب کړي، او الله تعالی دي دا یو څو خبري پخپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د روژې فضیلت، دویمه حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿عَلَيْكَ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَا مِثْلَ لَهُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د رمضان المبارک مياشته روانه ده، دا هغه مبارکه مياشته ده، چې الله تعالى د روژې د عبادت لپاره د دغه مياشتي انتخاب کړی دی، چې په دي کي به مسلمانان د روژې عبادت کوي، او په هغه سره به د خپل رب قرب او وصال پيدا کوي.

د "صوم" لغوي معنى:

روژې ته په عربي کي: "صوم" وايي، لکه اوس آيت کي هم د صيام لفظ راغلی وو، او په حديث شريف کي هم پيغمبر ﷺ د "صوم" لفظ استعمال کړی وو، "صوم" د عربي لفظ دی، د دې لغوي معنى: راکړځېدل، او منعه کېدل، لکه د دې لفظ استعمال په

(۱) سورة البقره: ايت نمبر ۱۸۳

(۲) مصنف ابن ابي شيبه: حديث نمبر ۸۸۹۵

Maktaba Tul Ishaat.com

قرآن کريم کي او په احاديثو کي او په عربي محاوراتو کي زيات راغلی دی، زه تاسو ته د هغه يو څو مثالونه پيشوم:

- .....چي کله حضرت عيسی عليه السلام پيدا سو، چونکه د ده پيدا کېدل بغير د پلاره وه، د ده مور حضرت مريم چيکله دی کلي ته راوړی، نو هلته به د کلي خلګو زياته پوښتنه ځني کوله: چي:

.....يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا﴾.

اې مريمي! دا بچی دي د کومي خوا پيدا کړی؟ چونکه دې مبارکي وا ده نه وو کړی، نو دوی به دا ورته ويل:

.....مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا﴾.

نه دي پلار بدعمله وو، او نه دي مور زناکاره وه، او ته خو خاوند هم نه لرې، نو تا دا بچی سنګه پيدا کړی.

نو دې د الله تعالی په امر خپله ژبه بنده کړه، چيکله به قوم پوښتنه ځني کوله، نو دې به په اشاره باندي ورته وويل:

.....إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا﴾.

بېشکه ما خو د رحمٰن لپاره روژه نيولې ده، نو دلته هم قرآن د صوم لفظ استعمال کړی دی، د دې معنی دا: چي زه دخبرو څخه رابنده سوې يم، نو ځکه ستاسو سره خبري نه کوم، او جواب په اشاره باندي درکوم.

- .....داغه رنګه چيکله يو آس د ډېر زيات تک کولو په وجه ودرېږي، او د زياتي سترپا په وجه نور تګ نسي کولای، او د تګ څخه رابند سي، نو په عربي کي هغه آس ته: "صائم" وايي.

- .....عربو به خپل آسان د جنګونو لپاره تيارول، نو دوی به ډېر ځله هغه ته اوبه او خورکه نه ورکوله، او ډېر زيات به ئې سترې کول، او دا به د دوی مشق وو، چونکه په جنګي حالاتو کي عام طور آسان د دغسي حالاتو سره مخامخ کيږي، نو دوی به د وخت څخه مخکي لا د دغه حالاتو سره دوی عادت کول، او دغه شان به ئې په لوږه او تنده او په خورک نه ورکولو باندي د دوی تربيت کاوی، نو بيا به دغه د تربيت په زمانه کي هغه آس ته دوی "صائم" ويل.

Maktaba Tul Ishaat.com

لکه د ورژې یو حکمت هم علماؤ دا لیکلی دی: چې د انسان په ژوند کې د صبر او برداشت استعداد پیدا سي، او دی د لوږې او تندې برداشت کولو سره عادت سي، ځکه جهاد د مسلمان د زندګۍ یو لازمي حصه ده، او په هر ځله دی په جهاد کې د دغه حالاتو سره مخامخ کیږي، نو الله تعالی د ده د تربیت لپاره او په ده کې د استعداد پیدا کولو لپاره په کال کې پر ده باندې یوه میاشته لوږه او تنده ضروري کوي.

د صوم شرعي معنٰی:

او د شریعت په اصطلاح کې د صبح صادق د راختلو څخه وروسته بیا تر لمر لوېدلو پورې د خورک او د چیښلو او د جماع کولو څخه پرهیز کولو ته صوم او روژه وایي، لکه حافظ ابن حجر رحمه الله علیه د روژې دا تعریف لیکلی دی:

.....وَفِي الشَّرْعِ إِمْسَاكٌ مَخْصُوصٌ فِي زَمَنٍ مَخْصُوصٍ عَنْ شَيْءٍ مَخْصُوصٍ بِشَرَائِطَ مَخْصُوصَةٍ﴾.(۱)

په مخصوص وخت کې د خاصو شرائطو سره د یو څه خاص شیانو څخه ځان راګرځولو ته صوم او روژه وایي.

خو پدې شرط چې د انسان به نیت هم د روژې وي، ځکه د روژې لپاره نیت کول شرط دي، کچیرې یو سړی بغیر د نیته وږی او تږی هر څومره زمانه تېره کړي، نو دهغه لپاره هیڅ اجر او ثواب نسته.

چونکه زمونږ په معاشره کې عام طور د مؤمنانو دا نیت وي: چې زه به د رمضان د میاشتې روژې نیسم، بس! دغه نیت دده د ټولې روژې لپاره کفایت کوي.

علماؤو لیکلي دي: چې د روژې دنیت کولو بهترین وخت هغه دی: چې کله اوله روژه انسان ماته کړي، نو بس په دغه ګړي، د را روان ورځې د روژې نیولو نیت وکړي، یعني: په زړه کې ئې دا فیصله وي: چې صبا خو بیا روژه نیسم، د دې دا مطلب نه دی: چې دی به خورک او چیښل بند وي، بلکه تر سهاره پورې خورک او چیښل کولای سي، صرف په زړه کې به ئې د را روانې ورځې د روژې نیولو اراده ولري.

---

(۱) فتح الباري لابن حجر: باب قوله بسم الله الرحمن الرحيم. صفحه نمبر ۱۰۲. د مکتبه شامله

Maktaba Tul Ishaat.com

د تولې کال زړه:

په حديث شريف کي راځي: چي د روژې مياشته د تولې کال لپاره د زړه حيثيت لري، کچيري پر انسان د روژې مياشته په ښه طريقه او د عبادت کولو په شکل تېره سي، نو توله کال به الله تعالى ده ته د عبادت کولو توفيق ورکړي.

او کچيري په روژه کي د ده څخه په عبادت کي غفلت وسي، نو بيا به توله کال د غسي د غفلت په حالت کي ور باندي تيريږي.

نو ځکه امام رباني حضرت مجدد الف ثاني رحمة الله عليه پخپل مکتوبات کي ليکلي دي: چي د روژې مبارکي په مياشته کي دومره زيات برکتونه الله تعالى را استوي، چي د نور تولې کال د برکتونو د دې مياشتي د برکتو سره هغه نسبت هم ندی: چي د يو څاڅکي د درياب سره کم نسبت دی.

د جهنم څخه د آزادۍ مياشته ده:

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه حديث مبارک دی:

.....إِنَّ لِلّٰهِ عُتَقَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، لِكُلِّ عَبْدٍ مِنْهُمْ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ﴾.(۱)

الله تعالى د رمضان المبارک په هره ورځ او شپه کي انسانان د جهنم څخه آزادوي، او هم په هره ورځ او شپه کي د مؤمن دعا قبلوي.

اوس دا پر موږ باندي حصر ده، چي موږ د الله تعالى څخه څومره غوښتنه کولای سو، د ده لطرفه و موږ ته د قبوليت اشاره راکول سوې ده، لکه يو حديث شريف کي دا هم راځي:

.....فَإِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ، أَوْ نِصْفُ اللَّيْلِ، نَزَلَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَقَالَ: هَلْ مِنْ سَائِلٍ فَأُعْطِيَهُ؟ هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ هَلْ مِنْ تَائِبٍ فَأَتُوبَ عَلَيْهِ؟ هَلْ مِنْ دَاعٍ فَأُجِيبَهُ؟﴾.(۲)

چيکله د شپې دريمه حصه يا نيمه حصه تېره سي، نو الله تعالى بلاکيف د دنيا آسمان ته را شوه سي، نو بيا دا ندا کوي:

- .....ايا په تاسو کي يو سوال کونکی سته: چي هغه ته مراد ور پوره کړم؟

---

(۱) مسند احمد: حديث نمبر ۷۴۵۰

(۲) مسند احمد: حديث نمبر ۹۵۹۱

Maktaba Tul Ishaat.com

- .....ایا په تاسو کې یو مغفرت غوښتونکی سته: چې د هغه بخښنه وکړم؟
- .....ایا په تاسو کې یو توبه کښونکی سته: چې توبه ئې قبوله کړم؟
- .....ایا په تاسو کې یو دعا کونکی سته: چې د هغه دعا قبوله کړم؟

نو دا اوس پر غوښتونکي باندې منحصره ده، چې هغه د الله تعالی څخه په کوم قسم غوښتنه کوي، نو الله تعالی به ئې هغه مراد ور پوره کوي.

په طبراني کې یو روایت دی: چې پیغمبر ﷺ به صحابه وو ته د روژې په را رسیدلو سره همېشه دا وینا کوله:

.....أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرُ بَرَكَةٍ، فِيهِ خَيْرٌ يُغَشِّيكُمُ اللّٰهُ فِيهِ، فَتَنْزِلُ الرَّحْمَةَ، وَتُحَطُّ الْخَطَايَا، وَيُسْتَجَابُ فِيهِ الدُّعَاءُ، فَيَنْظُرُ اللّٰهُ إِلَى تَنَافُسِكُمْ﴾.(۱)

پر تاسو باندې د روژې مبارکه میاشته راغلې ده، چې هغه ډېره د برکت میاشته ده، په هغه کې الله تعالی ستاسو طرف ته متوجه وي، او پر تاسو باندې رحمتونه رانازلوي، او ستاسو خطاګاتي معافوي، او هم دعاګاني قبلوي، او الله تعالی په هغه میاشته کې ستاسو "تنافس" ته ګوري.

د تنافس معنی: په نیکو اعمالو کې او په عباداتو کې یو د بل څخه ځان مخته کول، چې هر بنده دا کوشش کوي، چې زه په دې میاشته کې زیات عبادت وکړم.

لکه په مکتب او مدرسه کې چیکله د امتحان وخت رانژدې سي، نو هر بچی دا کوشش کوي: چې زه محنت ډېر وکړم: او زما د محنت په نتیجه کې زما کامیابي په نصیب سي، او په ټولو ملګرو کې زما د کامیابۍ اعلان وسي، او زه پخپلو ملګرو کې د عزت خاوند سم.

داغه رنګه مسلمانان هم باید دا کوشش وکړي: چې د روژې په میاشته کې زه زیات عبادت وکړم، او د قیامت په میدان کې زما د نیکو اعمالو تله درنه وي، او هلته زما د کامیابۍ اعلان وسي، او زه د کامیابۍ سره مخامخ سم.

---

(۱) مسند الشامیین للطبرانی: حدیث نمبر ۲۲۳۸

Maktaba Tul Ishaat.com

د عبادت معنی:

اوس دا میاشته د عبادت میاشته ده، نو په دې میاشته کې د عبادت کولو به کوم شکل وي، یو صحابي د پېغمبر ﷺ څخه پوښتنه کوي: اې د الله تعالی نبي!

.....أُرِيْدُ اَنْ اَكُوْنَ اَعْبَدَ النَّاسِ﴾.

اې دا الله تعالی رسوله! زما زړه دا غواړي: چې زه په ټولو انسانانو کې زیات عبادت کونکی سم، نو پېغمبر ﷺ په جواب کې ورته وایي:

.....اتَّقِ الْمَحَارِمَ تَكُنْ أَعْبَدَ النَّاسِ﴾.(۱)

ته د حرامو څخه او د ګناه دکارونو څخه ځان ګوره، ته به د ټولو خلکو څخه زیات عبادت کونکی جوړ سي.

په روژه کې تقوی کول:

نو زمونږ او ستاسو لپاره په دې میاشته کې بهترین عبادت هغه دا دی: چې په دې میاشته کې موږ تقوی وکړو، د تقوی معنی داده: چې د ګناهونو څخه ځان راوګرځوو، خپلې سترګې او خپل غوږونه او خپله ژبه او د بدن ټول اندامونه د ګناهونو څخه محفوظه کړو، نو دغه زمونږ او ستاسو لپاره بهترین عبادت دی.

تقوی کول تر هر څه مقدم وي:

ځکه اوږده اوږده نفلونه کول، او تلاوتونه کول، د هغه فائده خو هلته وي، چې د انسان زندګي د ګناهونو څخه پاکه وي، دا سي نه: چې په مسجد کې د انسان پر ژبه سبحان الله وي، لیکن چې د مسجد څخه ووزي، بیا پر داغه ژبه باندې درواغ هم وي، او غیبت هم وي، او په داغه ژبه سره مسلمانانو ته تکلیف رسول هم وي.

او بعضې انسانان بیا داسي وي: چې په مسجد کې وظیفه کوي، لیکن چې کور ته راسي، او پر لږ خبره ئې دماغ ګرم سي، نو بیا په کور کې یو قیامت دی جوړ کړي، پوچ اوږه هم وایي، او د کور انسانانو ته غلط نسبتونه هم کوي، حالانکه دی و ځان ته د یو صوفي او عبادت کونکي انسان په نظر ګوري.

---

(۱) مسند ابي يعلى الموصلي: حديث نمبر ۶۲۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

ګورئ! عبادت صرف د اوږدو نفلو کولو او د تسبيحاتو ويلو نوم نه دی، بلکه خپل ځان د ګناه څخه راګرځول دا هم د عبادت دوهم نوم دی، او د ګناه څخه را ګرځېدونکی بنده الله تعالی ته ډېر خوښ او محبوب وي.

خواجه ابو الحسن خرقاني رحمة الله عليه چي زمونږ د تصوف د سلسلو ډېر لوی بزرګ دی، هغه يو ډېره ښائسته خبره ليکلې ده: دی مبارک وايي: چي کم بنده يوه ورځ د ګناهونو څخه د خپل ځان د حفاظت کولو په شکل تېره کړه، داسي ده: لکه ده چي دغه ورځ د پېغمبر صلی الله عليه وسلم په ملګرتيا کي تېره کړې وي.

نو زه دا وايم: چي کله تاسو سهار را پورته سئ، او ورځ روانه کړئ، نو دا دعا غواړئ: چي يا الله! نن د روژې مبارکي ورځ ده، زه دا يوه ورځ داسي تېرول غواړم، چي ستا داحکامو نافرماني نه وکړم، او دغه غوښتنه همېشه د ځان تمنی جوړه کړئ: کچيري زمونږ يوه ورځ هم زمونږ په ژوند کي دغسي راباندي تېره سي، نو دا اميد کولای سو: چي د قيامت په ميدان کي به د هغه ورځي په برکت سره دالله تعالی تر رحمت لاندي راسو.

د نيکو اعمالو سيزن:

نو د روژې مبارکه مياشته د انسانان لپاره د نيکو اعمالو يو سيزن دی، تاسو به په دنيا کي ليدلي وي، چي د مختلفو تجارتو سيزن وي، چيکله هغه سيزن راورسيږي، نو هغه تاجر بيا خپل ځان د هر طرف څخه را فارغه کړي، او په دغه سيزن کي خپل کار کولو او خپلي ګټي کولو ته متوجه وي.

ځکه د هغه په دماغ کي دا خبره سته: که چيري زه دغه يو سيزن خپل کار په همت او په کامله توجه سره وکړم، نو د دې نفعه او ګټه به ماته ټوله کال په ښه راځي، او که په دغه سيزن کي زما څخه غفلت وسي، نو بيا د هغه کسر ټوله کال زه نسم راګرځولای.

نو د روژې مياشته هم د نيکو اعمالو يو سيزن دی، چي په دي کي انسان په آسانه سره څومره ګټه او نفعه لاس ته راوړلای سي، بيا په ټوله کال کي هغه نفعه او ګټه د ده لاس ته نه راځي، او خدانخواسته، که پرېږو چا په غفلت کي تېره سي، نو بيا د عبادت دغه

Maktaba Tul Ishaat.com

کسر په ټوله کال کي نسي پوره کولای، نو ځکه زموږ بزرګانو به پدې میاشته کي په ډېره کامله طریقه سره عبادت کاوی.

د مغفرت موسم:

او دا د مغفرت یو موسم هم دی، تاسو به لیدلي وي، چي په هر کال کي پر انسانانو باندي مختلف موسمونه راځي، کله ګرم وي، او کله یخ وي.

خو په دې موسمونو کي یو موسم د بهار او سپرلي هم راځي، چیکله هغه موسم راورسیږي، نو هر طرفته ګلان وي، او ښائسته فضاوي، او د ګلانو په خوشبوئي باندي ټوله فضا معطره وي، او ښائسته منظرې انسان ته ور ښکاره کیږي.

نو د رمضان المبارک میاشته هم د الله تعالی د مغفرت یو موسم دی، چي په هغه کي الله تعالی د خپلو بندګانو د مغفرت منظرې جوړوي، ځکه چي کوم څوک په حالت د روژې کي وي، نو د هغه لپاره په اوبو کي ماهیان او په هوا کي مرغان او پر مځکه حشرات د مغفرت دعاګاني غواړي.

او روژه نیونکی انسان الله تعالی ته دومره خوښ وي، چي د هغه خوب عبادت وي، او چیکله هغه ساه اخلي، نو الله تعالی ده ته د ذکر کولو اجر او ثواب ور کوي، او د روژه مات پر وخت الله تعالی د ده دعاګاني قبلوي.

دروژې د میاشتي عجیب فضیلت:

په روایاتو کي راځي: چي یو ځل حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی سره د کلام کولو لپاره "کوه طور" ته راغلی، چي کله د الله تعالی د همکلامی شرف ورته حاصل سو، نو دی ډېر په خوشحالي کي وو، او دخپل ناز ښکاره کولو په شکل دا وایي: یا الله! چي کوم قرب ستا نن ماته رانصیب سوی دی، ایا دا به په ټوله ژوند کي ستا بل بنده ته ور نصیب سوی دی، او یا به ورنصیب سي؟

الله تعالی ورته وایي: اې موسی! تاته څه معلومه ده؟ د قیامت سره نژدې په آخري زمانه کي یو امت راځي، چي هغه به زما د محبوب محمد صلی الله علیه وآله وسلم امت وي، او پر هغه امت باندي الله تعالی یوه میاشته د روژې راولي، چي په هغه کي به دوی د هر څه څخه منعه

Maktaba Tul Ishaat.com

وي، ټوله ورځ به ئې شوندان وچ وي، او رنګ به ئې ژړ وي، چيکله پر دوی د روژمات وخت راورسيږي، زما او ددوی په مابين کي ډېر زيات قرب او نزديکت وي.

اې موسی! اوس چې ما او تا پر "کوه طور" باندي کلام سره کوو، نو زما او ستا په مابين کي اويا زره(۷۰۰۰۰) د نور پردې او حجابات موجود دي، ليکن هغه امت چيکله د روژې دماتولو په وخت کي وي، زه او هغه په دې وخت کي دومره سره نژدې يو، چې: زما او د هغه په مابين کي يو حجاب او يوه پرده هم نوي.

چې دی کومي دعاګاني په دغه وخت کي زما څخه غواړي، د هغه قبلول زما ذمه واري وي، نو ځکه کچيري زما بندګانو ته د روژې حقيقي معلومات وسي، نو دوی ټوله به دا تمنی وکړي: چې کاش! ټوله کال پر موږ باندي روژه وای.

د حضرت علي رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وکړه: چې د دې ځای څخه د الله تعالی عرش څومره ليری دی؟ نو ده به ورته ويل: چې کله روژه نيونکی د ورژمات پر وخت د دعا کولو په دوران کي يا الله پر خپله ژبه راوړي، نو د يا لفظ د ده پر ژبه وي، او د الله لفظ تر عرشه پوري رسيږي، يعني: چې څومره مسافت د يا د لفظ او د الله د لفظ په مابين کي دی، دغومره مسافت د دغه بنده او د الله تعالی د عرش په مابين کي د روژمات پر وخت باندي وي.

د حضرت عمر رضي الله عنه وينا:

حضرت عمر رضي الله عنه به ډېر ځله ويل: چې د کال په يوولس(۱۱) مياشتو کي زه د الله تعالی عرش داسي وينم: لکه د خپلي حجرې چت ليکن چيکله د روژې مياشته راسي، نو بيا د الله تعالی پر عرش باندي سر بيره تختې داسي وايم: لکه زما پر ورغوي چې ليکلي وي.

او د کال په يوولس(۱۱) مياشتو کي چيکله زه په کور کي يم، نو د کور په چار ديواري او احاطه کي چې څه را معلوميږي، هغه وينم، ليکن چيکله د روژې مياشته راورسيږي، نو بيا زما نظر دومره تيز وي، او تر دې چاردیواري داسي وزي: لکه تر شيشه بيا شرق او د غرب او د جنوب او شمال ټوله مابين ماته ښکاره کيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د کال په یوولس(۱۱) میاشتو کې شیطان ماته راځي، کله مخته او کله شاته او شیطان زما سره د مقابلې کولو جرأت لري، او ماته د ګناه خواهشات پیښوي، خو زه خپل ځان ځنې محفوظه کوم، لیکن د روژې په میاشته کې زه شیطان داسې ونیسم، لکه یو ماشوم بچی دی زما په لاس کې بیا قابو وي، او دی زما سره د مقابلې کولو هیڅ توان نه لري.

نو په روژه کې الله تعالی انسان ته ډېر زیات د نورانیت او عبادت قوت ور کوي، خو دا یو شرط دی: روژه به په صحیح معنی سره روژه وي، چې هم به دانسان د ستر ګو روژه وي، او د بدنظرۍ څخه به حفاظت کوي، هم به د غوږو روژه وي، چې د غلطو آوازو د اورېدولو څخه به محفوظه وي، هم به د ژبې روژه وي، چې د بدو خبرو کولو څخه به محفوظه وي.

د دې میاشتې عظمت چاته معلومیږي؟

خو د دې میاشتې عظمت هغه چاته ور معلومیږي: چې هغه تر دنیا تېر سوي او د قبر په تورو خاورو کې پراته دي، ځکه چې کله د دې میاشتې اوله شپه راسي، نو بیا الله تعالی عذابونه پورته کوي، او د دې میاشتې تر آخري شپې پورې بیا عذاب نوي.

نو ځکه په قبرونو کې مردګان دا تمنی کوي: چې کاش! د کال دوولس(۱۲) میاشتې د روژې وای، او زموږ په قبرونو کې موږ ته داسې راحت او ارام وای، لکه د روژې په میاشته کې چې موږ ته راکول کیږي.

او یا د دې میاشتې فضیلت هغه چاته ور معلومیږي: چې په دې میاشته کې د دنیا څخه رخصت سي. ځکه د حدیث الفاظ داسې دي: چې په دې میاشته کې د ده قبر د ده لپاره جنت رګرځي. ځکه د قبر څخه دوې لارې ځي، یوه جهنم ته رسیږي، او یوه جنت ته خو چیکله دروژې میاشته راسي، نو هغه د جهنم لار بنده سي، او قبر الله تعالی پر مردګانو باندې جنت ګرځوي.

مړي د دوو شیانو تمنی کوي:

په حدیث شریف کې راځي: چې د زکندن پر حالت مردګان همېشه د دوو (۲) شیانو ډېر تمنی کوي: یو د لمانځه او بل د روژې، د لمانځه او روژې په دې وجه تمنی کوي: چې

Maktaba Tul Ishaat.com

ده ته د دغه دوو اعمالو په وجه کوم اعزاز ور کولو کيږي، او دی دهغوی درجات ويني، هغه بيا په بل عمل کي نه وي.

لکه په حديث شريف کي دا هم راځي: چي همېشه په لمانځه او روژه کي د کمی کولو په خاطر د مرګ په وخت کي د انسان پر تندي باندي خوله راځي.

دهغه وجه دا وي: چي لمونځ دومره قيمتي عمل دی، او روژه دومره قيمتي عمل دی، نو د ده په زړه کي دا تمنی راسي: چي کاش زه پيدا سوی وای، او د پيدا کيدو سره دستي په حالت د سجدې کي وای، او اوس مرګ هم مالره په حالت د سجدې کي راغلی وای، او چي زه پيدا سوی وای، ما روژه شروع کړی وای، او نن مالره مرګ هم په حالت د روژې کي راغلی وای.

نو روژه بهترين عبادت دی، چي د هغې وخت پر موږ او تاسو رارسېدلی دی، او تر اوسه لا زموږ ژوند روان دی، بايد تر خپله وسع پوري د دې مياشتي څخه نفعه واخلو، او چي په زندګي کي کومي کمزورۍ او خطاګاني را څخه سوې وي، پدې مياشته کي دهغه د معاف کېدلو کوشش وکړو.

او بيا خاص چي پېغمبر ﷺ کوم هدايات د دې مياشتي متعلق بيان کړي دي، پر هغه هداياتو دا مياشته مبارکه تېره کړو.

د روژې د مياشتي متعلق د پېغمبر ﷺ وينا:

حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه د پېغمبر ﷺ يو روايت رانقل کوي، چيکله به د شعبان د مياشتي آخره ورځ راغله، نو د مائيکر په وخت کي به پېغمبر ﷺ موږ ته يو وعظ او نصيحت کاوی، او داسي په ئې راته ويل:

.....يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾.

اې خلګو! پر تاسو باندي يوه مياشه رارسېدونکې ده، چي ډېره لويه مياشته ده، او ډېره مبارکه مياشته ده، پدې کي يوه شپه را روانه ده، چي هغه د "ليلة القدر" شپه ده، کچيري تاسو ته الله تعالى د هغه يوې شپې عبادت در نصيب کړي، نو د الله تعالى په دربار کي د زرو (۱۰۰۰) مياشتو تر عبادت زيات فضيلت لري.

.....فَرَضَ اللَّهُ صِيَامَهُ وَجَعَلَ قِيَامَ لَيْلِهِ تَطَوُّعًا﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالى د دې ورځي روژې پر تاسو فرض کړي دي، او تاسو په دې مکلف ياست: چې د الله تعالى دغه فريضه به پر ځاى کوئ، او د شپې قيام يعني: تراويح ئې ستاسو لپاره د ثواب ذريعه ګرځولي دي.

.....فَمَنْ تَطَوَّعَ فِيهِ بِخِصْلَةٍ مِنَ الْخَيْرِ كَانَ كَمَنْ أَدَّى فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ , وَمَنْ أَدَّى فِيهِ فَرِيضَةً كَانَ كَمَنْ أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً﴾.

چې کم څوک په دې کې يو نفلي عبادت وکړي، الله تعالى ئې د فرضي عبادت په شکل ور شماري، او چې کم چاته الله تعالى د فرضي عبادت ادا کولو توفيق ور کړي، نو هغه داسې دى: لکه د دې مياشتې څخه ما سوا چې اويا (۷۰) فرضي عبادتونه سر ته ورسوي.

.....وَهُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ , وَالصَّبْرُ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ﴾.

او دا د صبر مياشته ده، او د صبر بدله او عوض جنت دى، چې په دې کې به مسلمان هر قسم صبر کوي.

د صبر قسمونه:

صبر درې (۳) قسمه دى:

- .....صَبْرٌ عَلَى الْعِبَادَةِ﴾. يعني: که ئې زړه غواړي، او کنه، د الله تعالى عبادت ته به متوجه وي، که پر ده باندې هر څومره بوج وي، خو پر هغه عبادت به دى صبر کوي، او د عبادت څخه به اعراض نه کوي.
- .....صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ﴾. يعني: پدې مياشته کې به د ګناهونو څخه خپل ځان راګرځوي، سترګې او غوږونه، ژبه او د بدن ټوله اندامونه به دى د ګناه څخه راګرځوي، کچيرې دغه راګرځېدل ده ته تکليف ور کوي، خو دى به پر هغه باندې صبر کوي.
- .....صَبْرٌ عَلَى الْمُصِيبَةِ﴾. کچيرې په دې مياشته کې دى په يو تکليف کې مبتلا وي، هغه که بيماري او ناجوړي وي، او که مسکنت او ناداري وي، يا د بل د قرض تر بوجونو لاندې وي، يا د عيال په نفقه پيدا کولو پورې حيران وي، نو هم به دى صبر کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو پيغمبر ﷺ دا مياشته د صبر مياشته بللې ده، چې هر قسم صبر به بنده کوي، نن خو دي الله تعالى موږ معاف کړي، چيکله د عبادت ځای راسي، نو هم زموږ پر عبادت باندي صبر کول ډېر کمزوری وي.

نن زموږ په معاشره کي دا د انسانانو کمزوري ده، چيکله د تراويحو عبادت شروع سي، حالانکه د هغې پر يوه سجده الله تعالى بنده ته پنځلس سوه(۱۵۰۰) نيکۍ ور کوي، دومره عظيم عبادت دی، او بنده پر هغه باندي خپل نفس نسي صبر کولای.

دی ګوري! چې په علاقه کي په کم ځای کي ده ته لنډې او مختصري تراويح ور پيدا کيږي، بيا دی په هغه پسي ځغلي، او هلته ځان رسوي، حالانکه ټوله ورځ څلورويښت(۲۴) ساعته ورځ پر ده باندي د دنيا په امورو کي تېره سي، پر هغه ټولو باندي دی صبر لري، او نه سترې کيږي، او دلته که پنځه(۵) دقيقې وخت زيات سو، بيا دی دسترې يا احساس کوي، او صبر نسي کولای.

بعضي ځايونه بيا حافظان صاحبان دومره لويه کمزوري کوي، چې قرآن کريم په داسي شان په تراويحو کي تلاوت کوي، چې دهغه د الفاظو بلکل انسان هيڅ امتياز نسي کولای، بس صرف چې رکوع لره ځي، نو آخرنی آيت دی صفا وايي، حالانکه قرآن کريم دا د الله تعالى کلام دی، او د الله تعالى د ذات څخه صادر سوی دی، د دې سره دومره لويه لا وبالي کول دا يو مذاق او مسخرې دي.

هسي نه! چې د قيامت په ميدان کي د قرآن کريم سره د دغه لا وبالۍ په خاطر انسان د ډېر زيات لوم او ملامتيا سره مخامخ سي.

نو په کار دا دی: چې موږ او تاسو په دې مياشته کي چې کوم عبادتونه دي، که پر نفس باندي هر څومره درانه وي، خو نفس په هغه باندي صبر کړو.

او هم د ګناهونو څخه خپل نفس را وګرځوو، که نفس د ګناه کولو هر څومره تمنی کوي، خو پدې مياشته کي خپل نفس ته د ګناه کولو اجازت ور نه کړو.

که د انسان ټوله ورځ په خوله روژه وي، ليکن سترګي ئې د بدنظرۍ په شکل زنا کوي، او غوږونه ئې د غلطو اورېدلو په خاطر زنا کوي، او دبدن ټول اندامونه ئې په ګناهونو کي لړلي وي، بيا به د دې بنده څه روژه وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

ډېر خلک زمونږ په معاشره کې د ورځې خو روژه وي، لیکن شپه ئې ټوله په غلطو اعمالو په غلطو مجلسو او په ډرامو او په چکو او په نورو عبثیاتو کې تیریږي، نو زه دا وایم: چې بیا خو د پېغمبر ﷺ حدیث د دې ښکارندویه دی: چې هغه مبارک فرمایلي دي:

.....كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الظَّمَأُ، وَكَمْ مِنْ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ﴾.(۱)

ډېر روژه نیونکي داسې وي: چې هغوی ته د روژې نیولو په عوض کې بغیر د تندې او لوږې بل څه ورپاته نسي.

او ډېر شپه روېنونکي: چې هغوی ته د شپې د روېنولو په عوض کې بغیر د بد خوابۍ بل یو شی هم ورپاته نسي.

نو پدې میاشته کې خپله زندګي په پرهیز کې تېرول، او چې کوم عمل د روژې سره ضد وي، د هغه سره زیات احتیاط کول.

زمونږ د بزرګانو احتیاط:

دا د احتیاط میاشته ده د حضرت عمر ﷺ په باره کې رائي: چې هغوی ته یو ځل د شام څخه د "بیت المال" تیل راغلل، چې په لویو لویو لوښو کې وو، ده د هغه تقسیم شروع کړې، خلکو کوچني لوښي ورته راوړل، ده به هغه تیل په هغه کې ور تقسیمول.

د ده سره په دغه عمل کې خپل زوی حضرت عبد الله بن عمر ﷺ ور سره وو، هغه به د ده سره کومک کوی.

د هغه چې به کله لاسونه په تیلو باندې غوړ سول، نو هغه به ئې په خپلو ورېښتانو پورې موږل.

حضرت عمر ﷺ چیکله ولیدی، نو ورته وایي: بچیه! ستا ورېښتان د مسلمانانو د تیلو زیات شوقمند معلومیږي، د دغه ویلو څخه وروسته ئې تر لاس ونیوی، او نائي ته ئې راوستی، او د سر ټوله ورېښتان ئې ور وخرئیل، او ورته ویل ئې: چې د هغه په

---

(۱) سنن دارمی: حدیث نمبر ۲۷۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

نسبت چې ستا ورېښتان د مسلمانانو په تیلو باندې غوړ وي، دا ډېره ښه ده، چې پر سر دي ورېښتان نوي.

د ابراهیم بن ادهم رحمۃ اللہ علیہ احتیاط:

زمونږ په بزرګانو کې ابراهیم بن ادهم تېر سوی دی، یو ځل ئې د عمان پورې د سفر لپاره یو حیوان په کرایه ونیوی، په لاره کې روان دی. یو ځای غمچینه د لاس څخه ځني ایله سوه، او دی پر مخ ولاړی، چیکله ئې ورته پام سو، نو هلته ئې هغه حیوان وتړی، او پر پښو راغلی، او غمچینه ئې راواخیستله، او ورغلی پر حیوان سپور سو.

یو چا ورته وویل: چې حیوان دي ولي نه پسي راګرځاوی، چې دا دومره زیات تکلیف دي کوی؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې ماخو دغه حیوان د تللو لپاره په کرایه نیولی دی، او د واپس راتللو لپاره ندی.

نو ځکه زمونږ بزرګانو به په هر عمل کې زیات پرهیز کاوی، نو د روژې مبارکه میاشته بیا زیاته د پرهیز کولو موقع ده، چې د انسان ورځ د هر قسم اعمالو څخه په پرهیز کې تېره سي، او پېغمبر ﷺ به دا هم ویل:

.....وَهُوَ شَهْرُ الْمُوَاسَاةِ , وَهُوَ شَهْرٌ يُزَادُ رِزْقُ الْمُؤْمِنِ فِيهِ﴾.

او دا میاشته د خلګو سره د غمخواری کولو میاشته ده، الله تعالی په دې میاشته کې د مؤمنانو رزق ورزیاتوي.

.....مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ عِتْقُ رَقَبَةٍ وَمَغْفِرَةٌ لِذُنُوبِهِ﴾.

چې کوم څوک په دې میاشته کې د یو روژه نیونکي د روژمات بندوبست ورو کړي، نو د هغه لپاره به د ګناهونو د معاف کېدلو ذریعه وګرځي، او هم به ئې الله تعالی د جهنم څخه د نجات سبب جوړ کړي.

صحابه ورته وایي: ای د الله تعالی رسوله! زمونږ د ټولو زندګي په مسکنت کې روانه ده، او مونږ پخپله د ځان او د عیال لپاره د روژمات پوره ترتیب نسو برابرولای، نو د بل چا لپاره به د روژمات ترتیب څنګه برابر کړو؟

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر ﷺ ورته وایي: چې الله تعالی دغه لار ستاسو لپاره خلاصه کړېده، ځکه دغه روژمات خامخا په ماړه نس باندې چاته په خورک ور کولو باندې موقوفه ندی، بلکه ورته فرمایي:

.....يُعْطِي اللّٰهُ هٰذَا الثَّوَابَ مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا عَلَى مَذْقَةِ لَبَنٍ أَوْ تَمْرَةٍ أَوْ شَرْبَةِ مَاءٍ﴾.

دغه ثواب الله تعالی هغه چاته ورکوي: چې د یو مسلمان د روژه مات لپاره یوه خورما یا یو غړپ اوبه او یا د شیدو بندوبست وکړي، نو الله تعالی پر دغه عمل باندې هم د ده د ګناهونو مغفرت کوي، او هم ئې د جهنم څخه د آزادولو فیصله کوي.

.....وَمَنْ أَشْبَعَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مَغْفِرَةً لِذُنُوبِهِ وَسَقَاهُ اللّٰهُ مِنْ حَوْضِي شَرْبَةً لَا يَظْمَأُ حَتّٰى يَدْخُلَ الْجَنَّةَ﴾.

او کچیري یو څوک په ماړه نس باندې د مسلمان د روژمات غم وخوري، بیا خو به ئې الله تعالی د ګناهونو د مغفرت ذریعه هم کړي، او د قیامت په میدان کي به ئې هم زما د حوض څخه چیښل ور نصیب کړي، چې د هغه په وجه به دی چې تر کومه وخته جنت ته داخلیږي، تږی به نسي.(۱)

یو صحابي د پیغمبر ﷺ څخه سمدستي پوښتنه کوي: چې:

.....مَاالْحَوْضُ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ؟﴾.

حوض څشی دی؟ اې دالله تعالی رسوله! پیغمبر ﷺ په جواب کي هغه صحابي ته فرمایي:

.....إِنَّ حَوْضِيَ مِنْ عَدَنٍ أَبْيَنَ إِلَى عَمَّانَ الْبَلْقَاءِ أَكْوَابُهُ مِثْلُ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ مَاؤُهُ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ، أَوْ قَالَ: أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ مَنْ شَرِبَ مِنْهُ شَرْبَةً لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهَا أَبَدًا﴾.

زما حوض د قیامت په میدان کي دومره مسافت لري، لکه: د عدن څخه تر عمان پورې او د هغه دومره کوزي دي: لکه د آسمان ستوري، د هغه اوبه تر شهدو خوږي دي، او تر شیدو سپینې دي، چې کوم څوک یو ځل د هغه څخه یو غړپ وچیشي بیا به په ټوله قیامت کي پر ده باندې تنده رانسي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او وروسته پېغمبر ﷺ ورته وایي: اول زما د امت فقراء راځي، او هغه به د حوض څخه اوبه چیښي، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ورته وایي: اې د الله تعالی رسوله! فقراء په څوک وي؟ او د هغه به څه نښاني وي؟

پېغمبر ﷺ ورته وایي:

.....هُمُ الشُّعْثُ الرُّءُوسِ الدُّنْسُ الثِّيَابِ الَّذِينَ لَا يَنْكِحُونَ الْمُتَنَعِّمَاتِ وَلَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السُّدَدِ﴾.(۱)

هغه به هغه خلک وي: چې ببر سرونه او زړې جامې چې مالداران به د دوی سره د خپلو لونو نکاح نه کوي، اونه به د دوی ته د سردارانو دروازې ور خلاصیږي، یعني: په دنیا کې به د دوی حالت ستړی وي، خو لیکن د الله تعالی په دربار کې به داسې قدر لري: چې د حوض کوثر اوله څکه به د دوی په نصیب کیږي.

نو پېغمبر ﷺ دا میاشته دغمخواری میاشته بللې ده، نو باید چې انسان پدې میاشته کې د مسلمانانو سره همدردي او د مسلمانانو د حالاتو غم وخوري.

او پخپلو محلو، همسایګانو او قریبانو کې وګوري، چې د چا حالات کمزوري وي، نو د هغوی سره مرسته او مدد وکړي، دا به د یو مسلمان د شان سره مناسب نه وي: چې د روژه مات پر وخت د ده په کور کې هر قسم نعمتونه موجود وي، او و څنګ ته همسایه په اوبو او په وچه ډوډۍ روژه ماتوي، او هغه کله د روژه مات لپاره څه پیدا کړي، او کله بیا دغسې ورته ناست وي.

تاسو ګورئ! چې په اوس حالاتو کې څومره د ګرانۍ زمانه ده، یو سړی د کرایې په مکان کې پروت وي، او د عیال نفقه برابرول هم ورته ګوري، او بل طرفته ټوله ورځ د ختو مزدوري هم نسي پیدا کولای، د انسان عقل ورته حیران سي: چې دی دا خپله زندګي څنګه سره رسوي.

نو پدې کورونو کې زنانې ستې چې هغه کونډې وي، او یتیمان بچیان ستې، او غریبان ستې، د هغوی لږ فکر په دماغ کې راګرځول، او د هغوی سره د همدردۍ او د معاونت غم خوړل.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت علي رضي الله عنه به فرمايل: چې زما د کور څخه يو صاع يا دوه صاعه خورک د يو همسايه کورته ور واستول سي، ماته دغه عمل د هغه څخه هم زيات خوښ دی: چې د بازار څخه غلام واخلم، او بيا ئې آزاد کړم، حالانکه د يو غلام پر آزادولو پېغمبر صلى الله عليه وسلم د جنت زيری بيان کړی دی.

پېغمبر صلى الله عليه وسلم حديث مبارک دی:

.....لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَشْبَعُ، وَجَارُهُ جَائِعٌ إِلَى جَنْبِهِ﴾.(۱)

زما په امت کې هغه څوک مؤمن ندی: چې دی پخپله په ماړه نس باندې وي، او څنګ ته ئې همسايه په لوږه ژوند کوي.

نو پدې مياشته کې د مسلمانانو د روژه مات او پېښلمي فکر کول، د يو مسلمان په حيثيت د ده وظيفه بلل کيږي.

د ابراهيم عليه السلام د خليل جوړېدلو وجه:

فقيه ابو ليث سمرقندي پخپل سند سره د عطيه عوف څخه رانقل کوي: چې دی وايي:

.....قَالَ لِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُمَا: يَا عَطِيَّةُ احْفَظْ وَصِيَّتِي﴾.

ماته حضرت جابر رضي الله عنه په يو سفر کې وويل: اې عطيه! زه يو وصيت درته کوم: ته ئې د ځان سره خوندي کړه، زما دا خيال دی: چې د دې سفر څخه وروسته به شايد تاته بيا زما ملګرتيا در نصيب نسي.

د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د اولاد او د صحابه وو سره محبت کوه، او د هغوی سره د محبت کونکو سره هم محبت ساته، که څه هم هغه په ګناهونو کې مبتلا وي.

او د پېغمبر صلى الله عليه وسلم د اولاد سره د بغض ساتونکو سره بغض ساته، که څه هم هغه عبادت ګذاره خلک وي.

.....وَأَطْعِمِ الطَّعَامَ، وَأَفْشِ السَّلَامَ، وَصَلِّ بِاللَّيْلِ، وَالنَّاسُ نِيَامٌ﴾.

او خلکو ته خورکه ور کوه، او سلام کوه، او د تهجد د لمانځه عادت ځان لره جوړ کړه، ما د پېغمبر صلى الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي: چې ده به دې ځله دا ويل:

---

(۱) المنتخب من مسند عبد بن حميد ت صبحي: حديث نمبر ۶۹۴

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا إِلَّا لِإِطْعَامِهِ الطَّعَامَ، وَإِفْشَائِهِ السَّلَامَ، وَصَلَاتِهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ﴾.(۱)

چې حضرت ابراهيم عليه السلام چې الله تعالى په ټولو انبياؤو کې دخپل ځان خليل جوړ کړى، دهغه وجه دا وه: چې ده به غريبانو ته ډوډۍ ور کوله، او هم به ئې هر چاته سلام وايي، او د شپې چې خلک به ويده وو، ده به عبادت کاوى.

حضرت عكرمه رضي الله عنه فرمايي: چې د حضرت ابراهيم عليه السلام لقب ابو الضيفان(د ميلمنو پلار) وو، او د ده په حق کې دا مشهوره وه: چې د هغه د کور به څلور(۴) دروازې وې، هغه به همېشه په انتظار کې ناست وو، چې د کومې دروازې څخه به ميلمه راسي او زما سره به خورک وکړي.

حضرت عطاء رحمة الله عليه وايي: چې ابراهيم عليه السلام به د خورکې په وخت کې چې کله به ور سره بل څوک نه وو، نو يو ميل يا دوه ميله به ئې د ميلمه په تلاش کې تګ کوئ، چې څوک پيدا کړي، او د ده سره خورک وکړي.

نو ځکه پدې مياشه کې د همسايګانو زيات فکر کول، او د هغوى سره دهمدردۍ او غمخوارۍ معامله کول.

د حضرت عائشې مبارکې روايت دى: چې ښه اخلاق کول، او ښه همسايتوب کول، او د قريبانو سره وصله رحمي کول، وطنونه آباده وي، او د انسانانو عمرونه اوږدوي، که څه هم هغه خلک ګناهګاران وي.

نو الله تعالى دي زموږ او ستاسو دغه مياشته او د دې مياشتې عبادتونه پخپل دربار کې قبول وګرځوي، او الله تعالى دي موږ او تاسو ته په دې مياشته کې د نيکو اعمالو توفيق رانصيب کړي.

(۱) تنبيه الغافلين: باب اطعام الطعام و حسن الخلق: صفحه نمبر ۴۶۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالى دي دغه مياشه زمونږ او ستاسو لپاره د جهنم څخه د آزادۍ ذريعه وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د روژې فضیلت، دریمه حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿الصَّوْمُ جُنَّةٌ، مَا لَمْ يَخرِقْهَا، قِيْلَ وَ بِمَ يُخرِقُهُ قَالَ بِكِذْبٍ اَوْ غِيْبَةٍ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د رمضان المبارک میاشته روانه ده، دا هغه مبارکه میاشته ده: چې د الله تعالی د رحمتونو یو خزانه ده، چې د دې میاشتي د را رسېدلو لپاره به پېغمبر ﷺ دعاګاني کولې:

د حضرت انس رضی الله عنه روایت دی: چې کله به د "رجب المرجب" میاشته راغله، نو پېغمبر ﷺ به همېشه دا دعا غوښته:

.....اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي رَجَبٍ وَشَعْبَانَ، وَ بَلِّغْنَا رَمَضَانَ﴾.(۳)

اې الله! د رجب او د شعبان په میاشته کې موږ ته برکتونه راکړه، او موږ د رمضان المبارک تر میاشتې پورې ورسوه.

---

(۱) سورۃ البقرۃ: آیت نمبر ۱۸۳

(۲) مجمع الزوائد: حدیث نمبر ۵۰۱۲

(۳) مسند احمد: حدیث نمبر ۲۳۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

د یو میاشتي پوري د رسېدلو تمنی خو هلته کیږي: چې کله په هغه کې انسان ته یو لوی انعام په لاس ورځي، او د دې میاشتي د عبادت توفیق هم د الله تعالی لطرفه لوی انعام وو، نو ځکه پیغمبر ﷺ به د دې میاشتي د راتللو دعاګاني کولې.

د روژې د میاشتي اهتمام:

مشهور تابعي ابن الفضل رحمه الله علیه فرمایي: چې زمونږ په زمانه کې به د "رمضان المبارک" د میاشتي ډېر زیات اهتمام کیدی، زمونږ د زمانې د خلګو دا عادت وو:

.....كَانُوا يَدْعُوْنَ اللهَ سِتَّةَ اَشْهُرٍ اَنْ يُبَلِّغَهُمْ رَمَضَانَ ثُمَّ يَدْعُوْنَهُ سِتَّةَ اَشْهُرٍ اَنْ يَتَقَبَّلَ مِنْهُمْ.(۱)

دوی به شپږ(۶) میاشتي د الله تعالی څخه دعا غوښته: چې موږ د روژې میاشتي ته ورسوي، او چیکله به د روژې میاشته تېره سوه، نو بیا به ئې شپږ(۶) میاشتي دعا غوښتله: چې یا الله! زمونږ څخه ئې قبوله کړې.

هسې خو دغه د فضیلت ورځي او اوقات د "شعبان" د میاشتي څخه را شروع دی، چې هغه د رمضان المبارک لپاره یو مقدمه ده.

امام رباني حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله علیه په خپلو مکتوباتو کې لیکلي دي: لکه د لمر راختلو څخه مخکې د سهار سفیدې راختل شروع کیږي، او کرار کرار رڼا جوړیږي، حتی: چې د لمر راختلو څخه لږ مخکې داسې رڼا جوړه سي: لکه: لمر چې راختلی وي.

داغه رنګه: د روژې مبارکې برکات د پنځلسم(۱۵) شعبان د شپې څخه شروع کیږي، بیا هره ورځ تر هغه بله را زیاتیږي، حتی: چې د رمضان المبارک څخه دوې درې ورځې مخکې هغه انوارات بلکل داسې وي: چې ته به وایي: چې د روژې د میاشتي انوارات دي.

او چیکله د رمضان المبارک اوله ورځ راورسیږي، نو هغه د انواراتو لمر د خپلو شعلو سره راپورته سي، او د ایمان والا انسانانو زړونه په هغه باندې روښانه کیږي، نو ځکه پیغمبر ﷺ به د شعبان په میاشته کې آ.. نې څو ورځې روژې نیولې، او متصل به ئې د

---

(۱) المناهل الحصان لعبد العزیز السلمان: جلد نمبر۱، صفحه نمبر۴

Maktaba Tul Ishaat.com

رمضان المبارک روژې ور سره شروع کولې، چې هغوی ته فقهاء کرامو د "صوم وصال" نوم ورکړی دی.

دوهمه خبره هغه دا لیکلې ده: چې د پنځلسم(۱۵) شعبان په شپه باندې د ټولو بندګانو د را روان کال د تقادیرو د لیکلو سلسله شروع کیږي، چې را روان کال به د انسان رزق د انسان صحت او د ده د زندګۍ ټولې فیصلې په دغه شپه کې لیکل کیږي. او د روژې په ټوله میاشته کې دغه د لیکلو سلسله روانه وي، چیکله د لیلة القدر شپه راورسیږي، نو هغه ټولې فیصلې الله تعالی فرشتو ته ور حواله کړي، نو په دې ورځو کې کچیرې موږ د خپلې زندګۍ د را روان کال په باره کې د الله تعالی څخه زیاتې غوښتنې وکړو، نو د الله تعالی لطرفه به زموږ په حق کې د رحمتونو فیصلې کیږي.

د روژې میاشته او آسمانې کتابونه:

او د دې مبارکې میاشتې د قرآن کریم سره هم ډېر زیات مناسبت دی، ځکه یوازې قرآن کریم نه، بلکه د تاریخي روایاتو څخه معلومیږي: چې ټوله آسمانې کتابونه الله تعالی پدې مبارکه میاشته کې دنیا ته را نازل کړي دي.

- تورات د الله تعالی یو عظیم کتاب وو، چې الله تعالی حضرت موسی علیه السلام ته ورکړی وو، د هغه رانازلېدل، د روژې د میاشتې په دوهمه ورځ باندې ولو.
- بیا د هغه څخه درې سوه(۳۰۰) کاله بعد د روژې د میاشتې په شپږم(۶) یا اتم(۸) تاریخ باندې زبور الله تعالی پر حضرت داؤد علیه السلام باندې رانازل کړی وو.
- د هغه څخه پنځلس سوه(۱۵۰۰) کاله بعد انجیل پر حضرت عیسی علیه السلام باندې د روژې د میاشتې په اتلسم(۱۸) تاریخ باندې الله تعالی رانازل کړی وو.
- د هغه څخه پنځه سوه اویا(۵۷۰) کاله وروسته د "لیلة القدر" په شپه باندې قرآن کریم د لوح محفوظ څخه د دنیا آسمان ته الله تعالی رانازل کړی وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

او چي څومره آسماني صحيفې دي دنيا ته راغلي دي، هغه که پر ابراهيم عليه السلام وې، او که پر حضرت شيث عليه السلام وې، هغه هم تولي دې دنيا ته د روژې مبارک په مياشته کي راغلي دي.

نو ځکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم به فرمايل: چي د قيامت په ورځ به د روژې مبارکه مياشته او قرآن کريم د انسان لپاره شفاعت کوي، لکه د حديث شريف الفاظ دي:

.....اَلصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ﴾.(۱)

روژه او قرآن به دواړه د بنده شفاعت کوي.

روژه به د قيامت په ورځ د الله تعالى رب العزت په مخکي دا شفاعت کوي: چي اې الله! دغه بنده ته خپله رضا ورکړه، ځکه ده په ورځ کي زما خيال ساتلی وو، او زما د تولو عباداتو پابندي ئې کوله.

او قرآن کريم به هم شفاعت کوي: چي يا الله! دې بنده ته خپله رضا ورکړه، ځکه ده به د شپې زما د تلاوت سماع په تراويحو کي کوله، او الله تعالى به د دوی دواړو شفاعت د دغه بنده په حق کي قبلوي، او هم به دغه بنده ته خپله رضا ورنصيب کوي.

د روژې فرضيت:

نو په دې مبارکه مياشته کي اهم عبادت د ورځي روژه ده، چي هغه زمونږ د اسلام د ارکانو څخه يو رکن دی، الله تعالى پر انسانانو باندي فرض ګرځولې ده، الله تعالى په قرآن کريم کي انسانانو ته دا حکم هم کړی دی:

.....يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾.(۲)

اې ايمان والاؤ! پر تاسو روژې فرض سوي دي، لکه ستاسو څخه مخکي قومونو باندي هم فرض سوي وې، ددې لپاره: چي په تاسو کي تقوىٰ پيدا سي.

دا د الله تعالى لطرفه بندګانو ته يو حکم دی، ليکن بنده چيکله دا حکم واوري، نو په خوف او ويره کي راسي، د هغه داګمان سي: چي شايد زما رب زما څخه ناراضه سوی

---

(۱) المستدرک على الصحيحين: حديث نمبر ۲۰۳۶

(۲) سورة البقرة: آيت نمبر ۱۸۳

Maktaba Tul Ishaat.com

دی، چې دهغه په وجه ماته دا سزا راکوي، چې د يوې مياشتي لپاره خورک او چيښل ټول راباندې بنده وي.

او يا دا ګمان د ده په زړه کې راځي: چې ايا دا خو به زما د ګناهونو سزا نه وي: چې الله تعالی ئې ماته په دنيا کې راکوي، چې د يوې مياشتي لپاره به زه پابنده زندګي تېروم، نه به خورک کوم، او نه به اوبه چيښم، او نه به خپل جائز ضرورت پر ځای کوم.

نو الله تعالی رب العزت د دې حکم بيانولو سره سره بنده ته دا تسلي هم ورکوي:

.....كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾.

دا پابندي صرف پر تاسو باندې نده، ستاسو څخه مخکې چې څومره قومونه وو، پر هغوی باندې هم دغه عبادت فرض سوی وو، نو دا يو تسلسل را روان دی، چې دغه عبادت ستاسو څخه مخکې قومونو هم کاوی، او تاسو به ئې هم کوئ، دا څه نوې پابندي نده، چې صرف پر تاسو باندې لګيږي.

په روايا تو کې د نورو قومونو روژې په دا شان راغلي دي:

- د حضرت آدم عليه السلام په باره کې راځي: چيکله دی الله تعالی دنيا ته راواستاوی، نو د ده چې کوم جنتي حسن او ښائست وو، هغه په جنت کې ځني پاته سو، يو ځل ده په اوبو کې خپل مخ وليدی، او هغه د جنت حسن او جمال او ښائست ئې نه وليدی، نو په زړه کې ډېر زهير سو، چې اې الله! د جنت لباس دې هم را څخه وکښی، او د هغه سره چې د جنت کم حسن او جمال وو، د هغه څخه دې هم محروم او بې نصيبه کړم.

بيا ده ته د الله تعالی لطرفه دا وويل سو: چې ته په مياشته کې درې (۳) ورځې روژې نيسه، چې هغه ته "ايام بيض" ويل کيږي، چې د اسلامي مياشتي ديارلسم (۱۳)، څوارلسم (۱۴)، پنځلسم (۱۵)، تاريخونه راځي، چې په هغه کې سپوږمی مکمله وي، او د هغه ورځو شپې مکمله روښانه وي.

نو د هغه روژو په برکت سره به ستا پر مخ باندې داسې نورانيت راسي: چې هغه به د جنتي نور سره مشابه وي، چنانچه ده د ايام بيض د ورځو روژې نيول شروع کړه، نو په حقيقت کې د روژې سلسله د هغه ځای څخه را شروع سوه.

Maktaba Tul Ishaat.com

- د حضرت آدم علیه السلام څخه وروسته دویم اولوالعزم پیغمبر حضرت نوح علیه السلام راغلی دی، چې ده ته به آدم ثاني ویل کیدل، او یو زر (۱۰۰۰) او شپیته (۶۰) کاله الله تعالی عمر ورکړی دی، ده چیکله خپل قوم ته د هلاکت ښبرا وکړه، نو الله تعالی ده ته د کښتۍ جوړولو امر وکړی، او کښتۍ ئې جوړه کړه، یو څو کسان چې د ده سره مسلمانان وو، او د نورو مخلوقاتو څخه ئې یوه یوه جوړه په کښتۍ کې کښېنول، کښتۍ د اوبو پر سر روانه وه، شپږ (۶) میاشتې په دې ټوله فضا کې اوبه ولاړې وې، او هغه کښتۍ پر اوبو روانه وه، د شپږو (۶) میاشتو څخه وروسته چې اوبه وچې سوې، هغه کښتۍ د "جودي" پر غره باندې قراره سوه، دا غالباً د محرم ورځ وه، حضرت نوح علیه السلام په دغه ورځ باندې روژه ونیوله.
- حضرت داؤد علیه السلام ته الله تعالی په دنیا کې بادشاهي هم ورکړې وه، او د هغه سره د الله تعالی پیغمبر هم وو، هغه به یوه ورځ روژه نیوله، او یوه ورځ به ئې خوړله، نو ګویا: د کال شپږ (۶) میاشتې هغه روژه نیوله، چې هغه ته "صوم داؤدي" ویل کېدله.
- حضرت موسی علیه السلام چیکله "کوه طور" ته راغلی، نو هغه به هلته چله کاټوله، او څلویښت ورځې به ئې روژه وله.
- حضرت عیسی علیه السلام هم دوې (۲) میاشتې روژې نیولې.
- حضرت یحی علیه السلام هم روژې نیولې دي.

نو ګویا دغه حکم د حضرت آدم علیه السلام د زمانې څخه تر اوسه پورې را روان دی.

خو صرف په تعین د ورځو کې اختلاف راغلی دی، او په اصولو مذکوره او سابقه وو کې چې کم د صبر حکم وو، روژه د هغوی یو لوی رکن دی، ځکه په حدیث شریف کې روژه نصف صبر بلل سوې ده.

او د هغه څخه وروسته الله تعالی د روژې حکمت ورته بیانوي:

﴿.....لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

روژه د دې لپاره ده، چې تاسو تقوی داره سئ، ځکه چې: یوه میاشته انسان د ټولو مرغوباتو څخه حلال وي که حرام خپل ژوند په پرهیز کې تېر کړي، نو بیا په

Maktaba Tul Ishaat.com

یوولس(۱۱) میاشتو کې د هغه مرغوباتو څخه چې ده ته حرام وي، ځان پرهیز کول آسانه کیږي، او د حرامو څخه ځان پرهیز کول دې ته تقوىٰ ویل کیږي، نو د روژې لوی حکمت الله تعالی د انسانانو تقوىٰ داره جوړول ګرځولی دی.

دروژې حکمتونه:

اول خو د ټولو څخه مخکې دې خبرې ته په دماغ کې ځای ور کول: چې روژه دا د الله تعالی حکم دی، او الله تعالی ډېر حکیم ذات دی، د هغه حکم هیڅ کله د حکمت څخه خالي نوي، مونږ په هغه حکمت پوهیږو یا نه، خو الله تعالی په هغه کې ضرور حکمت لري.

او بیا دا خبره هم باید پخپل دماغ کې راوګرځوو: چې مونږ د الله تعالی بندګان او غلامان یو، او غلام او بنده ته داحق نه وي: چې هغه دخپل بادار په حکمونو کې حکمتونه تلاش کوي، هغه خو د حکم پابنده دی، چې کم حکم ورته وسي: هغه به منې.

خو بیا هم د الله تعالی و هغه حکمونو ته چې قرآن او حدیث د هغه و حکمت ته اشاره کړېوي، مونږ دهغه وضاحت کولای سو، او دا وایو: لکه څنګه چې د الله تعالی نور حکمونه پر حکمتونو باندې بنا دي، داغه رنګه په روژه کې هم ډېر حکمتونه دي.

❶.....د ټولو څخه لوی حکمت د روژې مبارکي دا دی: چې د انسان د بدن لپاره د صحت په حواله د یو اکسیر حیثیت لري، چې په دې سره به الله تعالی د انسان بدن ته صحت ور نصیب کوي، ځکه نن سبا چې څومره زیات مرضونه د انسان په بدن کې وي، د هغوی اکثر علت ډېر خورک جوړیږي، چې د هغه په وجه معده خرابیږي، او د حضرت ابو هریره رضی الله عنه روایت دی:

.....اَلْمِعْدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ وَالْعُرُوْقُ إِلَيْهَا وَارِدَةٌ فَإِذَا صَحَّتْ اَلْمِعْدَةُ صَدَرَتْ الْعُرُوْق بِالصِّحَةِ وَإِذَا سَقِمَتْ صَدَرَتْ بِالسَّقَمِ﴾.(۱)

معده د ټوله بدن حوض دی، او رګونه هغه ټوله د نهرو حیثیت لري، چیکله معده سالمه وي، نو ټول رګونه سالمه خورکه د انسان اندامو ته رسوي.

(۱) احیاء علوم الدین: باب کتاب الحلال و الحرام: صفحه نمبر ۸۹

Maktaba Tul Ishaat.com

او کچيري په معده کي فساد راسي، نو بيا خو په رګو کي هم فاسده خوړکه اندامو ته رسيږي، چي د انسان د بيمارۍ ذريعه جوړيږي.
نو د روژې په خاطر ' الله تعالى د انسان په بدن کي صحت او سلامتيا راولي، او لږ خوړک د انسان د صحت لپاره بنيادي ذريعه وي.

د بنه صحت اصول:

په کتابو کي ليکلي دي: چي د "هارون رشيد" په دربار کي يو ډېر تجربه کاره عيسائي طبيب ناست وو، هغه د يو عالم علي بن حسين بن واقد رحمة الله عليه څخه سوال وکړی: چي ستاسو په کتاب قرآن مجيد کي د علم طب په باره کي هيڅ خبره نسته.
حالانکه علمونه خو دوه(۲) دي: يو علم الابدان، او يو علم الاديان دی، او ستاسو کتاب د علم الابدان څخه خالي دی.
علي بن حسين په جواب کي ورته وويل: چي علم طب خو الله تعالى د قرآن کريم په نيم آيت کي ټوله بيان کړي دي، هغه عيسائي طبيب حيران سو، دستي ئې پوښتنه ځني وکړه: چي هغه څنګه؟ ده په جواب کي ورته وويل: الله تعالى په قرآن کريم کي فرمايلي دي:

.....﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا﴾.(۱)

تاسو خوړک کوئ، او چيښل کوئ، او اسراف مه کوئ.
يعني: د بسيار خورۍ او ډېر خوړک څخه ځان ګورئ، نو هغه طبيب چي دا واورېدل، حيران سو: چي د دې څخه بنه اصول د بنه صحت لپاره نور هيڅکله نسي پيدا کېدلای.
بيا هغه طبيب هغه عالم ته دا وويل: ايا ستاسو پېغمبر ﷺ هم د علم طب په باره کي څه وينا کړېده؟ علي بن حسين رحمة الله عليه په جواب کي ورته وويل: هغه خو په يو څو الفاظو کي علم طب ټوله را جمعه کړي دي، هغه طبيب د خپل حيرانتيا پخاطر پوښتنه ځني وکړه: چي هغه څنګه؟
نو علي بن حسين رحمة الله عليه د پېغمبر ﷺ دا حديث ورته ووايي:

---

(۱) سورة الاعراف: آيت نمبر ۳۱

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَا مَلَأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ، حَسْبُ الْآدَمِيِّ، لُقَيْمَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ، فَإِنْ غَلَبَتِ الْآدَمِيَّ نَفْسُهُ، فَثُلُثٌ لِلطَّعَامِ، وَثُلُثٌ لِلشَّرَابِ، وَثُلُثٌ لِلنَّفَسِ﴾.(۱)

د انسان د ډک نس څخه بد ترين لوبنی نور هيڅ نسته، د انسان لپاره يو څو ګولي کافي دي، چي په هغه سره د ده ملا سيده وي، کچيري بيا هم د انسان ضرورت وي، نو خپل نس دي دري(۳) حصې کړي.

- .....يوه حصه د خورک لپاره وي.
- .....او يوه حصه دي د اوبو لپاره وي.
- .....او يوه حصه دي د ساه اخيستلو لپاره وي.

چي کله هغه عيسائي طبيب داخبره واورېدله، نو هغه دا اقرار وکړی: چي ستاسو کتاب او ستاسو پېغمبر ﷺ خو د حکيم جالنوس لپاره د علم طب يوه ذره هم نده پرې ايښې.(۲)

دوهم حکمت:

❷.....د روژې يو حکمت دا هم دی: چي مالداره انسانانو ته د غريبانو سره د همدردۍ جذبه ور کول، چي تاسو د يوې مياشتي روژو د داسي تندي او لوږي سره مخامخ کړلاست، چي ستاسو ژوند ډېر تنګ سو، غريبان خلګ دغه رنګه ټول کال په لوږه او تنده کي تېروي، نو د دوی په باره کي د همدردۍ فکر کول، او د دوی د کومک لپاره ملا تړل.

دغه وجه ده: چي حضرت جنيد بغدادي رحمه الله عليه به کله ناکله په سخت يخ کي د ګرم لباس څخه بغير د باندي ويخه هوا ته ناسته کوله، او ويل به ئې: چي د بغداد د ټولو غريبانو سره خو ګرم لباس نه سته، نو پدې وجه زه د دوی دتکليف او پرېشانۍ د احساس کولو لپاره او په زړه کي د دوی سره د همدردۍ د جذبې پيدا کولو لپاره ويخه هوا ته کښېنم، نو بعينه: داغه رنګه د روژې مياشته مالدارانو ته د غريبانو سره د همدردۍ احساس ور کوي.

---

(۱) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ۳۳۴۹

(۲) التفسير المنير للزحيلي: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۱۸۴،، سورة الاعراف.

Maktaba Tul Ishaat.com

او د دې سره دمالدارانو د دماغ څخه د مال او دولت غرور او تکبر لیري کوي، چې ده ته د خپلو حالاتو اندازه معلومه سي.

حضرت بایزید بسطامي رحمة الله علیه یو ځل د لوړي فضائل بیانول، نو یو چا ورته وویل: حضرت په لوړه کي هم یو څه فضائل سته، ده ورته وویل: هو، کچیري فرعون لوړه لیدلې وای، نو هیڅ کله به ئې د خدائي دعوه نوای کړې، هغه چې د خدائي دعوه کوله، د هغه وجه داوه: چې د هغه نس ډک وو، او چیکله د بنده نس ډک وي، نو بیا د هغه بنده څخه خپل اوقات او حالات هیریږي.

الله تعالی پر مور انسانانو باندي زمور د اوقاتو یادولو په خاطر په دې میاشته کي روژې نیول، فرض کړي دي، چې یو څه لوړه او تنده پر انسان راسي، نو یو خو به ئې د غریبانو د پریشانۍ احساس په دماغ کي پیدا سي، چې د کوم چا سره دوه وخته د خورک نفقه په مشکل پیدا کیږي، نو دهغه ژوند به په څومره مشقت کي ور باندي تیریږي.

او هم به زمور د دماغ څخه د کبر او تصور خیالات د دماغ څخه لیري کیږي، او د خپلي عاجزۍ احساس به انسان ته په دماغ کي ور ګرځي.

دریم حکمت:

او د دې میاشتي یو حکمت دا هم کیدلای سي: چې په دې میاشته کي مؤمنانو ته د الله تعالی دنعمتونو د قدردانۍ احساس وسي، او د الله تعالی شکر ادا کړي، دا یو حقیقت دی: چې زمور ټوله زندګي د الله تعالی په انعامونو کي نغښتې ده، لیکن دهغه باوجود زمور په دماغو کي په پوره پیمانه غفلت او ناشکري ده.

د یو ګلاس اوبو قیمت:

په کتابو کي راځي: یو ځل "هارون رشید" بادشاه تږی سو، نو اوبه ئې را طلب کړې، یو خادم په ګلاس کي یخي اوبه ورته راوړي.

په هغه مجلس کي عارف بالله حضرت ابن سماک رحمة الله علیه ناست وو، هغه ورته وویل: بادشاه سلامت! د اوبو چیښلو څخه مخکي زما یوه خبره یو ځل واوره، "هارون رشید" وویل: راته وئې کړه، څنګه خبره ده؟

Maktaba Tul Ishaat.com

ابن سماک رحمة الله عليه ورته وويل: ته ماته دا ووايه: کچيري ته ډېر زيات تږی ئې، او تنده دي دبرداشت څخه وتلې ده، او حلق دي بالکل وچ دی، او يه ټوله دنيا کي تاته اوبه يو ځای هم نه پيدا کيږي، او ته يو سړي په لاس کي داوبو يو پياله وي، نو ته به څومره قيمت ورکړې، او هغه اوبه به ځني رانيسې؟

هغه په جواب کي ورته وويل: زه به خپل نيم حکومت ورکړم، خو هغه اوبه به لاس ته راوړم، او هغه پياله به داوبو د رانيولو څخه وروسته وچيښم.

هغه عالم بيا ورته وويل: چي کله تا دغه اوبه وچيښلې، او د چيښلو څخه وروسته ستا نس کي دغه اوبه ودرېدې، (يعني بولي دي بندي سوې،) او تاسو ته معلومه ده، چي د بولو بندېدو څخه وروسته د انسان حالت د هغه ماهي په شان وي: چي د اوبو څخه راوخيږي، هغه بيا غورځي، او کړيږي، او برداشت نسي کولای، نو کچيري ته د هغه ماهي په شان کړيږې، او هلته يو طبيب وي، چي د هغه سره داسي دوا وي: چي د هغه په وجه ستا بولي خلاصيږي، نو ته به د هغه طبيب څخه هغه دوا په څومره قيمت رانيسې؟

هارون رشيد په جواب کي ورته وايي: زه به خپل نيم سلطنت ورکړم، اوهغه دوا به رانيسم.

نو هغه عالم ورته وويل: د دې څخه خو دا معلومه ده: چي ستا د ټوله سلطنت قيمت د اوبو د ګلاس چيښل او بيا د بدن څخه د ايستلو سره برابر دی، نو تاخو په زندګي کي په زرو دغسي ګلاسونه اوبه چيښلي دي، نو ايا يو وخت دي هم د الله تعالی دنعمتو شکر ادا کړی دی. (۱)

دروژې فضائل:

نو دا مياشته په دې وجه هم مبارکه ده: چي الله تعالی د دې انتخاب دروژې دعبادت لپاره کړی دی، او روژه په عباداتو کي هغه اهم عبادت دی: چي د عباداتو په لړۍ کي به د دې غوندي اهم عبادت ډېر کم پيدا کيږي.

د پيغمبر ﷺ حديث دی:

---

(۱) البدايه و النهايه: جلد نمبر ۱۰، صفحه نمبر ۲۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

.....مَنْ صَامَ يَوْمًا تَطَوُّعًا ثُمَّ أُعْطِيَ مِلْأَ الْأَرْضِ ذَهَبًا لَمْ يَسْتَوْفِ ثَوَابَهُ دُوْنَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾.

که یو چا یوه ورځ نفلي روژه ونیوله، بیا الله تعالی و ده ته د مځکي څخه بیا تر آسمانه پوري او د شرق څخه تر غرب پوري دا ټوله فضاء د سرو زرو ورته ډکه کړي، لا هم د ده د دغه یوې روژې بدله نسي ور پوره کولای، د ده دروژې بدله به صرف د قیامت په میدان کي د جنت په نعمتونو باندي پوره کیږي.

نو چي نفلي روژه دومره فضیلت لري، نو د فرضي روژې به څه حال وي؟ پیغمبر ﷺ د فرضي روژې متعلق فرمایي:

.....زَوَّجَهُ اللهُ فِيْ كُلِّ لَيْلَةٍ مِائَةَ حُوْرٍ﴾.

الله تعالی پر هر روژمات باندي د ده د جنت د سلو (۱۰۰) حورو سره نکاح ور کوي، چي هغوی ته به الله تعالی داسي حسن او جمال ور کړی وي؛ چي دهغه د یو کوچنۍ ګوتي نوک دې دنیا ته راښکاره سي، نو دهغه دحسن او ښائست په خاطر به د دنیا لمر تاریک پاته سي.

او کچیري دهغې د لاړي یوه ذره د دنیا یو سمندر او دریاب ته ور ولویږي، نو هغه به تر عسلو ډېر خوږ سي.

او کچیري د هغې خبري د یو مړي سره وسي، د هغه د خبرو د ذوق په خاطر به هغه مړی راژوندی سي.

د هغې جسم دنور په اویا زره (۷۰۰۰۰) لباسونو کي نه پوټیږي، د ډېر نورانیت په خاطر به د هغې د اندامونو ماغزه د هغې په جسم کي د دباندي څخه معلو میږي.

کچیري د هغې د سر یو دو پټه په هوا کي سره خوره سي، نو د هغه خوشبوئي به د مځکي څخه بیا تر آسمانه پوري په ټوله فضا کي سره ولاړه سي.

د جنتي حوري ښائست:

او هغه حوري ته به الله تعالی داسي حسن او جمال ور کړی وي: چي ودې ته کتونکی په اول نظر کي به څلویښت (۴۰) کاله داسي محو وي: چي په دغه څلویښت (۴۰) کاله کي به دی د سترګو د رفولو یعني پټولو موقع نکړي پیدا.

Maktaba Tul Ishaat.com

او چيکله ئې لاس د زني تر يوه حصه لاندي نيولی وي، او هغه حوري ته ګوري، نو اويا (۷۰) کاله به دی د هغې په حسن او ښائست کي داسي مستغرق وي: چي په دغه ټوله زمانه کي به دی دا موقع پيدا نکړي: چي دزني بل طرفته لاس واړوي.

د جبرائيل عليه السلام په جنت کي سجده:

په رواياتو کي راځي: حضرت جبرائيل عليه السلام د جنتونو منظره کوي، چي يو دم په جنت کي يو برښنا ولاړه سوه، د حضرت جبرائيل عليه السلام دا ګمان سو: چي شايد د الله تعالی ديدار دی، او دا برښنا د الله تعالی دديدار ده، نو دی پر سجده پرېوتی، او زړه ئې دا غواړي: چي د الله تعالی ديدار په حالت د سجدې کي راباندي تير سي، نو دی په جنتو کي پر سجده باندي پروت دی.

الله تعالی د عرش څخه آواز ور باندي کوي:

﴿.....اِرْفَعْ رَأْسَکَ يَا رُوْحَ الْاَمِيْن!﴾.

اې جبرائيله! سر راپورته کړه، ته ولي پر سجده باندي پروت ئې؟ دی په جواب کي ورته ووايي: چي يا الله! زما ګمان داوو: چي ستا ديدار دی، نو زړه مي غوښتی چي ستا ديدار په حالت دسجدې کي را باندي تير سي، الله تعالی به ورته ووايي: اې جبرائيله! زما ديدار ندی، دا صرف د جنت يو حوري په جنت کي وخندل، او د هغې دغابنې رڼا په فضا کي سره خوره سوه.

نو د جنت د حوري هغه ښائست دی: چي حضرت جبرائيل عليه السلام هم د هغې په خاطر په دوکه کي راغلی دی، او پر هغه باندي ئې د الله تعالی دديدار ګمان کړی دی.

نو چيکله يو سړی روژه په ښه شکل ونيسي، نو الله تعالی به د روژه مات پر وخت دده د دغه شان سلو (۱۰۰) حورو سره نکاح کوي.

او د جنت کور:

﴿.....وَ بَنٰی لَهٗ قَصْرًا فِي الْجَنَّةِ﴾.

او د دغه روژاتي لپاره د روژه مات پر وخت د روژې په عوض کي الله تعالی د جنت يو کور جوړوي، د هغه کور جوړېدل به پدا شان وي:

﴿.....لَبِنَة مِنْ يَاقُوْتٍ حَمْرَاءَ﴾. يوه خښته به د سرو ياقوتو څخه وي،

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَ لَبِنَة مِنْ زَمَرُدٍ خَضْرَاءُ﴾. يوه خښته به د زرغونو زمرو څخه وي.

.....وَ لَبِنَة مِنْ لُؤْلُؤٍ بَيْضَاءُ﴾. يوه خښته به د سپينو دلغلو څخه وي.

.....مَلَاطُهَا الْمِسْكُ﴾. د هغه ختې چې خښتي په لګيږي: مشک وي.

.....وَ حَصْبَائُهَا اللُّؤْلُؤُ﴾. د هغه کوڅې او لاري به د ملغلرو څخه وي.

.....وَ بَطْحَائُهَا يَاقُوْتُ﴾. د هغه غونډۍ او غرونه به د یاقوتو څخه وي.

.....وَ حَشِيْشُهَا الزَّعْفَرَانُ﴾ د هغه واښه او چمنيان به زعفران وي.

.....وَ سَقْفُهَا عَرْشُ الرَّحْمٰنِ﴾. او د هغه چت به د الله تعالی عرش وي.

الله تعالی په ټولو مخلوقاتو کې خپل عرش ښائسته مخلوق پیدا کړی دی، چې د هغه دیدار به جنتیانو ته د خپلو درجاتو مطابق ورکول کیږي، چاته په میاشته کې یو ځل او چاته په هفته کې او چاته په ورځ کې او چاته په ټوله جنتي زندګي کې یو ځل د عرش دیدار نصیب کیږي، لیکن د غه نیکبخته جنتي چې د خپلو خونو چت ته وګوري، نظر به ئې د الله تعالی پر عرش باندې لګیږي.

او د هغه کور لوی والی به پدا شکل وي، پیغمبر ﷺ وایي:

.....لَوْ اَنَّ الدُّنْيَا كُلَّهَا وُ ضِعَتْ فِيْهَا لَكَانَتْ بِمِثْلِ عَنْزٍ مِنَ الدُّنْيَا فِيْهَا﴾.

کچیري دا ټوله دنیا د هغه کور په یو ګنج کې کښېښوول سي، نو دا ټوله دنیا به په هغه کور کې دا سي معلومیږي: لکه د ټولې دنیا په یو کنج کې د بزې یو بچی ودرول سي.

نو دې اوه (۷) بر اعظمه ته چې د بُزې دبچي کوم نسبت دی، نو په جنت کې دروژه دار لپاره چې کوم محل جوړیږي، نو د ټولو دنیا و هغه محل ته هم هغه نسبت دی.

خو دا خبري صرف دانسانانو په دماغ کې د راوستلو لپاره کیږي، ورنه حقیقتاً هیڅ ته ورمعلومیږي: چې الله تعالی هلته د دغه بندګانو لپاره د کوم قسم راحت څخه ډک کورونه جوړ کړي دي، دا خو صرف د انسانانو د ورځې د مشقت یعني روژې نیولو عوض او بدله ده، چې الله تعالی ئې دوی ته ورکوي.

او بیا چیکله انسان د شپې تراویح کوي، د مخکنیو قومونو په لمنځو کې به د هغوی آسماني کتاب نه ویل کیدی، د هغوی لمنځونه به صرف په ذکر او تسبیح سره ول، دا د دې امت نیکبختي ده: چې الله تعالی د دوی په لمنځو کې د دوی د آسماني کتاب تلاوت ورضروري کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

تراويح دنارينه او زنانه لپاره سنت دي:

دتراويح متعلق دبعضو خلګو دا غلط فهمي وي: چي تراويح صرف دنارينه وو لپاره سنت دي، نه د زنانو لپاره، ګورئ! دا ښکاره خبره ده: چي شل(۲۰) رکعته تراويح د نارينه وو او زنانه وو لپاره سنت دي.

لکه د ماپښين په وخت کي د ځلور(۵) رکعته فرض څخه مخکي ځلور(۴) رکعته سنت او وروسته دوه(۲) رکعته سنت، يا د مانښام د لمانځه څخه وروسته دوه(۲) رکعته سنت يا د ماخستن د لمانځه څخه وروسته دوه(۲) رکعته سنت، يا د سهار د لمانځه څخه مخکي دوه(۲) رکعته سنت مؤکده دي، او د هغه پرېښوونکی ګناهګاره بلل کيږي.

دارنګه شل(۲۰) رکعته تراويح هم د نارينه او زنانه لپاره سنت مؤکد دي، نو د هغه پرېښوونکی هم ګناهګاره وي.

بعضي خلګ تراويح خو سنت بولي، مګر په دا غلط فهمي کي مبتلا دي: چي تراويح اته(۸) رکعته دي،او بعضي خلګ د اته(۸) رکعته کولو څخه وروسته د مسجد څخه وزي.

اصل دا غلطي زياته په غير مقلدينو کي وي، او د دوی دا دعوه وي: چي شل(۲۰) رکعته تراويح ثابتي ندي، ځکه پېغمبر ﷺ په روژه او غير روژه کي اته(۸) رکعته صلاة الليل لمونځ کړی دی.

د هغه جواب دا دی: چي په حديث شريف کي د "صلاة الليل" څخه مراد د تهجد لمونځ دی، چي ده په روژه او غير روژه کي همېشه د تهجد په نيت کاوی، باقي شل(۲۰) رکعته تراويح کول د پېغمبر ﷺ څخه ثابتي دي.

حضرت عائشه مبارکه فرمايي: چي يو ځل پېغمبر ﷺ د کور څخه مسجد ته ولاړی، هلته ئې لمونځ کاوی، صحابه وو مبارکانو هم دده څخه وروسته نيت وتاړی، چيکله سهار سو، نو صحابه وو هغه د شپې د لمانځه تذکره سره وکړه، نو دوهمه شپه تعداد د صحابه وو زيات سو، پېغمبر ﷺ د تراويحو لمونځ ور کړی.

دريمه شپه چي راغله، نو مسجد مکمل ډک سو، پېغمبر ﷺ د حجرې څخه نه راوواتی، د سهار لمانځه ته راغلی، نو صحابه وو ته ئې د لمانځه څخه وروسته د الله

Maktaba Tul Ishaat.com

تعالى حمد اوثنا بيان كړه، او ورته وئې ويل: ستاسو راتګ زما څخه پټ نه وو، ليکن زما سره دا خطره پيدا سوه: چې هسې نه: دغه لمونځ پر تاسو باندې فرض نسي، او تاسو به بيا د هغه د ادا کولو څخه عاجزه وګرځی.(۱)

بيا پېغمبرﷺ د دنيا څخه رخصت سو، خو معامله دغسې پاته وه، د دې حديث څخه دا معلومه سوه: چې پېغمبرﷺ دوې(۲) شپې په جماعت سره صحابه وو ته د تراويحو لمونځ ور کړی دی.

او په مصنف ابن ابي شبيه کې د حضرت ابن عباسؓ روايت دی: چې پېغمبرﷺ شل(۲۰) رکعته تراويح کړي دي، او چې په کوم روايت کې د اتو(۸) رکعتو ذکر دی، د هغه څخه مراد د تهجد لمونځ دی.

دارنګه په مسلم شريف کې د حضرت انسؓ روايت دی: چې پېغمبرﷺ به د تراويحو څخه وروسته د تهجد لمونځ بيا جلا کاوی.

بهر حال: د پېغمبرﷺ په زمانه کې شل(۲۰) رکعته تراويح انفراداً کېدلې، د جماعت څه اهتمام نه وو، تر دې حده: چې پېغمبرﷺ د دنيا څخه تشريف يووړی، بيا د حضرت ابوبکرؓ د خلافت په دور کې بعضې خلګو د زکوة څخه انکار وکړی، او بعضو بيا د نبوت دعوې وکړې، نو ځکه د تراويحو طرفته ډېره توجه نه وسوه.

چې کله د حضرت عمرؓ په دور کې استحکام راغلی، او د وحي د بندېدو په وجه د فرضيت خطره هم پاته نوه، نو ځکه حضرت عمرؓ و ابی بن کعبؓ ته حکم وکړی: چې خلګو ته شل رکعته د تراويحو لمونځ ور کوه، او په هغه کې د قرآن کريم تلاوت کوه.

چنانچه صحابه کرامو بيا د ابی بن کعب په امامت کې شل رکعته د تراويحو لمونځ کوی، او ټوله صحابه به پکښې موجود وو، او هيڅ چا به هم پر دې باندې اعتراض نه کوی، نو د صحابه وو پر دې باندې اجماع راغله.

يو خو پخپله دپېغمبرﷺ د تراويحو لمونځ کول، او بيا د حضرت عمرؓ دا عمل جاري کول د سنت مؤکده کېدلو دليل دی، ځکه پېغمبرﷺ به ويل:

---

(۱) صحيح البخاري: جلد نمبر۱، صفحه نمبر۲۶۹، صحيح المسلم: جلد نمبر۱، صفحه نمبر۲۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

.....فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ﴾.(۱)

پر تاسو باندې زما سنت لازم دي، او زما د خلفاء راشدینو سنت هم پر ځان باندې لازم وګڼئ، او په هغوی باندې په کلکه سره عمل وکړئ.

نو د تراویحو پر هر رکعت الله تعالی انسان ته پنځلس سوه(۱۵۰۰) نیکۍ ورکوي، او په جنت کې دده لپاره دسرو یاقوتو یو محل تیاروي، چې دهغه به اویا(۷۰) دروازې وي، او پر هره دروازه به ئې د سرو زرو یو محل وي، چې هغه به په سرو یاقوتو ښائسته وي.

او چیکله سړی سجده لګوي، نو په جنت کې به د ده لپاره داسې درخته لګیږي: چې یو سپور به د هغه تر سایه لاندې پنځه سوه(۵۰۰) کاله مزل کوي، خو هغه سایه به نه ختمیږي، لکه دا د بیهقي شریف روایت دی.

خو زه دا وایم: چې که دورځې د روژې دغه لوی اجر دی، یا په شپه کې پر تراویحو باندې انسان ته الله تعالی زیات اجر ورکوي، دا و کوم روژه نیونکي ته ورکوي؟ دا و هغه روژه نیونکي ته ورکوي: چې هغه په دغه میاشته کې د دغه څو خبرو پوره اهتمام کړی وي.

زه هغه خبرې ستاسو حضور ته پیشوم، چې تاسو ته لږ ورته متوجه سئ، بیا د هر سړي اختیار دی، چې تر کومه حده پورې په دغه خبرو باندې عمل کوي، و دې ئې کړي.

په روژه کې بنیادي شرائط پر ځای کول:

په روژه کې د اجر او ثواب پیدا کولو لپاره بنیادي شرائط په دغه شان بیان سوي دي:

۱. .....مَنْ صَامَ نَفْسَهُ فِيْ شَهْرِ رَمَضَانَ﴾.: چې کوم چا په روژه کې د خپل نفس حفاظت وکړی، او خپل نفس دهر قسم نافرمانیو څخه راوګرځوي.

چې نفس کوم اندامونه ګناه ته متوجه کوي، هغه اندامونه د ګناه څخه راوګرځوي، سترګې محفوظه کړي، ژبه محفوظه کړي، غوږونه او د بدن ټول اندامونه محفوظه کړي.

(۱) مسند احمد: حدیث نمبر ۱۷۱۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

علماؤو ليکلي دي: چې د انسان د نفس مثال ديو ماشوم دی، لکه ماشوم چې کله د يو شي طلب دمور او پلار څخه کوي، نو د هغه شي ولاس ته د راوړلو لپاره دی هر څومره هلي ځلي کوي، چې تر څو پوري ئې هغه شی لاس ته راوړی نوي، تر هغه وخته پوري دی آرام نه لري.

داغه رنګه د انسان نفس چيکله د ګناه مطالبه شروع کړي، بيا تر هغه وخته پوري دی آرام نلري، چې تر څو پوري ئې دغه بنده په ګناه کي اخته کړی نوي.

علامه بوصيري رحمة الله عليه يو ډېر لوی بزرګ تير سوی دی، چې دهغه "قصيده برده" مشهوره کتاب دی، دپيغمبر ﷺ په شان کي ئې يو نعتيه قصيده ويلې ده، د هغې يو عجيب او غريب د حکمته ډک شعر دی:

النَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تُهْمِلْهُ شَبَّ عَلَى

حُبِّ الرَّضَاعِ وَإِنْ تَفْطِمْهُ يَنْفَطِمُ

دانسان نفس د هغه شوډې خړونکي ماشوم په شان دي چې د مور شوډې خوري، او د هغه عادت ئې جوړ سوی وي، اوس کچيري دی د شودو څخه پرې کوې، نو دی چيغي وهي، او ژړا کوي.(۱)

کچيري د ده مور دا فکر وکړي: چې د شودو څخه په پرې کولو کي ده ته تکليف دی، نو ئې شودو خوړولو ته ورپريږدي، او نه ئې ځني پرې کوي، نو د هغه نتيجه به دا وي: چې بيا د هغه د ماشومواليِ څخه تر ځوانۍ پوري هغه عادت د شودو خوړولو نه پاته کيږي.

ليکن کچيري مور همت وکړي، او د هغه بچي د ژړا او فرياد پرواه و نکړي، بچی د شودو څخه پرې کړي، نو يو څه زمانه خو به ئې تکليف وي، خو هغه عادت د ده څخه دستي پاته کيږي.

نو علامه بوصيري رحمة الله عليه فرمايلي دي: چې د انسان نفس هم د دغه ماشوم په شان دی، چې دی اوس د ګناه کولو سره عادي ګرځېدلی دی، او د ګناه خوند د ده په مزاج کي دی. اوس که ته دی د ګناه څخه راوګرځوي، نو دی

Maktaba Tul Ishaat.com

تکليف ښکاره کوي، او انسان پرېشانه کوي، ځکه ژبه د درواغو سره عادت سوی ده، او سترګي د بدنظرۍ سره عادت سوي دي، او غوږونه دګناه د آوازونو د اورېدلو سره عادت سوي دي، نو د دې په پرېښوولو کي نفس ته تکليف وي، که انسان دغه نفس دغسي پرېږدي، نو تر هره وخته پوري دی په دغه ګناه کي ځي، او هيڅکله دا ګناه نه پرېږدي.

ليکن که انسان همت وکړي، او نفس د ګناه څخه راوګرځوي، نو يو څه زمانه خو به تکليف وي، چي تر څو پوري ئې هغه عادت پاته کيږي، ليکن چي عادت پاته سي، بيا به هيڅ تکليف نه محسوسوي.

نو د نفس د ګناه دعادت څخه د راګرځولو دغه ورځي ډېري بهترينې ورځي دي، چي يوه مياشت انسان خپل نفس د ګناه څخه په کامله توګه راوګرځوي، نو د نفس څخه هغه دګناه عادت پاته سي، نو بيا به يوولس(۱۱) مياشتي نفس د ګناه څخه پاکه زندګي تېروي.

حضرت ډاکټر عبدالحی رحمة الله عليه يو عجيبه خبره ليکلې ده: هغه به دا ويل: چي د انسان نفس لذت او خوند غواړي، او د نفس خورک لذت او خوند دی، ليکن د لذت او خوند خاص شکل د ده مطلوب ندی، چي په فلانکي شي کي ماته خوند سته، او په فلانکي شي نسته، بس د ده د خوند سره کار دی.

اوس انسانانو دی د خراب قسم خوندو سره عادت کړی دی، او د ګناهونو خوند ئې د ده عادت جوړ کړی دی.

تاسو يو ځل دغه نفس د الله تعالی د عبادت او د پېغمبر صلی الله عليه وسلم د اطاعت د خوند سره ولد کړئ، او د الله تعالی د حکم مطابق د ژوند تېرولو خوند د ده په دماغ کي ور کړئ، بيا به دغه نفس په عبادت کولو باندي بلکل نه مړېږي.

حضرت سفيان ثوري رحمة الله عليه ليکلي دي: کچيري د دنيا بادشاهان په هغه لذت او خوند باندي خبر سي، چي کوم لذت او خوند د شپې په عبادت او د الله تعالی سره په راز او نياز کي دی، نو بيا به دوی د تورو په زور زمونږ څخه د هغه خوند د اخيستلو کوشش وکړي.

لکه: د حافظ شيرازي رحمة الله عليه يو شعر هم داسي راځي:

Maktaba Tul Ishaat.com

زانگه که خبر یافتم از ملک نیم شب
من ملک نیم روز را بیک جو نمی خرم

چیکله زه د نیمي شپې د حکومت او د هغه د خوند څخه اګاه سوم، اوس زه د نیمروز تولې حکومت په یوه وربشه هم نه اخلم.

او په روژه کې د اجرت او ثواب پیدا کولو دویم شرط دا دی:

۲. .....ولَمْ یَعْمَلْ خَطِیْئَةً﴾. چې انسان به د روژې په میاشته کې ګناه نوي کړې، او خپله زندګي به ئې د ظاهري او باطني ګناهونو څخه محفوظه ساتلې وي، ځکه د پیغمبر ﷺ حدیث دی:

.....لَیْسَ الصِّیَامُ مِنَ الاَکْلِ وَ الشُّرْبِ اِنَّمَا الصِّیَامُ مِنَ اللَّغْوِ وَ الرَّفَثِ﴾.(۱)

روژه د خورک او چیښک پرېښوولو نوم نه دی، بلکه روژه دې ته وایي: چې انسان د لغو او فحش کارو څخه ځان راوګرځوي.

ځکه علماؤو لیکلي دي: چې روژه درې (۳) درجې لري:

- **د عوامو روژه.**

د عوامو روژه دا ده: چې هغوی د ورځې خورک، چیښل او د خپلې ښځې والا سره صحبت نه کوي، یعني: د دغه درو (۳) اعمالو څخه ځان راګرځول، دا د دوی روژه ده.

- **د خواصو روژه.**

هغه داده: چې هغه به د دغه درو اعمالو څخه هم ځان راګرځوي، او خپل اندامونه به د ګناه څخه هم راګرځوي، ژبه او سترګې او غوږونه او لاس او پښې دا به پابنده کوي، چې: ګناه و نه کړي.

- **اخص الخواص روژه.**

هغه داده: چې خورک او چیښل او جماع به هم نه کوي، او خپل اندامونه به هم د ګناه څخه راګرځوي، او د دې سره خپل زړه به هم د الله تعالی د ذات څخه سوا بل چاته نه متوجه کوي، د دوی زړه به هر

Maktaba Tul Ishaat.com

وخت د الله تعالی و طرفته متوجه وي، نو دا هغه خلک دي: چې حقیقتاً ئې د روژې و روح او مغز ته ځان ورساوی.

او په روژه د اجر او ثواب پیدا کولو دریم شرط دا دی:

۳. .....وَلَمْ يَشْرَبْ مُنْكِرًا﴾. چې په روژه کې ئې مسکر او د نشې شی نه وخوړی، مثلاً شراب، چرس، او نور داسې مسکرات چې زمونږ په شریعت کې حرام دي، د هغوی څخه ئې هم ځان وساتی.

د شرابي سزا:

حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه یو روایت رانقل کوي: چې شرابي به د قیامت په ورځ باندې په داسې شان باندې راځي: چې د هغه مخ به تک تور وي، او سترګې به ئې شنې وي، او ژبه به ئې پر سینه باندې ځړیږي، چې د هغې څخه به لاړې بهیږي، د هغه د بدبوئي په وجه به هر کتونکی د هغه څخه کرکه او نفرت کوي.

- شرابي چې په مخه درسي، سلام مه ورته وایاست.
- چې بیماره سي، پوښتنې ته ئې مه ورځئ.
- او که مړ سي، د هغه جنازه مه کوئ.

۴. .....وَلَمْ يَقْذِفْ مُؤْمِنًا بِبُهْتَانٍ﴾. او څلورم شرط چې په دې میاشته کې به ئې پر مسلمان باندې بهتان نوي ویلی، او نه به ئې د مسلمان غیبت کړی وي، او نه به ئې په ژبه باندې چاته نقصان ور رسولی وي، لکه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم حدیث دی:

.....الصَّوْمُ جُنَّةٌ، مَا لَمْ يَخْرِقْهَا، قِيْلَ وَ بِمَ يَخْرِقُهُ قَالَ بِكِذْبٍ اَوْ غِيْبَةٍ﴾.(۱)

روژه د ګناه څخه د راګرځېدلو یو ډال دی، چې په هغه سره انسان د ګناه څخه ځان راګرځي، خو دا تر هغه وخته پورې ډال دی: چې تر څو پورې ئې انسان سره پرې نکړي، صحابه وو پوښتنه وکړه: چې اې د الله تعالی رسوله! دغه ډال په څه باندې سره پرې کیږي؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وویل: په غیبت او درواغو سره.

---

(۱) مجمع الزوائد: حدیث نمبر ۵۰۱۲

Maktaba Tul Ishaat.com

او دغه رنګه په يو بل ځای کي پېغمبر ﷺ دا هم فرمايي:

.....مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ﴾.(۱)

چي کوم څوک درواغ ويل او په هغه باندي عمل کول نه پرېږدي، نو الله تعالی د ده د لوږي او تندي پرواه نه لري.

نو دغه د روژې و حقيقت ته د رسېدلو شرائط دي، چي کوم څوک په دغه شرائطو روژه ونيسي، نو بيا خو به يقيناً هم پر هر روژه مات د سلو (۱۰۰) حورو سره نکاح وي، او هم به په جنت کي د ده لپاره محلات آبادېږي، او د تراويحو پر هره سجده به الله تعالی و ده ته بېشماره اجر او ثواب ورکوي.

او که د انسان روژه په دا شان وي، چي په مسجد کي په ژبه سبحان الله وي، او دغه ژبه په مجلس کي بيرته غيبت کوي، او سترګي په مسجد کي د قرآن توري ته ګوري، او د باندي د فيس بک او نيټ غلط تصويرونه ګوري، يعني: د بدن اندامونه د ګناهونو څخه محفوظه نه وي، بيا خو خدانخواسته زمونږ او ستاسو روژه د پېغمبر ﷺ د دې حديث مصداق ونه ګرځي، چي دی مبارک فرمايي:

.....رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ، وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ﴾.(۲)

ډېر روژه نيونکي ته په روژه کي د لوږي څخه علاوه نور هيڅ نه ورپاته کيږي، او ډېر د شپې عبادت کونکو ته په عبادت کولو کي د بد خوابۍ بغير نور هيڅ ورپاته نسي.

هغه ځکه چي دوی خپل نفس او اندامونه په دې مياشته کي د ګناه څخه نه راګرځوي.

الله تعالی دي مونږ او تاسو ته په دې مبارکه مياشته کي د ګناهونو څخه حفاظت رانصيب کړي، او چي کوم ګناهونو را څخه سوي دي، د هغه څخه دي الله تعالی د توبې کښلو توفيق را کړي. الله تعالی دي دا څو خبري په خپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي. آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللّٰهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

---

(۱) صحيح البخاري: حديث نمبر ۱۹۰۳

(۲) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ۱۶۹۰

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الاحزاب)

د روژې فضیلت، څلورمه خطبه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړيده، خو د انسان زندګي په دنيا کي د سفر زندګي ده، ځکه دنيا د انسان لپاره وطن اصلي نه بلکه وطن اقامت دی، وطن اصلي د مسلمان لپاره جنت دی، او د کافر لپاره جهنم دی.

د انسان نه دې دنيا ته راتلل پخپل اختيار دي، او نه د دنيا څخه رخصتېدل پخپل اختيار دي، او نه دلته اوسېدل د ده پخپل اختيار دي، بلکه يو عظيم ذات دلته انسان د څه زماني لپاره راولي، چې د هغوی ازمائش او امتحان واخلي، د ازمائش او امتحان اخيستلو څخه وروسته هغه په خپل قدرت او اختيار سره انسان د خپل اصلي منزل پر طرف روانوي.

نو يو طرفته د انسان زندګي دسفر ده، او بل طرفته د هغه سفر هر وخت روان دوان وي، انسان که په حالت د خوب کي وي، او که د بيداری وي، حالت د غم وي، او که د پرېشانۍ وي، زمانه د يخ وي، او که د ګرمۍ وي، پخپل وطن کي وي، او که حالت

---

(۱) سورة الاحزاب: آيت نمبر ۴۱

(۲) صحيح البخاري: حديث نمبر ۶۴۱۶

Maktaba Tul Ishaat.com

د مسافرۍ وي، دغه سفر هر وخت جاري او ساري دی، او انسان دغه خپل ورځ د سفر مانښام ته رسوي.

بعضي انسانان د خپل سفر دورځي په سهار کي وي، او بعضو بيا خپل سفر ماپښين ته رسولی وي، او بعضي انسانان بيا مائيګر ته قريب وي.

امام غزالي رحمة الله عليه ليکلي دي: چي د کم چا زندګي څلويښت(۴۰) کاله ته ورسيږه، دهغه د زندګۍ ماپښين سو، د ماپښين څخه وروسته بيا مائيګر ډېر وخت نه اخلي، او د کم چا زندګي چي تر څلويښت(۴۰) کاله تېره سوه، هغه دخپل سفر په مائيګر کي روان دی، د مائيګر څخه وروسته بيا لمر لوېدل ډېر انتظار نه لري.

نو مور او تاسو روزانه خپل مرګ ته او خپل اصلي منزل ته نژدې کيږو، خو افسوس چي انسان په دنيا کي اوږده اوږده اميدونه ترلي وي، حالانکه ده مرګ و ده ته قريب ولاړ وي، او د ده پر اميدونو باندي خاندي.

د انسان دا ګمان: چي د دنيا ژوند دی تيريږي، حالانکه د ده پر عقل داسي پرده خوره وي، او دی په دې نه پوهيږي: چي ژوند نه تيريږي، بلکه زه روان يم تر ژوند تېرېږم، ډېره زمانه به راسي، چي داغه شپې او ورځي به رواني وي، او زه به نه يم.

زمور نيکبختي:

خو دا زمور نيکبختي ده: چي د روژې مبارکه مياشته يو ځل بيا زمور په ژوند کي پر مور باندي راورسيږه، او زمور د هغې سره ملاقات الله تعالی نصيب کړي.

دا داسي مياشته ده: چي د دې په هره لمحه لمحه کي د الله تعالی رحمتونه ديو پيوسته باران په شکل باندي راووري، او انسانانو ته الله تعالی دومره رحمتونه را استوي: چي د انسان دل او دماغ د هغه د فکر او تصور څخه عاجزه وي.

هر انسان چي په زړه کي د دې مبارکي مياشتي ادب ولري، او ددې مياشتي روژې ونيسي. او د ګناهونو څخه ځان وګوري، او دعباداتو اهتمام وکړي، د الله تعالی درحمت څخه اميد دی: چي هغه د الله تعالی په قرب او د جنت د لوړو درجو په پيدا کولو کي به کاميابه سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دروژې د میاشتي قدر او احترام:

د دې میاشتي ادب کول، او د دې قدر او احترام کول، ډېر ځله: سړی د کوم ځای څخه و کوم ځای ته ورسوي.

په کتابو کي یوه واقعه لیکلې ده: یو مجوسي چې هغه آتش پرسته وو، ټول عمر ئې و اورته سجدې کولې، او هغه ئې د ځان لپاره خدای بالی، یو ځل د هغه یو نوجوان بچی د مسلمانان په ښار کي د روژې په میاشته کي د مسلمانانو و مخته خورک کوی، دی ورباندي راغلی، نو هغه ته ئې غصه وکړه، او یو څو څاپیړي ئې پر مخ وواهی، چې تا ولي د مسلمانانو د دې میاشتي د ادب او احترام خیال نه وساتی.

بیا په دغه هفته کي دی وفات سو، د دغه وطن یو بزرګ عالم دی په خوب کي ولیدی، چې په جنتو کي ګرځېدی، نو ئې پوښتنه ځني وکړه: چې ته خو مجوسي وي، دالله تعالی د ذات منونکی نوې، نو الله تعالی تاته پر څه باندي جنت درکړی؟

ده ورته وویل: چې ما یوه ورځ خپل بچی د مسلمانانو د روژې د میاشتي پر احترام او ادب نه کولو باندي وواهی، او هغه ته پر دې باندي غصه سوم، زما د مرګ څخه لږ زمانه مخکي ماته الله تعالی داسلام قبولیت رانصیب کړی، او زه په اسلام باندي مشرفه سوم، د هغه څخه وروسته بیا مالره مرګ راغلی، چونکه اسلام داسي بهترین دین دی، چې د هغه په قبلولو سره د انسان ټول ګناهونه ختم کیږي، نو زه د ګناه څخه صفا آخرت ته راغلم، الله تعالی ماته جنت رانصیب کړی.(۱)

د بزرګۍ معیار:

زمونږ د سلفو صالحینو د ژوند په حالاتو کي ئې لیکلي دي: چې کله به د یو بزرګ تذکره وسوه، او خلګو به ویل: چې فلانکی سړی ډېر بزرګ دی، او د هغه د بزرګۍ دلیل به ئې دا پېښکوی: چې هغه په خپل ژوند کي د روژې میاشته دومره ځله لیدلې ده، او د روژې د میاشتي ئې دومره عبادت په نصیب سوی دی.

---

(۱) مواعظ و مسائل رمضان: صفحه نمبر ۲۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغوی په نزد د بزرګۍ او د لوړو درجو دمعلوماتو کولو لپاره دا معیار وو: چې فلانکي انسان په خپل ژوند کې دومره ځله د روژې میاشته لیدلې ده، او موږ ته نده رانصیب سوې، نو ځکه موږ دهغه درجې ته خپل ځان نسو رسولای.

د پیغمبر ﷺ ترغیب:

په تېرو جمعو کې مې هم داخبره کړېوه: چې یو ځل پیغمبر ﷺ د روژې مبارکي په راتلو سره صحابه کرامو ته وفرمایل:

.....أَتَاكُمْ شَهْرُ رَمَضَانَ شَهْرُ بَرَكَةٍ فِيهِ خَيْرٌ يُغْشِيكُمُ اللهُ فَيُنْزِلُ الرَّحْمَةَ وَيَحُطُّ فِيهِ الْخَطَايَا وَيَسْتَجِيبُ فِيهِ الدُّعَاءَ﴾.(۱)

د روژې مبارکه میاشته راغلې ده، چې ډېره د برکت او د خیر میاشته ده، پدې کې الله تعالی ستاسو طرفته متوجه کیږي، او پر تاسو رحمتونه رانازلوي، او ستاسو خطاګاني معافوي، او پدې کې دعاګاني قبلیږي، او الله تعالی ستاسو په خپل مابین کې تنافس ګوري.

"تنافس" دې ته وایي: چې په نیکو اعمالو کې یو د بل څخه دمخه کېدل، ځکه هر بنده دا کوشش کوي: چې زه په دې میاشته کې زیات عبادت وکړم.

لکه په مکتب کې د امتحان زمانه راسي، نو هر بچی دا کوشش کوي: چی زه پوره محنت وکړم، او زه په ټولو نمبرو کې راسم، داغه رنګه دروژې په مبارکه میاشته کې باید موږ هر یو دا کوشش وکړو: چې موږ زیات عبادت کونکي جوړ سو، ځکه زموږ د هر یوه د عبادت نګراني الله تعالی کوي، او موږ ته پر ټوله عبادت کولو کامیابي رانصیب کیږي.

په روژه کې د پیغمبر ﷺ معمول:

صحابه کرامو فرمایلي دي: چې کله به پر موږ باندې د روژې مبارکه میاشته راورسېدله، نو موږ به د پیغمبر ﷺ په اعمالو کې په درېو (۳) خبرو کې ډېره اضافه او زیاتوالی محسوس کوئ:

Maktaba Tul Ishaat.com

۱.....: یو به پیغمبر ﷺ په عبادت کي او د الله تعالی په عشق کي او د جنت په شوق کي زیاته ژړا کوله، او هم به ئې عاجزي او عبادت کاوی.
حالانکه د ده مبارک په عامو ورځو کي هم عبادت په داسي شکل وو: چي ددې پښې مبارکي به وپرسېدلې، خو د روژې مبارکي په میاشته کي به دده دغه عبادت او شوق او عشق د مخکي ورځو څخه ډېر زیاتېدی.

د الله تعالی په عشق کي ژړا کول:

د حضرت عمر رضی الله عنه لور او زموږ د ټولو مؤمنانو مور حضرت حفصه رضی الله عنها فرمایي: چي یو ځل پیغمبر ﷺ عبادت وکړی، او د خپل ملا د هوسا کولو لپاره حجرې ته راغلی، اوزما پر بستره باندي ارام کوي، او خپله ملا هوسا کوي.
زما ورور عبدالله بن عمر رضی الله عنه دباندي په غولي کي ناست دی، د قرآن کریم تلاوت کوي، هغه پر دې آیت باندي راغلی:
.....﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ﴾.(۱)
مجرمان خلک به د قیامت په ورځ داسي ولاړ وي، چي ددوی او د الله تعالی په مابین کي به حجاب او پرده وي، او دوی به د الله تعالی دیدار نسي کولای.
پیغمبر ﷺ چیکله دا آیت واورېدی، نو بې اختیاره ئې ژړا شروع کړه، او اوښکي مبارکي ئې پر مخ رابهېدلې، حضرت حفصه مبارکه وایي: چي د هغه اوښکي زما تر مخه پوري راورسېدلې، نو زه حیرانه سوم، د پیغمبر ﷺ مخ ته مي کتل، چي هغه اوښکي ډېر زیاتي ور باندي راتویېدلې.
نو ما پوښتنه ځني وکړه: اې د الله تعالی رسوله! ایا تاته یو درد او تکلیف دی؟ چي دومره زیاتي اوښکي دي د سترګو څخه راتویېږي؟ ده په جواب کي راته وویل: نه! ما بیا پوښتنه ځني وکړه: ایا ته د جنت په شوق کي ژړا کوې؟ نو ده راته وویل نه، نو ما ورته وویل: بیا پر څه باندي دا دومره زیات غم کوې، او دومره ډېري اوښکي تویوې.
ده مبارک په ژړا ژړا کي راته وویل:
.....﴿أَنَا مُشْتَاقٌ وَ بِيْ اِشْتِيَاقٌ﴾.

(۱) سورة المطففین: آیت نمبر ۱۵

Maktaba Tul Ishaat.com

زه مشتاق یم، زه د الله تعالی عاشق یم، خو د ده په عشق او محبت کې ژړا کوم، ده مبارک دغه الفاظ دوه ځله راوګرځول، نن خو موږ د ده د سنتو د اتباع خبرې کوو، کاش! موږ ته د الله تعالی د محبوب ﷺ پر دغه سنت باندې هم یو ځل عمل را نصیب سوی وای.

داغه رنګه یو روایت حضرت عائشه مبارکه هم را نقل کوي: چې پېغمبر ﷺ یو ځل د دې په حجره کې د تهجد لمونځ کوی، چې کله ئې نیت وتړی، نو ئې ژړا شروع کړه:

.....دَمْعُهُ عَلَى صَدْرِهِ﴾.

تر دې حده پورې: چې اوښکې مبارکې ئې پر سینه باندې راتویېدلې.

.....ثُمَّ رَكَعَ فَبَكَى، ثُمَّ سَجَدَ فَبَكَى ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَبَكَى﴾.

او په رکوع کې ئې هم ژړا کوله، او بیا ئې په سجده کې ژړا وکړه، او چیکله د سجدې څخه راپورته سو، هم ئې اوښکې بهېدلې.

.....فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى جَاءَهُ بِلَالٌ فَآذَنَهُ بِالصَّلَاةِ﴾.

چیکله حضرت بلال حبشي رضي الله عنه د سهار آذان ته راغلی، نو تر هغه وخته پورې تولې شپه پېغمبر ﷺ په ژړا او عبادت کې تېره کړه.

.....فَقُلْتُ: يَا رَسُوْلَ اللهِ مَا يُبْكِيْكَ﴾.

حضرت عائشه مبارکه فرمایي: چې ما پوښتنه ځني وکړه: اې د الله تعالی رسوله! ته پر څه باندې دومره ژړا کوې؟

.....وَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ؟﴾.(۱)

الله تعالی خو تاته مخکني او وروستني ګناهونه تول در معاف کړي دي، ده چې کله زما خبره واورېده، نو ئې راته وویل: اې عائشې! که الله تعالی پر ما باندې دومره احسان کړی دی، چې زما مخکني او وروستني ګناهونه ئې تول را معاف کړي دي.

.....أَفَلَا أَكُوْنُ عَبْدًا شَكُوْرًا﴾.

نو ایا زه د الله تعالی شکر ګزاره بنده جوړ نسم، نو د روژې په رارسېدلو سره به د پېغمبر ﷺ په اعمالو کې اضافه راتله، هغه یو دا وو: چې د دې میاشتې په رارسېدلو

(۱) البسملة الجلسة: باب يذكر فيه صفته ﷺ: صفحه نمبر ۴۷۶

Maktaba Tul Ishaat.com

سره به د پېغمبر ﷺ په عبادت کې اضافه راتله. او هم به ئې د الله تعالی په عشق کې او د جنت په شوق کې الله تعالی ډېر زیاته ژړا کوله، چې صحابه وو به د ده د زهدو اعمالو څخه په دغه میاشته کې په دغه عمل کې زیات فرق محسوس کوی.

❷ .....او دوهم عمل دا وو: چې پېغمبر ﷺ بدې ورځو کې زیاته صدقه کوله. او د پېغمبر ﷺ به په ډېرو پراخو لاسو سره غریبانو ته هر څه ورکول، حضرت عائشې مبارکې د پېغمبر ﷺ د دې ورځو صدقه د یو تیزي سیلي سره مشابه کړېده، چې پدې ورځو کې به د پېغمبر ﷺ صدقه د تیزي سیلي په شان وه.

او هم به ئې صحابه کرامو ته د صدقې کولو تلقین کوی. او هغوی ته به ئې ویل:

- .....د قیامت په ورځ چې ترڅو پوري حساب سوی نوي. تر هغه وخته به هر سړی د خپلې صدقې ترسایه لاندې ولاړ وي.
- .....او صدقه د قیامت د ورځې ګرمي لیرې کوي.
- .....او صدقه د بدۍ اویا دروازې د انسان څخه بندوي.
- .....صدقه د انسان عمر زیاتوي، او بېکاره مرګ د انسان څخه لیرې کوي، او د انسان فخر او غرور ختم کوي.

او پېغمبر ﷺ به دا هم ویل: چې د قیامت په ورځ به الله تعالی اعلان وکړي: زما د امت فقیران چیرې دي؟ چیکله فقیران د الله تعالی حضور ته پیش سي، نو د الله تعالی لطرفه به حکم ورته وسي: چې کوم سړي تاسو ته زما د رضا په خاطر یوه ګوله هم در کړېوي، یا ئې یو غړپ اوبه یا شلومبې در کړي وي، یا ئې نوې یا زړه جامه در کړېوې، هغه تر لاس ونیسئ، او د خپل ځان سره ئې جنت ته داخل کړئ، چنانچه فقیران او محتاجه خلګ به د خپل ځان سره تعاون کونکی جنت لره بیائي.

پېغمبر ﷺ به ډېر ځله خپل صحابي حضرت زبیر رضی الله عنه ته د الله تعالی په لار کې د صدقې کولو ترغیب ورکوی، او ورته ویل به ئې: اې زبیره! د رزق دروازه تر اوو آسمانو لوړ د الله تعالی د عرش سره قریبه خلاصه ولاړه ده، هغه نه د ورځې بندیږي، او نه د شپې.

الله تعالی د هغه دروازې څخه د هر سړي رزق دنیا ته را استوي، او د هغه رزق د هر سړي د صدقې او د نفقې مطابق را استول کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کوم سړی زیات رزق خرڅوي، د هغه لپاره زیات رزق را استول کیږي، چې کوم سړی کم خرڅ کوي، د هغه لپاره کمي په رزق کي کول کیږي، او چې کوم څوک د سپمبدو په شکل رزق استعمالوي، الله تعالی ئې د هغه څخه سپموي.

اې زبیره! پخپله ئې هم خوره، او نورو ته ئې هم ور کوه، تنګي مه جوړوه، ورنه د الله تعالی لطرفه به رزق در باندي تنګ سي، خلګو ته مشقت مه ور کوه، ورنه الله تعالی به تا په مشقت کي واچوي، اې زبیره! د الله تعالی په لار کي صدقه کونکي د الله تعالی ډېر خوښ وي، او تنګي کونکي انسانان الله تعالی نه خوښوي.

د پېغمبر ﷺ د ترغیب نتیجه دا وه: چې د حضرت زبیر رضی الله عنه په باره کي صاحب د "اصابه" لیکلي دي: چې دده زر (۱۰۰۰) غلامان وو، چې ده ته به ئې د مځکو خراج را جمعه کوي، لیکن بیا به هم د ده په کور کي یو دراهم هم نه پیدا کیدی، بلکه ټول به صدقه کېدل، او چې کله د ده وفات وسو، نو دوویشت لکه (۲۲۰۰۰۰۰) دراهمه دی تر قرضو لاندي وو.

د امام غزالي رحمة الله علیه وینا:

امام غزالي رحمة الله علیه د حضرت عیسی علیه السلام یو قول رانقل کړی دی: چې کوم سړی دخپلي دروازې څخه سائل محروم او بې نصیبه رخصت کړي، نو تر اوو (۷) ورځو پورې د الله تعالی د رحمت فرشتې هغه کورته نه ور داخلیږي.

نودا د صدقې ورځي دي، باید انسان صدقه وکړي، بیا دې ته نه وګوري: چې دا زما خپل دی یا پردی، او عبادت ګزاره دی، او یا ګناهګاره، نن زمونږ په معاشره کي چیکله د صدقې ځای راسي، نو بیا انسانان و دې ته ډېر ګوري: چې دا روژه نیسي، او دائې نه نیسي، او دا بد سړی دی، او دا ښه سړی دی.

زه دا وایم: باید د هر انسان سره انسان خپل وسع مطابق احسان وکړي، که ښه وي، او که بد، ځکه دا د الله تعالی مخلوق دی، د ده ښوالی او بدوالی دا دده او د خپل رب معامله ده، بلکه ما او تاته دا ټول د الله تعالی عیال دی، لکه د پېغمبر ﷺ حدیث مبارک دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....الْخَلْقُ عِيَالُ اللّٰهِ، فَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللّٰهِ مَنْ أَحْسَنَ إِلَى عِيَالِهِ﴾.(۱)

مخلوق د الله تعالى عيال دى، او الله تعالى ته په ټولو انسانانو كي هغه څوک ډېر محبوب دى: چې د الله تعالى د عيال سره احسان كوي.

نو د هر چا سره پدې نيت د احسان معامله كول: چې دا زما د الله تعالى مخلوق دى، زه به د ده سره احسان وكړم، الله تعالى به زما سره احسان وكړي، نور په هغه كي دا امتياز او تفرقه نه كول: چې دا نيک عمله دى، او كه بد عمله، زما قريب دى، او كنه.

د حضرت عمر رضي الله عنه واقعه:

حضرت عمر رضي الله عنه چيكله په "مدينه منوره" كي د حضرت ابوبكر رضي الله عنه د وفات څخه وروسته د مسلمانانو خليفه جوړ سو، نو ده به كوشش ډېر كوى: چې د حضرت ابوبكر رضي الله عنه پر نقشه باندې خپل خلافت جاري وساتي.

نو ټولو ادارو ته به ور تلى، او د حضرت ابوبكر رضي الله عنه د عمل پوښتنه به ئې كوله، او بيا به ئې خپله زندګي د هغه پر نقشه باندې برابروله.

يو ځل "بيت المال" ته راغلى، او د "بيت المال" د مسئولينو څخه ئې د حضرت ابوبكر رضي الله عنه د عمل پوښتنه وكړه: نو هغوى ورته وويل: چې حضرت ابوبكر رضي الله عنه به همېشه د ورځې يو ځل بيت المال ته راتلى، او بيا به ئې د ځان سره د بيت المال څخه يو څه خورکه واخيستله، او د ځنګله طرفته به تلى، او يوازې به وو، او څوک به ئې د ځان سره نه پرېښووى، او موږ ته به هيڅ معلومات نه كيدى: چې ده هلته څه كول، د لږ وقت ټهرولو څخه وروسته به واپس راتلى.

حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت ابوبكر رضي الله عنه هغه د ځنګله د تک كولو لار ځان ته معلومه كړه، او يو څه نفقه ئې د ځان سره د "بيت المال" څخه واخيسته، او د حضرت ابوبكر رضي الله عنه پر قدمو هغه د ځنګله پر لار روان سو.

چيكله په ځنګله كي يو څه ولاړى، نو مخته يو د خاشو كوډل ورته راغله، كه ګوري: په هغه كي يو بوډا چې په دواړو سترګو روند دى ناست دى، او شونډان ئې وچ كلک، او پرمخ باندې ئې د لوږې آثار دي، دى د كوډلي په دروازه كي ورته ودرېدى.

---

(۱) البر و الصلة لابن الجوزي: حديث نمبر ۴۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه ورځ دا چې د ده د قدمونو ډډ واورېدی، نو په ډېر غصه کې ئې ورته وویل: ... ې(۳) ورځې کیږي، چې ته نه ئې راغلی، او زه دې د سخت حالت سره مخامخ کړی ...

د ... څه ورته ونه ویل، او ژر ئې هغه خورکه برابره کړه، او دهغه په خوله کې ئې ګوله ور ګوله، چې کله هغه یو څه خورکه وکړه، نو ئې ورته وویل: چې یو خو درې(۳) ورځې غیر حاضر وې، او دوهم: ماته د خورکې را کولو هغه طریقه هم هېره کړېده.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ چې کله دهغه بودا خبره واورېدله، نو ډېر ئې وژړل، او ورته ئې ویل: چې زه عمر یم، او کم چا چې تاته مخکې خورکه در کوله، هغه د مسلمانانو خلیفه ابوبکر وو، او دهغه درې(۲) ورځې کیږي، چې د دنیا څخه رخصت سوی دی.

چې کله هغه بودا دا خبره واورېدله، نو پر خپل ځای یودم ولاړ سو، او وئې ویل: ای عمره! ما ته کلمه ووایه، چې زه مسلمان سم، دوه کاله کیږي، دغه انسان روزانه ماته راتلی، او ماته ئې خورکه راکوله، یوه ورځ ئې هم ماته دا نه وویل: چې زه څوک یم، او نه زه په ده خبر سوم، چې دا څوک دی، نو د ده د دغه اخلاقو په خاطر زه کلمه وایم، او ستا پر لاس ایمان قبلوم.

نو زمونږ سلفو چې به کله د چا سره احسان کاوی، هغه ئې په دې نیت کوی، چې دا د الله تعالی مخلوق دی، او د دې سره په احسان کولو باندې الله تعالی ډېر راضي کیږي، هغه بیا ئې دې ته نه کتل: چې دا نیک عمله دی، او که بد عمله، او نه ئې دې ته کتل: چې دا مسلمان دی که کافر، بس چې څه به ئې کول: هغه ئې د الله تعالی د رضا لپاره کول.

د صدقې په برکت دعاګانې قبلیږي:

نو چونکه د روژې ورځې د دعاګانو د قبلېدو ورځې دي، او د دُعا د قبلېدو لپاره بهترینه طریقه هغه صدقه ده، نو هم به پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پدې ورځو کې په صدقه کې ډېره مبالغه او کوشش کاوی.

په "ریاض الصالحین" کې یو واقعه رانقل سوېده، په "بصره" کې یو شرابي وو، چې د ... وقت به ئې د هغه د شرابو محفل روان وو، یو ځل دهغه دوستان او احباب را جمع

Maktaba Tul Ishaat.com

وو، او د شرابو محفل تیار وو، هغه خپل غلام ته څلور(۴) دراهمه ور کړل، چې د شرابو چیښلو څخه مخکې زموږ محفل لره میوه راوړه، چې زما ملګري پر هغه باندې خپله هاضمه صافه کړي.

نو هغه غلام هغه څلور(۴) دراهمه راواخیستل، او په منډه بازار ته روان دی، چې د شرابو محفل ته میوه راورسوي، د هغه محفل خلک د ده د میوې راوړلو په انتظار دي. غلام چې کله روان دی، نو په لاره کې خلک سره را ټول دي، دی چې کله نژدې ورغلی، نو هلته معروف بزرګ: حضرت منصور بن عمار بصري رحمة الله علیه ولاړ دی، د یو فقیر لپاره د خلګو څخه سوال کوي، او وایي: اې خلګو! دا سړی غریب دی، او د ده بچیان وږي دي، د ده مرسته وکړئ.

که هر چا دغه فقیر ته څلور(۴) دراهمه ور کړل، نو زه به هغه ته څلور(۴) دعاګاني وکړم، چې الله تعالی به ئې قبولې کړي.

هغه غلام چې کله د هغه بزرګ خبره واورېدله، نو یو ساعت ئې د ځان سره سوچ او فکر وکړی، خو د هغه بزرګ خبرې پر ده باندې ډېر زیات اثر وکړی، او د هغه په وینا ئې هغه څلور(۴) دراهمه هغه فقیر ته ور کړل، او د هغه بزرګ څخه ئې د دعاګانو غوښتنه وکړه.

حضرت منصور رحمة الله علیه ورته وایي: کومې څلور دعاګاني غواړې؟ چې زه ئې درته وکړم؟ غلام ورته وویل: چې دغه څلور ارمانونه مې دي، ته دعا راته وکړه: چې څلور سره الله تعالی را پوره کړي:

۱. یو دا دعا راته وکړه: چې الله تعالی ما د غلامۍ څخه خلاص کړي، او زه آزاد شم، نو حضرت منصور رحمة الله علیه ده ته هغه دعا وکړه.

۲. او دوهمه دعا دا راته وکړه: چې الله تعالی ماته د دغه دراهمو عوض دنیا او دولت راکړي، هغه بزرګ دغه دعا هم ورته وکړه.

۳. دریمه دا دعا راته وکړه: چې الله تعالی زما سردار ته د توبې کښلو توفیق ورکړي، او د هغه دعاګاني قبولې کړي، نو حضرت منصور رحمة الله علیه دغه دعا هم ورته وکړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

۴. څلورمه دعا: چې الله تعالى زما او زما د سردار او د هغه د ملګرو او ستا او ستا د ملګرو او د ددې حاضرو انسانانو ټولو مغفرت نصيب کړي، حضرت منصور رحمة الله عليه دا دعا هم ورته وکړه.

د دعاګانو کولو څخه وروسته هغه غلام خالي لاس خپل سردار ته واپس راغلی، سردار چونکه انتظار کړی وو، نو د ده په لیدلو باندې ئې په غصه کې ورته وویل: چې دا دومره وخت دې چیرې ضائع کړی، او پر موږ دې دومره انتظار تېر کړئ؟

نو هغه غلام د لارې ټوله قصه ورته بیان کړه، نو هغه سردار د غصې او د وهلو پر ځای دده څخه پوښتنه وکړه: چې تا کومې کومې دعاګانې دهغه څخه وغوښتلې؟

غلام ورته وویل: چې یوه خو مې دا دعا وغوښتله: چې الله تعالى ما آزاده کړي: نو سردار پر هغه ځای ورته وویل: ځه! ته زما لطرفه آزاد ئې، دا دعا خو قبوله سوه.

او دوهمه دې کومه دعا غوښتې وه؟

غلام ورته وویل: چې الله تعالى ماته د دغه څلورو (۴) دراهمو عوض په دنیا کې راکړي، سردار ورته وویل: ځه! زما لطرفه تاته څلور زره (۴۰۰۰) دراهم نذرانه دي، او ته د دې مالک سوې، او دا د هغه دراهمو عوض دی.

سردار ورته وایي: چې دریمه دې کومه دعا غوښتې وه؟

غلام ورته وویل: چې الله تعالى تاته د شرابو او د دغه فسق او فجور څخه د توبې کښلو توفیق در کړي، سردار ورته وویل: چې زه اوس ستا په مخکې د ټولو ګناهونو څخه توبه کاږم، نو دا دعا هم قبوله سوه.

ورته وایي: څلورمه دې کومه دعا غوښتې وه؟

غلام جواب ور کوي، چې الله تعالى زما او ستا او ستا د ملګرو او د هغه بزرګ او د هغه د ملګرو او د ټوله حاضر مجلس مغفرت نصيب کړي.

سردار ورته وویل: چې دا خو زما په اختیار کې نه دي، دا به د الله تعالى په حواله کړو. چیکله شپه راغله، نو هغه سردار ویده دی، په خوب کې یو هاتف غیبي آواز ور باندې کوي: چې کله هغه درې کاره ستا په اختیار کې وو، هغه دې درې سره وکړو، ایا ستا ګمان دی: چې الله تعالى به نو هغه کار نه کوي: چې د ده په اختیار کې دی، الله تعالى

Maktaba Tul Ishaat.com

ستا او ستا د ټولې مجلس او د هغه بزرګ او د هغه د مجلس او د هغه غلام ټولو مغفرت په نصیب کړی، او دوی ته ئې د جهنم څخه آزادي او نجات ور کړی.(۱)

نو چونکه صدقه د دعا د قبولیت لویه ذریعه ده، او دا د دعاګانو ورځي دي، نو پیغمبر ﷺ به پدې ورځو کي په صدقه کولو کي ډېر کوشش کاوی.

❸.....او دریم عمل چي به په دې ورځو کي پیغمبر ﷺ ډېر زیات کوی، هغه به دعا مبارکه وه، چي ده به پدې ورځو کي په دعا کولو کي زیات کوشش کاوی، ځکه د پیغمبر ﷺ قول مبارک دیو چي هغه په حقیقت کي د الله تعالی قول دی، چي:

.....إِنَّ لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عُتَقَاءَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ يَعْنِي فِي رَمَضَانَ وَإِنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً﴾.(۲)

الله تعالی په هره ورځ او شپه د رمضان المبارک کي انسانان د جهنم څخه آزادوي، او په هره ورځ او شپه کي الله تعالی د مؤمنانو دعاګاني قبلوي، نو چونکه دا د دعا د قبولیت ورځي دي، نو ځکه پیغمبر ﷺ به زیاته دعا کوله.

یو روایت داسي هم راځي، چي د روژې په هره شپه کي الله تعالی یو آواز کونکي ته حکم کوي: چي درې ځله دا آواز کوه:

.....هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ نَغْفِرُ لَهُ﴾. ایا یو مغفرت غوښتونکی سته، چي زه بخښنه ورته وکړم؟

.....هَلْ مِنْ تَائِبٍ نَتُوبُ عَلَيْهِ﴾. ایا یو توبه کونکی سته، چي زه د هغه توبه قبوله کړم؟

.....هَلْ مِنْ دَاعٍ نَسْتَجِيبُ لَهُ﴾. ایا یو دعا غوښتونکی سته، چي زه دهغه دعا قبوله کړم؟

.....هَلْ مِنْ سَائِلٍ نُعْطِي سُؤْلَهُ﴾. ایا یو سوال غوښتونکی سته، چي زه ډهغه غوښتنه ورپوره کړم؟.(۳)

---

(۱) ریاض الصالحین: صفحه نمبر ۱۲۰

(۲) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد: حدیث نمبر ۴۷۸۹

(۳) شعب الایمان: حدیث نمبر ۳۳۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

او بيا خاص پېغمبر ﷺ به د دعا څخه مخکي استغفار په دې ورځو کي ډېر وايي، ځکه د استغفار په ذريعه سره الله تعالى د انسان دعاګانو ته قبوليت ډېر ژر ورکوي.

لکه يو حديث شريف کي راځي:

.....إِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِي، فَأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ﴾.(۱)

چې دې مبارک وايي: چيکله کله زما پر زړه باندې يو وريځ او خړ حالت راسي، نو زه په ورځ کي سل(۱۰۰) واره استغفاره وايم.

محدثينو ليکلي دي: چې په حديث شريف کي د سلو (۱۰۰) عدد راغلى دى، خو ليکن دغه عدد مقصود ندى، بلکه: د دې څخه مقصود: کثرت دى، چې يعني: زه استغفار په ډېر کثرت سره وايم.

نو چونکه استغفار ويل د دعا د قبوليت ذريعه ده، نو ځکه پېغمبر ﷺ به د دعا ګانو کولو څخه مخکي استغفار په کثرت سره وايي.

د استغفار په ذريعه د دعا قبلېدل:

حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه د خپل وخت ډېر لوى امام وو، تاريخ پر دې ګواه دى: کچيرې په دې امت کي دوه کسان نواى، نن به د مځکي پر مخ د الله تعالى عبادت نه کيداى، لکه د تاريخ الفاظ دي:

.....لَوْلَا أَبُوبَكْرٍ لَمَا عُبِدَاللّٰه﴾.

کچيرې ابوبکر نواى، نن به د مځکي پر مخ د الله تعالى عبادت نه واى، چيکله د منکرينو د زکوة مسئله راغله، نو ډېر مشکله مرحله وه، او ده په ښه طريقه د اسلام تدارک وکړى، او هم ئې د الله تعالى دين د دغه فتنې څخه محفوظه کړى.

..... لَوْ لَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ لَمَا عُبِدَاللّٰه﴾.

کچيرې په دې امت کي احمد بن حنبل رحمه الله عليه نواى نو بيا به د مځکي پر مخ د الله تعالى دين نه واى، ځکه: چيکله د خلق القرآن مسئله راغله، او ډېر مشکله مرحله وه، او ده په ډېر همت او استقامت سره د هغه فتنې مخ نيوى وکړى.

---

(۱) الزهد و الرقاق لابن المبارک: حديث نمبر ۱۱۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

دحضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه په حالاتو کي ليکلي دي: چي يو ځل پر سفر باندي روان وو، او په يو کلي کي ئې شپه سوه، نو امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د خوب لپاره د مسجد څخه بغير بل کوم ځای نکړی پيدا، نو مسجد لره ورغلی، چي هلته شپه تېره کړي، او آرام وکړي.

چي کله ده د خوب اراده وکړه، نو د مسجد يو خادم ورته راغلی، او دی ئې په مسجد کي د شپې تېرولو څخه منعه کړی، ده مبارک چي هغه ته هر څومره قناعت ور کړی، خو هغه د ده خبره نه ور سره ومنله.

امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه ورته وويل: چي خير دی، زه به د بوټو په ځای کي ويده سم، خادم ئې هغه ساعت خبره و منله، خو چيکله امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه بيده سو، نو خادم ته ئې خوند ور نکړی، او په کشولو ئې د مسجد څخه راويستی، او سره د دې چي امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د وقار او عزت مالک وو، او د بزرګۍ نښاني ښکاره ورباندي معلومېدلې.

د مسجد څخه دباندي د يو نانوای غټ ځای او دوکان وو، چي ډوډۍ ئې پکښې پخوله، او بيا ئې خرڅوله.

هغه چيکله پيردار وليدی، چي يو دعزت او د وقار څخه ډک شخص ئې په داسي بد حالت کي د مسجد څخه په کشلو راويستی، نو نانوای ډېر ور باندي وکړی: چي داسي مه کوه، او امام احمدبن حنبل رحمة الله عليه ته ئې د شپې د تېرولو لپاره ځای ورکړی.

نانوای د احمد بن حنبل رحمة الله عليه ښه اکرام وکړی، او د خوب لپاره ئې ښه ځای ورته برابر کړی، او نانوای د خپلو وړو اخښلو لپاره پخپل کار اخته سو، خو هغه په خپل کار کي استغفار په کثرت سره وايي، که هره زواله جوړوي، او که هره ډوډۍ پر تنور باندي وهي، او يا ئې راباسي، خو دهر عمل سره مسلسل استغفار وايي.

امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د نانوای دغه کار ته حيران سو، او نانوای ټوله شپه او ټول کار په استغفار کي تېر کړی.

چيکله سهار سو، نو امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د نانوای څخه د دومره زيات استغفار ويلو په اړه پوښتنه وکړه، نو هغه ورته وويل: چي زه اوس د استغفار سره عادت ګرځېدلی يم، نو ځکه ډېر ئې وايم.

Maktaba Tul Ishaat.com

امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ پوښتنه ځني وکړه: چې ایا د استغفار دي څه ثمره او ګټه لیدلې ده؟ نو هغه جواب ورکوي: هو! په الله تعالی قسم! چې کومه دعا مي غوښتې ده، هغه دستي قبوله سوېده، خو یوه دعا لا نده قبوله سوې، چې د هغې د قبولیت د ډېر وخت څخه په انتظار یم.

امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل: هغه کومه دعا ده؟ هغه نانوای جواب ورکړی: د امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ د لیدلو ډېره تمنی لرم، او هم دعاګاني کوم، خو تر اوسه مي دغه تمنی نده پر ځای سوې.

امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ ورته وویل: زه امام احمد بن حنبل یم، او په الله تعالی قسم! په کشولو دا دی تاته راوستل سوم، تر څو دي الله تعالی د استغفار په برکت دا تمنی هم پوره کړي. نو چونکه استغفار د دعا د قبولیت لپاره بهترینه لاره ده، نو ځکه پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به په دې مبارکه میاشته کي د دعا سره سره استغفار هم په ډېر کثرت سره وایي، او دا د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم په دې میاشته کي عمل وو.

اعتکاف درې (۳) قسمه دی:

یا خاص پر موږ او تاسو د روژې آخره عشره راغلې ده، په دې عشره کي د الله تعالی سره د تعلق جوړولو لپاره دوه(۲) لوی عبادتونه زموږ او ستاسو مخته دي، یو د اعتکاف عبادت، او دوهم د لیلة القدر عبادت.

اعتکاف په لغت کي: درېدل، او راګرځېدل، او د شریعت په اصطلاح کي: د روژې په حالت کي په مسجد کي د اعتکاف په نیت باندي ځان پابنده کول.

اعتکاف درې قسمه دی:

۱. اول قسم: واجب دی، مثلاً: یو سړی نذر و مني، او پر ځان ئې لازم وګرځوي، که زما فلانکی کار وسو، نو زه به دومره ورځي په اعتکاف کي کښېنم، که هغه کار وسي، نو دغومره ورځي په اعتکاف کي کښېنستل واجب دي، کنه کښېني، نو ګناهګاره دی.

۲. دوهم قسم: سنت مؤکده دی، د دې میاشتي په آخره عشره کي په اعتکاف کي کښېنستل، دې ته سنت مؤکده ځکه وایي: چې پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به هر کال په دغه

Maktaba Tul Ishaat.com

اعتکاف کي کښېناستی، او کفايه هم ورته وايي: کچيري په ټوله محله کي يو سړی په اعتکاف کي کښېني، نو د ټولو د ذمې څخه د سنت د ترک وبال ليري کيږي، ليکن ثواب صرف معتکف الله تعالی ور کوي، او که په ټوله محله کي يو سړی هم نه کښېني، نو ټوله د سنتو د ترک په وجه ګناهګاره دي.

٣. دريم قسم: نفل اعتکاف دی، چي کوم وخت هم سړی په مسجد ننوزي، نو د اعتکاف نيت وکړي، چي تر کوم وخته پوري دی په مسجد کي وي، نو د اعتکاف ثواب ور کول کيږي، او د لمانځه او د تلاوت ثواب ئې هم وي.

د اعتکاف فضائل:

پېغمبر ﷺ د اعتکاف ډېر زيات فضائل بيان کړي دي، حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنهما د پېغمبر ﷺ يو حديث رانقل کوي:

...قَالَ فِي الْمُعْتَكِفِ: هُوَ يَعْكِفُ الذُّنُوبَ، وَيُجْرَى لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ كُلِّهَا﴾.(١)

چي پېغمبر ﷺ به د معتکف په باره کي فرمايل: چي هغه د ګناهونو څخه محفوظه وي، او ده ته د نيکو اعمالو کونکو برابر ثواب ور کول کيږي، نو پدې حديث کي پېغمبر ﷺ د اعتکاف دوې (٢) خاص فائدې بيان کړي دي:

١. يوه دا: چي د اعتکاف په برکت انسان د ګناهونو څخه محفوظ وي.

٢. او دوهم فائده دا: چي څومره نيک اعمال د اعتکاف په وجه د سړي څخه پاته سي، مثلاً: د جنازې لمونځ يا د ناجوړه پوښتنه، د هغه ثواب د ده د کولو څخه بغير الله تعالی ور کوي.

په يو بل حديث کي پېغمبر ﷺ فرمايي: چي حسين بن علی رضي الله عنهما را نقل کړی دی:

.....اعْتِكَافُ عَشْرٍ فِي رَمَضَانَ كَحَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ﴾.(٢)

چي کوم چا د روژې په آخره عشره کي اعتکاف وکړی، نو هغه ته الله تعالی د دوو (٢) حجو او د دوو (٢) عمرو ثواب ور کوي.

---

(١) سنن ابن ماجه: حديث نمبر ١٧٨١

(٢) المعجم الكبير للطبراني: حديث نمبر ٢٨٨٨

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما د اعتکاف واقعه:

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما يو ځل په مسجد نبوي کي په اعتکاف کي ناست وو، يو سړی ورته راغلی، او سلام ئې ورته ووايي، ده مبارک پوښتنه ځني وکړه: چي ته ماته پرېشانه او غمجن را معلومېږې، څه خبره ده؟ هغه سړي ورته وويل: اې د الله تعالی د رسول د اکا زويه! په دې وجه پرېشانه يم: چي د فلانکي سړي پر ما باندي حق دی، او بيا ئې د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم وقبر ته اشاره وکړه: او وئي ويل: د دغه قبر والا په عزت دي مي قسم وي، چي د هغه حق پر ادا کولو قادر نه يم.

ابن عباس رضي الله عنهما ورته وويل: ايا زه ستا هغه سړي ته سفارش وکړم، چي ستا سره آساني وکړي، ده ورته وويل: چي ته څنګه مناسب بولې، هغه را سره وکړه، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما چي دا واورېدل، نو خپلي چوتي ئې په پښو کړې، د مسجد څخه را وواتی، هغه سړي ورته وويل: چي حضرت! ستا اعتکاف هير دی، ده ورته وويل: هير مي ندی، بلکه د دغه قبر والا څخه مي اورېدلي دي، او د اورېدلو ډېره زمانه هم نده تېره سوې، په داغه دوران کي د عبدالله بن عباس په سترګو کي اوښکي وې، چي ده به موږ ته فرمايل: چي کم څوک د مسلمان ورور په کار پسي ولاړ سي، هغه ته الله تعالی د لسو (۱۰) کالو د اعتکاف ثواب ور کوي.

او کوم سړی چي د الله تعالی د رضا لپاره د يوې ورځي اعتکاف وکړي، نو الله تعالی د ده او د جهنم په مابين کي درې (۳) خندقه ليري والی راولي، او د يوه خندق مقدرا دومره وي: لکه د مځکي او آسمان په مابين کي چي څومره فاصله ده.

نو کوم سړی چي لس (۱۰) ورځي په اعتکاف کي کښېني، نو الله تعالی د ده او د جهنم په مابين کي ديرش (۳۰) خندقه فاصله راولي، يعني: دجهنم څخه هغه څوک الله تعالی ډېر زيات ليري کوي، او د اعتکاف لوی مقصد د "ليلة القدر" تلاش وي، هغه سړی نيکبخته دی: چي د ليلة القدر عبادت ئې نصيب سي، ځکه چي د هغه عبادت د زرو (۱۰۰۰) مياشتو دعبادت څخه هم افضله دی، او چي کوم سړی د ليلة القدر د عبادت څخه محروم پاته سو، هغه د ډېر لوی خير څخه محروم بلل کيږي. الله تعالی دي دغه مذاکره په خپل دربار کي قبوله او مقبوله وګرځوي. آمِين يَا رَبَّ العَالَمِين

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د مرګ یاد، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿ مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا وَ حَاسِبُوا قَبْلَ اَنْ تُحَاسَبُوا﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کې ما د پېغمبر ﷺ یو حدیث مبارک پېش کړی، چې دهغه لفظي ترجمه او معنی دا ده:

چې د مرګ راتللو څخه مخکې مړه سئ، او د قیامت په ورځ چې حساب او کتاب ستاسو څخه اخیستل کیږي، دهغه څخه مخکې په دنیا کې خپل حساب او کتاب د ځان سره وکړئ.

مرګ یقیني راتلونکی دی:

د دې حدیث تعلق د مرګ د راتللو او د مرګ څخه وروسته د حساب او کتاب اخیستلو سره دی.

---

(۱) سورة الملک: آیت نمبر ۲

(۲) بریقة المحودیه فی شرح طریقة محمدیه: باب الامل وهو العاشر فی آفات القلب: صفحه نمبر ۱۳۰، کشف الخفاء: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۴۲

Maktaba Tul Ishaat.com

مرګ د انسانیت لپاره یو داسي حقیقت دی: چې پر هر انسان باندې راتلونکی دی، او د هغه په راتللو کې هیڅ شک او شبه نسته، او نه د هغه د راتلو څخه چا اختلاف کړی دی، او نه ئې انکار کړی دی.

انکار کونکو (نعوذ بالله) د الله تعالی د وجود څخه انکار کړی دی، او د رسولانو درسالت څخه ئې انکار کړی دی، او د ډېرو ښکاره حقیقتونو څخه ئې انکار کړی دی، مګر د مرګ د راتللو څخه تر اوسه پورې چا انکار ندی کړی.

د حضرت آدم علیه السلام څخه بیا تر اوسه پورې په دنیا کې داسي طبقه نده راغلې: چې هغوی دې د مرګ نه راتللو نظریه دنیا ته پیش کړې وي، او نه تر قیامته پورې داسي ډله راتللای سي، چې هغه دې د مرګ نه راتللو خبره دنیا ته پیش کړي.

بلکه هر څوک دا منې: چې یو سړی دنیا ته راغلی، هغه به یوه ورځ د مرګ راتللو په شکل د دنیا څخه رخصتیږي، ځکه چې د مرګ سبب هغه ډېر ښکاره دی.

د شیخ ابو علی ابن سینا څخه یو چا پوښتنه وکړه: چې د انسان د مرګ سبب څه دی؟ هغه په جواب کې ورته وویل: چې د انسان د مرګ سبب د انسان زندګي ده، چې کم چا ته په دنیا کې ژوند او زندګي ور کړل سوه، د هغه د مرګ سبب موجود سو، نو ضرور به یوه ورځ ده ته مرګ راځي.

ځکه د پېغمبر صلی الله علیه وسلم حدیث مبارک دی:

.....مُثِّلَ ابْنُ آدَمَ وَإِلَى جَنْبِهِ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ مَنِيَّةً إِنْ أَخْطَأَتْهُ الْمَنَايَا وَقَعَ فِي الْهَرَمِ حَتَّى يَمُوتَ.(١)

چیکله ابن آدم دنیا ته راسي، نو دده اړخ ته الله تعالی نه نوي(٩٩) مرګه ورته کښېږدي، یعني: د مرګ ډېر اسباب د ده و ځنګ ته الله تعالی ور سره پیدا کړي، کچیري د هغه ټولو څخه دی خطا سي، نو آخر یقیني سبب د مرګ: هغه بوډاوالی دی، چې هغه به ئې تر هغه وخته پورې نه پرېږدي، چې تر څو ئې د قبر توري کندي ته رسولی نوي.

---

(١) سنن ترمذي: حدیث نمبر ٢١٥٠

Maktaba Tul Ishaat.com

د مرګ وخت ندی معلوم:

نو دا په دنیا کي یو منل سوی حقیقت دی: چي انسان لره ضرور مرګ یوه ورځ رائي، او هیڅ یو انسان په دنیا کي د همیشه لپاره ژوندی نسي پاته کېدلای.

او دوهم منل سوی حقیقت دا هم دی: چي د مرګ وخت ندی معلوم: کیدای شي: چي په ورځ کي راسي، په هفته کي راسي، او یوه میاشته او یو کال بعد پر انسان باندي مرګ را ورسیږي.

د یو تحقیق مطابق انسان هره ورځ دمرګ سره یو نیم سل واره نږدې تیریږي، تاسو ګورئ! چیکله انسان پر یو لاره باندي سفر کوي، نو دده راسته او چپه طرف، مخ او شاته د ده مرګ ور سره روان او دوان وي.

د انسان راسته او چپه طرفته او مخ او شاته چي کم موټران روان وي، هغه هر وخت زموږ د موټر سره ټکر خوړلای سي، او زموږ د مرګ په شکل پر موږ باندي حمله کولای سي.

بیا چي پر کمه لار باندي انسان تیریږي، هغه لار کښېنستلای سي، او چي پر کم پله باندي انسان روان وي، هغه پل ماتېدلای سي، زموږ د موټروان د غفلت په وجه زموږ موټر د برق په خاده کي لګېدلای سي، او زموږ پر موټر د برق خاده رانړېدلای سي.

او چي په کم کور کي موږ اوسیږو، د هغه چت رانړېدلای سي، او پر هغه باندي زلزله راتللای سي، او هغه کور د همیشه لپاره زموږ قبر جوړېدلای سي.

دا هم یو تحقیق دی: چي انسان کله دنیا ته راسي، نو څلور زره (۴۰۰۰) ناجوړې الله تعالی د ده سره ملګري کړي، هغه ناجوړې یو وخت دی دمرګ خولې ته رسوي، مثلاً زموږ اینه خرابېدلای سي، زموږ پښتورګي او سږي او زموږ دماغ او زړه او اعصابي نظام هم یو وخت کار پرېښوولای سي، زموږ ساه او دساه نظام د کار پرېښوولو په خاطر په ډېر لنډ وخت کي موږ د دې دنیا څخه د آخرت پر لور رخصت کولای سي.

نه معلوم! چي مرګ روزانه څومره ځله زموږ سره نږدې تیریږي، لیکن په موږ او تاسو کي بعضي خلګ داسي وي: چي خپل مرګ ته هیڅ نه متوجه کیږي، او دی څره ورځ کورته راځي، او پر خپله بستره باندي آرام کوي، او سهار صحیح سلامت راپورته

Maktaba Tul Ishaat.com

کیږي، او دا ځني هیره وي: چې ټوله شپه زما پر سر باندې زما مرګ راته ګرځېدی، هغه هر وخت پر ما باندې حمله کونکی جوړېدلای سي.

زمونږ په دماغ کې دا نه راځي: چې زمونږ او د مردګانو په مابین کې څه فرق دی، هغه هم زمونږ غوندې د غوښې او پوست څخه جوړ سوي انسانان وو، او مونږ هم د هغه غوندې کمزورې او بې وسه انسانان یو، بس زمونږ او د هغه دغه یو فرق دی: چې هغه نن د مرګ منګولو له ور غلل، او شاید سبا یا بل سبا به داغه مرګ پر مونږ باندې هم حمله کونکی وي.

په دنیا کې هره ورځ یو نیم لک (۱۵۰۰۰۰) انسانان د ژوند تر لیکه تیریږي، او د آخرت په سفر باندې روانیږي، په هغه کې ډېر داسې انسانان وي: چې خپل ځان د ژوند یو اهم شخصیت بولي، او دا وایي: چې زه په کمه ورځ د دنیا څخه رخصت سم، نو دا ټوله منظر به تاریک وي، او د هغه دا ګمان وي: چې زما څخه وروسته که لمر راوخیږي، خو د هغه به رڼا نه وي، دی غریب په داغه دوکه کې روان وي، چې د مرګ حمله ور باندې راسي، د ده هغه روانه زندګي په مرګ باندې ور بدله کړي، دی د دنیا څخه رخصت سي، خو دنیا هغسې روانه او دوانه وي.

نن چې د چا څخه پوښتنه وکړې: چې څنګه حالت دی؟ نو دی به وایي: چې د دنیا زندګي ده تیریږي، هغه غریب پدې نه پوهیږي: چې زندګي نه تیریږي، بلکه هغه شپه او ورځ او هغه کال او میاشتې به روانې وي، خو زه تر دنیا تیریږم، ډېر وخت به داسې وي: چې زه به نه یم، او د دنیا نظام به روان وي.

نو دا یو حقیقت دی: چې د مرګ وخت معلوم ندی، نن د سائنس تحقیقات کم ځای ته ورسېدل؟ چې ډېر ځله هغه په لمر او سپوږمۍ او په آسمانونو او د ستورو په نظام کې خبرې کوي، لیکن که هغه ته دا ووایي: چې دې انسان ته به مرګ کله راځي، نو بیا د ده سائنس او تحقیق پر هغه ځای باندې ناکامه او ناخبره وګرځي.

نو مرګ یقیني راتلونکی دی، او دا هم یقیني ده: چې د مرګ وخت معلوم ندی: اوس که انسان د غسې د غفلت په حالت کې د دنیا څخه رخصت سي، او د قبر و توري کندې ته ور شوه سي، نو هسې نه: چې د مشکلاتو سره مخامخ سي، او د الله تعالی د عذاب

Maktaba Tul Ishaat.com

تر ترتیبونو لاندي رانسي، نو پدې خاطر پیغمبر ﷺ خپل امت ته دا وصیت او نصحت کوي:

چې تاسو د حقیقي مرګ راتللو څخه مخکې مړه سئ، اوس د دې مطلب علماؤو په دوه شکله بیان کړی:

۱. یو مطلب خو دا: چې د حقیقي مرګ راتللو څخه مخکې تاسو خپل هغه خواهشات چې د الله تعالی د حکم په مقابل کې وي، او ستاسو په زړو کې دګناه کولو فکر او سوچ پیدا کوي، هغه مړه کړئ، او هغه ختم کړئ، چې تاسو د الله تعالی د نافرمانۍ څخه خپل ژوند محفوظه وګرځوئ.

۲. دوهم مطلب علماؤو دا بیان کړی دی: چې د حقیقي مرګ راتللو څخه مخکې د خپل مرګ سوچ او فکر کوئ، کله نا کله د ځان سره دا فکر کول: چې یوه ورځ به زه د دې دنیا څخه ځم، او هم به خالی لاس یم، نه به مال او دولت را سره وي، او نه به اولاد را سره وي، او نه به دوستان را سره وي، او دې قبر ته به ور شوه کیږم، او نه معلوم: چې څومره زمانه بیا زه پدې قبر کې پروت یم، او نه معلوم: چې قیامت به کله راځي، چې زه د قبر څخه راپورته سم.

نو د حقیقي مرګ راتللو څخه مخکې د مړه کېدلو یو معنی دا ده: چې د مرګ تصور او فکر کول، او د زکندن حالات په دماغ کې راګرځول، او د عزرائیل علیه السلام د روح اخیستلو د کیفیت احساس کول.

د حضرت مریم علیها السلام وفات:

حضرت عیسی علیه السلام یو ځل خپلې مور حضرت مریم علیها السلام ته وویل: موري! دغه دنیا فاني ده او دېره ژر ختم کېدونکې ده، راځه: چې دې غره ته ورسو، او نور عمر په دې غره کې په عبادت کې تېر کړو، حضرت عیسی علیه السلام او د هغه مور غره ته راغلل، شپه او ورځ د الله تعالی عبادت کوي.

حضرت مریم علیها السلام د ورځې روژه نیسي، او د مابنام په وخت کې حضرت عیسی علیه السلام د ځنګله د درختو یو څه پانې پرې کوي، او دې ته ئې راوړي، او دا په هغه باندې روژه ماتوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

یوه ورځ حضرت مریم علیها السلام په غړه کي ده، او روژه ئې نیولې ده، حضرت عیسی علیه السلام د ماځیګر په وخت کي د هغې د روژمات کولو لپاره د پانو راوړلو په خاطر غره ته تللی دی.

چې په کمه کوډل کي دا عبادت کوي، نو د هغې دروازې ته یو سړی راغلی، اور ورته وئې ویل: چې اې ټوله شپه عبادت کونکي! او ټوله ورځ روژه نیونکي بي بي! پر تا دي سلام وي.

دې مبارکي د سلام د جواب ور کولو څخه وروسته پوښتنه ځني وکړه: چې ته څوک ئې؟ چې الله تعالی دي په آواز کي داسي هیبت او بېره اینبې ده، چې ستا د آواز اورېدلو څخه زما زړه سره چاودل کیږي؟

هغه ورته وویل: چې هغه څوک یم: چې بچیان یتیمان کوم، او زناني کونډاني کوم، او منډي بري کوم، او زه دلته اوس ستا د روح اخیستلو لپاره راغلی یم.

حضرت مریم علیها السلام ورته وویل: چې ما ته دومره وخت راکړه، چې زما زوی زما د روژمات لپاره د پانو د راټولولو په خاطر غره ته تللی دی، هغه راسي، د هغه تر راتللو پورې ما ته مه رانژدې کېږه.

هغه ورته وویل: چې ما ته خو اجازت نسته، چې زه تاته دومره وخت درکړم، ماته چې په کم ګړي کي د روح د کښلو حکم وي، زه پر هغه ساه باندي روح اخلم، او د دوهمي ساه اخیستلو وخت نه ورکوم.

د دې وینا کولو څخه وروسته هغه فوراً د حضرت مریم علیها السلام روح واخیستی، او هغه د خپل عبادت په ځای کي پرېوتله، او حضرت عزرائیل علیه السلام چادر ور باندي هوار کړی.

د روژمات پر وخت چې کله حضرت عیسی علیه السلام د خپلې مور د روژمات لپاره د ځنګله د درختو تازه پانې راورسولې، که ګوري: نو مور بیده ده، د هغې ویښول ئې مناسب نه وبلل، پخپله پر لمانځه باندي ودرېدی، او پخپله ئې هم روژه ماته نه کړه.

چیکلده شپې کافي حصه تېره سوه، نو خپل مور ته نږدې راغلی، او ورته وئې ویل:

.....السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا اَمَاهُ! قَدْ هَجَمَ اللَّيْلُ وَ اَفْطَرَ الصَّائِمُ وَوَقَفَ الْعَابِدُوْنَ فَمَا بَالُكَ لَا تَقُوْمِيْنَ اِلَى عِبَادَةِ الرَّحْمٰنِ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

اې موري! پر تا دي سلام وي، د شپې ډېره حصه تېره سوه، د روژه نیونکو روژې ماتي سوې، او عبادت کونکي د عبادت لپاره ولاړ سول. آخر څه وجه ده، چې ته د عبادت لپاره نه راپورته کېږې؟

خو ده چې هر څومره د هغې د را ښېدراه کولو کوشش وکړی، مګر هغه په داسي خوب کي تللې وه: چې د هغه څخه په دنیا کي بیا د را ښېداره کېدلو طمعه نه کېدله.

آخر د سهار په وخت کي ده ته وحي راغلې، چې ستا مور وفات سوېده، د هغې د کفن او دفن انتظام وکړه، حضرت عیسی علیه السلام چې کله دا واورېدل، نو د غره څخه راشوه سو، چې د هغې د کفن لپاره لباس راوړي، او یو څه انسانانو ته ووایي: چې زما سره د مور په کفن او دفن کي مرسته وکړي.

دی د بني اسرائیلو یو ډلي ته راغلی، او د خپلي مور د وفات واقعه ئې ورته بیان کړه، او بیا ئې ورته وویل: چې تاسو زما سره د هغې په کفن او دفن کي مرسته وکړئ، مګر هغوی انکار وکړی، او ورته وئې ویل: چې په دغه غره کي ماران او لړمان ډېر زیات دي، مور ستا سره دغه غره ته نسو تللای.

حضرت عیسی علیه السلام چیکله د هغوی څخه ناامیده سو، نو واپس د غره پر طرف را روان سو، په لاره کي دوه کسان ناست دي، ده هغوی ته دا واقعه بیان کړه، هغوی چې کله واورېدله، نو د ده سره روان سول، په لاره کي ده پوښتنه ځني وکړه: چې تاسو څوک یاست، چې ټوله خلګو زما د مدد کولو څخه انکار وکړی، او تاسو را سره روان سول؟ هغوی په جواب کي ورته وویل: چې مور جبرائیل او میکائیل یو.

هلته د جنت حوري د حضرت مریم علیها السلام د غسل کولو لپاره راغلې وې، حضرت عیسی علیه السلام چې کله راغلی، که ګوري، د هغه د کفن او دفن انتظام سوی دی، او جنازه ټیاره ده، نو هغه جنازه ئې قبر ته ور شوه کړه، او حوري او جبرائیل او حضرت میکائیل ځني رخصت سول.

حضرت عیسی علیه السلام د الله تعالی پ حضور کي عرض پیش کړی: چې یا الله! زما مور چې په کم وخت کي وفات کېدله، نو زه په هغه وخت کي حاضر نه وم، یا الله ته ماته یو ځل زما مور راژوندی کړه، چې زه د هغې سره خبري وکړم، چونکه دمړو را ژوندي

Maktaba Tul Ishaat.com

کېدل د حضرت عیسی علیه السلام معجزه هم وه، نو الله تعالی ده ته خپله مور په قبر کې را ژوندی کړه.

حضرت عیسی علیه السلام هغه قبر ته کښېنستی، او خپلې مور ته ئې ږغ وکړی: هغې جواب ور کړی، نو ده دستي دا پوښتنه ځني وکړه: موري! د مرګ څکه ځنګه وه؟ او ده عزرائیل علیه السلام راتګ تاته په کم شکل وو؟

هغې په جواب کې ورته وویل: بچیه! د مرګ څکه داسي ترخه وه: چې تر قیامته پورې به زما د خولې څخه هغه تلخي ختم نسي، او نه به مي تر قیامته پورې د حضرت عزرائیل علیه السلام هغه د دهشت څخه ډک شکل د دماغ څخه لیرې سي.

او بیا ئې ورته وویل: چې الله تعالی ستا سره څه معامله وکړه؟ دې په جواب کې ورته زه وایي:

.....قَدِمْتُ اِلَی رَبِّی فَوَجَدْ تُهُ رَاضِیًا﴾.

زه چیکله خپل رب ته پیش سولم، نو هغه ما د رضا او خوشحالۍ په حالت کې پیدا کړی، د دغه وینا څخه وروسته هغه مور ورته وویل: چې ای بچیه! زه تر قیامته پورې نور ستا څخه رخصت اخلم، او ملاقات به د قیامت په میدان سره کوو، د هغه څخه وروسته د قبر څخه هغه آواز راوتل بند سول.(۱)

نو هر انسان ته د زکندن سخت ساعت ګوري، او د حضرت عزرائیل علیه السلام سره ملاقات کول دا دانسان مخته راځي، نو د دغه حالاتو فکر کول، نو د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حدیث مبارک چې: ....مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا﴾. معنی دا ده: چې د حقیقي مرګ راتلو څخه مخکې مړه سئ.

د یو صحابي رضی الله عنه د زکندن حالت:

د پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو صحابي ناجوړه وو، دی مبارک د هغه د پوښتنې لپاره راغلی، چې دی کله کښېناستی، نو هلته عزرائیل علیه السلام هم راورسېدی، پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته ګوري، نو عزرائیل علیه السلام خپله یوه ګوته د هغه صحابي پر سینه کښېښوولې، د هغه صحابي د روح د قبض کېدلو کیفیت شروع سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

پیغمبر ﷺ ورته وفرمایل:
عزرائیله! یو څه آساني وکړه، هغه په جواب کي ورته وویل: اې د الله تعالی محبوبه! ماته الله تعالی د مخکي څخه لا هم دا حکم کړی دی: چې زما د محبوب د صحابه وو سره به د روح په قبض کېدلو کي د آسانۍ معامله کوې، نو ځکه ما په یوه ګوته سره د دغه صحابي روح قبض کړی، او چې دبل چا روح قبض کوم، نو د هغه په سینه کي خپله مکمله پنجه وهم، او په ډېره سختي د هغه روح قبض کوم.

دزکندن دوخت تکلیف:

د پیغمبر ﷺ حدیث مبارک دی: کچیري حیوانانو ته د خپل مرګ ستاسو غوندي علم وسي، نو تاسو به چاغ حیوان هم د خورک لپاره پیدا نه کړې.
تاسو ګورئ! چې کله دیو چا ګوته پرېکېږي، نو څومره تکلیف لري، هغه ځکه چې د هغې ګوتي څخه روح وزي، او په نور بدن کي ځای پیدا کوي، اوس که دهغه ګوتي څخه د روح وتلو په خاطر انسان ته دومره تکلیف وي، نو چې د ټول بدن څخه روح وزي، نو په هغه وخت کي به د تکلیف کم حالت وي.
د دې بعضي ځایو کي داسي مثال بیان سوی دی لکه: یو ازغی دار درخته چې د انسان په ټوله بدن کي ځای ونیسي، او یو دم ئې انسان د هغه بدن څخه را باسي، نو د ټوله بدن رګونه او پلې او غوښي سره څیریږي، نو څومره تکلیف به وي، داغه رنګه د انسان د بدن څخه د روح وتلو تکلیف د زکندن پر وخت انسان محسوسوي.
یو بل مثال داسي هم بیان سوی دی: چې د مرګ په وخت کي انسان ته دومره تلکیف وي، لکه د ژوندي حیوان څخه چې انسان د ژوند په حالت کي پوست باسي.
حضرت علي رضی اللہ عنہ به چې کله د جهاد خطبه ویله، نو په هغه وخت کي به ئې مجاهدینو ته فرمایل: اې مجاهدینو! د الله تعالی په لار کي د شهادت مرګ پیدا کړئ، نو تاسو ته به هیڅ تکلیف نوي، او که پر کور باندي مرګ درته راسي، نو په غچیانو سره د بدن د پرېکېدلو څخه به تاسو ته زیات تکلیف وي.
او کله به ئې ویل: چې په دېګونو کي او به اشېدلو ټېلو کي د کبابېدلو څخه به زیات تکلیف تاسو ته محسوسیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو ځکه حدیث شریف دی:

.....لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ؛ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا﴾.(۱)

تاسو مړو ته بد مه وایاست، ځکه هغوی د خپل عمل سزا ته ورسېدل، د دې څخه دا معلومیږي: چې د مرګ تکلیف ډېر زیات وي، او هغه پر هغوی باندې تیر سولو.

بلکه پیغمبر ﷺ به ډېر ځله د مرګ د سختۍ په باره کې دا ویل:

.....وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ رَأَيْتُمْ مَا رَأَيْتُ، لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا وَ لَا تَلَذَّذْتُمْ بِالفُرُوْشَاتِ مَعَ النِّسَاءِ﴾.(۲)

زما دي په هغه ذات قسم وي: چې زما ساه د هغه په قدرت کې ده! کېږي تاسو هغه وینی چې ما څه لیدلي دي: تاسو به ډېر کم وخاندی، او ډېر زیات به وژاړي، او نه به بیا په خپلو کورو کې د ارام او د راحت زندګي د خپلو زنانو سره تېره کړئ.

حضرت سفیان ثوري رحمه الله علیه به فرمایل: چې کله حضرت عزرائیل علیه السلام د انسان د مرګ پر رګ باندې ګوته کښېږدي، نو په دې وخت کې انسان ته ټول ولد انسانان ناولده سي، او ناولده مخلوق ور باندې رابښکاره سي.

د انسان ژبه بنده سي، او د دنیا ټول شیان ځني هیر سي، پدې وخت کې د مرګ دومره زیات تکلیف وي، او انسان د مرګ په نشه کې مستغرق وي، کېږي د مرګ نشه نوای، نو ورته ناست انسانانو ته به دغه انسان داسې معلومېدلای، لکه پر ده چې د تورو ګذارونه کیږي.

د حضرت فاطمة الزهرا جنازه:

حضرت فاطمة الزهراء چیکله وفات سوه، او د شپې په تیاره کې ئې د دې جنازه قبر ته راوړله، او دا ئې په قبر کې کښېښوولې.

نو حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه د زیات غم په حالت کې په جوش سره قبر ته دا وینا کوي:

---

(۱) مسند ابن ابی الجعد: حدیث نمبر ۷۴۶

(۲) مسند احمد: حدیث نمبر ۱۳۵۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

.....يَا قَبْرُ! اَتَدْرِیْ مَنِ الَّتِیْ جِئْنَا بِهَا اِلَیْکَ هَذِهِ بِنْتُ رَسُوْلِ اللهِ ﷺ هَذِهِ زَوْجَةُ عَلِیٍّ الْمُرْتَضٰی رضی الله عنه هَذِهِ اُمُّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ هَذِهِ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ﴾.

اې قبره! تاته در معلومه ده: چې دا دچا جنازه مونږ تاته در شوه کړه، دا د رسول الله ﷺ لور مبارکه ده، او دا د حضرت علی رضی الله عنه زنانه ده، او دا د امام حسن او حسین مبارکانو مور فاطمة الزهراء ده، او دا د جنت د ټولو زنانو سردار ه ده.

د قبر لطرفه آواز ور باندې وسو:

.....يَا اَبَاذَر! مَا اَنَا مَوْضِعُ حَسَبٍ وَ لَا نَسَبٍ اِنَّمَا اَنَا مَوْضِعُ الْعَمَلِ الصَّالِحُ فَلَا يُنْجَ مِنِّیْ اِلَّا مَنْ كَثُرَ خَيْرُهُ وَ سَلِمَ قَلْبُهُ وَ خَلُصَ عَمَلُهُ﴾.(۱)

اې ابوذره! زه د حسب او نسب بیانوولو ځای نه یم، دلته د عمل صالح خبره ده، دلته به هغه څوک په آرام وي: چې د هغه عمل نیک وي، او د هغه زړه سالم وي، او د هغه عمل خالص د الله تعالی د رضا لپاره وي.

ځکه د دې ځای متعلق د الله تعالی دا فیصله ده:

.....لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ ، اِلَّا مَنْ أَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ﴾.(۲)

چې دلته نه انسان ته مال او اولاد فائده کوي، دلته یو شی فائده او نفعه انسان ته رسوي، چې د هغه سره د لسې زړه وي: چې هغه د ټولو ګناهونو څخه سالم او صفا وي.

د حضرت عثمان رضی الله عنه واقعه:

په حدیث شریف کې راځي: چې حضرت عثمان رضی الله عنه به چې کله قبر ولیدی، نو ډېر زیات به ئې ژړل.

یو چا پوښتنه ځنې وکړه: چې ته د دوزخ او جنت په ذکر اوربدلو سره دومره زیات نه ژاړې، لکه د قبر په لیدلو سره چې څومره ژاړې.

ده په جواب کې ورته وویل: چې قبر هغه خلوت خانه ده، چې هلته اول نظر د الله تعالی پر بنده باندې لګیږي، که په اول نظر کې بنده الله تعالی ته خوښ وګرځېدی، نو بیا به

(۱) مواعظ ابراهیمي، و اکرم المواعظ: صفحه نمبر ۵۸

(۲) سورة الشعرا: آیت نمبر ۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

را روانه ټوله زندګي د انسان هوسا او آسانه وي، او کچيري په اول نظر کي انسان د الله تعالى ناخوښه سو، نو بيا خو د هلاکت سره مخامخ ګرځي.

د دې حديث په مضمون زناني ډېري ښه پوهيږي، هغه دا شان: چي پر ناوې د خپل خاوند نظر په اوله شپه باندي لګيږي، کچيري هغه خاوند ته خوښه سوه، نو د هغې ټوله زندګي به بيا خوشحاله وي، او که په اول نظر کي خاوند ته خوښه نسوه، نو بيا به ئې د زندګۍ ټوله دوران د سترګو سره مخامخ وي.

لکه حديث شريف دی:

.....اِنَّ الْعَبْدَ فِی الْقَبْرِ لَا یَرَی مَالًا وَ لَا وَلَدًا وَ لَا اَهْلًا فَلَوْ لَمْ یَرَی رَبَّهُ فَالْوَیْلُ لَهُ قَدْ خَسِرَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةَ﴾.(۱)

بنده چيکله په قبر کي کښېښوول سي، نو هلته ده ته نه مال ور معلوميږي، او نه به اولاد او د کور انسانان دی ويني، کچيري هلته دی خپل رب هم نه ووينې، نو د ده لپاره لوی هلاکت او بربادي ده، چي دنيا او آخرت ئې دواړه د لاس څخه ووتل.

نو په دنيا کي زندګي داسي کول: چي دنيا د انسان په لاس کي وي، او زړه ته ئې ور شوه نسي، او د دنيا د بې ثباتۍ فکر کول او خپل مرګ او د قبر حالات همېشه په دماغ کي را ګرځول.

د حضرت علي رضي الله عنه حضورته يو سړی راغلی، او ورته وئې ويل: چي ما د فلانکي سړي څخه يو مکان رانيولی دی، د هغه قباله يعني: بيعنامه راوليکه، ده ورته وويل: چي قلم او کاغذ راوړه، هغه چي ورته راوړل، نو ده په دا شان قباله ور وليکله:

.....اِشْتَرَی مَغْرُوْرٌ مِنْ مَغْرُوْرٍ دَارُ الْاَبْقَاءِ لَهَا وَ لِصَاحِبِهَا وَ هِیَ فِی سِکَّةِ الْغَافِلِیْنَ﴾:

.....اَلْحَدُّ الْاَوَّلُ: اَلْمَوْتُ.

.....اَلْحَدُّ الثَّانِیْ: اَلْقَبْرُ﴾.

.....وَ الْحَدُّ الثَّالِثُ: اَلْحَشْرُ﴾.

.....وَالْحَدُّ الرَّابِعُ: غَیْرُ مَعْلُوْمٍ، اِمَّا الْجَنَّةُ وَ اِمَّا النَّارُ﴾.

---

(۱) مواعظ ابراهيمي، و اکرم المواعظ: صفحه نمبر ۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

یو دوکه سوي د بل دوکه سوي څخه یو مکان رانیوی، چې هغه مکان او د هغه صاحب هیڅ بقا نه لري، او هغه د غافلینو په کوڅه کي دی، او د هغه څلور طرفه دادي:

اول طرف: د هغه مرګ دی.

دوهم طرف: د هغه قبر دی.

او دریم طرف: د هغه میدان حشر دی.

او څلورم طرف: د هغه نامعلوم دی: جنت به وي، یا دوزخ.

چیکله هغه مسوده خریدار واورېدله، نو ژړا ئې شروع کړه، او په چیغو دهغه ځای څخه ولاړ سو، او دمکان د رانیولو څخه ئې انکار وکړی. (۱)

د حضرت یوسف علیه السلام عجیبه واقعه:

نو په دنیا کي چونکه انسان ته د مرګ حادثه ګوري، نو د دنیا زندګي که پر انسان باندي په هر قسم تیره سي، یا تېره سوې وي، نو هغه د خپل یاد څخه غورځول او د خپل مرګ او آخرت او د راروانو منازلو فکر په دماغ کي راګرځول.

د حضرت یوسف علیه السلام سره وروڼو ډېره زیاته جفا وکړه، چې دی ئې په څاه کي واچاوی، او بیا ئې د قافلې پر انسانو خرڅ کړی، او بیا وروسته الله تعالی ده ته بادشاهت او د عزت زندګي ور نصیب کړه، دمصر حاکم او بادشاه الله تعالی جوړ کړی.

په کوم وخت کي چې دی دمصر حاکم وو، نو یوه ورځ یو سړي پوښتنه ځني وکړه: چې ستا سره وروڼو څنګه سلوک وکړئ؟ ده په جواب کي ورته وویل: چې دا پوښتنه مه را څخه کوه، چې وروڼو څنګه سلوک را سره وکړی، بلکه د دې پوښتنه را څخه کوه: چې نه معلوم: زما رب به زما سره څنګه سلوک وکړي.

یو ځل د ده یو دوست چې د ده سره ډېر بې تکلفه وو، چې هغه وده ته په داسي وخت کي راغلی: چې دی دمصر بادشاه وو، نو ده ته ئې وویل: اې یوسفه! هغه وخت دي یاد دی: چې د غلامۍ ځنځیر دي په غاړه کي وو، او د غلام په شکل د مصر په بازار کي ولاړ وې.

---

(۱) مواعظ ابراهیمي، و اکرم المواعظ: صفحه نمبر ۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

ده په جواب کي ورته وويل: د مزري په غاړه کي که څوک ځنځير ور واچوي، نو ايا په هغه سره د زمري په شجاعت کي فرق راځي.

نو هغه ورته وويل: نه.

نو ده ورته وويل: دغه رنګه د يوسف په غاړه کي ځنځير وو، په هغه سره د يوسف په کمالاتو کي کمی نده راغلې.

هغه دوست ورته وويل: چي هغه ورځ دريادېږي: چي ته په څاه کي پروت وې.

ده په جواب کي ورته وويل: چي پر سپوږمۍ باندي د باران او وريځي په ورځ شپول راوګرځي، او دا پخپل مابين کي راولي، او توره ليکه پر دې باندي شا او خوا راګرځېدلې وي، ايا د دغه ليکي په وجه د شپوږمۍ په حسن او شائست کي څه کمی راځي؟

هغه ورته وويل: چي نه راځي.

نو ده جواب ورکړی: چي د يوسف په څاه کي لوېدل، او پر هغه باندي د څاه چاردېواري راګرځېدل هم ده کمال هيڅ نه کموي.

هغه دوست بيا ورته وويل: چي ته په مصر کي کله خرڅېدل، هغه وخت در ته ياد دی؟

نو ده جواب ورکړی: چي مناسب دغسي وه، چي دنيا ته دا معلومه سي، چي د يوسف غوندي حسين هم قيمت لري، او هم خرڅېږي، که بې قيمته دی، هغه يو ذات دی، چي د هغه دا شان دی:

.....لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾.

چي د هغه يو شی هم قيمت نسي کيدلای.

هغه دوست بيا ورته وويل: چي د قيد خانه د قيد وخت در ته ياد دی.

ده په جواب کي ورته وويل: چي بچی د مور په نس کي قيد وي، ايا هغه ته څه نقصان رسيږي، بلکه د مور د نس قيد لا هم د ده لپاره د حيات او ترقی ذريعه وي، نو د يوسف د مصر په قيدخانه کي هم د ترقی ذريعه وګرځېدل، چي د هغه څخه دی بادشاهی ته ورسېدی.

د هغه خبرو څخه وروسته ده و هغه دوست ته وويل: چي تا زما لپاره څه تحفه راوړېده، د يې وخت کي د هغه دوست سره هيڅ شی قابل د تحفې نه وو، مګر آخر ئې يو هيندارې د

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت یوسف علیه السلام و مخته د تحفې په شکل کښېښوولې، حضرت یوسف علیه السلام چې هغه هینداره ته وکتل، او د ده د مخ شکل په هغه هینداره کې راغلی، نو د هغه حسن یو په دوه سو، حضرت یوسف علیه السلام هغه تحفه واخیستله، او د خپل دوست څخه ډېر خوشحاله سو.

نو زه دا وایم: کچیرې الله تعالی د قیامت په میدان کې د خپلو بندګانو څخه د تحفې طلب وکړي، نو مؤمن فوراً خپله زړه چې د هینداري غوندې د ایمان په نور سره روښانه وي، د الله تعالی و حضور ته پیش کړي، دمؤمن د زړه په نور کې چیکله د الله تعالی د ذات جلوه او دیدار راسي، نو به نور علی نور وي.

او د دغه نور سره چیکله مؤمن ته د حساب او کتاب اخیستلو وروسته حکم وسي: چې جنت ته ولاړ سه، نو دی به ووایي: یا الله! د جنت لار چیرې ده، نو الله تعالی به و ده ته د جنت لار د جهنم پر سر د پُل صراط په شکل ور ښکاره کړي.

دی چې کله پر پُل صراط باندې راپورته سي، او د ده سره ایماني نور ور سره وي، نو جهنم به ناري کړي:

.....عَجِّلْ عَجِّلْ يَا مُؤْمِنُ! فَإِنَّ نُوْرَكَ اَطْفَأَ نَارِيْ﴾.

اې مؤمنه په تلوار سره تیر سه، ځکه ستا ایماني نور زما داور لمبې را سړې کړې.

او پدې وخت کې به الله تعالی جهنم ته ووایي: اې جهنمه! خپل دوستان او ستا غوښتونکي انسانان درونیسه، او زما محبوب انسانان ماته را پرېږده.

جهنم چې کله دا واوري، نو په ده کې به یو سخت ترینه زلزله پیدا سي، چې پُل صراط به پر دا بل مخ واوړي، او بې شماره انسانان به په جهنم کې ولوېږي، مګر مسلمانانو ته به دغه زلزله داسي ور معلومېږي: لکه په دنیا کې چې یو یخه هوا د سهار په وخت کې پر انسانانو باندې راځي.

Maktaba Tul Ishaat.com

چې د هغه هوا د خوند په وجه به پر هغه انسانانو باندې خوب غالبه سي، او دوی به په دغه وخت کې د ډېر اطمینان په وجه بیده سي، او چیکله د خوب څخه سترګې را رونې کړي، نو دوی به جنت ته رسېدلي وي.

لکه دا د الله تعالی فیصله ده:

.....وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا، ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾.(۱)

په تاسو کې هیڅ څوک داسې نسته: چې هغه دې د جهنم پر سر تېر نسي، بیا چې کوم خلګ تقوی لري، هغه به محفوظه وي، او چې کوم خلګ ظالمان دي، هغه به د پُل صراط څخه په جهنم کې پرې مخې لویږي.

په یو روایت کې داسې هم راځي: چې د حشر په میدان کې به بعضې کاملینو ته الله تعالی خپل دیدار ور کړي، او دوی به پر سجده پرېوزي، او چیکله د سجدې څخه سر راپورته کړي، نو که ګوري: د حشر میدان به ټول ختم سوی وي، دوزخیان به دوزخ او او جنتیان به جنت ته رسېدلي وي.

نو دوی به هم د هغه ځای څخه والوزي، او جنت ته به ورسیږي، نو د دوی په یوه سجده کې به ټوله د حشر میدان ختم سي.

حالانکه عام خلګ به په ډېر سخت حالت کې وي، او د ...رَبِّ نَفْسِي رَبِّ نَفْسِي﴾ ناري به وهي، مګر د الله تعالی د عاشقانو به یوه سجده هم پای ته نوي رسېدلې.

په آخر کې زه تاسو د حضرت پیران پیر شیخ محی الدین جیلاني رحمة الله علیه یو مقوله پیشوم:

.....فَكَمْ مِنْ كَفَنٍ مَغْسُوْلٍ وَ صَاحِبُهُ فِي السُّوْقِ مَشْغُوْلٍ﴾.

(۱) سورة مریم: آیت نمبر ۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

د هر کفن اغوستونکي انسانان تر اوسه پوري په بازارو کي په خرید او فروخت باندي مشغوله وي، او د خپله مرګ څخه غافله وي.

.....وَ كَمْ مِنْ قَبْرٍ مَخْفُوْرٍ وَ صَاحِبُهُ بِالسُّرُوْرِ مَغْرُوْرٌ﴾.

د هر خلګو قبرونه تیار ولاړ وي، مګر په هغه کي د دفن کېدونکي انسانانو په غفلت سره خپلي خوشحالۍ جوړوي.

.....وَ كَمْ مِنْ فَمٍّ ضَاحِكٍ وَ هُوَ عَنْقَرِيْبٌ هَالِكٌ﴾.

د هر خلګ خندا ګاني کوي، او حال دا دی: چي په لنډ وخت کي به دوی د خپل مرګ سره مخامخ سي.

.....وَ كَمْ مِنْ مَنْزِلٍ كَمِلَ بِنَائُهُ وَ صَاحِبُهُ قَدْ اَزِفَ فَنَائُهُ﴾.

د هر محلات او مکانونه اوس نوي نوي تیارېدونکي دي، چي د هغه د مالکانو د مرګ وخت رانږدي سوی دی.

نو دنیا عارضي او فاني او ژر ختم کېدونکي ده، نو چي انسان ته حقیقي مرګ راځي، نو په کار دادی: چي د هغه څخه مخکي انسان د خپل مرګ فکر او سوچ کوي. او خپل زندګي د مرګ په تیاري کي تېره کړي، بیا به په راتلونکو منازلو کي انسان ته پرېشاني او پښېماني نوي.

الله تعالی دي زموږ او ستاسو په دماغو کي د مرګ فکر راکړي، او الله تعالی دي په ږا روانو منازلو کي موږ او تاسو د هر قسم پرېشانۍ او پښېمانۍ څخه محفوظه کړي.

او الله تعالی دي دغه مختصره مذاکره په خپل دربار کي قبوله او مقبوله وګرځوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِہٖ وَ اَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د مرګ یاد، دویمه حصه

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿اللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَنَا فِي الْمَوْتِ رَاحَةً وَرَوْحًا وَمُعَافَاةً﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا کي زندګي ور کړېده، خو دانسان د زندګي مقصد د الله تعالى بندګي او عبادت دى، او هم د آخرت فکر او د آخرت لپاره تياري کول دي، انسان لکه څنګه چې د دنيا په زندګي کي د د نيا لپاره محنت کوي، نو مناسب دا وي: چې د هغه څخه زيات د آخرت لپاره محنت وکړي، ځکه زمونږ د بزرګانو به همېشه خپلو متعلقينو ته دا وصيت وو:

.....اعْمَلْ لِلدُّنْيَا بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا , وَلِلْآخِرَةِ بِقَدْرِ بَقَائِكَ فِيهَا﴾.(۳)

تاسو د دنيا لپاره دومره کوشش کوئ، چې څومره مي ژوند په دنيا کي وي، او د آخرت لپاره بيا دومره کوشش کوئ: چې څومره ژوند مي په آخرت کي وي.

---

(۱) سورة آل عمران: آيت نمبر ۱۶۸

(۲) الزهد لاحمد بن حنبل: حديث نمبر ۱۶۶۳

(۳) حلية الاولياء و طبقات الاصفياء: باب سفيان ثوري و منهم الامام المرضى: صفحه نمبر ۵۶

Maktaba Tul Ishaat.com

د آخرت د زندګۍ مثال:

امام غزالي رحمه الله عليه د آخرت د زندګۍ مثال داسي بيان کړی دی: کچيري يو انسان په خپله لفه کي د بردنو دانې راواخلي، نو په هغه کي به د زرو په تعداد را ځي، کچيري هغه انسان خپله لمن په هغه دانو ډکه کړي، نو يقيناً به د لکونو په تعداد کي وي.

او کچيري په ټوله دنيا کي هغه د بردنو دانې داسي سره وغوړوي: چي پورته تر آسمانه پوري ورسيږي، د شرق څخه بيا تر غرب د جنوب څخه بيا تر شمال دغه ټوله فضا د دغه دانو څخه ډکه سي.

او بيا يو مرغه زر (۱۰۰۰) کاله بعد د هغه څخه يوه دانه پورته کوي، زر (۱۰۰۰) کاله بعد دوهمه دانه او بيا زر کاله بعد دريمه دانه پورته کوي، نو يو وخت به راسي: چي هغه دانې به ټولي ختم سي، مګر د انسان د آخرت زندګي هيڅکله نه ختم کيږي.

نو مناسب دا ده: چي انسان د آخرت زندګي او مهلت يو غنيمت وبولي، او په ښه استقامت سره د آخرت تياري وکړي، د کم انسان په زړه کي چي د آخرت ياد وي، نو هغه د دغه شان کوچنيو کوچنيو خبرو څخه هم عبرت اخلي.

نن چي کله يو نوجوان سهار را کښېنې، نو دستي د خپل کار او ژوند او د تجارت او دوکانداری په فکر کي وي، چي کله انسان د هغه نوجوان څخه د دغه کار او تجارت پوښتنه وکړي، نو دی به جواب ورکوي: چي زما زندګي او زما ژوند بغير د دغه کسب او تجارت څخه نه آسانه کيږي.

نو کچيري د قيامت په ميدان کي الله تعالى د ده و مخته د جنت نعمتونه ښکاره کړي، او بيا د ده څخه د هغه لپاره د محنت پوښتنه وکړي، او د ده سره هيڅ نوي، بيا به څومره د پريشانۍ او پښيمانۍ حالت وي.

خو دا ورځ چيکله يو زنانه سهار راکښېنې، نو دا فکر ورسره وي: چي د بچيانو لپاره ناشته برابرول، او د خپل کور صفائي کول، پردې او جامې وينځل، نو هغه په دغه کارونو کي په ساعتو ساعتو مشغوله او مصروفه وي.

کچيري د دغه زناني څخه يو څوک پوښتنه وکړي: چي دغه دومره محنت ولي کوې؟ نو دا به ووايي: چي بيا به خلګ زما متعلق وايي: چي دا څومره ګنده او ناپاکه زنانه ده، نو د خلګو په نظر کي د خپل ځان ښه راوستلو لپاره دا څلور او پنځه ساعته وخت

Maktaba Tul Ishaat.com

لګوي، کچیري د قیامت په میدان کي الله تعالی ورته ووایي: چي ای زما بنده! ستا زړه خو هم زما کور وو، ستا سره د هغه د صفا کولو لپاره لس(۱۰) دقیقې وخت نه وو، د استغفار ویلو لپاره وخت نه وو، او نه زما پر محبوب باندي د درود ویلو ستا سره وخت وو، نو بیا به هلته مونږ د الله تعالی په حضور کي څه جواب پیشوو.

نو زندګي مونږ او تاسو ته الله تعالی د مرګ د تیارۍ لپاره راکړېده، او د مرګ تیاري کول زمونږ او ستاسو د زندګۍ اهم مقصد هم دی، او زندګي د یو څو ورځو خبره ده، یو وخت ماشومو والی وي، چي انسان مخ راګرځوي: هلک والی راورسیږي، او د هغه څخه وروسته ځواني ده، او بیا بوډاوالی او بیا مرګ دی.

نو په زندګي کي د خپل مرګ او د قبر او د حشر او نشر او د الله تعالی و حضور ته د پېښېدلو فکر کول او خپل ژوند د دغه حالاتو په تیاري کي تېرول.

د قیامت بیره:

په کتابو کي راځي: چي یو ځل د حضرت عیسی علیه السلام حواریینو ده ته وویل: چي مونږ پرتا هغه وخت ایمان راوړو، چي ته و مونږ ته یو معجزه را ښکاره کړې، ده ورته وویل: چي تاسو څه معجزه غواړئ؟ دوی دا غوښتنه وکړه: چي یو مړی زمونږ و مخته را ژوندی سي، او مونږ ته د آخرت حالات بیان کړي.

حضرت عیسی علیه السلام دوی یو قبر ته راوستل، او هلته ئې د قبر و مړي ته آواز ورو کړی: چي: قم باذن الله، د الله تعالی په اذن او اجازه سره راپورته سه.

د حضرت عیسی علیه السلام معجزه وه، الله تعالی ده ته هغه مړی د څه وخت لپاره را ژوندی کړی، نو که ګوري: یو نوجوان پخپل قبر کي ودرېدی، چي د بدن ټوله ویښتان ئې سپین وو، مګر د هغه چهره او مخ ځوانانو غوندي وو.

حضرت عیسی علیه السلام پوښتنه ځني وکړه: چي ته څوک ئې؟ هغه ورته وویل: چي زه د حضرت نوح علیه السلام نیک عمله زوی یم، د حضرت نوح علیه السلام یو زوی کنعان وو، چي هغه په اوبو کي غرق سو، او دري(۳) زامن ئې نور وو، چي د هغه نمونه: حام، سام، یافث وو، چي انسانیت ټوله د دغه درو نسل بلل کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عیسی علیه السلام پوښتنه ځني کوي: چې په دغه قبر کي دي څومره وخت کیږي؟ هغه په جواب کي ورته وویل: چې په دې قبر کي مي څلور زره (۴۰۰۰) کاله پوره سول.
حضرت عیسی علیه السلام د قبر د زندګۍ پوښتنه ځني کوي: نو دی په جواب کي ورته وایي: چې د قبر زندګي خو سخته وه، لیکن چیکله ماته د قم باذن الله امر وسو، نو زما دا ګمان سو: چې قیامت راورسیدی، نو د قیامت د بیري زما د بدن ټوله بیښتان تک سپین سول، او زما دا ګمان وو: چې شاید زه د قیامت لپاره راپورته کیږم.
او د قیامت به داسي ورځ وي: چې الله تعالی په قرآن کریم کي وایي:
.....﴿يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا﴾.(۱)
د هغه ورځي د سختۍ څخه ځان وګورئ، ځکه چې هغه داسي ورځ ده: چې بچیان به د هغه ورځي د وحشت څخه بوډاګان کیږي، چې کم چا زندګي د آخرت په فکر کي تېره کړېوي، نو پر هغه باندي به دغه ورځ بیا آسانه وي.

د نعمتونو واپسي:

نو په ځواني باندي او په قوت باندي او د دنیا په زندګي باندي نه مغروره کېدل، او نه د دنیا په نعمتونو دوکه کېدل، ځکه: دا ځواني د یو څپې په شان په دریاب کي راځي، بیرته کرار کرار آرامیږي، او دغه نعمتونه ټوله د قرض او د پور مال دی، د څه وخت استعمالولو څخه وروسته د انسان څخه بیرته اخیستل کیږي.
حضرت سعدي رحمة الله علیه یو ځل په سفر کي پریو لاره باندي روان دی، نو په هغه لاره کي یو دوست په مخه ورغلی، هغه پوښتنه ور باندي کوي: چې څنګه حال دی؟ ده د هغه په جواب کي یو عجیبه خبره ورته وکړه:
چې د الله تعالی نعمتونه مي خوړل خوړل غابنونه مي زاړه او مات سو، لیکن ژبه مي د هغه د ناشکرۍ کولو څخه رامنعه نه سوه.

(۱) سورة الشعراء، آیت نمبر ۱۷

Maktaba Tul Ishaat.com

د نعمتونو قدر داني:

موږ ته دغه نعمتونه د یو څه وخت استعمالولو لپاره را کول سوي دي، او زموږ څخه د قیامت په ورځ د دغه نعمتونو د استعمال پوښتنه کیږي.

کچیري موږ د دغه نعمتو صحیح استعمال وکړو، نو الله تعالی به د قیامت په ورځ په دغه نعمتو کي موږ ته نوره اضافه راکوي.

لکه په دنیا کي چي موږ ته الله تعالی سترګي د نظر کولو لپاره راکړي دي، خو د هغه د استعمال طریقه ئې داسي را ښوولې ده:

.....یَا اِبْنَ آدَمَ جَعَلْتُ لَکَ عَیْنَیْنِ وَ جَعَلْتُ عَلَیْهِمْ اَلْغِطَاءُ فَانْظُرْ بِعَیْنَیْکَ مَا اَحْلَلْتُهُ لَکَ وَ اِلَّا فَاجْعَلْ عَلَیْهِ الغِطَاءُ﴾.

اې د آدم زویه! ما تاته سترګي در کړي دي، او هم پر هغوی باندي مي پرده لګولې ده، نو ته پدې سترګو حلال شیان وینه، کچیري حرام مخ ته در ته راغلو، نو پر سترګو باندي هغه پرده راغورځوه.

اوس که انسان په دنیا کي د خپل نظر حفاظت وکړي، نو په آخرت کي به په دغه سترګو د الله تعالی د ذات دیدار کوي، او هم به د انبیاء کرامو او د اولیاؤو زیارت کوي.

دغه رنګه سر او تندی الله تعالی د سجدې لپاره راکړی دی، چي دا به د عاجزۍ په شکل د الله تعالی پر قدمو باندي لګیږي، ځکه حدیث شریف دی:

.....السَّاجِدُ یَسْجُدُ عَلَی قَدَمَیِ الرَّحْمَنِ﴾.

چیکله یو څوک سجده کوي، نو ظاهراً د ده تندی پر مځکه باندي وي، لیکن په حقیقت کي هغه تندی د الله تعالی پر قدمو باندي لګیږي.

کچیري په دنیا کي او د ځوانۍ په زمانه کي د خپل عزت او عصمت حفاظت انسان وکړي، نو چیکله د الله تعالی و حضور ته ورسي، او قیامت ورځ وي، او لمر ډېر زیات ګرم وي، او ټوله انسانان پخپله خوله کي غرق وي، او ډېر د پریشانۍ عالم وي.

نو الله تعالی به ورته وایي: ای زما بنده! چي تا په ځوانۍ کي نیک عمل کوی، او هم دي د خپلې ځوانۍ حفاظت کاوی، نو راسه! زما د عرش تر سایه لاندي کښېنه، بیا به هلته هغه انسان دومره په راحت کي وي: چي ده ته به دا معلومه نسي: چي ګرمي سته او کنه.

Maktaba Tul Ishaat.com

او کچیري انسان د نیک عملي زندګي اختیار کړي، نو د قیامت ورځ چې د پنځوس زره کاله سره برابره دې، پر عامو انسانانو به ډېر اوږده وي، لیکن دغه انسانان به الله تعالی د مشک غونډیو ته ور واستوي، چې دوی کله دهغه خوشبوئي بویوي، نو د قیامت ورځ به تېره سي، ځکه حدیث شریف دی:

چې پر نیک عمله انسانانو د قیامت ورځ په دومره وخت تیریږي: لکه په دنیا کي چې د یو بُزې غولانځه لوېشل کیږي.

کچیري انسان د الله تعالی دنعمتو استعمال په صحیح طریقه وکړي، او خپل رب د ځان څخه راضي کړي، او دی په داغه کي د الله تعالی حضور ته ورسي، نو الله تعالی به ورته ووایي: اې زما بنده! ستا دبدن ورېښتان دایمان په حالت کي سپین سول، اوس چې زه ستا څخه د زندګي حساب اخلم، نو ماته حیا راځي، نو دغه رنګه بنده به الله تعالی بغیر دحساب او کتابه جنت ته رسوي.

لیکن افسوس! چې اوس پر انسانانو زندګي ډېره د غفلت په حالت کي تیریږي، حضرت علی رضی اللہ عنہ یوځل د سهار لمونځ ادا کړی، او دخپل محراب څخه راسته طرفته په صف کي کښېناستی، او دده پر مخ باندي د پرېشانۍ آثار ښکاره وه، د لمر راختلو پورې پر هغه ځای باندي ناست وو، د هغه څخه وروسته ئې خپل لاسونه د افسوس په شکل یو په بل پورې موږل، او دا ئې ویل:

د الله تعالی په ذات دي مي قسم وي: چې ما د پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم صحابه کرام لیدلی ول، نن یوه خبره هم د هغوی سره مشابه نه وینم، هغوی به په داسي حالت کي سهار کاوی، چې وریښتان به ئې سره خواره واره ول، او موخان به ئې ژړ ول، او پر مخانو به ئې د ډېر خوبۍ اثرات ښکاره ول، ټوله شپه به ئې د الله تعالی و مخته په سجده کي یا په ولاړه کي تېروله، قرآن کریم به ئې وایي، کله به ئې پر یوه پښه او کله به ئې پر بله پښه باندي تکیه کوله، خو چیکله به ئې د الله تعالی ذکر کاوی، نو د خوند او مزې څخه به داسي سره ښوربدل: لکه درخته چې په هوا کي سره ښوري.

او د الله تعالی دبیري او شوق څخه به د هغوی د سترګو څخه دومره اوښکي تویېدلې، چې د هغوی لباسونه به همېشه په اوښکو باندي لانده ول، اوس زه هغه حالت نه وینم، بالکل د انسانانو شپې په غفلت کي رواني دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو حضرت علی رضی الله عنه چې د کمي زمانې پر خلګو د افسوس اظهار کوي، په هغه زمانه کې صحابه کرام موجود دي، او د تابعینو زمانه ده، نو زمونږ او ستاسو په موجوده دور کې به کم حالت وي، الله تعالی دي زمونږ او ستاسو پر حالاتو باندې رحم وکړي.

یقیني خبره:

په یو کتاب کې لیکلي دي: د یو کنډې زنانې یو زوی وو، چې هغه وفات سو، نو د هغې زړه د هغه و تجهیز او تکفین ته په هیڅ شکل باندې تیار نه وو، او نه ئې په زړه کې د زوی مرګ راتلی، او نه د هغه و منلو ته تیاره وه.

پر هغه ځای باندې چې کم ملا یا طبیب ولاړ دی، نو هغه ته وایي: چې ته کوشش وکړه، چې زما زوی بیرته راژوندی سي، هغه چې هر څومره دې ته تسلي ورکوي، چې ستا زوی و فات سو، هغه بیا نه راژوندی کیږي، خو دا د هغه و خبرې اوریدلو او منلو ته تیاره نه وه، آخر هغه ورته وایي: چې موري! ستا زوی وفات سو، او هیڅکله په دنیا کې بیا ژوند نسي پیدا کولای.

لیکن چونکه د دې په دماغ کې هغه خبره نه راتله، نو هغه د دې د تسلی لپاره ورته وایي: چې په یوه نسخه باندې ستا زوی را ژوندی کیږي، هغه دا: چې ته په دې محله او کلي کې د داسي چا د کور څخه اوبه راوړه: چې په هغه کې څوک وفات سوی نوي، زه به هغه اوبه د ده په خوله کې ور واچوم، دی به را ژوندی سي.

هغه بوډی په منډه روانه سوه، کور په کور ګرځي، او اوبه غواړي، په هر کور کې چې دا پوښتنه کوي، نو هغه ورته وایي: چې په دې کور کې زمونږ انا یا نیکه یا ورور یا مور وفات سوېده، خو غرض دا: په ټوله کلي کې ئې داسي کور نکړی پیدا: چې په هغه کې څوک نوي وفات سوی، واپس ناامیده راغله، نو هغه طبیب او ملا ته ئې وویل: چې ما خو دغه شان کور پیدا نکړی، نو هغه ورته وایي: چې موري! په ټول کلي کې دا سي کور نسته: چې په هغه کې څوک نوي وفات سوی، نو ستا کور هم دغسي نسي پاته کېدلای، چې پدې کې دي څوک نه وفات کیږي.

نو چې دنیا ته انسان راسي، نو ضرور به یوه ورځ وفات کیږي، او قبر ته به ور شوه کیږي، خو دغه زندګي الله تعالی د دغه مرګ او د قبر د تیاری لپاره راکړېده.

Maktaba Tul Ishaat.com

د مرګ یاد او د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه واقعه:

صاحب د تذکرة الاولیاء د حضرت حسن بصري رحمة الله علیه په حالاتو کي لیکلي دي: چي دی په ابتداء کي د جواهرو او د قیمتي ملغلرو تاجر وو، تجارت به ئې کوی، او ډېرو غټو بادشاهانو ته به ئې جواهرات په تحفه کي ور وړل.

یو ځل ئې یو څه جواهرات هرقل ته چي د روم بادشاه وو، په تحفه کي راوړل، اول ځل ئې د وزیر سره ملاقات وکړی، او بیا ئې و بادشاه ته د تحفې پیشولو حال پیش کړی، وزیر ورته وویل: چي صبا خو بادشاه ډېر زیات مصروفه دی، او سبا ورځ هغه هیڅ فرصت او وخت نه لري، چي ته ملاقات ور سره وکړې، ځکه سبا د بادشاه د زوی د مرګ کال پوره کیږي، او د هغه کلنی رسم دی، که ته غواړي، نو په هغه کي شرکت کولای سې، او هغه په سترګو لیدلای سي.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه هم پخپله دهغه رسم د لیدلو خواهش ښکاره کړی، وزیر دی د ځان سره یو میدان ته ور وستی، چي په هغه کي یوه لویه خیمه قائمه وه، او په هغه کي دننه اعلی درجه فرش او غالۍ هواري وې، د هغه تناونه د ورېښمو وو، او پخپله هغه خیمه هم د ورېښمو څخه جوړه سوې وه، د هغه تمبې د سپینو زرو څخه وې، او د هغه میخونه د سرو زرو څخه وو، چي نهایت قابل دید وو.

وزیر حضرت حسن بصري رحمة الله علیه د خیمې په یو کنج کي ودراوی، او ورته وئې ویل: چي بس اوس دغه تماشا ته ګوره، دهیڅ چا څخه پوښتنه مه کوه، زه په آخر کي دهغه ټولو معلومات درکوم.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه په هغه خیمه کي ولاړ دی، هغه خیمه په حقیقت کي د هرقل بادشاه د یو ګران زوی پر قبر باندي جوړه وه، او نن دهغه عُرس او کلنی رسم وو، او بادشاه پخپله د هغه رسم ادا کولو لپاره هلته حاضر وو.

حضرت حسن بصري رحمة الله علیه که ګوري: نو د ټولو څخه مخکي یوه ډله د عیسائي راهبانو خیمې ته راغلل، او قبر ته ودرېدل، او څه ئې ویل، او هم ئې ژړل بیرته د خیمې څخه ووتل.

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا یوه ډله د طبیبانو چې د هغوی سره یو قیمتي دواګاني ور سره وي، پر قبر را وګرځېدل، دا خلګ هم لڅ سر او لڅي پښې ول، او قبر ته ئې ژړا وکړه، د هغه څخه وروسته ووتل.

بیا یوه ډله د عسکرو چې د هغه توري په لاس کې وې، خیمه ته راغلل، سلامي ئې ورته وکړه، د یو ساعت درېدلو څخه وروسته ووتل.

یوه ډله د خوبصورته زنانو چې د هغه د سر بېښتان سره خلاص ول، د هغوی په لاس کې ډېر زر او جواهر ول، پر قبر ئې طواف وکړی، او یو ساعت ئې وژړل، دا هم د خیمې څخه ووتل.

د هغه څخه وروسته د ټولو په آخر کې بادشاه په خپله خیمې ته راغلی، او قبر ته ودرېدی، او وئې ویل: ای بچیه! ته در ټولو ماته ګران او خوښ انسان وې، پردې افسوس چې ته وفات سوې، کچیرې ماته معلومه سي: چې کم چا ستا روح اخیستی دی، هغه د دغه راهبانو او عبادت کونکو په سفارش او د هغوی ددعا په برکت ستا روح تاته واپس کوي، نو خو دغه لوی لوی راهبان او عابدان ستا حضور ته حاضر دي، مګر زه ښه پدې پوهیږم: چې د هغوی په دعا هیڅ نه کیږي.

که ماته دا معلومه سي: چې د طبیبانو په دوا ستا روح بیرته تاته راګرځي، نو د طبیبانو دغه لویه ډله ستا قبر ته راغله، او ستا د روح د راګرځېدلو تدبیر ئې په دواګانو سره وکړی، مګر زه پدې پوهیږم: چې ستا روح یو داسي زور ور ستا څخه اخیستی دی، چې د هغه و مخته یو تدبیر هم کارګر نسي کیدای.

ای بچیه! کچیرې ماته دا معلومه سي: چې کم چا ستا روح اخیستی دی، هغه د عسکرو د بیرې څخه ستا روح بیرته واپس کوي، نو دا دومره عسکر توري په لاس ستا د روح د خلاصولو لپاره ستا قبر ته ولاړ دي، لیکن چې کم چا ستا روح قید کړی دی، هغه داسي زور ور څوک دی: چې هیڅ یو څوک دهغه مقابلې ته نسي را وړاندي کیدلای.

او که ماته دا معلومه سي: چې کم چا ستا څخه روح اخیستی دی، هغه د ښائسته زنانو شوقي دی، او د هغه زنانو په وجه تاته روح بیرته در کوي، نو د دغه ښائسته زنانو ډله هم ستا قبر ته حاضره ده، مګر د هغه هم په وسع او طاقت کې هیڅ نه راځي، او که مال

Maktaba Tul Ishaat.com

او دولت ستا روح واپس کولای سوای، نو هغه هم د هغه زنانو سره موجود دی، مګر د دې ټولو سره ماته دا معلومه ده: چې ستا روح په هیڅ شکل بیا تاته نه واپس کیږي.
نو ځکه زه بیا یو ځل د یو کال لپاره ستا څخه رخصت اخلم، او روان یم، د دې ویلو سره هرقل د خیمې څخه را ووتی، او ټول خلک د قبر څخه سره ولاړل.
حضرت حسن بصري رحمۃ اللہ علیہ فرمایي: چې د دغه واقعې د لیدلو څخه زما پر مزاج ډېر زیات بوج راغلی، او دا حقیقت مي دماغ ته شوه سو: چې مرګ په هیڅ شکل د انسان څخه نه ګرځي، نو زما زړه د دنیا څخه مات سو، او وروسته ما د دنیا جواهرات او ملغلري خرڅول پرېښوول، او د آخرت د جواهراتو خریدار مي د ځان څخه جوړ کړی، چې د هغه نتیجه دا وه: چې په لږ زمانه کي حضرت حسن بصري رحمۃ اللہ علیہ ته د دې امت په لوی اولیاؤ و کي الله تعالی ځای ور کړی.(۱)

د سکندر باچا عجیبه واقعه:

حیاة الحیوان کتاب کي لیکلي دي: چې کم وخت سکندر رومي ملکونه فتحه کول، او د فتوحاتو په ترتیب کي روان وو، نو د چین ملک ته راورسېدی، پدې وخت کي د چین حکومت د یو زناني سره وو، چې هغه د خپل پلار د وفات څخه وروسته پر هغه حکومت باندې حاکمه ګرځېدلې وه.
د چین هغه شهزادی خپلو جاسوسانو ته ویلي وو، چې تاسو مالره یو ځل د سکندر رومي تصویر او عکس په پټه راورسوئ، هغوی ورته را رسولی وو، نو دې ښه په دقیق نظر هغه عکس کتلی وو، نو دې د مخه لا سکندر رومي پېژندی، او د هغه شکل او تصویر د دې په مغزو کي پروت وو.
سکندر رومي د چین د ښهر څخه دباندې خپل لښکر واړاوی، یوه ورځ ئې د فقیر لباس واغوستی په داسي شکل چې څوک ئې نه پېژني، پدې نیت چې د ښهر معلومات ځان ته وکړي، او د بادشاه محل ځان ته معلوم کړي، نو په هغه ناولده لباس کي راغلی، په ښهر کي وګرځېدی، آخر د بادشاه محل ته د یو فقیر په شکل د سوال کولو لپاره را حاضر سو.

---

(۱) اکرم المواعظ، مواعظ ابراهیمي: صفحه نمبر ۶۱

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه د چین شهزادی چیکله ده ته وکتل، چې د فقیر په لباس کې دی، نو دستې ئې وپېژندی، چې دا خو سکندر رومي بادشاه دی، نو ئې خپلو عسکرو ته حکم وکړی: چې دغه فقیر ونیسئ، او دریې(۳) ورځې ئې په قید خانه کې واچوئ، یوه ذره خورک او اوبه مه ورکوئ، د هغه څخه وروسته ئې ماته راولئ.

عسکرو چې کله دی قید کړی، او دریې(۳) ورځې ئې مسلسل په قید کې په لوږه او تنده باندې تیري کړلې، د هغه څخه وروسته عسکرو دی د هغه شهزادی و حضور ته حاضر کړی.

د چین هغه شهزادی دی و خپل مخته کښېناوی، او ډېر زیات ملغلري او جواهرات ئې د هغه و مخته کښېښوول، او ورته وئې ویل: چې ته خو ډېر وږی ئې دا و خوره، مګر سکندر د لوږې د شدت په وجه بلکل هغه ته و نه کتل.

د هغه څخه وروسته ئې د وربشو یو څه ډوډی د سکندر و مخته کښېښووله، هغه دا ډوډی و خوړله، او اوبه ئې ورپسې و چیښلې.

هغه شهزادی ده ته وویل: چې ددغه قیمتي جواهراتو و طرفته تا بلکل ونه کتل، صرف د درو(۳) ورځو قید خانې ستا و مخته د ټولې دنیا مال او دولت او جواهرات او ملغلري بې کاره کړل، حالانکه اوس خو ستا ژوند هم پاته دی، او بې شماره فوجونه هم درسره دي.

ته ماته دا ووایه: چې د مرګ څخه وروسته به دغه لعل او جواهرات او مال او دولت تالره په څه شی درسي، نو بادشاه! د داسي بېکاره شیانو لپاره ولي د دنیا انسانان قتل کوې، او د انسانانو زندګي تباه کوې، ولاړ سه، نوره زندګي په قناعت او صبر سره تېره کړه، هغه به هر ځای تاته سکون او اطمینان درکوي.

سکندر چې کله د هغه شهزادی زنانې نصیحت او د عبرته ډکه وینا واورېدله، نو دستې ئې د چین د وطن څخه د جنګ کولو څخه بغیر خپل عسکر او فوجیان پر شا کړل.

تاسو ګورئ! د درو(۳) ورځو د قید خانې تکلیف هغه قیمتي جواهرات د ده په حضور کې بېکاره کړل، صرف د اوربشو یوه ټکړه ډوډی ده لره په شی ورغله، لیکن تاسو دا یاد ساتئ! چیکله د قبر قید خانې ته انسان ورسي، نو هلته به هر څه بې کاره سي، هلته

Maktaba Tul Ishaat.com

د اوربشو یوه تکړه ډوډۍ هم انسان ته په ښه نه ورځي، هلته صرف نیک عمل د انسان سره پاتیږي، نو ځکه مسلمان باید په دنیا کې د نیک عمل د ټولو څخه زیات کوشش وکړي.(۱)

د حضرت دانیال علیه السلام واقعه:

حضرت دانیال علیه السلام یوه ورځ په ځنګله کې روان وو، ده ته یو ګنبده په نظر ورغله، د هغه ګنبدې څخه پر ده باندې آواز وسو: چې اې دانیاله! دلته راسه، حضرت دانیال علیه السلام چې هغه ګنبدې ته ورغلی، نو دا ور معلومه سوه: چې دغه ګنبده پر یو قبر باندې ولاړه ده.

چې دی کله هغه ګنبدې ته ورغلی، او قبر ته ورنژدې سو، نو که ګوري! هغه یو ډېر لوړ او عمده عمارت دی، اود عمارت په درمیان کې یو ډېر لوړ تخت جوړ سوی دی، او پر هغه باندې یو ډېر لوی جسد پروت دی.

پر ده باندې بیا آواز وسو: چې اې دانیاله! تخت ته راپورته سه! حضرت دانیال علیه السلام چې کله تخت ته ور پورته سو، نو یو ډېره اوږده او لویه توره د هغه مړي و اړخ ته پرته ده، چې پر هغه باندې دا عبارت لیکلی وو:

چې زه د قوم عاد یو بادشاه وم، الله تعالی ماته دیارلس سوه (۱۳۰۰) کاله عمر را کړی، دوولس زره (۱۲۰۰۰) مي ودونه وکړل، او اته زره (۸۰۰۰) مي زامن وو، او بې شماره خزاني مي درلودلې، د دې دومره نعمتونو سره هم زما نفس د الله تعالی شکر ادا نکړی، بلکه د هغه برعکس به ئې کفر کوی، او د خدائي دعوه به ئې کوله.

چې الله تعالی موږ ته یو پېغمبر دهدایت لپاره راواستوی، هغه چې به موږ ته هر څومره دهدایت خبره کوله، موږ به هغه نه اورېدله، او نه به مو عمل په کوی، آخر کار هغه پېغمبر موږ ته ښرا وکړه، او زموږ د قوم څخه ووتی.

الله تعالی پر موږ باندې او زموږ پر وطن باندې د هغه پېغمبر په ښرا قحط سالي مسلطه کړله، چیکله زموږ په ملک کې هیڅ نه پیدا کیدل، نو موږ نورو ملکو ته

(۱) حیاة الحیوان: و تفسیر روح البیان بحواله مواعظ ابراهیمي: صفحه نمبر ۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

حکمونه او پیغامونه سره واستول، چې زموږ لپاره د غلې او د خورکې بندوبست وکړي.

هغه خلګو چې به موږ ته هر قسم غله او خورکه راواستوله، د الله تعالی فیصله وه، چیکله به هغه د غلې او خورک قافله زموږ ملک ته راورسېدله، او زموږ د وطن حدودو ته به رادا خله سوه، نو فوراً به په خاورو بدله سوه، او زموږ هغه محنت به ټوله ضائع سو، او یوه دانه به هم موږ ته راپاته نسوه.

په دغه شان پر موږ باندې اوه(۷) ورځې تیرې سوې، چې زما د قلعې څخه ټوله زنانې او غلامان او بچیان په تېښته ولاړل، زه تنها په قلعه کې پاته سوم، د لوږې بغیر زما سره نور هیڅ نه ول، زندګي مې ډېره تنګه روانه وه.

یوه ورځ د زیاتې مجبورۍ او د لوږې د ډېر شدت او تکلیف په وجه د قلعې دروازې ته راغلم، هلته ما یو سړی ولیدی، چې د هغه په لاس کې یو څه د خورکې دانې ولې، چې هغه ئې خوړلې، او روان وو.

ما هغه تلونکي انسان ته وویل: چې زما څخه د سرو زرو او جواهراتو او ملغلرو یو غټ لوښی واخله، خو دغه یو څو دانې د خورک د هغه په عوض کې ماته راکړه، مګر هغه نه زما خبره واورېدله، او نه ئې پر هغه غوږ ونیوی، او نه ئې ماته څه توجه راکړه، هغه خپلې دانې ئې خوړلې، او زما څخه تیر سو.

دهغه انجام داسو: چې د هغه لوږې د تکلیف څخه ماته مرګ راغلی، نه سرو زرو او نه ملغلرو او نه جواهراتو ماته هیڅ ګټه وکړله، او دغه زما سرګزشت دی: چې کم څوک دا واوري، نو هغه دې زما د حال څخه عبرت واخلي، هیڅ کله دې د دنیا په فریب او دوکه کې نه راځي.

مسلمانانو! څومره دغور ځای دی: چې دیارلس سوه(۱۳۰۰) کاله عمر او د دیارلس سوه کالو بادشاهت او دوولس زره(۱۲۰۰۰) زنانې او اته زره(۸۰۰۰) زامن او بې شماره خزانې هغه سړي ته هیڅ په ښه ور نغلې، نو بیا به دنیا څه حقیقت ولري: چې اوس هم انسانان د هغه په دوکه کې ژوند تېروي، او د خپل مرګ څخه غافله وي.

حالانکه الله تعالی بار بار دوی ته دا اعلان کوي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾.(۱)

اې انسانانو! د دنیا ژوند مې دوکه نکړي، او د خپل مرګ څخه مو غافله نه کړي، مرګ هیڅ څوک نه پرېږدي، امیر وي که فقیر بادشاه وي، او که ګدا، نیک عمله وي، او که بد عمله، نو همېشه دا فکر کول: چې یوه ورځ به مرم، او یوه ورځ به د دنیا څخه رخصت اخلم، او د الله تعالی په حضور کې به پیشېږم، او د دنیا د ټولو کړنو حساب به هلته پیشوم، په دغه فکر کې خپله شپه او ورځ او د دنیا ژوند سبا کول.

د غافله انسان په پرېشانیو کې اضافه:

کچیري انسان په دنیا کې د غفلت زندګي تېره کړي، او د خپل نفس د خواهشاتو تابع وي، کله ئې زړه غواړي، نو لمونځ کړی، او کله بیا قضا کړی، چیکله لږ بهانه ورته پیدا سي: نو بیا د دین اعمال ځني پاته سوي، او ډېر ځله پر سنت طریقه باندې د عمل کولو پر ځای په رسمونو او رواجونو کې مبتلا سي.

کچیري په دغه قسم غفلت کې انسان زندګي سر ته ورسوي، نو بیا خو به په قبر کې پرېشانه وي، او هم به په حشر کې پرېشانه وي، او را روان هر منزل به د ده لپاره پرېشاني وي، او په هر منزل کې به د ده په پرېشانیو کې اضافه او زیاتوالی راځي.

نو نن ورځ د زندګۍ ډېر اهم وخت دی، د هغه څخه نفعه اخیستل او دخپلو را روانو منزلونو غم خوړل، او هغه د ځان لپاره د خوشحالۍ منزلونه جوړول.

د زندګۍ قدر:

نیک عمله انسانان دغه زندګي داسي بولي: لکه الله تعالی چې د انسان په لاس کې جواهر او ملغلري ورکړي وي، او عام طور انسان ملغلري او جواهر په ډېر احتیاط سره خرڅوي، هغه خپل وخت نه ضائع کوي، هغه بې ځایه خبري او یو طرف او بل طرف غیبت نه اوري، او نه ئې کوي.

هغه چاته تکلیف نه رسوي، او د بدن اندامونه ټول د ګناه څخه محفوظه ساتي، او د الله تعالی د یاد څخه دوی د بل عمل فرصت او وخت نه لري.

---

(۱) سورة فاطر: آیت نمبر ۵

Maktaba Tul Ishaat.com

او د الله تعالی دغه فرمان همېشه د دوی و مخته وي:

.....مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى﴾.

چې کوم څوک نیک عمل کوي، هغه نارینه وي، او که زنانه، خو دا شرط دی:

.....وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾.

چې دی به ایمان والا وي.

.....فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً﴾.(۱)

نو الله تعالی به ده ته پاکه زندګي ور کوي، دا د الله تعالی رب العزت رحمتونه دي، چې هغه خپلو بندګانو ته داسي زندګي ور کوي: چې هغوی ته په دنیا کي هم عزتونه ور کول کیږي، او په آخرت کي ئې عزت د دې څخه هم اضافه وي.

د پنځو شیانو قدر:

نو ځکه پیغمبر ﷺ فرمایي:

.....اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ﴾:

پنځه شیان د پنځو شیانو څخه مخکي غنیمت و بوله، او د هغه قدر وکړه، هسي نه: چې هغه نعمتونه در څخه واخیستل سي، او ته بیا د افسوس لاسونه پر له مږي، او لاس لره هیڅ نه درځي.

.....شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ﴾. د ځوانۍ قدر د بوډا والي د راتلو څخه مخکي کوه.

.....وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ﴾. او د صحت قدر د بیماری څخه مخکي کوه.

.....وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ﴾. او د غنا او خوشحالۍ قدر د تنګدستۍ څخه مخکي کوه.

.....وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ﴾. او د فراغت قدر د مشغولیت څخه مخکي کوه.

.....وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ﴾.(۲) او د ژوند قدر د مرګ څخه مخکي کوه.

محترمو دا سل په سله کي رشتوني خبره ده: چې کم څوک د دغه پنځو (۵) نعمتو قدر د هغه په موجودګي کي نه کوي، نو بیا خو د هغه په مقابل کي د دغه پنځو (۵) آفتو سره ضرور مخامخ کیږي.

---

(۱) سورة النحل: آیت نمبر ۹۷

(۲) الزهد و الرقائق لابن المبارک: حدیث نمبر ۲

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د نن څخه باید انسان دا اراده وکړي: چې د دې پنځو (۵) نعمتو استعمال به د الله تعالی د رضا د حاصلولو لپاره کوم، او دا یاد وساتئ: چې کم څوک د غه پنځه نعمتونه د الله تعالی د رضا لپاره استعمالوي، هغه په حقیقي معنی سره عقل مند او هوښیار انسان بلل کیږي.

او دا هم یو حقیقت دی: لکه دانا خلګ ئې همېشه ذکر کوي: چې د جاهل پر ژوند او د عاقل پر مرګ باندې دنیا اوښکي تویوي.

الله تعالی دي زموږ او ستاسو په دماغو کي په حقه طریقه د آخرت فکر راکړي، او هم دي ژوند د آخرت په تیاري کولو کي رانصیب کړي، او الله تعالی دي دا څو خبري په خپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

دنیا دار العمل دی، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کې ما د قرآن کريم يو آيت پيش کړی، په دې آيت مبارک کې الله تعالی د دنيا د زندګۍ او د دنيا د مال او دولت تشبيه د اوبو سره ور کړې ده، لکه الله تعالی پيغمبر ﷺ ته فرمايي:

.....وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾.

اې پيغمبر! خپل امت ته دا خبره بيان کړه: چې د دنيا د ژوند او د دنيا د مال او دولت مثال داسې دی:

.....كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ﴾.

لکه هغه اوبه: چې موږ يې د آسمان څخه مځکې ته راشوه کړو.

پدې آيت کې الله تعالی د دنيا د زندګۍ مثال د اوبو سره ور کړی دی، د دنيا د زندګۍ او داوبو په مابين کې يو څو شيان مشترک معلوميږي: پدې باره کې زه ستاسو حضور ته يو څو مثالونه پيشوم:

---

(۱) سورة البقره: ايت نمبر ۱۸۳

(۲) مصنف ابن ابي شيبه: حديث نمبر ۳۴۷۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

اول قدر مشترک:

د اوبو خاصیت دا دی: چې هغه پر یو ځای باندې نه دریږي، او نه استقامت لري، بلکه چې څنګه د بهېدلو لار و رته برابره سي، نو دوی د هغه ځای څخه بهیږي، بل ځای ته ځان رسوي.

او د دنیا مال او دولت هم دسې سره استقامت او دوام نلري، هر انسان لره ورځي، او بیا د هغه سره وفا نه لري، د هغه څخه بیرته د بل انسان طرف ته روانه وي.

دنیا د ډېرو انسانانو سره تعلق پیدا کوي، بلکه زه دا وایم: چې د ډېرو انسانانو سره نکاح کوي، مګر هغه ټوله رخصتوي، او دا د کونډې په شان پاتیږي.

یو بزرګ یو ځل دنیا په خوب باندې ولیدله، چې هغه د یو نوجواني او نه واده سوي پېغلې زناني په شکل وه، نو هغه بزرګ پوښتنه ځني وکړه: چې تا خو د بېشماره انسانانو سره نکاح کړې ده، د هغه باوجود ته ولې داسي، نوجوانه او بې واده غوندې معلومیږې؟

هغې په جواب کې ورته وویل: چې کم چا زما سره نکاح وکړه، او زما سره ئې تعلق پیدا کړی، هغه نارینه نه وو، او چې کم څوک نارینه وو، هغه زما سره نکاح کولو او تعلق جوړولو ته اماده نه وو.

د دنیا مکر:

د حضرت عیسی علیہ السلام په زمانه کې درې(۳) کسان په سفر کې روان دي، یو ځای پر خزانه پیښ سول، په هغه ډېر خوشحاله سول.

نو دوی په خپل مابین کې یو ملګری په مشوره سره ښار ته د نفقې راوړلو لپاره واستوی.

چېرکله هغه ولاړی، نو دوی په خپل مابین کې مشوره وکړه، چې کله دی راسي، نو موږ به ئې قتل کړو، او خزانه به موږ ته راپاته سي.

هغه بل سړي چې کله د بازار څخه نفقه را واخیسته، نو په هغه کې ئې زهر واچول، پدې نیت چې زما دوه ملګري به ئې وخوري، او دوی به مړه سي، او خزانه به یوازي ماته

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله هغه نفقه راوړه، نو هغه دوو ملګرو دی اول قتل کړی، د هغه څخه وروسته ئې هغه نفقه وخوړله، چونکه په هغه کي زهر وو، نو هغه دوه کسان هم پر هغه ځای مړه سول.

حضرت عیسی علیه السلام چیکله د خپلو حواریینو سره پر هغه لار تیرېدی، نو هغه انسانان ئې په دغه حالت کي مړه ولیدل، او خزانه د ټولو څخه دغسي پاته سوې وه، نو ده خپلو حواریینو ته وویل: دغه د دنیا مکر او فریب دی، چي دغه دري(۳) سره انسانان ئې ترځان تېر کړل، او دا دغسي پاته سوه.

نو چي کم څوک د الله تعالی نیک بندګان وي، نو هغه دنیا ته د محبت په نظر نه ګوري د هغوی په نظر کي مطلوب حقیقي د الله تعالی ذات وي، او د هغه و طرفته ددوی توجه وي، هغه دآخرت دلذتونو خواهش خو لري، لیکن چیکله هغه لذتونه دوی پیدا کړي، نو بیا ډېر په وهم کي وي، چي هسي نه: زموږ دنیکو اعمالو اجر دآخرت پر ځای په دنیا کي د دغه نعمتونو په شکل کي موږ ته راکول نسي.

دوهم قدر مشترک:

په یو تفسیر کي د دې آیت څخه لاندي لیکلي دي: چي الله تعالی د دنیا مشابهت د اوبو سره ځکه ور کړېدی: اوبه چیکله ډېري وي، نو پاکي وي، خو د هغه شرط دادی: چي د هغې خوند او رنګ او بوی به خراب سوی نوي، کچیري د هغه خوند یا رنګ او بوی خراب سي، نو هغه اوبه ټولي ناپاکه ګرځي.

فقهاؤ لیکلي دي: چي د کمو اوبو خوند او رنګ اوبوی خراب سوی نوي، هغه اوبه پخپله هم پاکي وي، او بل شی هم پاکوي.

علمي نکته:

په او داسه کي د مخ پرېولل فرض او ضروري دي، حالانکه: د هغه څخه مخکي د انسان یو ځل لاس مینځي، او په خوله به اوبه رغړوي، او هم به پزه په اوبو مینځي، او دا ټوله سنت اعمال دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دلته د یو چا په دماغ کي یو علمي سوال پیدا کیږي: چي د اوداسه په ترتیب کي سنت ولي پر فرضو باندي مقدم دي؟ حق خو دا وو: چي پر سنتو باندي فرض مقدم واي، او سنت بیا وروسته واي.

فقهاؤو د دې دغه جواب ور کړی دی: چي کله یو څوک په اوبو سره اودس کوي، نو هغه به اول د لاس پرهوللو لپاره په لاس کي اوبه را اخلي، او دی په سترګو ورته ګوري، چي د هغه د رنګ معلومات ورته وسي، چي خراب سوی خو به نوي.

او چیکله خوله مینځي، نو د اوبو د خوند معلومات ورته کیږي، او چي پزه مینځي، نو د اوبو د بوی معلومات هم ورته وسي، نو پدې طریقه سره چیکله د ده تسلي وسي، چي د اوبو رنګ او خوند او بوی ټوله برابر دي، نو بیا دی: د شریعت د حکم مطابق په هغه اوبو باندي خپل مخ مینځي.

دغه رنګه چي د یو چا سره هر څومره مال وي، که د حرام په وجه د هغه خوند نوي خراب سوی، یا د مشتبهاتو په وجه د هغه رنګ نوي بدل سوی، او یا د زکوة نه ادا کولو په وجه د هغه بوی نوي خراب سوی، نو د هغه دغه ټوله مال پاک بلل کیږي.

خو د دې علامه د انسان د ژوند تېرولو څخه انسان ته دستي ور معلومیږي، ځکه چي د چا په مال کي حرام یا اشتباه وي، نو په هغه کي ضرور تکبر او نافرماني او سرکښي پیدا کیږي، نو دا د دې علامه وي: چي د دې سړي مال حرام او مشتبه ګرځېدلی دی.

دریم قدر مشترک:

دریم قدر مشترک دا دی: چي اوبه کله د ضرورت مطابقي وي، نو انسان د هغه څخه نفعه اخیستلای سي، او که تر ضرورت زیاتي سي، نو د نقصان سبب ګرځي.

دغه رنګه دنیا چي هم د ضرورت مطابقه وي، نو د بنده لپاره د نفعې ذریعه او سبب وي، او چیکله تر ضرورت زیاته سي، نو انسان ته نقصان رسول شروع کړي.

د اوبو چیکله سیلاب راسي، نو بند هم ماتوي، او بیا کلي وړي، او باغونه خرابوي، او انسانانو ته ډېر زیات نقصان ور رسوي، داغه رنګه دنیا چیکله تر ضرورت زیاته سي، نو انسان د الله تعالی د نافرمانۍ کولو په شکل د شریعت حدود ماتوي.

Maktaba Tul Ishaat.com

تاسو ګورئ! چې کوم خلک د ضرورت څخه زیات مال او دولت لري، په هغه کې ډېر داسې هم وي: چې په یوه شپه کې په لکونو او په زرونو پیسې او مال او دولت پر خمار باندې بایلي، او د دې هیڅ پرواه ور سره نوي.

نو مال او دولت انسان ته هلته نفعه رسوي، چې د ضرورت مطابق وي، او د ضرورت څخه زیاته مال او دولت انسان په دیني لحاظ خرابوي.

پېغمبر ﷺ به په مختلفو طریقو د صحابه کرامو و دماغ ته دا خبره رسوله، او کوشش به ئې کوی: چې د صحابه وو توجه د دنیا څخه آخرت طرفته راوګرځي، او د دوی په دماغونو کې د دنیا د ډېرو والي محبت ځای پیدا نکړي.

د بحرین څخه د مال راتلل:

د پېغمبر ﷺ په دور کې حضرت عبیده بن جراح رضی اللہ عنہ د بحرین والی وو، هغه ته دا کار ورسپارل سوی وو: چې د هغه علاقې د کفارو او مشرکینو څخه به ټیکس او جزیه را جمعه کوي، او بیا به ئې مدینې منورې ته را رسوي.

چنانچه یو ځل هغه د جزیې مال د بحرین څخه مدینې منورې ته راوړی، هغه مال د نغدو په شکل کې به هم وو، کله به د جامو په شکل کې وو، د پېغمبر ﷺ معمول دا وو: چې هغه د جزیې مال به ئې د صحابه وو په مابین کې تقسیموی.

یو څه انصارو صحابه وو ته دا معلومه سوې وه: چې حضرت عبیده د بحرین څخه مال راوړی دی، نو هغه انصار صحابه د سهار لمانځه ته د مدینې د اطرافو څخه مسجد نبوي ته راغلل، پېغمبر ﷺ چیکله د سهار د لمانځه څخه فارغه سو، واپس خپل کورته تلی، نو هغه انصار صحابه کرام به د پېغمبر ﷺ مخته راغلل، د ده سره به ئې مصافحه وکړله، او په ژبه به ئې هیڅ نه ویل.

خو مخته د راتللو څخه ئې مقصد دا وو: چې د بحرین څخه چې کم مال راغلی دی، هغه دې موږ ته را تقسیم سي، دا هغه زمانه وه: چې صحابه کرام زیات مسکینان وو، چې څو څو وخته به ئې په لوږه تېرول، او ډېر ځله به ئې د بدن لپاره لباس او جامې نه در لودې، انتهائي د تنګۍ او مسکنت زمانه وه.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله پیغمبر ﷺ هغه صحابه کرام ولیدل، چي هغه دا رنګه زما مخته راځي، نو ده به تبسم وکړی، او دی مبارک پوه سو: چي دغه حضرات د مال د تقسیم مطالبه لري، وروسته پیغمبر ﷺ هغوی ته وفرمایل: چي زما خیال دادی: چي تاسو ته معلومه سوې ده: چي عبیده بن جراح رضی الله عنه د بحرین څخه یو څه مال راوړی دی، هغوی په جواب کي ورته وویل: چي هو، مونږ خبر سوی یو، اې د الله تعالی رسوله!.

پیغمبر ﷺ اول دوی ته وویل: چي زه تاسو ته دا زیږی در کوم: چي تاسو په کوم شي خوشحاله کیږئ، هغه به اوس ستاسو په مابین کي تقسیم سي.

لیکن پیغمبر ﷺ دا محسوسه کړه: چي د صحابه وو دا رنګه را تلل، او د مال او دولت لپاره خپل ځان پېشول، او د هغه د تقسیم انتظار کول، هسي نه: چي د دوی دغه عمل د دوی په زړو کي د دنیا محبت پیدا نکړي، نو ده دوی ته د زیري ور کولو وروسته دستي دا خبره هم وکړه:

په الله تعالی دي مي قسم وي: زما پر تاسو باندي د فقر او لوږي بېره نسته، یعني د دې خبري څخه زه نه وېرېږم: چي تاسو به په لوږه او مسکنت کي مړه سئ، ځکه: چي اوس خو زمانه داسي راتلونکې ده: چي انشاء الله پر مسلمانانو به ډېره پراخي وي.

دا یو حقیقت دی: چي د امت د حصې ټوله لوږه او مسکنت پخپله د پیغمبر ﷺ په زمانه کي تېر سو، چنانچه حضرت عائشه مبارکه فرمایي: چي تر درو درو میاشتو پوري به زمونږ په کور کي اور بل نسو، او په دې وخت کي به زمونږ خورکه صرف دوه(۲) شیان وه: یو خورما، او بل اوبه.

او پیغمبر ﷺ په خپل ټوله ژوند کي هیڅ کله دوه وخته په ماړه نس د وربشو ډوډۍ نه وخوړله، غنم خو بالکل نه پیدا کېدل، د وربشو د ډوډۍ دا حال وو، نو لوږه او مسکنت دا اکثریت د پیغمبر ﷺ په زمانه کي تېر سول.

د صحابه وو د زمانې حالت:

حضرت عائشه مبارکه فرمایي: چي په هغه زمانه کي زمونږ دا حال وو: چي یو ځل زمونږ کور ته یو نقش داره کپړه په تحفه کي راغله، چي پر هغه باندي یو خاص قسم

Maktaba Tul Ishaat.com

نقش او ګولان جوړ وو، او ښائسته معلومېدله، او په حقیقت کې ډیره زیاته قیمتي کپړه هم نه وه.

لیکن په ټوله مدینه کې چې به کله د یو چا واده وو، او یو زنانه به ناوې جوړېدله، نو په هغه وخت کې به ماته هغوی دا فرمایش کوی: چې دغه ښائسته کپړه عاریتاً موږ ته راکړه، چې موږ ئې خپله ناوي ته ور واغوندو، نو هغه کپړه به د واده پر موقع همېشه ناوي ته ور اغوستل کېدله.

وروسته دا مبارکه فرمایي: چې نن سبا هغه کپړه په بازارو کې خرڅېږي، کچیري یو څوک ئې یو مینځي ته ور کړي، نو هغه به سر په هوا ونیسي، او وایي به: چې زه دغه کپړه نه اغوندم.

نو د دې څخه انسان ته معلومات کیږي: چې د پېغمبر ﷺ په زمانه کې څومره تنګي وله، او اوس پر انسانانو باندې الله تعالی څومره پراخي راوستلې ده.

نو ځکه پېغمبر ﷺ هغه صحابه وو ته وایي: چې راتلونکې زمانه اولاً خو پر دې امت د لوږې او مسکنت نه ده، چیکله انسان د مسلمانانو پوره تاریخ وګوري، نو دا به ښکاره سي: چې د پېغمبر ﷺ د زمانې څخه وروسته پر دې امت تنګي نه ده راغلې، بلکه د پراخې دور را روان دی.

او ده مبارک دا هم ورته وفرمایل: کچیري پر مسلمانانو باندې لوږه او تنګي راهم سي، نو د هغه څخه زه نه وېرېږم، خو صرف دا به وي: چې دنیوي تکلیف به وي، لیکن د انسانانو د ګمراه کېدلو وېره ور سره نسته.

البته وېره د دې خبري ده: چې پر تاسو به دنیا داسي په کثرت او ډېر والي سره راسي: لکه پر نورو امتو چې راغلې وه، او پدې وخت کې به تاسو یو د بل سره مسابقې کوئ، او یو د بل څخه به په دنیاکې د مخته کېدلو کوشش کوئ، او دا به مې سوچ او فکر وي: چې د فلانکي د کور غوندې دي زما کور هم وي، او د فلانکي د سوارلې غوندې دي زما سوارلي هم وي، بلکه تاسو به د هغه څخه د لا زیاتولو کوشش او خواهش کوئ، چې د هغه نتیجه به داوي: چې دا دنیا به تاسو داسي هلاک کړي: لکه مخکنۍ امتونه چې ئې هلاک کړي وو.

Maktaba Tul Ishaat.com

په یو بل روایت کي راځي: چي یو ځل پېغمبر ﷺ ناست وو، او صحابه کرام وربانديي راګرځېدلي وو، چي د هغوی زیات د مسکنت حالت وو، د چا پر بدن باندي پوره لباس او جامه نوه، چي خپل ستر ئې په کامله طریقه پټ کړی وای.

ده مبارک ورته وفرمایل: چي هغه وخت به ستا سو څه حالت وي؟ چي: تر تاسو لاندي غالۍ هواري وي.

صحابه کرامو د پېغمبر ﷺ پر دې خبره باندي ډېر زیات تعجب وکړی، چي غالۍ خو ډېره لیري خبره ده، موږ ته د ناستي لپاره د کجورو د پانو څخه جوړه سوې چټائي هم میسره نده، او موږ لځ بدن پر خاورو باندي اکثره پراته یو، نو غالۍ به چیري وي، او موږ به چیري یو.

نو پېغمبر ﷺ په جواب کي ورته وویل: که څه هم نن ستاسو سره غالۍ نسته، لیکن هغه وخت را روان دی: چي تاسو به پر غالیو باندي ناست یاست.[1]

نو ځکه پېغمبر ﷺ وفرمایل: چي زه پر تاسو باندي د لوږي څخه نه بېرېږم، لیکن زما سره د هغه وخت وېره ده: چي تاسو پر غالیو باندي ناست یاست، او ستاسو سره د دنیا ساز او سامان په کثرت سره وي، نو په هغه وخت کي هسي نه: چي تاسو الله تعالی هیر کړئ، او پر تاسو باندي دنیا غلبه و نکړي.

د جنت دسمال د دې څخه ښه دی:

په حدیث شریف کي راځي: چي یو ځل پېغمبر ﷺ ته د شام څخه یوه د ورېښمو کپړه راغله، هغه داسي وه: چي صحابه کرامو د دې څخه مخکي نوه لیدلې، نو صحابه کرام به د شا د صفونو څخه لاسونه راځغول، او هغه کپړه به ئې په لاسو باندي کتله، او د هغه د نرم والي صفت به ئې کوی.

پېغمبر ﷺ چیکله ولیدل: چي صحابه کرام د دغه کپړې څومره زیات شوق ښکاره کوي، او څومره تعجب او خوښي کوي، نو ده مبارک فوراً ورته وفرمایل:

.....فَوَاللّٰهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِمَّا تَرَوْنَ﴾.(۲)

---

(۱) بخاري شریف: حدیث نمبر ۳۶۳۱

(۲) السنن الکبری للبیهقي: حدیث نمبر ۶۳۲۲

Maktaba Tul Ishaat.com

ې صحابه وو! یا د کپړو ټاسو ته پرته خوسه؟ او ټاسو د یرغل جوړیدو په ځای تعجب کوئ؟

ما ډیر په ټینګه قسم وکړ: چې حضرت سعد بن معاذ رضي الله عنه چې هغه په ډیر وخت کې ټوله شهید سوی وو (ته چې الله تعالی په جنت کې کوم لوړ مقام ورکوي. هغه د ځنه ډیره ښه ښکلې خوبصورت ویښته ډیر ښکلې.

بیا ګوته: ده مبارک فوراً د صحابه کرامو توجه د ښې ځنې او ډوډۍ څخه واړوله او حضرت د هغوی په لوري متوجه کړل: هغه په ډیر نیت چې هسې نه د ډوډۍ په لوري د ډیر محبت پیسې او هغه ډوډۍ دوکه نکړي: او د آخرت د نعمتونو څخه غافله سي.

او قدم پر قدم به پیغمبر ﷺ د صحابه وو ذهنونه د خبرو ورشوه کوله: چې ډیر بې حقیقته ده: او د دنیا ټولې نعمتونه او نعمتونه ټول فاني دي: او د نسل نړۍ د نړۍ ګډونوځی نه ده.

په یو حدیث کې پیغمبر ﷺ به صحابه ته وویل:

.....وَلَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَزِنُ عِنْدَ اللهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا أَعْطَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ (۱)

یعني: که د دنیا حقیقت د الله تعالی په حضور کې د غوړمشۍ د وزر برابر هم وی: نو یو کافر ته به الله تعالی د دنیا څخه یو غړپ هم نوی ورکړی: لیکن ته ګورئ! چې د دنیا دونټ کافرانو ته الله تعالی تر مسلمانانو زیات ورکوي: او هغوی په دونټ کې ډیر مزې کوي، د هغه باوجود چې د الله تعالی نافرمانې هم کوي.

د هغه وجه داده: چې دنیا د الله تعالی په حضور کې هیڅ حقیقت ده: د ټولې دنیا حیثیت د غوماشي دیو وزر سره هم برابر ندی: کچیرې د دې حیثیت د غوړمشۍ د وزر سره برابر هم وای، نو الله تعالی به کافر ته یوه زره هم نوی ورکړی.

یو ځل پیغمبر ﷺ د صحابه وو سره پر یو لار تېریږي: په لاره کې ګوري: د ښځې بچی مردار سوی دی: او غوږونه ئې پرې سوي دي: او پر ښار بندي پروت دی: چې بدبوئي ځني ولاړیږي.

(۱) المطالب العالیه بزوائد المسانید الثمانیه: حدیث نمبر ۳۱۷۶

Maktaba Tul Ishaat.com

پېغمبر ﷺ د صحابه وو څخه پوښتنه وکړه: چې په تاسو کې څوک د بُزې دغه مردار سوی بچی په یو درهم باندې رانیسي؟ صحابه کرامو ورته وفرمایل: اې د الله تعالی رسوله! دغه د بُزې بچی که ژوندی هم سي، لا هم هیڅ څوک د ده په یو درهم سره اخیستلو ته نه تیاریږي، ځکه دا عیب جن دی، او غوږونه ئې پرې سوي دي، اوس چې دا مړ دی، او بدبوئي هم ځني ولاړیږي، نو دا به څوک څه کوي، چې په درهم ئې رانیسي؟

پېغمبر ﷺ ورته وفرمایل: چې ټوله دنیا او د هغه مال او دولت د الله تعالی په نزد د دې څخه زیات بې حقیقته او بې حیثیته دی، لکه څومره چې د بُزې دغه مردار سوی بچی ستاسو په نزد بې حقیقته دی.

پېغمبر ﷺ د صحابه وو زړو ته دغه خبره ور شوه کړه: چې دنیا ته په زړه کې ځای مه ور کوئ، او د دنیا سره د رغبت اظهار مه کوئ، د ضرورت په وخت کې دنیا ضرور استعمالوئ، لیکن د دنیا سره محبت مه کوئ، بلکه دنیا ته د یو "بیت الخلا" حیثیت ور کوئ.

چې کله د دنیا محبت د صحابه کرامو د دماغو څخه وواتی، نو بیا الله تعالی ټوله دنیا د دوی غلامه کړله.

د قیصر او کسری ټوله مالونه او دولتونه د دوی ښارو ته راغلل، او د دوی په مسجدانو کې به تقسیم کېدل، او د هغوی لونې به په قطارونو کې ولاړې وې، او د مینځو په شکل به دوی ته ور تقسیم کېدلې، او هغوی به د دوی د کورو بسترې ور هوارولې، لیکن دوی پخپله زندګي کې هیڅکله هم د دنیا و مال او دولت ته د شوق او رغبت په شکل نه وکتل.

د شام والی حضرت عبیده بن جراح رضی الله عنه:

د حضرت عمر رضی الله عنه په زمانه کې حضرت عبیده بن جراح رضی الله عنه د شام والی جوړ سو، هغه ځکه: چې د شام اکثره علاقه ده فتحه کړې وه، په هغه وخت کې شام یو ډېره غټه علاقه وه.

Maktaba Tul Ishaat.com

چي نن سبا د هغه شام په علاقه کي څلور ملکونه دي، يعني: شام، فلسطين، لبنان، اُردن، په هغه وخت کي دا څلور سره يو ځای د اسلامي رياست يو ولايت وو، حضرت عبيده رضی اللہ عنہ د هغه والی وو.

او د شام علاقه ډېره زرخيزه او اباده وه، د مال او دولت کثرت وو، او دا د "روم" ډېره ښائسته علاقه وه، حضرت عمر رضی اللہ عنہ د مدينې منورې څخه د ټوله اسلامي رياست واګي په لاس کي درلوولې.

ده يو ځل د شام په دوره باندي راغلی، حضرت عبيده رضی اللہ عنہ د ده مخته ورغلی، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ورته وويل: اې ابوعبيده! زما زړه داغواړي: چي زه د خپل ورور کور ووينم، يعني چي په کوم ځای کي ته اوسيږې، هغه په خپلو سترګو ووينم.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په ذهن کي دا وه: چي حضرت عبيده رضی اللہ عنہ د دومره لوی او آباد ولايت والی دی، او دلته مال او دولت ډېر زيات دی، نو ځکه د ده کور به ووينم، چي ده څنګه کور جوړ کړی دی، او په هغه کي ئې څه راجمعه کړي دي؟.

د شام دوالي کور:

حضرت عبيده رضی اللہ عنہ په جواب کي ورته وويل: اې امير المؤمنينه! ته زما د کور ليدل څه کوې؟ ته که چيري زما کور ووينې، نو د سترګو څخه د اوښکو تويولو څخه بغير به نور هيڅ و نکړې.

خو حضرت عمر رضی اللہ عنہ پر دې باندي اصرار وکړی: چي زه ستا کور ليدل غواړم، چنانچه حضرت عبيده رضی اللہ عنہ امير المؤمنين د ځان سره روان کړی، او په ښار کي تيريږي، روان دي، چيکله د ښار آبادي ختمه سوه، نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ پوښتنه ځني کوي: ته ما چيري بيا ئې.

حضرت عبيده رضی اللہ عنہ جواب ور کوي: چي بس! زما کور اوس نژدې دی، چنانچه د "دمشق" هغه آباد ښار چي په رنګارنګ رونا ګانو ښائسته وو، ټوله تير سو، نو آخر يو ځنګله ته سره ورسېدو، په ځنګله کي د خورما د درختو د پاڼو څخه يو کوډل جوړه ده، حضرت عمر رضی اللہ عنہ ئې ورته ودراوی، چي امير المؤمنين! دا زما کور دی، او زه پدې کي اوسيږم.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عمر رضی اللہ عنہ چې کله هغه کوډلي ته ور داخل سو، څلور طرفه ئې کې وکتل، هلته د یوې مصلې څخه ما سوا بل شی ئې نه ولیدی.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ دستي پوښتنه ځني وکړه: چې اې عبیده! ته چې په دې کور کې اوسېږې، دلته خو هیڅ د استوګنې بندوبست نسته، نه یو لوښی سته، او نه د خورک او څیښلو څه انتظام سته، ته دلته څنګه ګذاره کوې؟

حضرت عبیده رضی اللہ عنہ ورته وویل: چې امیر المؤمنین! الحمدلله! زما د ضرورت سامان ټوله دلته پوره دی، دا مصله ده، د لمانځه په وخت کې لمونځ پر کوم، او چې شپه راسي، پر دې باندې ویدېږم، او بیا ئې خپل لاس د کوډلي سر ته یووړی، او د هغه ځای څخه ئې یو پیاله راواخیستله، چې ظاهراً نه معلومېدلې، نو ئې وویل: چې امیر المؤمنین! دا زما لوښی دی، زه پدې کې خورک او چیښل کوم.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ چې کله هغه لوښي ته وکتل، نو هغه د اوبو ډک دی، او یو څو سړې ګولې د ډوډۍ کې پرتې دي.

حضرت عبیده رضی اللہ عنہ ورته وفرمایل: امیر المؤمنینه! زه شپه او ورځ د حکومت په کارو کې مصروفه یم، د خورک او چیښلو د انتظام کولو فرصت را سره نوي، یوه زنانه زما لپاره د دوو دریو ورځو ډوډۍ پریوه ځای را پخوي، زه چې هغه کښېږدم، نو بیا هغه وچه سي، زه چې سهار ځم، نو هغه ډوډۍ په اوبو کې واچوم، او دشپې چې راسم، هغه وخورم، او اوبه وڅښي وچیښم.(۱)

حضرت فاروق اعظم رضی اللہ عنہ چې کله دا حالت ولیدی، نو په سترګو کې ئې اوښکې راغلې، حضرت عبیده رضی اللہ عنہ ورته وفرمایل: اې امیرالمؤمنینه! ما مخکې لا هم دا درته ویلي وو: چې زما د کور د لیدلو وروسته به ته د اوښکو تویولو څخه بغیر بل څه ونه کړې.

حضرت فاروق اعظم رضی اللہ عنہ ورته وفرمایل: اې عبیده! د دنیا د مال او دولت کثرت موږ ټوله بدل کړل، مګر په الله تعالی دي مي قسم وي: ته پر هغه حال ئې، چې څنګه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم زمانه کې وې، دغه دنیا پرتا باندې هیڅ اثر نه دی کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت داؤد طائي رحمة الله عليه زهد:

په تاريخ ابن خلكان كي د حضرت داؤد طائي رحمة الله عليه په حالاتو كي ليكلي دي: چيكله محمد بن قحطبه د كوفې حاكم جوړ سو، او كوفې ته راغلى، نو د خلګو څخه ئې پوښتنه وكړه: چې ماته د خپل اولاد لپاره د يو داسي معلم ضرورت دى: چې د قرآن كريم حافظ وي، او د حديثو عالم وي، او فقاهت هم الله تعالى ور كړى وي، د علم النحو تعليم هم كولاى سي، او د شعر او شاعرى شوق هم ور سره وي.

خلګو ورته وويل: چې د دغه صفاتو مالک صرف حضرت داود طائي رحمة الله عليه معلوميږي، كچيري هغه دغه خدمت قبول كړي، نو بيا ستا توقع ځني پوره كېدلاى سي.

د كوفې حاكم فوراً د لسو زر(۱۰۰۰۰) دراهمو تيلى د حضرت داود طائي رحمة الله عليه خدمت ته ور واستوله، چې دا پيسې په خپلو ضرورتونو كي صرف كړه، مګر هغه دغه پيسې ورته را واپس كړې، دوباره د كوفې حاكم دوې(۲) تيلى چې هغه كي سل زره(۱۰۰۰۰۰) دراهم د دو(۲) غلامانو سره ور واستول، او غلامانو ته ئې وويل: كچيري تاسو په يو تدبير سره دغه پيسې په حضرت داود طائي رحمة الله عليه باندي قبولي كړلې، نو زه به تاسو د هغه په عوض كي آزاد كړم.

هغه دواړو غلامانو هغه پيسې د ده خدمت ته حاضري كړې، خو ده د هغه د اخيستلو څخه انكار وكړى، هغه غلامانو په ډېره عاجزي دا عرض ورته پيش كړى: چې حضرت! كچيري ته دغه پيسې قبولي كړې، نو موږ دواړه به د غلامى د قيد څخه آزاد سو، نو ته پر موږ احسان وكړه، او دا پيسې قبولي كړه.

په جواب كي حضرت داود رحمة الله عليه ورته وفرمايل: اه اه! د پيسو په قبلولو كي تاسو د غلامى د قيد څخه آزاد يږئ، او كه زه چيري دا پيسې قبولي نه كړم، نو د دوزخ څخه به آزاد سم، ځئ! پر خپل مخ ولاړ سئ، او پيسې مي در سره واخلئ، زه هرګز د دې و اخيستلو ته تيار نه يم.

Maktaba Tul Ishaat.com

د حضرت داود طائي رحمة الله عليه بله واقعه:

حضرت ابو ربيع رحمة الله عليه وايي: يوه ورځ د حضرت داود طائي رحمة الله عليه کورته راغلم، د ده سره ناست يم، د کور لطرفه ده ته ډوډۍ راغله، چې په هغه کي صرف يو څو سړې د ډوډۍ ټکړې وې، ده ډوډۍ خوړله، ما هم ور سره خوړله، پدې وخت کي زه تږی سوم، د اوبو د چينبلو لپاره ولاړ سوم، که ګورم: په لوښي کي ګرمي اوبه پرتي دي، هغه مي اوچينبلې.

نو وروسته مي ورته وويل: الله تعالى دي پر تا رحم وکړي! کاش! کچيري ستا سره يو ښه منګی وايي، چې په هغه کي يخي اوبه واى، او اوس به مونږ د هغه څخه نفعه اخيستې واى.

ده په جواب کي راته وويل: کچيري زمونږ دا حالت وي: چې همېشه يخي اوبه چينبو، او د خوند خورکه خورو، او نرم او عمده لباسونه اغوندو، نو بيا ته راته ووايه: چې مونږ د آخرت لپاره څه پرېښوول، ګويا: د جنت ټوله خوندونه مي په داغه دنيا کي ختم کړل.

تاسو ګورئ! داغه حالت د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم هم وو، چې هيڅ کله به ئې د خورکې خاص اهتمام نه کوى، د ده نفقه به اکثره د وربشو څخه وه، چې هغه به ئې د اوبو په زور تر ستوني تېروله.

او همېشه به ئې د وړيو لباس اغوستى وو، نو زمونږ بزرګانو چې څه کول، هغه د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم دسنتو اتباع وه، ليکن افسوس! چې پر مونږ باندي زندګي د نفس او شيطان په اتباع کي تېره سوه، او د بزرګانو د حالاتو څخه محروم او بې نصيبه پاته سو.

حضرت داود طائي رحمة الله عليه ته يو مينځي وويل: چې زه به نن ستا لپاره د غوښو سالن پوخ کړم، ځکه ډېره زمانه دي څه خوړلي نه دي، او په بدن کي دي ډېر نقاهت او ضعف او کمزوري معلومېږي، نو ده ورته وويل:

زما هم زړه غواړي، ته ورسه! د غوښو سالن پوخ کړه، او ماته ئې راوړه، هغه مينځي د نهايت عمده غوښو څخه سالن پوخ کړى، بيا ئې ده ته راوړى، چې کله د ده و مخته د غوښو سالن کښېښوول سو، نو ده هغه مينځي ته وويل: چې د فلانکي کور يتيمان

Maktaba Tul Ishaat.com

بچي چيري دي؟ هغې په جواب کي ورته وويل: چي دلي دي، نو ده دستي هغه مينځي ته وويل: چي ورسه! دا غوښي ټول هغوی ته ور وړه، چي هغه ئې وخوري.

هغه مينځي ورته وويل: چي ما ستا لپاره په ډېر ناز پخ کړي دي، ته هم يو څه ځني وخوره، ځکه چي ډېره زمانه سوېده، تا د غوښو څکه نده کړې.

نو ده په جواب کي ورته وويل: چي ګوره! که زه دا پخپله وخورم، نو د خورک کولو څخه يو څه وروسته به دا د نجاست په شکل پر انبار باندي زما د بدن څخه جلا کيږي، او که ئې چيري هغه يتيمان وخوري.

نو دا خورکه به دستي د الله تعالی عرش ته رسيږي، او هلته به زما لپاره خوندي کيږي، اوس ته دا راته ووايه: چي د دې خورکې پر انبار باندي غورځول بهتره دي، او که د الله تعالی عرش ته رسول؟
نو زمونږ د بزرګانو د دنيا سره دغه شان ګذاره وه، او دنيا ئې په داسي احتياط باندي استعمالوله.

نو قرآن کريم کي د دنيا مثال د اوبو سره ور کول سوی دی: لکه اوبه ډېر ځله بقا نه لري، نو دنيا هم بقا نه لري، او لکه اوبه چي تر حد ډېري راسي، نو هغه د هلاکت او تباهۍ ذريعه جوړيږي، داغه رنګه د دنيا مال او دولت چي تر ضرورت ډېر سي، نو دا هم د انسان لپاره د هلاکت ذريعه جوړيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی دي زمونږ او ستاسو په دماغو کي د دغه خبرو حقیقت راولي، او الله تعالی دي مي په زړه کي د دنیا د محبت پر ځای د زهد په شکل زندګي کول راکړي، الله تعالی دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

دنیا دار العمل دی، دویمہ حصہ

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿ثَلَاثٌ مِنْ نَعِيمِ الدُّنْيَا وَإِنْ كَانَ لَا نَعِيمَ لَهَا : مَرْكَبٌ وَطِيءٌ , وَالْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ , وَالْمَنْزِلُ الْوَاسِعُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! الله تعالى انسان ته په دنيا كي زندګي ور كړيده، خو د انسان زندګي الله تعالى لهو او لعب يعني: "بازۍ او ميلې" بللې ده.

لكه الله تعالى په قرآن كريم كي فرمايي:

.....وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾.

د دنيا زندګي نده، مګر لهو ده، "لهو" په عربي كي هغه بازيو ته ويل كيږي: چې په هغه كي ګټل او بايللل نوي، يعني: صرف بې مقصده بازۍ وي.

او لعب ده، "لعب" بيا هغه بازيو او ميلو ته ويل كيږي: چې په هغه كي مسابقه او ګټل او بايللل وي.

---

(۱) سورة العنكبوت: آيت نمبر ۶۴

(۲) اتحاف الخيره المهرة: حديث نمبر ۲۱۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د دنیا زندګي ته الله تعالی لهو او لعب ویلي دي، او د آخرت زندګي همېشه پاته کېدونکې ده، کاش! چې انسانان په دغه حقیقت باندې پوهېدلای.

په دې آیت کې چې د دنیا زندګۍ ته میله او تماشه ویل سوي دي، د هغه مفسرینو مختلف وجوهات لیکلي دي:

زه ستاسو و حضور ته د هغه یو څه وضاحت کوم، الله تعالی دي ماته د صحیح وضاحت کولو توفیق رانصیب کړي، او هم دي موږ او تاسو ټولو ته پر هغه باندې د عمل کولو توفیق رانصیب کړي. آمین

اوله وجه:

.....په دنیا کې د ټولو څخه ژر ختمېدونکی شی میله او تماشه ده، څومره میلې او تماشې چې دي.

دا د لږ وخت لپاره وي، که انسان هغه د سکرین پر مخ ویني، او که ئې دغسې په یو میدان کې ویني، نو هغه یو څه ساعت وي، بس دستي ختمېږي.

الله تعالی هم د دنیا د زندګۍ د میلو او تماشو سره ځکه تشبیه ور کړېده: چې انسانانو ته دا معلومه سي: چې دنیا هم د یو څو ساعتو معامله ده، داغه وجه ده: چې کله انسان په قبر کې ډېره زندګي تېره کړي، او د قیامت اوږده ورځ وویني، نو بیا چې کله د ده څخه د دنیا متعلق پوښتنه وسي، نو دی به وایي:

.....﴿مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾.(۱)

دنیا خو نه وه، مګر یو ساعت او یو ګړی وو، حتی: چې بعض انسانان به دا وایي:

.....﴿لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾.(۲)

موږ خو په دنیا کې نور وخت ندی تېر کړی، مګر د سهار یو څه وخت یا د مابنام یو څه وخت.

---

(۱) سورة الروم: آیت نمبر ۵۵

(۲) سورة النازعات: آیت نمبر ۴۶

Maktaba Tul Ishaat.com

چې کوم چا ته الله تعالی په دنیا کې سل(۱۰۰) کاله زندګي ور کړې وي، نو هغه ته به هم دا ور معلومه سي: چې صرف یو خوب وو، چې ما ولیدی، یا یو افسانه وه، چې ما واورېدله.

حضرت نوح علیه السلام ته الله تعالی د زر(۱۰۰۰) کالو څخه زیات عمر ور کړی وو، نه نیم سوه(۹۵۰) کاله خو ده تبلیغ وکړی، بیا د اوبو طوفان راغلی، او شپږ(۶) میاشتې دی د اوبو پر سر په کښتۍ کې ګرځېدی، او د طوفان د عذاب څخه وروسته هم شپیته(۶۰) کاله ژوندی وو.

په روایاتو کې راځي: چې کله د ده وفات وسو، نو الله تعالی پوښتنه ځني وکړه: چې زما نبي او رسوله! تا د دنیا زندګي څنګه محسوسه کړه؟ ده په جواب کې ورته وویل: یا الله! ماته داسي محسوسه سوله: لکه د یو کوډلي چې دوې دروازې وي، زه په یوه باندې را داخل سم، او د هغه بلې دروازې څخه ووزم، نو چې کله هغه ته زر(۱۰۰۰) کاله زندګي داسي محسوسه سوله، نو بیا د دنیا سل(۱۰۰) کاله زندګي څه حیثیت لري.

چې کوم څوک وفات سي، هغه ته دا ور معلومیږي: چې د دنیا زندګي ډېره مختصره بلکه د یو ساعت خبره وه.

تاسو پخپله تجربه وکړئ! تاسو ته به در معلومه سي! تاسو لږ د خپل ماشوموالي زمانه دریاده کړئ! انسان ته به داسي معلومیږي: لکه د پروند ورځي خبره چې وي، حالانکه پر ده باندې به پنځوس(۵۰) کاله زمانه تېره سوې وي.

دوهمه وجه:

.....د دنیا زندګي ته د میلې او تماشې ویلو دویمه وجه دا مفسرینو لیکلې ده: چې عام طور د بازیو او میلو د کتلو څخه وروسته بنده ته اکثره وخت افسوس پیدا کیږي: او د ځان سره دا وایي: چې بس پیسي مي هم ضائع کړې، او وخت مي هم ضائع کړی.

اکثره د میلو لیدونکي چې کله میله وویني، نو د هغه څخه وروسته وایي: چې بس موږ هسي ورغلو، خپل ضروري کارونه مي پرېښوول، نو چې د کوم سړي عمر د دنیا په را

Maktaba Tul Ishaat.com

جمعه کولو کي تېر سي، نو د خپل مرګ پر وخت به دي افسوس کوي، او بلکل به ئې دغه حالت وي: او د ځان سره به وايي: چي ما خو هسي خپله قیمتي زندګي ضائع کړله، او ضروري چي د آخرت تیاري وه، هغه را څخه پاته سوه.

حالانکه د انسان د مرګ څخه وروسته د داسي ذات سره مخامخ کېدل دي: چي هغه د انسان څخه د زندګۍ دد هري لمحې او د هر عمل پوښتنه کوي، او انسان چي په دنیا کي هر څه کړي وي، هغه د ده مخ لره راځي، ځکه الله تعالی فرمایي:

.....﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾.(۱)

انسان که د خیر کار په دنیا کي د یو ذرې مقدار وکړي، هم به د ده و مخته راځي، او که ئې د شر کار یوه ذره وکړی، هم به د ده و مخته راځي، او د ده څخه به د هغه پوښتنه کیږي، نو الله تعالی د قرآن کریم په ډېرو آیتو کي موږ ته د دې خبري ترغیب راکوي: چي ستاسو اصل کامیابي پر دین باندي په تک کولو کي ده.

د دنیا په زندګي کي مال او دولت راجمعه کړئ، خو د هغه په وجه خپل آخرت د دماغ څخه مه لیري کوئ، ورنه بیا به خپل ژوند ضائع و بولئ، او هم به پر هغه باندي افسوسونه کوئ.

د دنیا مثال:

علماؤ لیکلي دي: چي د دنیا مثال د دوکان او کارخانې دی، او د آخرت مثال د کور دی، دنیادار ه انسان په دوکان او کارخانه کي ګټه د خپل کور د آبادۍ لپاره کوي، او هغه ګټه پر خپل کور باندي خرڅوي، نو کور ئې هم آباد وي، او بچیان ئې خوشحاله وي، او ژوند ئې د کامیابۍ او عزت په شکل روان وي.

لیکن کچیري دنیادار ه د کور پر ځای په دوکان کي ژوند تېرول شروع کړي، کورته نه راځي، د دوکان ګټه په دوکان کي خرڅوي، او کور د دماغ څخه وباسي، نو د هغه کور به هم برباد وي، او ژوند به ئې پرېشانه وي، او د بچیانو زندګي به ئې خرابه وي.

---

(۱) سورۃ الزلزلۃ: آیت نمبر ۷-۸

Maktaba Tul Ishaat.com

داغه رنګه دنیا دوکان دی، او آخرت کور دی، چې کوم سړی په دنیا کې د آخرت د آبادۍ لپاره محنت کوي، نو د هغه به قبر آباد وي، آخرت به ئې آباد وي، او جنت به ئې ځای وي.

لیکن چې کوم سړی د دنیا زندګي د دنیا پر ګټه ولګوي، او د دنیا ژوند په دماغ کې ونیسي، او قبر او آخرت د دماغ څخه وباسي، نو د هغه به قبر هم خراب وي، او آخرت او د آخرت ټول منازل به ئې د بربادۍ سره مخامخ وي.

د دنیا نتیجه دوکه ده:

په حدیث شریف کې راځي: چې پېغمبر ﷺ فرمایي:

د دنیا ابتدا هم انسان ته دوکه ور کوي، او انتهاء ئې هم دوکه وي، پېغمبر ﷺ د حضرت عیسی علیه السلام یو واقعه بیانوي:

چې د حضرت عیسی علیه السلام یو یهودي خادم وو، دی به د حضرت عیسی علیه السلام سره ګرځېدی، او د هغه د ضرورت سامان به ئې تر یو ځایه پوري ور سره وړی.

حضرت عیسی علیه السلام چونکه یوه مور درلوده، چې کله هغه وفات سوه، نور نو نه د ده کور وو، او نه ئې اولاد وو، او نه ئې زنانه وه، نو کلي پر کلي به د دعوت او تبلیغ لپاره ګرځېدی، لکه نن سبا زمونږ او ستاسو په کلو کې تبلیغي حضرات مسجد پر مسجد ګرځي، او خلګو ته د دین دعوت کوي.

یو ځل حضرت عیسی علیه السلام یو کلي ته راغلی، په هغه کلي کې یو چا د کور څخه ده ته درې(۳) ډوډۍ راوړې، ده مبارک هغه یهودي خادم ته ور کړې، چې دا خوندي کړه، چیلکه ضرورت پیښ سي، یعنی وږي سو، بیا ئې را واخله.

هغه یهودي په هغه ډوډیو کې خیانت وکړی، او یوه ډوډۍ ئې په پټه باندي وخوړله، دویمه ورځ چې حضرت عیسی علیه السلام ډوډۍ طلب کړه، ده چې ورته راوړله، نو په هغه کې یوه ډوډۍ کمه وه، نو ده د هغه یهودي خادم څخه پوښتنه وکړه: چې هغه ډوډۍ چیرې ده؟ نو هغه په جواب کې ورته وویل: چې "لَا اَدْرِیْ" یعني: ماته نده را معلومه، او دا ئې وویل: چې تا خو ماته دوې(۲) ډوډۍ را کړې وې، په دریمه ډوډۍ زه نه یم خبر، چې تا ماته را کړې وه، او کنه.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت عیسی علیه السلام به هغه خادم ته ډېري معجزې ښکاره کړې، د دې لپاره چې دغه سړی چې د دنیا په کومه دوکه کې راغلی دی، او د یوې ډوډۍ په خاطر ئې خپل آخرت برباد وي، دهغه دوکې څخه خلاص سي.

حضرت عیسی علیه السلام د هغه یهودي په مخ کې ځنګله ته آواز ور وکړی: چې زما یوې هوسۍ ته ضرورت دی، نو یوه هوسۍ د ځنګله څخه راووتله، او عیسی علیه السلام ته راغله، ده په خپل لاس سره ذبحه کړه، او د هغه غوښې ئې کباب کړې، پخپله ئې هم وخوړلې، او یهودي ته ئې هم ورکړلې.

د هغه څخه وروسته ئې هغه یهودي ته د نصیحت په خاطر وویل: چې ګوره! رزق د الله تعالی په قدرت کې دی، هوسۍ د ځنګله یو وحشي حیوان دی، لیکن چې کله الله تعالی وغوښتل نو هغه موږ لره په منډه راغله، او موږ ذبحه کړله، او د هغې غوښې مې وخوړلې، اوس ته دا راته ووایه: چې هغه دریمه(۳) ډوډۍ څه سوله؟ هغه یهودي خادم بیا په "لَا اَدْرِي" سره جواب ورکړی.

پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمایي: چې حضرت عیسی علیه السلام بله معجزه ور ښکاره کړه، او ورته وئې ویل: چې ته ګوره! رزق په خورک کولو سره نه ختمیږي، دغه هوسۍ چې اوس موږ وخوړله، ته هغه ته ګوره! ده د هغه هوسۍ هډوکي سره را جمعه کړل، او بیا ئې پر هغه باندې ږغ وکړی، چې: "قُمْ بِاِذْنِ اللهِ" د الله تعالی په امر سره هغه هوسۍ بیرته جوړه سوه، او پر بدن ئې غوښې او هډوکي ټوله سره برابر سول، او په منډه بیرته د ځنګله طرفته ولاړه.

حضرت عیسی علیه السلام د دغه معجزې د ور ښکاره کولو څخه وروسته بیا دهغه خادم څخه د ډوډۍ متعلق پوښتنه وکړه: چې هغه څه سوه؟ نو هغه خادم بیا په "لَا اَدْرِي" سره جواب ورکړی، یعني: چې زه د ډوډۍ په حال خبر نه یم.

پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمایي: چې حضرت عیسی علیه السلام د ځنګله څخه ووایي، او مخته دریاب ورته راغلی، او کښتۍ او نور څه اسباب هم نسته، نو هغه یهودي ئې تر لاس ونیوی، او د اوبو پر سر باندې روان سول، بغیر د کښتۍ څخه تر دریاب واوښتل.

د دغه معجزې د ور ښکاره کولو څخه وروسته بیا حضرت عیسی علیه السلام هغه خادم ته وویل: ګوره! زموږ ژوند په ډوډۍ کې نه دی، دا اوس موږ پر دریاب راتېر سولو، دا د

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی قدرت ولو، چې موږ ئې په خوشحالي او سلامتیا سره را تېر کړلو، نو زه تاته دا وایم: چې ډوډۍ خپل ژوند مه بوله، چې کله مرګ راورسیږي، ډوډۍ به هر څومره درته پرته وي، لیکن ته به ځني رخصت سې.

د دې نصحیت او معجزې ښکاره کولو څخه وروسته ئې بیا د هغه ورکي ډوډۍ پوښتنه ځني وکړه: خو هغه په هیڅ شکل د هغه ډوډۍ معلومات ور کولو ته تیار نه وو.

چې کله دوی دواړه یو صحرا ته راغلل، نو هلته درې(۳) ډبري وې، حضرت عیسی علیه السلام هغه خادم ته وویل: دغه درې(۳) سره ډبري راپورته کړه، هغه چې کله راوړلې، نو عیسی علیه السلام دعا وکړه، الله هغه ډبري په سرو زرو باندې بدلې کړلې.

نو عیسی علیه السلام یهودي ته نصحیت شروع کړی، ورته وایي: ګوره! ډوډۍ به څه وي؟ چې په هغه موږ ځان دوکه کوو، زموږ رب داسي مهربانه ذات دی: چې کله د هغه څخه غوښتنه وکړو، نو د صحرا ټوله خاوري به راته سره زر کړي، اوس نو راته ووایه: هغه ورکه ډوډۍ څه سوه؟

خو چې حضرت عیسی علیه السلام هر څومره کوشش وکړی، هغه یهودي خادم د هغه ورکي ډوډۍ و منلو ته په هیڅ شکل تیار نه وو.

حضرت عیسی علیه السلام په آخر کې د ده سره د هغه خبنتو تقسیم شروع کړی، ورته وایي: دغه د سرو زرو یوه خبنته به زما وي، او دویمه به ستا وي، او دریمه به د هغه چا وي: چې کوم چا هغه دریمه ورکه ډوډۍ خوړلې ده، یهودي خادم چې دا واورېدل، نو دستي ئې اقرار وکړی: چې هغه دریمه ډوډۍ ما خوړلې ده، نو ځکه د دغه خبنتي مستحق هم زه یم.

نو پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم به فرمایل: چې په ابتدا کې هم هغه خادم د یوې ډوډۍ په خاطر ګمراه سو، او په انتهاء کې هم د سرو زرو یوې خبنتي ګمراه کړی، نو دنیا که په اول کې دوکه او ګمراهي ده، نو په آخر کې هم دوکه او ګمراهي ده، خو په دې شرط چې د دین څخه لیرې وي.

هو که د دنیا سره دین هم ملګری وي، بیا خو پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د هغه لپاره دعا کړېده: لکه حدیث شریف دی:

Maktaba Tul Ishaat.com

..... نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ﴾.(۱)

صَالح سړي ته چې الله تعالی حلال مال او دولت ور کړي، نو بیا خو د هغه لپاره د الله تعالی فضل او احسان دی، پیغمبر ﷺ به فرمایل: چې هغه دنیا څومره ښه ده: چې د آخرت لپاره توښه وي، نو دا معلومیږي: چې ټوله دنیا بې کاره نه ده، ځکه چې کوم مال د آخرت د آبادولو ذریعه جوړ سي، هغه بیا د انسان سره د الله تعالی نعمت بلل کیږي.

بلکه زه خو دا وایم: چې په نن دور کي مال د انسان د حفاظت لویه ذریعه ده، ځکه د پیغمبر ﷺ حدیث دی:

.....كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا﴾.(۲)

ډېره قریبه ده: چې مسکنت به انسان و کفر ته ورسوي، تاسو یقین و منئ! چې ډېر خلګ موږ لیدلي دي: چې هغه د مسکنت په وجه د څو پیسو په خاطر د مسلمانۍ نوم د ځان څخه لیري کوي، او د کفارو نوم خپلوي.

ځکه: دا ډېر لوی امتحان وي: چې د انسان په کور کي مسکنت وي، او لوږه وي، او د انسان ضروریات نه پوره کیږي، او بل طرفته د کفارو موسیسې او پروګرامونه انسان ته پیسې مخته مخته کوي، او د میاشتي د ده او د ده د کور لپاره وظیفه مقرره وي، نو ډېر ځله انسان دې ته مجبوره کړي: چې د مسلمانۍ دین د عیسائیت په دین بدل نه کړي.

خو دا به وایو: چې یا الله! د عافیت او د آسانۍ معامله را سره وکړه: او د مسکنت او د سختۍ څخه به پناه غواړو، او چې کوم ځاته الله تعالی ښه د راحت ژوند ور نصیب کړی دی، نو پر هغه باندي باید هغه سړی د الله تعالی شکر ادا کړي.

پیغمبر ﷺ وفرمایل: چې حضرت عیسی علیه السلام هغه سړي ته په غصه سو، او ورته وئې فرمایل: چې سړیه! ما تاته ډېري معجزې در ښکاره کړې، او تا یوه هم نه و منله، او نه دي د هغه ورکي ډوډۍ حال ماته ښکاره کړی، اوس چې د سرو زرو د یوې خښتي مسئله مابین ته راغله، نو ټوله حال در څخه ښکاره سو، د دې څخه دا معلومیږي: چې ستا په زړه کي د الله تعالی او د هغه د رسول محبت نسته او د هغه د نبي د معجزاتو

---

(۱) الاداب للبیهقي: حدیث نمر ۷۹۱

(۲) شعب الایمان: حدیث نمبر ۶۶۱۲

Maktaba Tul Ishaat.com

عظمت نسته، د دنیا په محبت کي دي ځان د ایمان څخه خلاص کړی دی، او د یوې خښتي و مخته هر څه در څخه ښکاره سو.

بس ته اوس زما سره نور د تګ کولو لائق نه ئې، دغه دري(۳) سره خښتي د سرو زرو ئې ستا زه در څخه ولاړم، د الله تعالی په آمان!، نو حضرت عیسی علیه السلام ځني روان سو، هغه سړی ئې د هغه خښتو سره هلته پرېښوو ی.

نو پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم و فرمایل: چي دنیا د دین څخه بغیر هلاک کونکې ده، او د انسان لپاره زهر قاتل ده.

حضرت عیسی علیه السلام چي کله ولاړی، نو هغه یهودي خادم په دې انتظار کي ناست دی، چي دا خښتي به د ځان سره وړم، او پدې به ځان لره مال او دولت برابروم، مځکي به رانیسم، او پر هغه باندي به باغونه لګوم، نوره به زندګي د عیش او عیشرت تېروم.

چي کله دی هلته ناست نو پر لاره باندي دوه(۲) مسافر تیریږي، د لارې د پوښتني لپاره ده ته راوګرځېدل، چي دا د ځنګله اوسېدونکی دی، د لاري پوښتنه به ځني وکړو.

هغوی چي کله وکتل، نو ده ته دري(۳) د سرو زرو خښتي پرتي دي، د هغوی نیتونه ورته خراب سول، چي دی به مړ کړو، او دا به ځني یوسو، دی چي کله په ځان پوه سو: چي دا خلک مي وژني، نو ئې ورته وویل: چي زما د وژلو څه ضرورت دی، راسئ! تقسیم سره وکړو، یوه خښته دي یو واخلي، او هغه بله دي دا بل واخلي، او دغه یوه خښته دي و ماته راکړي.

د هغوی په ذهن کي هم دا خبره راغله: نو ئې د ځان سره فکر وکړی: چي یوه خښته د سرو زرو په لاس راځي، خامخا د بدنامۍ او د بل د قتل ذمه واري پر سر اخیستل څه ضروري خو نده، نو هغه کسان په دغه تقسیم سره راضي سول.

پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم فرمایي: چي هغوی ته چونکه ډېر غټ مال په مفته کي په لاس ورغلی، نو ئې سره وویل: چي اول به ډوډۍ وخورو د هغه څخه وروسته به دا مال سره تقسیم کړو. نو ئې پخپل مابین کي قرعه اندازي سره وکړه، چي د کوم چا نوم راپورته سو، هغه به ځي: د بازار څخه به ډوډۍ راوړي، هغه نور به دلته ورته ناست وي، او د دغه مال به حفاظت کوي، خو اتفاقاً په قرعه اندازي هغه د حضرت عیسی علیه السلام د ملګري نوم

Maktaba Tul Ishaat.com

راپورته سو، هغه بازار ته ولاړی، هغه دوه کسان خبښتو ته ناست دي، د هغه سړي په بازار کي نیت خراب سو، چي زه ولي خبښتي دوی ته ورتقسیم کړم، زه به په دغه خورک کي زهر ورواچوم، دوی به مړه سي، او دغه ټولي خبښتي به ماته راپاته سي.

مګر هغه هم د خپل تقدیر څخه ناخبره وو، چي کله ئې خورکه راوړه، د ده د تللو څخه وروسته هغه نورو دوو ملګرو هم مشوره ورته کړېوه: چي کله دی راسي، نو به ئې قتل کړو، او خبښتي به موږ دوه پخپل مابین کي سره تقسیم کړو.

ذی چي کله راورسېدی، نو هغه دوه کسان د اول څخه لا ورته تیار وو، چي څنګه ده خورکه کښېښوولە، هغوی پر ده باندي حمله وکړه، او دی ئې قتل کړی، نو اوس په آرام سره ورته کښېښستل، هغه خورکه ئې وخوړله، مګر چونکه په هغه کي زهر وو، نو د خورک کولو څخه وروسته دوی دواړه هم مړه سول، هغه درې (۳) سره جسدونه هلته پراته دي، او خبښتي هم ورته پرتي دي، حضرت عیسی علیه السلام واپس پر هغه لار را روان دی، چي کله ئې ولیدل: نو ئې وویل: اې دنیا! ستا حرص څومره زیات دی، ته پر هغه ځای پرته ئې، او دغه بدبختان دي، و کوم ځای ته ورسول.

نو ځکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: د دین څخه بغیر دنیا زهر قاتل دی، هو! که د دنیا سره مال او دولت ور سره وي، نو بیا خو د انسان لپاره دعزت او د دنیا او آخرت د راحت ذریعه وي.

دنیا د خواهشاتو پوره کولو ځای نه دی:

زمونږ بزرګان به همېشه د دنیا د لذتو او خواهشاتو پوره کولو څخه لیري تښتېدل، هغوی به دا ویل: که موږ په خواهشاتو پسي روان سو، نو د هغه خو بیا هیڅ حد نسته. دایو مسلّم حقیقت دی: چي د ضروریاتو لپاره حد وي، او د خواهشاتو لپاره هیڅکله حد نه معلومیږي.

نو ځکه د الله تعالی فرمان دی: چي تاسو په دنیا کي خپل ضروریات پوره کړئ، ستاسو د خواهشاتو د پوره کولو لپاره ما جنت جوړ کړی دی، لکه الله تعالی فرمایلي دي:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ﴾.(۱)

ستاسو لپاره په جنت کي هغه څه دي: چي ستاسو زړه ئې غواړي، او هم هغه دي: چي ستاسو نفسونه ئې اشتهاء لري.

نو دا خبره بايد مسلمان په ذهن کي کښېنوي، چي د خواهشاتو پوره کولو ځای جنت دی، نو په دنيا کي خپل ضروريات پوره کول، او د دنيا څخه خپل زندګي په استغناء کي تېرول.

د خواجه ابو الحسن خرقاني رحمة الله عليه استغناء:

زمونږ د مشائخو دا طريقه وه: چي دوی به همېشه دا لله تعالی په ياد کي مشغوله وو، د دوی په نظر کي به د انسان عظمت د هغه د ديندارۍ په وجه وو، د دنيا په وجه د دوی په حضور کي د انسان عظمت نه وو.

خواجه ابو الحسن خرقاني رحمة الله عليه د نقشبنديه سلسلې د لوړو بزرګانو څخه وو، ظاهراً خو يو فقير انسان وو، ليکن الله تعالی ده ته قبوليت عامه ورکړی وو، چي د ده خانقاه ته به هر وخت اميران او د وخت حاکمان راتلل.

يو ځل ده خپلو خادمانو ته وويل: تاسو نن د خانقاه صفائي وکړئ، هغه زمانه د فرشونو د سيمنټو خو نه وه، بلکه کچه خاوري وي، د جمعې ورځ وه، نو بعضي مريدان د جمعې د لمانځه لپاره غسلونه کوي، او بعضي بيا د خانقاه په صفائي کي مصروفه سول، د ده د سر وريښتان ډېر اوږده ول، ځکه د ده په مزاج کي د سنت طريقې سره زيات محبت وو، چونکه د پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم ږيښتان به هم اوږده ول، نو ده هم خپل سر دهغه پر طريقه باندي جوړ کړی وو.

د ده په وريښتانو کي خارش پيدا سو، عام طور خارش په سر کي کله کله د خسمانانو يعني: سپرو په وجه وي، او کله د انسان ډېره زمانه خپل سر نه پرېمنځي، نو هم خارش کي پيدا کيږي.

---

(۱) سورة فصلت: آيت نمبر ۳۱

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله ده ته د سر خارش محسوس سو، نو ده یو خپل خادم ته وویل: چي ته یو ځل زما په دې ورښتانو کي وګوره: چي زما په سر کي خوبه سپږي پیدا سوي نوي، نو هغه خادم ورته کښېناستی، او د ده په سر کي ور ګوري.

دباندي مریدان د خانقاه په صفائي باندي اخته دي، او د ټولو جارو په لاس کي دی، او په خانقاه کي دننه زیاتي دوړي او ګرز او غبار جوړ دی.

د الله تعالی شان وو، چي عین په داغه وخت کي سلطان محمود غزنوي د ده د ملاقات لپاره خانقاه ته را ورسېدی، مریدانو چي کله ولیدی، چي بادشاه راغلی، نو هغه ټوله وراخطا سول: چي دلته دوړي دوړېږي، او بل طرفته بادشاه راغلی، نو هغه مرید په منډه راغلی، چي حضرت ته د بادشاه د راتللو اطلاع ور کړئ، هغه چي کله حجرې ته راغلی، نو عجیبه کیفیت دی: چي حضرت سر دمرید پر زنګانه ایښی دی، او هغه د حضرت په سر کي سپږي ور ګوري.

هغه مرید هغه خادم اشاره وکړه: چي بادشاه راغلی، چي کله هغه ته معلومه سوه: نو هغه خادم هم وارخطا سو، او په داغه حالت کي ور ته وایي: حضرت! حضرت! ده مبارک چي کله سر را پورته کړی، نو هغه مرید بیا د وارخطائی په شکل ورته وایي: بادشاه راغلی، حضرت چي کله د ده خبره واورېدله، نو ورته وایي: اوه هو! زما ګمان خو دا وو: چي ستا لاس لره سپږه درغله، نو زه ډېر خوشحاله سوم، او هغه ته راته وایي: چي بادشاه راغلی، تاسو اندازه ولګوئ: چي د هغه انسانانو په زړو کي د دنیا حقیقت په کومه درجه وو.

چي کله سلطان محمود غزنوي حضرت ابوالحسن خرقاني رحمة الله علیه ته راغلی، نو حضرت دغسي ناست وو، هغه ورته را پیش سو، او د ده سره ئې مصافحه وکړه، د هغه څخه وروسته ئې یو څه پیسې بطور هدیه حضرت ته پیش کړې، مګر حضرت د هغه د قبلولو څخه انکار وکړی، هغه بیا هغه پیسې را پیش کړې، د حضرت و مخته په دې وخت کي یو څه وچه ډوډی پرته وه، ده د هغه پیسو په بدله کي هغه وچه ډوډی سلطان محمود غزنوي ته پیش کړه، او ورته وایي: ته دا وخوره.

سلطان چي کله ډوډی په خوله کي واچوله، لیکن هغه وچه ګوله وه، د بادشاه تر ستوني نه تېرېدله. بلکه هغه ګوله د هغه په ستوني کي ودرېدله.

Maktaba Tul Ishaat.com

حضرت چې کله ولیدله، چې دبادشاه په ستونکي کې ګوله ودرېدله، نو پوښتنه ځنې وکړه: چې څه پیښه سوه؟ ګوله دي نر ستوني نه شوه کیږي، هغه ورته وویل: هو! بلکل تر ستوني مي نه تېریږي، نو حضرت هغه بادشاه ته وویل: ستا دغه پیسې هم دغه رنګه زما د ستوني څخه لاندې نه شوه کیږي، نو ده پر هغه موقع باندې بادشاه ته دغه شان نصیحت وکړی.

بادشاه چې کله په محفل کې یو ګړی ناست وو، نو د حضرت خبرو پر ده باندې ډېر زیات اثر وکړی، چې کله واپس ئې رخصت اخیستی، نو حضرت د ده سره دخانقاه تر دروازې پورې د اکرام کولو لپاره ولاړی، او دی ئې رخصت کړی.

وروسته یو مرید د حضرت څخه پوښتنه وکړه: چې کله بادشاه راغلی، نو ته ناست وې، هیڅ فکر دي په هغه کې بند نه کړی، او چې کله هغه تلی، نو ته تر دروازې پورې ورسره ولاړې، او اکرام دي ئې وکړی، پدې کې څه راز وو؟

حضرت په جواب کې ورته وفرمایل: بادشاه چې کله مالره راغلی، نو ځان ته ئې د بادشاه په نظر کتل، په زړه کې ئې تکبر وو، نو ځکه زه چې پر کوم ځای ناست وم، هغسې کښېنستم، د ده مې څه پرواه نه وساتله.

بیا زما په خبرو د ده د تکبر علاج وسو، او یو ګړی چې زما سره کښېناستی، د ده په زړه کې د الله تعالی د نیکو بندګانو محبت پیدا سو، چې د هغه په وجه په ده کې عاجزي راغله، او زه د عاجزۍ د قدر کولو په خاطر د خانقاه تر دروازې پورې ورسره ولاړم، او هلته مې دی رخصت کړی.

دسومنات بت فتحه:

په دې ملاقات کې بادشاه حضرت خواجه ابوالحسن خرقاني رحمۃ اللہ علیہ ته وویل: چې زما پر سومنات (بت) باندې د حملې کولو اراده ده، د دښمن تعداد ډېر زیات دی، او مقابله سخته ده، ته دُعا راته وکړه: چې الله تعالی کامیابي رانصیب کړي.

چې کله سلطان محمود غزنوي ددُعا لپاره عرض وکړی، نو د حضرت سره یو چپنه پرته وه، هغه ئې ورکړه، او ورته وئې ویل: چې دا د ځان سره واخله، چې کله تا

Maktaba Tul Ishaat.com

ضرورت محسوس کړی، نو دغه چپنه ومخته کښېږده، او د الله تعالی څخه په دغه شان دُعا وغواړه.

چې: یاالله! که به چیري د دغه چپني والا ستا په دربار کي څه قدر لري، د ده په برکت باندې زما دغه مشکل را حل کړه، او زما مدد وکړه، هغه ورته وویل: ډېره ښه ده، هغه چپنه ئې ځني واخیستله، او رخصت سولو.

چې کله سلطان محمود غزنوي د پوره تیاری سره پر سومنات باندې حمله وکړه، په دې وخت کي هندوان او د نورو مذهبو انسانانو ټولو د مسلمانانو خلاف د جنګ کولو اراده وه، او ټوله د مسلمانانو خلاف جنګ ته راووتل، د کفارو تعداد ډېر زیات وو.

محمود غزنوي چې کله د خپلو لښکر کمزوري محسوسه کړه، نو دستي هغه چپنه په یاد ورغله، نو هغه ئې و مخته کښېښوولې، او د الله تعالی څخه ئې دعا وغوښته، چې اې زمار به! کچیري د دې چپني والا ستا په حضور کي څه مقام وي، او ستا د خوښو بندګانو څخه وي، نو ماته د سومنات فتحه رانصیب کړه، چنانچه الله تعالی د جنګ نقشه دستي بدله کړه، او ده ته ئې د سومنات فتحه ور نصیب کړه.

د سومنات د فتحي څخه یو څه زمانه بعد محمود غزنوي د ځان سره فکر وکړی: چې زه به ورسم، د ابو الحسن خرقاني رحمة الله علیه به شکریه ادا کړم، او هم به د فتحي زیری ور باندې وکړم، چنانچه دی راغلی، او خواجه صاحب ته ئې ټوله واقعه بیان کړه.

خواجه رحمة الله علیه د ده څخه پوښتنه وکړه: چې تا کله چپنه و مخته کښېښوولې، نو دي د الله تعالی څخه څنګه غوښتنه وکړه؟ بادشاه ورته وویل: حضرت! ما دا دعا وغوښته: یا الله! که به چیري د دغه چپني والا ستا په حضور کي څه مقام وي، نو ما د سومنات فاتح جوړ کړه.

حضرت چې کله دا واوربدل، نو ئې ورته وویل: تا خو ډېره ارزانه سودا کړېده: کچیري تا دا دُعا غوښتې وای: چې یا الله! د دغه چپني والا په برکت ما د ټولي دنیا فاتح جوړه کړه، لا به هم الله تعالی ته د ټولي دنیا فاتح جوړ کړی وای.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو زه دا وایم: چې د نیکو بندګانو د الله تعالی په حضور کې یو مقام وي، چونکه هغه انسانانو ژوند په تقوی او په نیکو اعمالو کې تېر کړی وي، نو د دوی د خولې څخه چې کوم الفاظ ووزي، الله تعالی د هغه ډېر لحاظ ساتي.

د خانقاه د خاورو ادب:

سلطان محمود غزنوي د وفات څخه وروسته یو چا په خوب ولیدی، چې په جنت کې ګرځېدی، نو هغه ورته وویل: چې ته خو د دنیا بادشاه وې، او په آخرت کې د دنیا د بادشاهانو ډېر بد حال وي، او تا زه په جنت کې وینم، الله تعالی په کوم عمل دلته راوستې؟

هغه په جواب کې ورته وویل: چې زما یو کوشنی عمل وو، لیکن الله تعالی ته هغه دومره خوښ وګرځېدی، چې د هغه په وجه الله تعالی زما مغفرت وکړی.

هغوی پوښتنه ځنې وکړه: چې هغه کوم عمل وو؟ ده په جواب کې ورته وویل: یو ځل زه د ابوالحسن خرقاني رحمۃ اللہ علیہ خانقاه ته ورغلم، هلته خلګو خانقاه جارو کوله، چې د هغه ګرز او غبار ولاړېدی، او زه تېرېدم، هغه زما پر بدن ولګېدی، او ما هغه پر خپل بدن پورې پدې نیت باندې وموښلې: چې دا د الله تعالی د نیکو بندګانو د کپړو او بسترو خاوري دي، دا به د برکت څخه خالي نوي.

نو الله تعالی ما ته وویل: چې زما په بندګانو کې کوم فقیران دي، تا د هغوی د خاوري قدر وکړی، د هغه په ذریعه ما ستا پر بدن باندې د جهنم اور حرام کړی، ته زما لطرفه آزاد ئې، نو الله تعالی زما مغفرت او بخښتنه وکړه.

د حضرت سالم رحمۃ اللہ علیہ استغناء:

زمونږ پر بزرګانو باندې داسې واقعات راغلي دي، چې هغوی ته د وخت بادشاهانو ډېر غټ غټ پېشکشونه کړي دي، مګر هغوی هغه دخپل ذات لپاره هیڅ کله قبول کړي نه دي.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ لمسی حضرت سالم رحمۃ اللہ علیہ د "بیت الله" په طواف کې روان دی، د طواف کولو په دروان کې د ده دوخت د بادشاه "هشام بن عبدالملک" سره ملاقات

Maktaba Tul Ishaat.com

وسو، هشام د سلام ویلو څخه وروسته ده ته وویل: چې حضرت! که یو ضرورت وي، ته ماته ووایه: چې زه ئې درپوره کړم، او زه ستا خدمت وکړم.

ده په جواب کې ورته وویل: هشامه! د "بیت الله" په حرم کې دننه د الله تعالی د کور په طواف کې د الله تعالی څخه سوا د بل چا څخه خپل حاجت غوښتل ماته شرم دریږي، ځکه د ادب الهی تقاضا دا ده: چې دلته به انسان صرف د هغه و مخته لاس پورته کوي.

هشام لا جوابه سو، چې کله ئې طواف ختم کړی، نو راغلی د حرم د دروازې څخه دباندې انتظار ور ته کوي، چې کله حضرت سالم رحمۃ اللہ علیہ دباندې راووتی، ده ولیدی، نو نژدې ورته راغلی، او ورته وئې ویل: حضرت! اوس یو خدمت راته ووایه: چې درپوره ئې کړم.

ده ورته وویل: هشامه! د دنیا غوښتنه در څخه وکړم، او که د دین؟ هشام جواب ورکړی: چې حضرت! د دین به زما څخه ته څه غوښته وکړې؟ ځکه د دین په میدان کې خو ستا شمار د وخت په ډېرو لویو علماؤو کې کیږي، نو زما څخه د دنیا متعلق یو څه غوښتنه وکړه.

ده دستې ورته وویل: ای هشامه!

.....وَاللهِ! مَاسَئَلْتُهُ مَنْ يَمْلِكُهُ فَكَيْفَ مَنْ لَا يَمْلِكُهُ﴾.

په الله تعالی دي مي قسم وي: چې دنیا ماد هغه چا څخه تر اوسه پورې نده غوښتې: چې کم څوک د دې ټولې دنیا مالک او متصرف دی، نو د هغه چا څخه به ئې سنګه وغواړم: چې هغه د دنیا مالک هم ندی.

هشام چې کله داوریدل، نو ډېر حیران سو، او د ده څخه ئې رخصت واخیستی، او پر خپل سخ ولاړی.

د اعتدال لار:

خو بهر حال زه په آخر کې دا درته وایم: چې زمونږ لپاره د اعتدال لار خپلول مناسب وي، د هغه شکل دادی: چې مؤمن به همېشه د حلال رزق کوشش کوي، او نوره به معامله پر الله تعالی باندې سپاري.

Maktaba Tul Ishaat.com

کچیري الله تعالی ده ته ډېر څه ور کړل، نو د الله تعالی به شکر ادا کوي، او که الله تعالی پر ده باندي د رزق تنګي راوسته، نو صبر به کوي، شکر کونکی انسان هم جنتي وي، او صبر والا هم جنت ته ځي، نو د مؤمن لپاره په دواړو طرفو کي جنت دی.

خو دا یاد ساتئ: نتائج زمونږ په اختیار کي نه دي، دا د الله تعالی تقسیم دی، الله تعالی فرمایي:

.....﴿نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ﴾.(۱)

مونږ د انسانانو په مابین کي رزقونه ور تقسیم کوو.

نو مونږ او تاسو باید همېشه د الله تعالی په تقسیم باندي راضي اوسو، ځکه په حدیث شریف کي راځي: چي کم بنده ته الله تعالی په دنیا کي رزق کم ور کړي، او دی د هغه باوجود د الله تعالی څخه راضي وي، نو الله تعالی د قیامت په ورځ ده ته وایي: اې زما بنده! ته زما پر ورکړه، او زما پر لږ رزق راضي وې، نن زه ستا پر لږ عملو باندي هم راضي یم، نو به الله تعالی ده ته جنت ورکړي.

ځکه کچیري الله تعالی ده ته رزق پراخ ور کړی وای، نو ده به شکر ادا کړی وای، او کچیري ئې رزق تنګ وای، نو ده به صبر کړی وای.

داسي نه: چي د رزق د تنګی په صورت کي دی درواغ شروع کړي، او انسانانو ته دوکې ور کوي، او د بل مال په غلطه طریقه خپل لاس ته رسوي، او کچیري مال زیات ور کړي، نو بیا الله تعالی ځني هیروي، او دی د سرکښی پر لار روان سي.

ګورئ! اسلام انسان ته عجیبه د اعتدال لار بیانوي: چي د انسان سره به مال او دولت هم وي، او د هغه سره به د عاجزی طریقه د خپل ژوند څخه نه لیري کوي، او خپل ژوند به په عاجزي کي روان ساتي.

الله تعالی دي زمونږ او ستاسو په دماغو کي د اسلام د احکامو محبت او پر هغه باندي د ژوند تېرولو ترتیب راولي، او الله تعالی دي زمونږ او ستاسو سهارونه او مابنامونه او د زندګۍ ټول ترتیبات پر اسلام باندي برابر کړي.

---

(۱) سورة الزخرف: آیت نمبر ۳۲

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالی دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د مسنونو دعاګانو اهمیت، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر:	الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب
مقام:	جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن
اشاعت:	اول
تاریخ:	۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲
تعداد:	۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿الدُّعَاءُ مُخُّ العِبَادَةِ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلٰنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! د الله تعالى ډېر كرم او احسان دى، چې الله تعالى زمونږ او ستاسو د هدايت او رهنمائي لپاره پېغمبر ﷺ د يو نبي الرحمة په شكل مبعوث وګرځاوى، چې د هغه په هر قول او فعل او عمل كي زمونږ او ستاسو لپاره هدايت او لارښوونه ده. هسي خو انسانيت ټوله پخپله زندګي كي په هر عمل او فعل كي د الله تعالى و طرفته محتاجه دى، خو د خپلي كم علمي په خاطر د الله تعالى څخه نه د خپل حاجت غوښتولو طريقه ور معلوميږي، چې زه د الله تعالى څخه څه وغواړم؟ او څنګه ئې وغواړم؟ او زما د غوښتولو به څه طريقه وي.

خو دغه د غوښتولو طريقه د پېغمبر ﷺ څخه انسانيت ټوله اخلي، او د ده مبارك پر دي امت باندي عظيم احسان دى، چې پر قدم قدم باندي ئې انسانيت ته د غوښتني طريقه ښكاره كړي ده، چې دغه د الله تعالى څخه د غوښتلو طريقه ده، او دغه ئې

(۱) سورة البقره: آيت نمبر ۱۸۶

(۲) سنن ترمذي: حديث نمبر ۳۳۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

زمانه او د غوښتني شکل دی، چې هغه زموږ او ستاسو و مخته د مسنونو دعاګانو په شکل پرته ده:

چې د ژوند په څلرویښت(۲۴) ساعته کې په هر عمل کې د پیغمبر ﷺ مسنونه دعا او د الله تعالی څخه غوښتنه زما او ستا و مخته ښکاره ده.

چیکله انسان سهار راکښېنې، نو د هغه خپله دعا ده، او چیکله "بیت الخلاء" ته ورځي، نو هم خپله مسنونه دعا ده، چې کله اودس کوي، نو د هر اندام د وینځلو په وخت کې جلا دعا ده، او چیکله مسجد ته ورځي، یا د مسجد څخه واپس کورته راځي، نو د هر عمل لپاره د پیغمبر ﷺ سنت دعا زموږ و مخته پرته ده.

دزیات ذکر کولو حکم:

در حقیقت د پیغمبر ﷺ دغه مسنوني دعاګاني د الله تعالی سره زموږ د تعلق پیدا کولو یو نسخه اکسیر ده، ځکه د الله تعالی سره د تعلق او رابطې پیدا کولو آسان ترینه او مختصر ترینه لار دا ده: چې انسان هر وخت د الله تعالی یاد په زړه کې ولري، او پر ژبه ئې د الله تعالی ذکر وي، او د الله تعالی څخه د خپل حاجت او ضرورت او حفاظت لپاره یو څه غواړي.

لکه الله تعالی په قرآن کریم کې موږ ته دا حکم کړی دی:

﴿.....يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾.(۱)

اې مؤمنانو! د الله تعالی ذکر او یاد په کثرت سره کوئ، پر هر عمل باندې په دماغ کې د الله تعالی فکر او په زړه کې د الله تعالی یاد او پر ژبه باندې د الله تعالی ذکر جاري ساتئ.

پیغمبر ﷺ ته یو صحابي راغلی، او دا پوښتنه ځني کوي: اې د الله تعالی رسوله! د ټولو څخه افضل عمل کم دی؟

پیغمبر ﷺ په جواب کې ورته فرمایي:

﴿.....لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطِبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾.(۲)

---

(۱) سورة الاحزاب: آیت نمبر ۴۱

(۲) الزهد و الرقاق لابن المبارک: حدیث نمبر ۹۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

یعني: چې ستا ژبه به هر وخت د الله تعالی په ذکر سره نوده وي، یعني: ستا پر ژبه به د الله تعالی ذکر په یو طریقه نه طریقه سره جاري وي، لهذا په کثرت سره د ذکر کولو حکم الله تعالی په قرآن کریم کې هم کړی دی، او پیغمبر ﷺ هم د هغه فضیلت بیان کړی دی.

الله زموږ ذکر ته ضرورت نه لري:

اوس د فکر خبره دا ده: چې الله تعالی چې و موږ ته د زیات ذکر کولو کم حکم کړی دی، ایا هغه حکم د دې لپاره را ته کوي، چې "العیاذ بالله" زموږ په ذکر کې الله تعالی ته څه فائده رسیږي، او زموږ د ذکر په خاطر د الله تعالی په عظمت او جلال کې اضافه راځي.

دا خو ښکاره خبره ده: چې د کم چا سره د الله تعالی د ذات او صفاتو څه نا څه معرفت وي، او پر الله تعالی باندې ایمان لري، هغه د دې خبرو تصور هم نسي کولای.

ځکه زموږ دا عقیده ده: که ټوله کائنات په یوه پلا په هر وخت او هره لمحه کې د الله تعالی ذکر کوي، نو د الله تعالی په عظمت او کبریا او د هغه په جمال او جلال کې یوه ذره اضافه نسي کولای.

او کچیرې ټوله کائنات "العیاذ بالله" دا فیصله وکړي: چې موږ به د الله تعالی ذکر نه کوو، او د الله تعالی یاد به د دماغ څخه باسو، او د ذکر څخه به غافله زندګي تېروو، او هم به د ګناهونو ارتکاب کوو، نو هم د الله تعالی په عظمت او جلال کې یوه ذره کمي نه واقع کیږي.

ځکه الله تعالی داسي بې نیازه ذات دی: چې هغه "صمد" دی، نه هغه زما او ستا عبادت او ذکر ته ضرورت لري، بلکه هغه زموږ د سجدو او لمنځو څخه بې نیازه دی، زموږ د تسبیحاتو او عباداتو څخه هم بې نیازه دی، هغه ته زموږ د ذکر کولو څخه هیڅ فائده نه رسیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالی په ذکر کولو کي زمونږ فائده ده:

لېکن دغه و مونږ ته چي دا حکم را کول کيږي: چي د الله تعالی ذکر په کثرت سره کوئ، په دې کي داغه زمونږ فائده ده، هغه دا ده: چي نن سبا په دنيا کي څومره جرائم او نافرمانۍ کيږي، د هغه ټولو جړ د الله تعالی څخه غفلت دی.

چي کله د انسان د دماغ څخه د الله تعالی فکر ختم سوي، او زړه ئې د الله تعالی د ياد څخه غافله سي، او د ژبي څخه ئې د الله تعالی ذکر ليري سي، نو بيا انسان لوئي هم کوي، او تکبر هم کوي، او په خپله زندګي کي د ډيو ګناه څخه هم مخ نه راګرځوي.

کچيري د الله تعالی ياد د هغه په دل او دماغ پوري پيوست سي، او د هغه ذکر د ده پر ژبه جاري وي، نو به د ده سره دا احساس همېشه ملګری وي: چي زه يو يوه ورځ مرم، او د دنيا څخه رخصت کېږم، او د الله تعالی و حضور ته به پيښېږم، او د خپلي زندګۍ د ټولو اعمالو حساب به د اقوامو د عالم په مخ کي د الله تعالی و حضور ته پېښوم، نو بيا خو هيڅ کله هغه انسان ګناه نسي کولای.

لکهٔ د پېغمبر ﷺ حديث مبارک دی:

چي غل چيکله غلا کوي، نو په دې وخت کي دی مؤمن نوي، يعني: خپل ايمان ده ته حاضر نوي، او دی د الله تعالی د ياد څخه غافل وي، او کچيري دی غافل نوای، بيا ده هيڅکله غلا نه کوله.

او زناکار چيکله زنا کوي، نو پدې وخت کي هم دی، د الله تعالی د ياد څخه غافله وي، کچيري د الله تعالی ذکر د ده پر ژبه او د الله تعالی ياد د ده په زړه کي حاضر سي، نو بيا هيڅکله دی زنا نه کوي، لکه د حديث شريف الفاظ دي:

.....لاَ يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلاَ يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾.(۱)

يعني: چي کم وخت دی زنا کوي، نو هغه وخت ده ته خپل ايمان حاضر نوي، د دې دا مطلب دی: چي ده ته د الله تعالی ياد مستحضر نوي، او نه د الله تعالی ذکر د ده پر ژبه باندي وي، کچيري هغه مستحضر وای، نو بيا به هيڅکله ده دا غمل نوای کړی.

---

(۱) صحيح البخاري: حديث نمبر ۵۵۷۸

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د ټولو بد اخلاقیو او ظلمونو چې په دنیا کې کیږي، لوی سبب: د الله تعالی د ذکر څخه غفلت دی، نو ځکه الله تعالی موږ ته د ډېر ذکر کولو حکم کوي.

ډېر ذکر به انسان څنګه کوي؟

اوس سوال دا دی: چې انسان به د الله تعالی ډېر ذکر څنګه کوي؟ ځکه هغه خو همېشه د دنیا په ضرورتونو او کارو کې اخته وي.

پېغمبر ﷺ پخپلو مسنونو دعاګانو سره دا طریقه ډېره آسانه ښوولې ده: چې باید پر انسان باندې هر نوی حالت راسي، نو دی د الله تعالی ذکر وکړي، او د هغه څخه خپل حاجت وغواړي.

مثلاً: د خوب څخه راکښېنستل، او "بیت الخلاء" ته ورتلل، او اودس کول، او مسجد لره تلل، دا ټوله نوي اعمال بلل کیږي، نو د دې هر عمل سره د پېغمبر ﷺ مسنونه دعا د ذکر په شکل ویل.

چیکله انسان دا معمول جوړ کړي: نو کرار کرار به د ده په زړه کې د الله تعالی یاد کښېني، او دی به د الله تعالی و طرفته د رجوع کولو عادي جوړ سي، او هم به د الله تعالی د ذات سره تعلق پیدا سي.

دغه دعاګاني د پېغمبر ﷺ معجزه وه:

پېغمبر ﷺ چې کمي دعاګاني غوښتي دي، هغه خو یقیناً د علومو یو دنیا ده، کچیري انسان صرف د پېغمبر ﷺ غوښتلي دعاګاني په غور سره ووایي، نو دستي به ئې د پېغمبر ﷺ پر صداقت باندې ډېر پوخ یقین جوړ سي.

ځکه دا دعاګاني بذات خود د پېغمبر ﷺ د رسالت یو دلیل دی، او د ده معجزه ده، ځکه هیڅ یو انسان هم د خپل عقل او سوچ پر بنیاد باندې هیڅکله داسي دعاګاني نسي غوښتلای، لکه پېغمبر ﷺ چې غوښتي دي، او خپل امت ته ئې د هغه تلقین کړی دی، یوه یوه دعا داسي ده: چې انسان به پر هغه باندې خپل ځان قربان کړي.

پدې کې هیڅ شک نسته: چې دغه دعاګاني د الله تعالی لطرفه د الهام په شکل د پېغمبر ﷺ په زړه کې ور اچول سوي دي، چې ته زما څخه په دغه شکل دعا غواړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

د الله تعالی عجیب شان دی: چې ور کونکی ذات هم دی پخپله دی، او بنده ته د دعا کولو د طریقې ور ښوونکی ذات هم دی دی، او دغه د دعا ور ښوولو طریقه زموږ د جد امجد حضرت آدم علیه السلام څخه را روانه ده.

حضرت آدم علیه السلام ته دعا ور ښوول:

حضرت آدم علیه السلام ته الله تعالی په جنتونو کې زندګي ور کړېوه، او بطور امتحان ئې د یو درختي څخه منعه کړی وو، لیکن الله تعالی د خپل حکمت په خاطر جنت ته شیطان ور ننه کړی، او شیطان حضرت آدم علیه السلام ته د هغه دانې د خوړلو وسوسه ور واچوله، او حضرت آدم علیه السلام د شیطان په وسوسه د هغه دانې خورک و کړی، الله تعالی دی د جنت څخه را وایستی.

د روایاتو څخه معلومیږي: چې حضرت آدم علیه السلام درې سوه کاله په دنیا کې ګرځېدی، او د خپلې غلطی احساس ورته وسو، او پر خپله غلطي باندې ئې ډېره زیاته ژړا وکړه، چې د مځکې پر مخ څومره اوښکې توی سوي دي، په هغه کې نه حصې د حضرت آدم علیه السلام اوښکي دي، او یوه حصه د باقي انسانیت اوښکي دي.

حضرت آدم علیه السلام د هغه غلطی څخه د توبې کښلو په تلاش کې وو، لیکن دا نه ورمعلومېدله، چې زه د هغه معافي د الله تعالی څخه څنګه وغواړم، او نه د هغه طریقه ئې په دماغ کې راتلله، چنانچه الله تعالی پخپله ده ته هغه طریقه ور وښوولې، لکه د قرآن کریم آیت دی:

.....﴿فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ﴾.(۱)

یعني: آدم علیه السلام د خپل رب څخه یو څه کلمات ازده کړل، او الله تعالی ده ته هغه کلمات ور وښوول، چې ماته داسي ووایه، او د خپل عمل څخه په دغه الفاظو توبه وکاږه، لکه هغه کلمات دا دي:

.....﴿قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾.(۲)

---

(۱) سورة البقره: آیت نمبر ۳۷

(۲) سورة الاعراف: آیت نمبر ۲۳

Maktaba Tul Ishaat.com

یا الله! ما د خپل ځان سره ظلم کړی دی، کته زما معفرت نه وکړې، او پر ما رحم و نه کړي، نو زه به یقیناً د نقصان کونکو څخه سم.

چې کم ذات د ده توبه قبلوله، او هم ئې معافي ورته کوله، هغه په خپله دغه الفاظ و ده ته ور ښوولې، چې ته په دغه الفاظو زما څخه بخښنه وغواړه، زه به تاته بخښنه وکړم.

نو ما مخکې هم دا خبره ښکاره کړه: چې الله تعالی داسې ذات دی: چې د کم چا دعا قبلوي، ډېر ځله د هغه د دعا د قبلولو رهنمائي او ښوونه پخپله وکړي.

د هارون رشید بادشاه د زمانې یوه واقعه:

په نزهة المجالس کې لیکلي دي: چې د هارون رشید بادشاه د حکومت په زمانه کې په بغداد کې غلا وسوه.

چیکله هارون رشید خبر سو، نو دستي ئې د هغه د ګرفتارۍ حکم وکړی، په ډېر کمه زمانه کې هغه غله ټوله ګرفتاره سول، ده یو څه عسکر د هغوی پر حفاظت باندې مأمور کړل، تر هغه وخته پورې چې قاضي پر دوی باندې خپل قضاوت کوي.

اتفاقاً په هغوی کې یو غل وتښتېدی، د بادشاه عسکرو چې هر څومره تلاش وکړی، خو هغه لاس لره بیرته نه ورغلی، آخر عسکرو د بادشاه د بیرې څخه د هغه غلو د شمار پوره کولو لپاره یو ناولده مسافر چې پر لار روان وو، ګرفتاره کړی، او د هغه غلو په ډله کې ئې کښېناوی.

چیکله هغه غله قاضي ته پیش سول، نو د هغوی ټولو متعلق په جیل او بند کې د اچولو حکم صادر سو، چونکه دا خلک خاص د بغداد استوګن وو، نو یو څه زمانه بعد د هارون رشید بادشاه لطرفه د دغه غلو متعلق دا فرمان جاري سو: چې د کم غله یو نیک عمله انسان سفارش وکړي، او د هغه ضمانت وکړي، چې بیا به داسې نه کوي، او هم ئې ذمه واري واخلي، موږ به هغه غل د جیل څخه آزاد وو.

چیکله بادشاه دا حکم صادر کړی، نو د ټولو غلو قریبان راغلل، او د ځان سره ئې ضمانت نامې راوړې، او خپل خپل قریبان غله ئې ټوله پخپلو ضمانتونو سره آزاد کړل.

Maktaba Tul Ishaat.com

مګر هغه بې کس او بې بس مسافر غریب الوطن په جیل خانه کې یو ازې پاته سو، ځکه د الله تعالی د ذات څخه سوا د ده بل هیڅ څوک غمخوار نه وو، د لیرې وطن مسافر وو، هیڅ چا نه پېژاندی، او نه د ده پر صداقت او وینا باندې د چا اعتماد راتلی، او نه څوک د ده و ضمانت او کفالت کولو ته تیار ېدی.

چیکله هغه انسان په جیل کې ډېر تنګ سو، نو الله تعالی پخپله ده ته د خلاصون حیله ور وښوولە، نو هغه د الله تعالی په ښوونه داسې وکړل: چې د ډېر فریاد او زاری او بې قراری څخه وروسته ئې د کاغذ پرې یو پرچه باندې دا ولیکل:

.....مِنَ العَبْدِ الذَّلِیْلِ اِلَی الرَّبِ الْجَلِیْلِ قَدْ شَفَعَ کُلُّ وَاحِدٍ فِیْ صَاحِبِهٖ وَ لَیْسَ لِیْ صَاحِبٌ سِوَاکَ فَاِنِّی اَسْتَشْفِعُ بِکَ یَا مَوْلَانَا﴿.

د بنده ذلیل لطرفه و رب جلیل ته دا عرض پیشوم: چې د هر قیدي شفاعت د هغه قریبانو وکړی، او هغه ئې خلاص کړی، او زما مسافر دلته څوک نسته، سوا ستا د ذات څخه یا الله! ته زما سفارش وکړه، او ما د قید څخه خلاص کړه، او دغه مضمون ئې پرې یو کاغذ ولیکی، او د قید خانې پرچت ئې په هوا کې والوزوی.

چیکله شپه راغله، نو هارون رشید بادشاه خوب وینې، چې یو ډېر لوی دربار قائم دی، او الله تعالی پخپله حاضر دی، او دا ئې وفرمایل: چې رشیده! هر سړې د خپلو قریبانو ضمانت وکړی، او د قید څخه ئې خلاص کړل، د دغه غریب د ضمانت لپاره هیڅ څوک نه وو، د ده ضمانت زه کوم، دی د قید څخه آزاد کړه.

هارون رشید چیکله د خوب څخه بیدار سو، نو بدن ئې د خوف او اضطراب په خاطر په بلګ کې دی، او په شپه شپه کې ئې هغه قیدي د قید څخه راوستی، او بیا ئې سهار و خپل دربار ته را طلب کړی، او یو شاهي لباس ئې ور واغوستی، او لس زره دراهم ئې د کفارې په شکل ورکړل.

او پر خپل خاص آس ئې سپور کړی، او شاهي چوکیداران ئې ور سره کړلو چې هغوی به په بنار کې دا اعلان کاوی: ای خلګو! تاسو ورته ګورئ! دا هغه مبارک انسان دی: چې د هغه و ضمانت ته هیڅ مخلوق تیار نه وو، الله تعالی پخپله د ده ضمانت وکړی، او د قید څخه ئې آزاد کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو زموږ د ټولې شریعت او طریقت خلاصه دغه یوه خبره ده: چې کم څوک د الله تعالی سو، او د هغه څخه ئې سوا بل څوک د ځان خپل نه وبالی، نو الله تعالی ضرور د هغه مشکلات حل کوي، او د مشکلاتو د حل لاره هم الله تعالی ورته برابروي.(۱)

لکه یو شاعر فرمایي:

لِذْ بِالْاِلٰهِ وَ لَا تَلِذْ بِسِوَاهُ
مَنْ لَاذَ بِاللهِ الْجَلِيْلُ كَفَاهُ

چې کم څوک د الله تعالی په ذات پناه وغواړي، او د الله تعالی څخه سوا بل چاته متوجه نسي، نو بیا خو الله تعالی د ده د پناه غوښتولو لپاره کافي ذات دی.

د یو بزرګ واقعه:

لکه الله تعالی پخپله هم د دې تذکره کوي:

.....أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ﴾.(۲)

ایا داسي څوک ستہ: چې د یو مجبور او پریشانه فریاد واوري، او د هغه څخه تکلیف او مصیبت لیري کړي، سوا د الله تعالی څخه.

نو الله تعالی د انسانانو مشکلات هم لیري کوي، او هم پخپله هغه ته د مشکلاتو د لیري کولو ترتیب په دماغ کي ور اچوي، خو شرط دا دی: چې د انسان به د الله تعالی پر ذات باندي توکل وي.

په "روض الریاحین" کي د یو بزرګ واقعه رانقل سوېده: چې هغه د خپلي تندي په حالت کي سلواغه او رسۍ راواخستله، د اوبو د راکښلو لپاره څاه ته راغلی، چیکله ئې سلواغه ور شوه کړه، او د اوبو ډکه سوه، او ده د هغه رسۍ را کش کړه، خو هغه رسۍ پرې سوه، او سلواغه و څاه ته ولوېده.

ده چې هر څومره کوشش وکړی: هغه سلواغه په هیڅ شکل د څاه څخه نه راوختله، نو دی آخر مجبور او لاچار د تندي په حالت کي د هغه څاه څخه روان سو.

---

(۱) نزهة المجالس بحواله احسن المواعظ: صفحه نمبر ۱۹۲

(۲) سورة النمل: آیت نمبر ۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

که ګوري: د هوسیو یو قطار راغلی، چې د څاه پر غاړه و درېدل: هغه هوسیو ټولو د آسمان طرفه ته یو ځل خولې وازې کړلې، بیا ئې په څاه کې وکتل، نو فوراً د څاه اوبه په جوش کې راغلې، او د څاه د خولې څخه وبهېدلې، هغه هوسیو ځانونه په اوبه کړل، او ولاړې، او اوبه بیرته په څاه کې لاندې شوه سوې.

هغه بزرګ د الله تعالی په حضور کې عرض پیش کړی: یا الله! زما مرتبه ستا په حضور کې د دغه هوسیو څخه هم ډېر کمه ده: چې زه د تندي په حالت کې څاه ته راغلم، نو رسۍ مې وشلېدله، او سلواغه په څاه کې ولوېدله، او هوسۍ چې کله څاه ته راغلې، نو اوبه پخپله د دوی لپاره د څاه خولې ته راغلې، او دوی خپل ځانونه په هغه باندې اوبه کړل.

د الله تعالی لطرفه یو هاتف غیبي ږغ ورباندې وکړی: اې بنده! ستا اعتماد پر خپله رسۍ او سلواغه باندې وو، چیکله ته د اوبو چیښلو لپاره څاه ته راتلې، او هغه هوسۍ صرف زما د ذات په امید باندې څاه ته راغلې وې، نو ځکه د هغوی مراد پوره سو، او ته نامراده د څاه څخه روان سوې.

نو دا یو حقیقت دی: چې دا ترتیبونه ټول د الله تعالی پر ذات باندې د اعتماد کولو سره سره توکل هم غواړي، لکه الله تعالی فرمایي:

.....﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾.(۱)

چیکم څوک د الله تعالی پر ذات باندې توکل ولري، نو الله تعالی د هغه د ټولو ضروریاتو پوره کولو لپاره او د ټولو مشکلاتو د حل لپاره کافي او شافي ذات دی.

دمسنونو دعاګانو حیثیت د یو فارم دی:

تاسو ګورئ! ډېر ځله داسې وي: چې یو څوک په یو حکومتي اداره کې یو درخواست ورکوي. نو د هغه لپاره خپل فارم چاپ سوی وي، او دا اعلان هم لیکلي وي: چې پر دغه فارم باندې درخواست راکړئ، پر هغه فارم باندې درخواست قبلونکي پخپله الفاظ لیکلي وي. او د هر څه لپاره ئې خپل خانې متعیني ګرځولي وي، د دې لپاره چې درخواست پیشونکي ته آساني وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دغه رانګه دغه مسنوني دعاګاني په حقیقت کي د درخواست ور کولو یو فارم دی، چي الله تعالی د نبي کریم ﷺ په ذریعه موږ ته رابنسوولی دی، چي تاسو همېشه چي زما څخه غوښتنه کوئ، نو په دغه شکل ئې کوئ: لکه څنګه چي زما نبي او محبوب ﷺ کړېده.

د بنده په غوښتنه الله تعالی خوشحاله کیږي:

د الله تعالی دربار داسي دربار دی: چي د هغه څخه څومره شیان غوښتل کیږي، او د دعاګانو په ذریعه د الله تعالی څخه څومره حاجتونه انسانان غواړي، الله تعالی نه په هغه ستړی کیږي، او نه ناراضه کیږي.

بلکه ډېر ځله الله تعالی د هغه چا څخه ډېر ناراضه وي: چي د الله تعالی څخه غوښتنه نه کوي، لکه حدیث شریف کي پېغمبر ﷺ فرمایي:

.....مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللّٰهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ﴾.(۱)

چي کوم څوک د الله تعالی څخه غوښتنه نه کوي، الله تعالی د هغه څخه ناراضه وي.

دا قانون دی چي په دنیا کي که یو سړی هر څومره سخي وي، که یو څوک د ده څخه د سهار په وخت کي غوښتنه وکړي: بیا یو ساعت بعد بیا غوښتنه وکړي، او دریم ځل د هغه کور ته ور پسي ور سي، او غوښتنه ځني وکړي، نو هغه سخي سړی دستي تنګیږي، او دا به وایي: چي ته څه په ما پسې ئې، چي یو ځای هم نسم در څخه خلاصېدلای.

لیکن د الله تعالی معامله د خپلو بندګانو سره داسي وي: چي بنده څومره زیاته غوښته د الله تعالی څخه کوي، په هغه درجه الله تعالی د هغه څخه راضي وي، او که د الله تعالی د ذات څخه بغیر د بنده توجه بل چاته سي، بیا خو الله تعالی ناراضه کیږي.

دوریځو آوازونه: عجیبه واقعه:

په تاریخ کامل کي لیکلي دي: چي د حضرت عمر رضی اللہ عنہ په دور خلافت کي په(۱۸هـ) کي په ټوله جزیره عرب کي زیاته کاختي راغله، چي د خورک او چیښلو لپاره په هیڅ

Maktaba Tul Ishaat.com

شکل څه نه پیدا کېدل، د لوړي د زیاتوالي په وجه انسانانو د حجاز مقدس څخه هجرتونه شروع کړل، او مرغان او حیوانان هم د مدیني منورې علاقه پرېږدي، او بل طرفته روان دي.

حضرت عمر رضي الله عنه په دې وخت کي پخپلو جنګي لښکرونو استولو او د فتوحاتو په راتللو باندي زیات مصروفه وو، نو د استسقاء و طرفته ئې پام نه وو، نو ده د کاختي څخه د وتلو لپاره داسي وکړل: چي د مصر والي حضرت عمرو بن العاص ته ئې خط ولیکی:

چي په حجاز مقدس کي بالکل غله نسته، او ماته دا معلومه سوې ده: چي په مصر کي فراخي ده، لهذا: د مدیني د خلګو لپاره دهغه ځای څخه د خورک د اسبابو بندوبست وکړه.

خط چیکله مصر ته راورسېدی، نو حضرت عمروبن العاص د خط پر شا جواب ورته ولیکی.

اې امیر المؤمنینه! ته مطمئن اوسه! زه به د غلې داسي قافلې ډېرژر در روانه کړم: چي د هغه اول اوښ به مدیني ته در رسیږي، او آخرنی اوښ به ئې د مصر څخه در وزي.

حالانکه د مصر او حجاز په مابین کي د یوې میاشتي لار وه، چي په هغه زمانه کي به خلګو د اوښانو په ذریعه پرې کوله، یعني: چي دا لار به ټوله د غلې د اوښانو ډکوم.

چنانچه دغومره زیاته غله د مصر څخه مدیني منورې ته راورسېده، او په اطرافو کي اعلانونه وسول، چي د کم چا ضرورت وي، هغه دي راسي، د حضرت عمر رضي الله عنه پر دسترخوان باندي دي خورک وکړي، او چي کم څوک خپل کور ته هر څومره غله ورلای سي. د هغه هم ورته اجازت دی.

چنانچه په زرونو خلګ راغلل، د حضرت عمر رضي الله عنه پر دسترخوان باندي ئې خورک وکړی، او هم ئې د خپلو کورو ضرورتونه د هغه ځای څخه پوره کړل.

د مدیني منورې په اطرافو کي په یو ځنګله کي یو بوډا صحابي اوسېدی، چي کاختي ډېر زیات زېلی وو، او په کور کي هیڅ ورپاته نه وو، هغه ته هم د لاري د خلګو څخه دا ور معلومه سوه: چي مدیني منورې ته غله راغلې ده، او هلته تقسیم کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو کورته راغلی، په دې نیت کي چي مدیني منورې ته به ځم، او د حضرت عمر رضي الله عنه د دربار څخه به غله راوړم، په کوډل کي یو د بُزې بچی چي هغه هم قحط سالی بد حال ته رسولی دی، ولاړ دی، ده د ځان سره دا فکر وکړی: که زه ولاړ سم، نو دغه حیوان یوازي پاته کیږي، د هغه د خورک د بندوبست کولو لپاره هیڅوک نسته، نو دا فکر ئې وکړی: چي د غه حیوان به ذبحه کړم، او غوښه به ئې راسره واخلم، او پر لاره به ئې خورم، چي زما په بدن کي څه طاقت پیدا سي، او مدیني منورې ته ځان ورسوم.

نو هغه حیوان ئې ذبحه کړی، د هغه د رګو څخه یو څاڅکی وینه هم نه راووتله، هغه صحابي چیکله دا منظر ولیدی، چي یا الله! موږ کم حال ته ورسېدو، او زموږ حیوانان کم حال ته ورسېدل، نو دا خپل سر ئې په لاس ونیوی، او ډېر زیات ئې پر خپل حال او د حیوانانو پر حال ژړا وکړه، او په هغه ژړا ژړا کي خوب ور باندي غالبه سو، دغسي په ناسته باندي بیده سو.

چي څنګه ئې سترګي تر لره تیري سوې، نو پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم په خوب کي ورته راښکاره سو، او ورته وایي: چي عمر ته ورسه، او زما سلام ورته وایه، او ورته ووایه: چي ته خو ډېر عقلمند انسان وې، ستا په عقل باندي څه وسول، چي نن د هغه په خاطر پر ټوله مدینه باندي سخت الت دی.

هغه صحابي چیکله د خوب څخه راښه اره سو، نو په منډه د مدیني منورې پر طرف را روان سو، د ډېرو مزلو او ځوږو او سترو څخه وروسته مدیني منورې ته راورسېدی، او د حضرت عمر رضي الله عنه د دربار دروازې ته ورغلی، او په زور سره ئې نعره کړه: چي اې امیر المؤمنین! د رسول الله قاصد را غلی یم، او د هغه پیغام مي راوړی دی.

حضرت عمر رضي الله عنه چیکله دغه آواز واورېدی، نو لڅي پښې په منډه د خپل دربار څخه راووتی، او هغه سړی ئې تر لاس ونیوی، او ورته وئې ویل: چي د رسول الله دي کم پیغام راوړی دی؟

هغه هغه خپله د خوب قصه ټوله ورته بیان کړه، حضرت عمر رضي الله عنه چیکله واورېدله، نو ډېر په خوف او بېره کي مبتلا سو، او دا ئې ویل: زما څخه ضرور یو غلط عمل سوی

Maktaba Tul Ishaat.com

نو ئې د مدينې منورې اهل الرأيه خلک ټول راجمعه کړل، او په خپله د مسجد نبوي پر منبر وخاتې، او خلګو ته ئې وويل: چې ماخو په اوله ورځ تاسو ته ويلي وو: کچيري زما څخه يو غلطي وسي، نو ما تر لاس نيسئ، او ماته تنبيه راکوئ، اوس زما څخه غلطي سوېده، تاسو ولي ماته تنبيه نده راکړې، زما سردار رسول الله ماته د قبر څخه پيغامونه رااستوي، تاسو ماته زما غلطي پر لاس راکړی، چې زما څخه کمه غلطي سوېده.

صحابه کرامو ورته وويل: چې زمونږ په دماغو کي خو ستا هيڅ غلطي نه راځي، نه معلوم: چې ستا پر کم عمل د پېغمبر ﷺ دغه پيغام تاته راغلی دی، ټول صحابه کرام پرېشانه دي، او په مسجد نبوي کي د غم کيفيت دی، د هيڅ چا په دماغ کي د حضرت عمر رضي الله عنه غلطي نه ورځي.

آخر د مجلس په پای کي يو صحابي ولاړ سو، او عرض ئې پيش کړی: چې اې امير المؤمنين! زما په دماغ کي يوه خبره راځي: چې دا به شايد ستا غلطي وي، هغه دا: چې کله پر مسلمانانو باندي مشکل راسي، نو د ټولو څخه مخکي د مسلمانانو د امير به دا عادت وي، چې الله تعالى به ته متوجه کيږي، او د هغه حل به د الله تعالى څخه غواړي.

کچيري قحط سالي راغله، نو د هغه لپاره به د استسقاء کولو په شکل ميدان ته راوزي، او د خپلي غلطي معافي به پيشوي، او د الله تعالى څخه به د رحمت او باران غوښتنه کوي.

مګر پر مونږ چې قحط سالي راغله، نو د الله تعالى څخه د غوښتني پر ځای تا خپل حاجت د مصر والي ته پيش کړی، او هغه ستا غوندي يو انسان وو، تا د هغه څخه د خپل حاجت پوره کول غوښتل، نو دا غلطي وه.

حضرت عمر رضي الله عنه چيکله واورېدل، نو وئې ويل: واقعتاً دا غلطي ده، او ټولو صحابه کرامو هم دغه عمل غلطي و بلله، نو حضرت عمر رضي الله عنه په مجلس کي د ټولو و مخ ته د خپل دغه عمل څخه توبه وکښله، او د الله تعالى څخه ئې معافي وغوښتله، او صحابه کرامو هم پر دغه خطا باندي معافي و غوښتله، او د هغه څخه وروسته حضرت عمر رضي الله عنه د ټولو په مخکي د الله تعالى څخه د باران غوښتنه وکړه.

Maktaba Tul Ishaat.com

يو صحابي قسم اخلي، چې د حضرت عمر رضي الله عنه د دعا غوښتولو څخه وروسته زه راباندې راووتلم، د آسمان په فضا کې وريځې يو د بل سره مسابقې کوي، او د مدينې طرفته منډې راوهي، او هره وريځ د هغه بلې څخه د رامخته کېدلو کوشش کوي، او د وريځو څخه دا آوازونه راځي: درځئ! مدينې لره حضرت عمر رضي الله عنه په مدينه کې ستاسو طلب کړی دی.(۱)

نو د الله تعالی عادت مبارک داسې دی: چې هغه د انسان په غوښتنه باندې خوشحاله کيږي، نو انسان لره مناسب دا دی: چې هر وخت د الله تعالی څخه غوښتنه کوي، کوچنی شی وي، او که لوی شی، هغه د الله تعالی څخه غواړي، او د هغه غوښتولو يو بهترين شکل دا دی: چې د هر عمل کولو په وخت کې مسنوني دعاګاني وايي.

زما اراده دا ده: چې زه ستاسو په حضور کې د پېغمبر صلى الله عليه وسلم يو څه هغه دعاګاني پيش کړم: چې پر مختلفو مواقعو پېغمبر صلى الله عليه وسلم غوښتې دي، او هم د هغه دعاګانو يو څه وضاحت وکړم.

د خوب څخه د راپورته کېدلو دعا:

د تولو څخه مخکې هغه دعا چې د پېغمبر صلى الله عليه وسلم څخه د خوب څخه د راپورته کېدلو پر وخت باندې را نقل سوېده، هغه دا ده:

.....الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾.(۲)

تولې تعريفونه دي الله تعالی لره وي، چې هغه موږ ته د مرګ څخه وروسته بيا زندګي راکړه، او د داغه الله و طرفته بيرته ورځو.

په دې دعا کې يو طرفته خو پر دې خبره شکر ادا کول دي: چې د مرګ څخه وروسته دوباره ژوند راکول سو، کيدای سي: چې د خوب په حالت کې انسان پسې مړ سي، لکه څرنګه انسانان چيکله ويده سي، نو په داغه خوب کې مرګ ور باندې راورسيږي، ليکن الله تعالی تا موږ ته د مرګ څخه وروسته ژوند راکړی.

---

(۱) تاريخ کامل: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۲۳۵

(۲) الآدب لابن ابي شيبه: حديث نمبر ۲۳۶

Maktaba Tul Ishaat.com

دوهم طرفته د دې خبري استحضار کول: چې کم ژوند موږ ته راکول سو، هغه هم د همېشه لپاره ندی، بلکه یو وخت موږ ضرور د الله تعالی و طرف ته ورځو.

چیکله یو سړی سهارا کښېنې، د ټولو کارو څخه مخکې چې نه ئې اودس کړی وي، نه ئې د چا سره خبره کړېوي، اول کار دغه وکړي، چې د دغه په ذریعه سره د خپل رب سره تعلق او رابطه وساتي.

د فرشتې او د شیطان مقابله:

حدیث شریف کې راځي: چې کله بنده سهار راکښېنې، او الله تعالی ده ته یو فرشته راواستوي، او د هغه سره شیطان هم ځان راورسوي، شیطان دا غواړي، چې د غه سړی پخپل قابو کې راولي، او د خپل امر ئې تابع کړي، او د ده ورځ زما په غوښتنه باندې تېره سي، او فرشته دا غواړي: چې د غه سړی د الله تعالی د حکم مطابق ورځ تېره کړي.

بیا د دواړو پخپل مابین کې مقابله وي، چې د غه سړی اوس د چا خبره مني، نو پېغمبر ﷺ وایي: کچیري په دغه وخت کې بنده الله تعالی یاد کړي، او د الله تعالی ذکر وکړي، نو د شیطان طمعه وخیږي، چې اوس خو دی زما په قابو کې نه راځي، ځکه ده د خپل رب سره تعلق جوړ کړی، نو شیطان ځني ولاړ سي، او دی د فرشتې په حواله ور کول سي.

داغه رنګه کچیري بنده د خوب اراده وکړي، او پر بستره باندې پرېوزي، نو په دې وخت کې هم د ده حضور ته یوه فرشته او یو شیطان راسي، د شیطان کوشش دا وي: چې زما ملګری سي، او که په دغه شېبه کې ده لره مرګ راسي، نو زما سره د ده ځای په جهنم کې جوړ سي.

لیکن کچیري په هغه وخت کې هم بنده د خوب والا دعا ووایي، او د الله تعالی سره رابطه قائمه وساتي، نو شیطان ناامیده سي، چې اوس خو پر دغه بنده زما هیڅ امر نه چلیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دا خبره پېغمبر ﷺ په حديث شريف کي فرمايلې ده، نو د بنده لپاره مناسب عمل دا وي: چي د راپورته کېدلو څخه وروسته اول کار داوکړي: چي خپل رب ياد کړي، او د پېغمبر ﷺ مسنونه دعا ووايي.

د سهار دعا:

هغه د الله تعالى بنده چي سهار د ټولو څخه مخکي خپله رابطه د الله تعالى سره قائمه کړه، نو هغه بيا دورځي هر کار د الله تعالى پر نامه باندي کوي، او د هغه په ابتدا کي مسنونه دعا وايي، نو بايد د سهار په وخت کي دا دعا ووايي:

.....اللّٰهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُورُ﴾.(۱)

اې الله! چي کم سهار دی، دا هم ستا په قدرت راغلی، کچيري ستا رحمت او قدرت نه وائی، نو پر موږ سهار بيا د کمي خوا راتلی.

تاسو لږ غور وکړئ! چي په دې الفاظو کي څومره عظيمي معناګاني پټې دي، ځکه چي د ورځي سهار کېدل، د انسان په طاقت کي نوي، چي انسان د سهار رڼا راولي، کچيري الله تعالى داغه شپه اوږده کړي، بيا به رڼا څوک راولي، لکه الله تعالى په قرآن کريم کي فرمايي:

.....قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ﴾.(۲)

يعني: که الله تعالى دائمي طور پر انسانانو شپه مسلطه کړي، نو څوک به وي، د الله تعالى څخه ما سوا؟ چي بيا به رڼا راولي.

او داغه رنګه د دعا په آخر کي دې طرفته هم اشاره ده: چي انسان هر څومره په دنيا کي پاته سي، خو آخر به يوه ورځ د الله تعالى پر طرف باندي ورځي.

بهر حال: پېغمبر ﷺ چي کم اذکار او دعاګاني موږ ته رابنوولي دي، د هغه اهتمام کول په خپله هم يادول، او خپلو بچيانو ته د ماشومو الي په وخت کي د دغه اذکارو د

(۱) الآدب المفرد بالتعليقات: حديث نمبر ۱۱۹۹

(۲) سورة القصص: آيت نمبر ۷۱

Maktaba Tul Ishaat.com

ویلو عادت ور جوړول، او کله کله د دغه دعاګانو پر ترجمه او معنی باندې غور کول، د دې په معناګانو کې عجیبه اسرار پټ پراته دي.

الله تعالی دي مونږ او تاسو ته پخپل فضل سره د مسنونو دعاګانو د اهتمام کولو توفیق رانصیب کړي، او الله تعالی دي زمونږ او ستاسو همېشه د خپل رب سره رابطه جاري او ساري ولري، او الله تعالی دي دغه څو خبري په خپل دربار کې قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالى عَلى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

د مسنونو دعاګانو اهمیت، دویمه حصه

(بیان)

مولوی **اطیع اللہ** صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾.(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿إِنَّ هٰذِهِ الْحُشُوشَ مُحْتَضَرَةٌ، فَإِذَا أَتَى أَحَدُكُمُ الْخَلَاءَ فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ﴾.(٢)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلٰى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کي په تېره جمعه کي ما دا خبره کړېوه: چې دانسان لپاره په زندګي کي اهم عمل د مسنونو دعاګانو اهتمام کول دي، چې پخپله به مسنوني دعاګاني يادوي، او پر خپلو مواقعو به هغه وايي، او پخپل اولاد به هم مسنوني دعاګاني يادوي، او هم په د ويلو ترغيب ورکوي.

ځکه چې مسنوني دعاګاني دا د اللهﷻ تعالى ذکر او ياد دی، او د الله تعالى ذکر او ياد په زړه کي کښېنول، دا د الله تعالى سره تعلق پيدا کول دي، ځکه د الله تعالى سره تعلق د هغه چا وي: چې د زندګۍ په هره لمحه کي او په هر وخت کي ئې په زړه کي د الله تعالى ياد وجود لري.

---

(١) سورة غافر: آيت نمبر ٦٠

(٢) مسند ابي داود الطيالسي: حديث نمبر ٧١٤

Maktaba Tul Ishaat.com

صوفياء کرام چې پخپلو سلسلو کې څومره رياضتونه او مجاهدې او وظيفې کوي، د هغوی ټولو حاصل او خلاصه او مقصود صرف يو شی دی، هغه دغه چې د الله تعالی سره خپل تعلق مضبوط جوړول.

ځکه چيکله د الله تعالی سره د انسان تعلق جوړ سي، نو بيا د انسان څخه ګناه نکيږي، او هم انسان د الله تعالی عبادات په ډېر محبت سره ادا کولای سي، او د انسان په ژوند کې د اخلاقو رذيله وو څخه تخلی راځي، او هم په اخلاقو فاضله وو سره انسان خپله ژوند کې ښائسته کولای سي.

هر وخت غوښتنه کول:

د دغه تعلق مع الله د حاصلولو لپاره صوفياء کرام ډېرې اوږدې مجاهدې کوي، او هم چولې باسي، او شپې رونې تېروي، او ډېر تکليفونه پر خپل ځان راولي.

ليکن د حضرت اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه خليفه مجاز حضرت ډاکټر عبدالحی رحمة الله عليه فرمايلي دي: چې د دغه تعلق مع الله د حاصلولو لپاره زه تاسو ته يو مختصره او آسانه لار ښيم.

هغه دا: چې پر هر وخت او هره لمحه کې د الله تعالی څخه غوښتنه کول، او د غوښتنې عادت پخپل مزاج کې پيدا کول، چيکله پر انسان باندې هر قسم پريشاني او مشکل راسي، که د انسان په نفس کې وي، يا د انسان په کور او عيال کې وي، په الله تعالی سره د هغې څخه پناه غوښتل.

يا انسان ته يو ضرورت او حاجت ور پيدا سي، نو هم د الله تعالی څخه غوښتنه کول، مثلاً چيکله پر انسان باندې لوږه راسي. نو د الله تعالی څخه خورک غوښتل، چيکله انسان کورته ننوزي، نو دا دعا کول: چې يا الله! د ښه خير او عافيت سره مې مخامخ کړه، يا يو شی را نيسي، نو دعا کول: چې يا الله! په مناسب قيمت ئې ماته راپيدا کړه.

نو غرض دا: چې دهر عمل په وخت کې د الله تعالی سره د غوښتنې په ذريعه خپله رابطه جاري ساتل.

ظاهراً خو دا يو معمولي خبره ده: ځکه دا کار دومره آسانه دی: چې د هغه هيڅ حد نسته، نو ځکه زمونږ سره ئې قدر هم زيات نسته، ليکن که يو څوک په دغه نسخه

Maktaba Tul Ishaat.com

باندي عمل وکړي، او هر وخت د خپل رب سره په رابطه کي سي، نو بيا به انسان ته دا ورمعلومه سي: چي د هغه آسانه او کوچني عمل په ذريعه الله تعالى زما سره څومره آساني وکړه، او زه ئې د کم حالت څخه و کم حالت لره راورسولم.

د مسنونو دعاګانو لپاره څه شرط او قيد نسته:

او بيا دا خبره هم ده: چي کمي مسنوني دعاګاني د پيغمبر ﷺ څخه موږ ته راپاته سوي دي، الله تعالى په هغه کي زموږ سره ډېره آساني کړېده، چي پر هغه باندي ئې هيڅ قيد او شرط ندی لګولی.

بلکه: چي پر انسان باندي هسي يو حالت وي، بس په هغه حالت کي د مسنونو دعاګانو په ذريعه د الله تعالى څخه غوښتنه کول، نه د اوداسه شرط سته، نه د قبلې و طرفته د مخ اړولو شرط سته، حتى: چي د جنابت په حالت کي هم دعا غوښتل منعه ندي، که څه هم په دغه حالت کي انسان ته د قرآن کريم تلاوت کول، جائز ندي، ليکن انسان دعا کولای سي.

بالفرض: کچيري انسان په قضاء حاجت يعني د بولو کولو په حالت کي وي، هم په دې وخت کي که څه هم دی په ژبه دعا او ذکر نسي کولای، ليکن په زړه کي د ده لپاره د ذکر کولو څخه هيڅ مانع نسته.

نو بهر حال: الله تعالى زموږ لپاره پدې باره کي ډېره د آسانۍ معامله کړېده: نو بايد انسان په هيڅ حالت کي هم د دغه دعاګانو د ويلو څخه غافله پاته نسي.

حکيم الامت حضرت تهانوي رحمة الله عليه فرمايلي دي: چيکله يو سړی د سوال کولو لپاره راسي، او ماته وايي: چي حضرت! زه ستا څخه د يوې خبرې پوښتنه کوم: نو زه فوراً په دې خپل زړه کي د الله تعالى و طرفته متوجه سم: او دا دعا کوم: چي يا الله! نه معلوم: چي دا سړی به څه پوښتنه کوي، خو ته د ده د پوښتنې صحيح جواب زما په زړه کي راواچوه، او دا مي همېشه د خپل ځان معمول جوړ کړی دی.

نن زموږ په معاشره کي انسانان د مختلفو پرېشانيو سره مخامخ دي، کله د کاختي او د بارانو د کمښت پرېشاني وي، او کله د ګرانۍ او د رزق د کمېدو پرېشاني وي، داسي نده: چي د الله تعالى په دريابو او خزانو کي کمی راغلی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com

بلکه کمي ټوله زموږ د معاشرې د انسانانو په عمل کي راغلي ده، چي هغه نده د الله تعالی څخه غوښتنه کوي، او نه د غوښتني په طريقه باندي پوهيږي، او نده د غوښتني وخت او طريقه ور معلوميږي، حالانکه پيغمبر ﷺ د الله تعالی يو حديث قدوسي رانقل کوي: چي الله تعالی فرمايي:

.....وَلَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِرَكُمْ، وَجِنَّكُمْ وَإِنْسَكُمْ، وَصَغِيرَكُمْ وَكَبِيرَكُمْ،﴾.

کچيري ستاسو اول او آخر انسانان او جنات، مشران او کشران.

.....قَامُوْا فِي صَعِيْدٍ وَاحِدٍ ثُمَّ سَأَلُونِي﴾.

په يو ميدان کي سره ټول سي، او ټول زما څخه پخپلو ژبو غوښتنه وکړي:

.....فَأَعْطَيْتُ لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَسْأَلَتَهُ،﴾.

او زه د هر انسان ټولي غوښتني او سوالونه ور پوره کړم، چي هر څه ئې زما څخه غوښتي وي، هغه غوښتني ئې ټولي و منم.

.....لَمْ يُنْقِصْ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي شَيْئًا، كَمَا يَنْقُصُ الْمِخْيَطُ إِذَا غُمِسَ فِي الْبَحْرِ﴾.(۱)

د دې ټولو غوښتنو او سوالونو پوره کولو پخاطر زما په خزانو کي دومره کمی هم نه راځي: لکه يو څوک چي د ستني سر په درياب کي د ننه کړي، او بيا ئې راوباسي، لکه: دغه د ستني د سر د نوډډو پخاطر چي په درياب کي څومره کمی راځي، دومره کمی د دغه غوښتنو پوره کولو په وجه زما په خزانو کي نه راځي.

نو هر انسان د الله تعالی څخه غوښتنه کولای سي، او هر انسان د الله تعالی سره قرب او رابطه جوړولای سي.

- که نارينه وي، او که زنانه.
- که عالم وي، او که غير عالم.
- او که مشر وي، که کشر.

خو صرف شرط دا دی: چي په اخلاص سره او په صفا نيت سره او د عاجزۍ په طريقه سره د الله تعالی څخه غوښتنه وسي، او هم د الله تعالی سره د رابطې جوړولو کوشش وسي.

Maktaba Tul Ishaat.com

دتابعينو د دور يو واقعه:

په يو کتاب کي مي يوه ورځ يو واقعه وليدله، هغه دا: چي محمد ابن المنکدر رحمة الله عليه دا تابعي دی، ځکه دی اکثر راوايات د حضرت جابر رضي الله عنه څخه بالذات رانقل کوي.

دی وايي: چي د تابعينو په دور کي يو ځل په مدينه منوره کي زياته کاختي راغله، او په دې وخت کي مدينه منوره اکثره د نيکانو خلګو ډکه وه، خو اکثره طبقه د تابعينو وه، ليکن يو دانه دانه صحابي هم وجود درلودی.

نو د باران د غوښتني لپاره دغه نيکو خلګو په مدينه منوره کي استسقاء وکړه، ليکن د الله تعالی اراده د باران نوه سوې، نو باران نه کيدی، د مدينې په خلګو کي يو د تشويش او پريشانی کيفيت جوړ وو.

يوه ورځ د تهجد په وخت کي مسجد نبوي ته راغلم، چي هلته يو ستنه او تنبه ته ما خپل ځای معلوم کړی وو، نو دوه رکعته لمونځ مي وکړې، او هغه تنبه ته مي ځان واچاوی، او ذکر مي کاوی.

که ګورم: د تنبې و شاته يو سړی په لمانځه ولاړ دی، او حالات ئې ټول داسي خسته او خراب معلوميدل، چي ډېر ځله به زما پر هغه باندي د ليوني شک راتلي، چيکله هغه سړي لمونځ و کړی، نو لاسونه ئې د دعا لپاره پورته کړل، دعا کوي، زما ور باندي غوږ دی، نو دی وايي: يا الله! ټول خلګ پريشانه دي، باران غواړي، خوستا اراده د باران نده سوې، نن به زما د غوښتني په خاطر پر دې خلګو ضرور باران کوې، چي تر کمه وخته باران نوي سوی، زه د دې ځای څخه نه ولاړيږم.

محمد ابن المنکدر وايي: زما په الله تعالی قسم! چي د هغه سړي د دعا ختميدل وسول، نو دستي په هغه ګړي باندي د وريځو په آسمان کي ږغ پيدا سو، او دغسي متصل باران شروع سو، چي هغه دومره زيات وو: چي د مسجد نبوي چت راڅڅيدی، نو ما د هغه تنبې و اړخ ته پناه واخيسته.

او په دغه سړي کي مي ډېر سوچ بند وو، او دا مي يقين سو: چي دا ډېر نيک انسان دی، ده چي کم ناز پر الله تعالی باندي وکړی، او الله تعالی د هغه په خاطر پر مدينه منوره باندي باران وکړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

چيکله جماعت ودرېدی، نو دی د مخ صف ته ورغلی، زما هم پده کي نظر دی، او د ده وشاته په جماعت کي ودرېدلم، د جماعت څخه د فراغت وروسته دی راغلی، د پيغمبر ﷺ روضې مبارکې ته ئې سلام ووايي، ما هم سلام ووايي.

چيکله دباندي راووتلم، نو زما کوشش دا دی: چي دی را څخه ورک نسي، دباندي چونکه اوبه پر مځکه ډېرې ولاړې دي، نو يو ځای د اوبو يو ګړی ولاړه ده، ما خپلي جامې را پورته کړې، او پښو ته ګورم، او کوشش کوم: چي تر هغه ګړې په سلامت تېر سم.

چي تر هغه اوبو را تير سوم، شاو خوا مي وکتل، هغه سړی مي تر سترګو رانغلی، چي هر څومره مي تلاش وکړی، خو دی را څخه ورک سو.

خو د ځان سره مي وويل: چي خير دی، دوهمه شپه به بيا هغه ځای ته راسي، چيکله دوهمه شپه راغله، نو زه په انتظار يم، هغه سړی بيا هغه ځای ته راغلی، او لمونځ ئې وکړی، او جماعت و درېدی، او زه په جماعت کي د ده و شاته ودرېدلم، او دا مي کوشش دی، چي هر څه کيږي، خو نن به زه د ده معلومات ضرور ځان ته کوم.

د لمانځه څخه د فراغت وروسته هغه سړی د مسجد نبوي څخه دباندي روان سو، زه هم ليري ور پسې يم، خو دی په يو مکان ننواتی، او زه دباندي و درېدم، چيکله مي د همسايګانو څخه يو څوک پيدا کړی، نو پوښتنه مي ځني وکړه: چي د امکان د چا دی؟ او په دي کي څوک اوسيږي؟

هغه همسايه راته وويل: چي پدي کي يو موچي اوسيږي، او ټوله ورځ چوټي او بوټونه ګنډي، او د ده څخه ما سوا په دې مکان کي بل څوک نسته.

محمد بن المنکدر وايي: چي زه هغه مکان ته ور ننوتلم، که ګورم: د ده په لاس کي سندان او نيره ده، دی چوټي ګنډي، چي زه ئې وليدم، نو مخته را ولاړ سو، راته وايي: .....تَعَال يَا مُحَمَّد ابن الْمُنْكَدِرْ اُخْذُوا نَعْلَك﴾.

محمد ابن المنکدر! راسه! زه تاته چوټي در وګنډم، خو زه ور سره کښېنستم، لږ ګړی بعد مي عاجزي ورته وکړه: او د دعا درخواست مي ځني وکړی.

دی چيکله پدې پوه سو: چي پر ده باندي زما حقيقت ښکاره سو، نو په ډېر غصه کي ئې چيغې کړې، او نعرې ئې کړې:

Maktaba Tul Ishaat.com

.....رح رح﴾.

ولاس ئې راته وغورځاوی، چې زما د مکان څخه ووزه، ما چیکله د ده نعرې او شراو انور ولیدی، نو زما سره دا بېره پیدا سوه: چې اوس به یو څوک راسي، او ماته به وروایي: چې ته خو لوی عالم ئې او د لوی نامه خاوند ئې، دلته څه کوې؟ چې د دې اوچي سره په جګړه باندې اخته ئې، نو د هغه ځای څخه راووتلم، د هغه څخه وروسته یې چې بیا هر څومره په هغه سړي پسي وکتل، په نظر رانغلی.(۱)

وتاسو ګورئ! د یو سړي ټوله ورځ کار د بل چوټي ګنډل وي، لیکن چیکله ئې د الله تعالی سره رابطه جوړه وه، نو بیا د هغه دعا الله تعالی په دغه شکل قبلوله، او هم ئې د هغه ناز هیڅکله پرې مځکه نه اچوی.

د الله تعالی سره د تعلق مطلب:

نو د الله تعالی سره تعلق جوړول، یقیناً هم د انسانانو د ټولو مشکلاتو حل دی، خو یو د انسان تعارف دی، او بل تعلق دی.

د تعارف معنې دا ده: چې یو سړی بل سړی پیژني، او د ده او د هغه تعلق صرف د سلام ترحده پورې وي، نور د دوی په مابین کې هیڅ واسطه او قرابت نوي.

د تعلق معنی دا ده: چې د دوو کسانو په مابین کې دومره زیاته رابطه جوړه سي: چې کله هر یو د هغه بل دروازې ته د یو څه غوښتنې لپاره ورسي، نو هغه چې ئې دغسي ناامیده رخصتوي، ده ته حیا دریږي.

نو بنده هم باید د الله تعالی سره دغه شان تعلق جوړ کړي، ځکه حدیث قدوسي دی: چې الله تعالی وایي:

.....إِنَّ رَبَّكُمْ حَيِيٌّ كَرِيمٌ، يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الْعَبْدُ إِلَيْهِ يَدَهُ أَنْ يَرُدَّهَا صِفْرًا حَتَّى يَجْعَلَ فِيهَا خَيْرًا﴾.(۲)

(۱) سمعته من استاذی فی دوران المجلس.

(۲) جامع معمر بن راشد: حدیث نمبر ۱۹۶۴۸

Maktaba Tul Ishaat.com

ستاسو رب ډېر حیا داره او ډېر سخي ذات دی، هغه ته د دې څخه حیا درېږي، چیکله یو بنده و ده ته د خپل حاجت لپاره لاس پورته کړي، او دی هغه لاسونه خالي را واپس کړي، او په هغه کي هغه بنده ته د ده د غوښتني خیر نه ور واچوي.

د حضرت مالک ابن دینار رحمة الله علیه واقعه:

حضرت مالک بن دینار رحمة الله علیه یو ځل په بغداد کي په کښتۍ کي سپور سو، د دریاب د بو سر څخه هغه بل سر ته ورځي.

نو په کښتۍ کي ټول صاحب ثروت او مالداران خلګ ناست دي، نو دی د یو غریب او مسکین طالب په شکل چي معمولي لنګوټه ئې پر سر باندي تړلې، د کښتۍ په یو کنج کي د ناستي ځای پیدا کړی.

کښتۍ چیکله یو څه سفر وکړی، نو په هغه کي یو سړي نعره کړې، چي زما یو بېش قیمته غمی ورک سو، چي په دغه کښتۍ کي یو چا زما څخه غلا کړی، نو په کښتۍ کي ئې شا وخوا وکتل، نور ټوله مالداران خلګ دي، آخر ئې وده ته لاس ونیوی، چي دغه په کنج کي ناست طالب زما غل دی، او پر ده باندي زما د غلا شک راځي.

په کښتۍ کي حضرت ذوالنون مصري رحمة الله علیه چي د علاقې معروف بزرګ وو، هغه هم ناست دی، نو هغه هغه خلګو ته وویل: چي تاسو لږ صبر وکړئ، دغه طالب زما د جنس دی، زه به یو ځل د ده سره په نرمه لهجه خبره وکړم، کچیرې ده اخیستی وو، نو تاسو ته به ئې درکړي.

حضرت ذوالنون مصري رحمة الله علیه چیکله د ده سره د هغه غمي متعلق خبره شریکه کړله، نو دی دا نه ورته وایي: چي زه غل نه یم، تاسو زما تلاشي واخلئ، یا زما په جیب کي وګورئ، یا زما سامان تلاشي کړئ، بلکه ده صرف: "فَنَظَرَ نَظْرَةً اِلَى السَّمَاءِ" ده به آسمان ته وکتل.

حالانکه مالک ابن دینار هغه انسان وو: چي د دې څخه لږ زمانه مخکي به ئې ټوله ورځ په شرابو کي مست تېروله، بیا الله تعالی ده ته هدایت وکړی، او د توبې کښلو توفیق ئې ور کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com

چیکله ده آسمان ته وکتل، نو هغه ماهیانو د څلورو طرفو څخه پر کښتۍ باندې راوګرځېدل، او هر ماهي په خوله کې یو غمی راپورته کړی.

مالک ابن دینار هغه خلګو ته وویل: تاسو د دغه ماهیانو څخه خپل غمی واخلی، او زما او ستاسو نوره ملګرتیا په کښتۍ کې نسي سره کیدای، د کښتۍ څخه د دریاب په مابین کې شوه سو، او لځي پښې د اوبو پر سر روان سو، او تر دریاب واوښتی.(۱)

ځکه د پیغمبر ﷺ یو حدیث مبارک دی:

.....لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ حَبَّةُ الشَّعِيْرِ مِنَ الْيَقِيْنِ اَنْ يَمْشِيَ عَلَى الْمَاءِ﴾.

کچیرې د بنده په زړه کې د الله تعالی پر ذات باندې د یوې اوربشي مقدار یقین جوړ سي، نو بیا خو به د اوبو پر سر باندې روان وي، او پښې به ئې په اوبو نه لندیږي.

د ام سعد رضی الله عنها د الله تعالی سره تعلق:

په البدایه و النهایه کې یو واقعه رانقل سوېده: چې یو صحابیه زنانه ده، چې نوم ئې: ام سعد دی، د مکې مکرمې څخه د هجرت په شکل مدینې منورې ته راغله، چې د هغې سره یو بچی ور سره وو، چې غالباً د هغه بچي نوم ئې: انس وو.

د څو ورځو په تېرېدلو سره هغه بچی ناجوړه سو، او وفات سو، د پیغمبر ﷺ خادم خاص حضرت انس رضی الله عنه وایي: چې زه د پیغمبر ﷺ سره ملګری وم، چې هغه د هغه زنانې کورته راغلی.

که ګورو: نو هغه بچي ته خپلې مور غسل ور کړی دی، او په کفن کې ئې پېچلی دی، او د کور په مابین کې پر کټ باندې پروت دی، زه او پیغمبر ﷺ د هغه کټ و سر ته ودرېدلو، او مور ئې و پښو ته ولاړه ده.

پیغمبر ﷺ ته هغه زنانه هیڅ نه وایي، نه دا ورته وایي: چې ته دعا وکړه: چې الله تعالی زما بچی را ژوندی کړي، نه بله خبره ورته کوي، د کټ و پښو ته هغه زنانې د دوه رکعته لمانځه نیت وتاړی، د سلام ګرځولو څخه وروسته هغه زنانه لاس پورته کوي، او دا وایي:

.....اٰمَنْتَ بِكَ طَوْعًا وَ هَاجَرْتَ اِلَيْكَ رَغْبًا فَلَا تُشْمِتْ بِي الْاَعْدَاءَ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

یا الله! ستا په محبت کي مي کلمه ویلې ده، او ستا په محبت کي مي کلی او کور او وطن پرې ایښی دی، او ستا د حبیب کورته راغلې یم، او تا زما څخه بچی واخیستی.
یا الله! ته ما د دښمنانو مسخره مه جوړوه، چي هغه به په ما پسي وایي: چي د پلار او نیکه دین ئې پرېښووی، او زمونږ د بوتانو آزار ووهله، یو زوی ئې درلودی، هغه هم ځني ولاړی.
یا الله ته زما د عزت خیال وساته، صرف دومره ئې وویل، چي زما دښمنانو ته پر ما باندي د خندا کولو موقع مه ورکوه.
حضرت انس رضی الله عنه فرمایي: زما دي د الله تعالی په ذات قسم وي: چي د هغه زناني دغه الفاظ لا پوره سوي نه وو، چي هغه بچي بیا په کفن کي پښې سره وښورولې، او مور ئې د کفن غوټه ور خلاصه کړه، او دی په هغه کټ کي جګ کښېناستی.(۱)
اوس دغه تعلق مونږ هم د الله تعالی سره جوړولا سو، تاسو ګورئ! هغه زنانه ته د الله تعالی رسول مخامخ ولاړ دی، هغه ته دا نه وایي: چي ته دعا وکړه، حالانکه: د یو مسلمان د بل مسلمان لپاره دعا کول سنت عمل دی، او د مسلمان څخه د دعا طلبول هم سنت عمل دی.
لیکن زمونږ په معاشره کي یو رواج جوړ سوی دی: چي انسان پخپله هیڅ نه کوي، صرف دا ئې ازده کړي دي: چي ته و ماته خصوصي دعا کوه، حالانکه خصوصي دعا د هغه چا وي: چي زړه ئې درد مند وي، او د دردمند زړه څخه آه پورته کېدل، خصوصي دعا بلل کیږي.
د دې خو مثال داسي دی: لکه یو سړی چي په تکلیف وي، او په بدن کي ئې درد وي، او دی ماته وایي: چي ځګېروی ته را سره کوه، دا هیڅکله نسي کېدلای.
بلکه: په کار خو دا ده: چي انسان ژوند داسي تېر کړي: چي د ده په لیدلو سره د بل په زړه کي دعا ورته جوړه سي، مثلاً اولاد د مور او پلار سره داسي ژوند تېر کړي: که دی ووایي، او کنه، د هغوی په زړه کي دعا ورته وي، یا شاګردان د استاد مخته داسي ژوند تېر کړي، چي د استاد په زړه کي خودبخود د دوی لپاره دعاګاني راسي.

---

(۱) البدایه و النهایه: جلد نمبر ۲، صفحه نمبر ۱۵۴، بحواله: بکهری موتی: جلد نمبر ۱، صفحه نمبر ۹۴

Maktaba Tul Ishaat.com

په حدیث شریف کې راځي: چې د پېغمبر ﷺ درې شاګردان وو، د درو سره وو نوم: عبدالله وو، هغوی به د پېغمبر ﷺ ومخته داسې ښه زندګي تېروله، چې پېغمبر ﷺ به د تهجد په لمانځه کې دوی په نامه یادول، او د دوی لپاره به ئې دعاګاني غوښتې.
د هغه نتیجه داوه: چې هغه درو سره وو په دنیا کې ډېر لوی عزتونه پیدا کړل.

- عبدالله ابن عباس امام المفسرین جوړ سو.
- عبدالله ابن عمر امام المحدثین جوړ سو.
- او عبدالله ابن مسعود امام الفقهاء جوړ سو.

چې دا ټوله د دوی د ښې زندګۍ وجه وه، او د پېغمبر ﷺ د دوی په هکله د تهجد د لمانځه د دعا برکت وو.(۱)

د یو صحابي د الله تعالی سره تعلق:

نوزه بار بار دا وایم: چې د الله تعالی سره تعلق چې د کم چا راسې، نو بیا خو الله تعالی پرهر مقام باندې د غیبي خزانو څخه دده مدد کوي.
د یو صحابي په باره کې راځي: چې ټوله ورځ ئې په مسجد نبوي کې د پېغمبر ﷺ په مجلس کې تېره کړه، ماځیګر چې کورته راغلی، نو وېې دی، ځکه ټوله ورځ ئې د شي څکه نده کړې، نو د کور زناني ته وایي: چې په کور کې څه سته؟ هغه زنانه چونکه پخپله هم وېې وه، او څه ئې نه وو خوړلي.
نو په یو څه سخته لهجه ئې ده ته جواب ور کړی: چې ته ټوله ورځ په مسجد کې ئې، نو موږ لره به چا د خورک څه راوړي وي.
هغه صحابي چیکله د زناني جواب واورېدی، نو په کور کې نسې کښېنستی، دباندې راوواتی، د دروازې سره کښېناستی.
هغه زنانه چونکه بیا هم صحابیه زنانه وه، نو ځان ئې ملامت کړی، چې خاوند دې دومره عبادت ګوزاره انسان دی، تاسې ببځایه دی زهیر کړی، نو په دې نیت چې همسایګان زموږ په لوږه خبر نسې، ژرنده ئې پر لره وګرځوله، او په تناره کې ئې اور بل کړی، چې د هغه دود زموږ د کور څخه پورته سي، نو د همسایګانو به دا یقین سي:

(۱) خطبات فقیر: جلد نمبر ۲۵، صفحه نمبر ۱۷۶

Maktaba Tul Ishaat.com

چې د دوی په کور کې نفقه سته، چې دا ده په تناره کې ئې اور بلیږي، او ډوډۍ پخیږي.

او دا پر لمانځه ودریږدله، دوه رکعته لمونځ ئې وکړی، او د هغه څخه وروسته ئې دا دعا وکړه:

.....اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا﴾.

ای الله! موږ ته رزق راکړه.

صرف داغه یوه جمله دې ادا کړه: چې کله ئې الفاظ ختم سوي لا نه وو، په تناره کې د ډوډیو خوشبوئي راپورته سوه، داورغله، او خاوند ئې تر لاس ونیوی، کورته ئې را دننه کړی، چیکله ئې په تناره کې وکتل، نو هغه د پخو ډوډیو ډک ولاړ دی.

او ژرندي لره هم ورغله، که ګوري: د هغه څخه اُوړه را تویږدل، چې څومره د کور لوښي ئې ول، هغه ئې ټوله په ډک کړل، نو آخر دوی دې ته حیران سول: چې دا اُوړه د کمي خوا رائي، د ژرندي پل ئې پورته کړی، چې وئې کتل: نه غنم سته، نه نور څه، د پل په پورته کېدلو سره هغه اُوړه ختم سول.

سهار دوی دواړه د پیغمبر ﷺ خدمت ته راغلل، او هغه واقعه ئې ورته پیش کړه، نو پیغمبر ﷺ ورته وفرمایل: چې ستاسو د نصیب قسمت او کمي وه، کچیرې تاسو هغه پل نوای پورته کړی، نو تر قیامته پورې به هغه ژرنده چلېدلای، او تاسو ته به ئې اُوړه درکولای.(۱)

نو چیکله د انسان په دغه شان تعلق د الله تعالی سره جوړ سي، نو بیا:

- په سودا کې د دروغو ویلو څه ضرورت دی؟
- او د خپلي سودا د عیب پټولو څه ضرورت دی؟
- او بیا په تجارت کې د رشوت ورکولو ضرورت څه دی؟
- او بیا به انسان پخپل مال او دولت کې سود کولو ته ولي مجبوره وي؟

---

(۱) الله کو اپنا بنالو: صفحه نمبر ۲۱۱

Maktaba Tul Ishaat.com

نو د الله تعالی سره تعلق جوړول، او د الله تعالی څخه غوښتنه کول، د الله تعالی په ذات قسم: پدې کې هغه طاقت پروت دی: چې بیا د انسان د غوښتنې لپاره همېشه د الله تعالی د عرش دروازې خلاصې ولاړې وي.

مقصد ته اعاده:

نو په تېره جمعه کې ما دا خبره کړې وه: چې د پېغمبر ﷺ مسنونې دعاګانې دا د الله تعالی څخه د غوښتنې بهترینه طریقه ده، او هم د الله تعالی سره د تعلق جوړولو ښه ضابطه ده.

نو ما دا خبره هم کړې وه: چې کله انسان د خوب څخه را کښېنې، دا دعا دې وایي:

.....الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾.(۱)

ما د دې په تېره وعظ کې ستاسو د مخې ته په کافي تفصیل سره وضاحت پېش کړی.

نن بیا زه دوهمه دعا دا وایم: چې کله انسان د خوب څخه راپورته سي، نو عام طور د خپل حاجت پوره کولو لپاره دانسان د "بیت الخلاء" طرفته د تللو حاجت وي.

چیکله انسان "بیت الخلاء" لره ورځي، نو د پېغمبر ﷺ دا مسنونه دعا دې وایي:

.....اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ﴾.(۲)

اې الله! زه د خبیث مذکر مخلوقات څخه او د خبیث مؤنث مخلوقاتو څخه ستا په ذات باندې پناه غواړم.

زموږ د دین دا امتیاز دی: چې پر کمو ځایو باندې انسان د ذکر کولو څخه شرمیږي، هلته هم پېغمبر ﷺ د انسان لپاره د یو دعا او د یو ذکر تلقین کړی دی، چې پر هغه موقع باندې هم د انسان د خپل رب سره رابطه قائمه وي.

---

(۱) الادب لابن ابي شيبه: حديث نمبر ۲۳۶

(۲) مسند ابن الجعد: حديث نمبر ۱۴۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

د خبیثو مخلوقاتو څخه د پناه غوښتلو حکمت:

په دې دعا کې پېغمبر ﷺ د خبیث مذکر او خبیث مؤنث مخلوقاتو څخه پناه غوښتې ده، د هغه حکمت پېغمبر ﷺ په یو بل حدیث کې پیش کړی دی، لکه پېغمبر ﷺ فرمایلي دي:

.....إِنَّ هَذِهِ الْحُشُوشَ مُحْتَضَرَةٌ، فَإِذَا أَتَى أَحَدُكُمُ الْخَلَاءَ فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ﴾.(۱)

هغه مقامات چې انسان د تقاضا حاجت لپاره ورځي، د شیطان د استوګنې ځایونه دي، ځکه شیطان یو ګنده مخلوق دی، نو همېشه پر ناپاکه ځایو باندې اوسیږي، نو چې تاسو کله هغه ځایو ته ورځئ، نو ځانونه د الله تعالی په پناه کې راولئ، ځکه هغه شیطانان ډېر ځله تاسو ته نقصان رسوي.

د شیطانانو جسماني نقصان رسول:

اوس سوال دادی: چې دغه شیطانان انسان ته څه نقصان ور رسوي، د دې تفصیل خو دلته پېغمبر ﷺ ندی بیان کړی.

لیکن د نورو روایاتو څخه معلومیږي: چې شیطان انسان ته جسماني او روحاني دواړه قسمه نقصان رسوي.

جسماني نقصان دا رنګه رسوي: چې د انسان په دماغ کې فکرونه او غفلت ور واچوي، نو ظاهري طور د انسان بدن یا لباس په نجاست باندې ور ولړي، او د انسان جسم او لباس ناپاکه سي.

او بعضي اوقات انسان په جسماني تکلیف هم اخته کوي، چنانچه په تاریخ کې داسي ډېري واقعاتي راغلي دي: چې شیطانانو په دغه ګنده ځایو کې باقاعده پر انسان باندې حملې کړي دي، او انسان ئې د مرګ تر خولې پورې رسولی دی.

او انسان ته ډېر ځله د صحت په حواله هم نقصان رسوي، بعضو علماؤو دا لیکلي دي: چې د ناجوړې جراثیم د انسان په جسم کې ابتداءً د دغه ځای څخه شیطان اچوي، چې

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا وروسته هغه جراثیم د انسان په جسم کي سرایت وکړي، او انسان د غټو او لویو بیمارۍو سره مخامخ سي.

روحاني نقصان رسول:

د دې څخه علاوه شیطان انسان ته روحاني نقصان هم رسوي، ځکه عام طور په دغه ځایو کي انسان د ستر لځوالي په حالت کي وي، نو شیطان د انسان په زړه کي فاسد خیالات اچوي، او غلط قسم خواهشات د انسان په زړه کي پیدا کوي، چنانچه په دغه رنګه ځایو کي د انسان سفلي جذبات او خواهشات زیات په زور کي وي.

چونکه دا حالت د انسان د ستر د لځوالي په وجه د بې حیائي حالت وي، نو چي بیا انسان دباندي څومره د بې حیائۍ کارونه کوي، د هغه ابتدا او ابتدائي خواهشات هم د دغه حالت څخه شیطان د انسان دماغ ته رسوي.

نو ځکه پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: چي بیت الخلا ته انسان ورځي: نو باید اول خپل ځان د الله تعالی په پناه کي ورکړي، او دا وایي: یا الله! زه یو داسي ځای ته ورځم: چي هلته د شیطانانو اجتماع ده، او هغه ماته د ضرر را رسولو کوشش کوي، یا الله! ستا د پناه په خاطر د شیطان د شر څخه حفاظت غواړم، نو د دې دعا یوه فائده خو دا ده: چي ته به د الله تعالی په پناه کي راسې.

د دعا دوهمه فائده:

د دغه دعا دوهمه فائده داده: چي د انسان رابطه به د الله تعالی سره جوړه وي، او په دغه ګنده حالت کي به هم انسان د الله تعالی سره په رابطه کي وي، چي د هغه په نتیجه کي به انسان پخپله زندګي کي د ګناهونو او د غلطو کارو څخه محفوظ وي.

چپه پښه دمخه کول:

او پیغمبر ﷺ دا سنت هم بیان کړی دی: چیکله انسان بیت الخلا ته ورننوزي، نو اول دي چپه پښه دننه کړي، او دننوتلو څخه مخکي دي دغه مذکوره دعا ووایي:

Maktaba Tul Ishaat.com

د بیت الخلاء څخه د راوتلو دوخت دعا:

بیا چیکله انسان فارغه سو، نو د بیت الخلا څخه دباندې راوزي، نو پېغمبر ﷺ دا دعا بیان کړېده: چې راسته پښه به راوباسي، او بیا به دا دعا ووایي:

.....غفرانک الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي﴾.(۱)

غفرانک د دې معنی داده: یا الله! زه ستا څخه مغفرت او بخښنه غواړم.

اوس سوال دادی: چې انسان په دې وخت کې د چه شي مغفرت غواړي؟ ظاهراً خو انسان هیڅ ګناه کړې نده.

د دې جواب دادی: چې پر دې موقع انسان د دوو خبرو مغفرت غواړي: یو د دې خبري: چې په دې وخت کې زه په داسي حالت کې وم: کیدای سي: زما څخه یو غلطي سوې وي، نو زه د هغه بخښنه او مغفرت غواړم.

او دوهم د دې خبري: چې اې الله! تا پخپل فضل او کرم سره پر ما باندې څومره زیات نعمتونه کړي دي، زما د هغه نعمتو شکر لا نه ادا کړی، چې یو بل نعمت هم و ماته حاصل سو.

ځکه د بدن څخه نجاست جلا کېدل، دا ډېر لوی نعمت دی، چې د انسان د زندګۍ دار او مدار پر هغه باندې دی.

د الله تعالی د نعمتونو قیمت:

په یو کتاب کې لیکلي دي: چې هارون رشید بادشاه یو ځل تږی سو، نو اوبه ئې طلب کړې، خادمانو اوبه ورته راوړې، یو د الله تعالی نیک بنده هلته ناست وو، ورته وئې ویل: بادشاه سلامت! د اوبو چیښلو څخه مخکې زما یوه خبره واوره.

کچیرې ته زیات تږی سې، او په ټوله دنیا کې د دغه ګلاس اوبو څخه ما سوا نوري هیڅ اوبه نوي، او دغه د اوبو والا ستا څخه د اوبو قیمت غواړي، او ته د تندي څخه مرګ ته قریب ئې، نو دغه ګلاس اوبه به په څومره قیمت رانیسې؟ بادشاه ورته وویل: چې خپل نیم سلطنت به ورکړم، او دا اوبه به ځني رانیسم، او بیا به ئې وچیښم.

---

(۱) سنن ابن ماجه: حدیث نمبر ۳۰۱

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه بزرګ ییا ورته وویل: چې کله دي اوبه وچیبلې، او هغه ستا په بدن کې بندي سي، او د بولو په لار ستا د بدن څخه نه وزي، او ته ډېر زیات په تکلیف کې مبتلا ئې، ځکه چې د کمو انسانانو بولي بندي سي، نو هغه په ډېر بد حالت کې وي، او د درد څخه داسې غورځي: لکه ماهی چې د اوبو څخه راوکاږي.

نو ستا دغه حالت وي، او په ټوله دنیا کې د یو طبیب سره دوا وي، چې د هغه په وجه ستا بولي په آسانه د بدن څخه وزي، نو ته راته ووایه: چې څومره قیمت به ور کړې، او دا دوائي به ځني رانیسي؟ بادشاه ورته وویل: چې هغه بل نیم سلطنت به هم ور کړم، او دغه دوائي به ځني واخلم.

نو هغه نیک انسان ورته وویل: چې د دې خبري څخه خو زما په دماغ کې دا راغله: چې ستا ټوله سلطنت د اوبو د یو ګلاس قیمت لري، او ته د ځان سره فکر وکړه: چې تا به څومره ځله دغه اوبه چیبلي وي، او د الله تعالی د څومره نعمتو استعمال به دي کړی وي، ایا دا فکر کولای سې: چې د څومره نعمتو به دي شکر ادا کړی وي؟

نو دا یو حقیقت دی: چې موږ د سر څخه تر پښو پورې د الله تعالی په نعمتونو کې مستغرق یو، بلکه ډېر ځله د هغه نعمتونو موږ ته استحضار بالکل نوي، چې هغه کم کم نعمتونه دي؟ چې موږ د هغه شکر ادا کړو.

نو چې کله د انسان بولي د انسان د بدن څخه جلا سي، نو دا هم د الله تعالی لوی نعمت دی، نو پر دې نعمت باندې شکر ادا کول ضروري دي، نو انسان به دا وایي: چې یا الله! ما خو د دغه نعمت شکر ادا نه کړی، نو پر دې باندې زه ستا څخه مغفرت او بخښنه غواړم.

د بخښنې غوښتلو څخه وروسته به دا دعا وایي:

.....اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي﴾.(۱)

یعنې: د الله تعالی شکر دی: چې هغه زما څخه دغه نجاست لیرې کړی، او ماته ئې عافیت رانصیب کړی، کچیري په دغه دعا کې انسان غور وکړي: نو دا به ور معلومه سي: چې په دغه مختصره دعا کې پېغمبر ﷺ د معناګانو څومره عظیم کائنات بیان کړي او جمعه کړي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی دي مورِ او تاسو ته د پېغمبر ﷺ پر مسنونو دعاګانو باندي د عمل کولو توفیق رانصیب کړي، او هم دي زندګي د پېغمبر ﷺ پر نقشه باندي د تېرولو همت او طاقت راکړي، او الله تعالی دي دا څو خبري پخپل دربار کي قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

قیامت او میدان محشر، اوله حصه

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الھاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ : ﴿الدِّينُ النَّصِيحَةُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! ستاسو په حضور کې ما د قرآن کريم د يو آيت تلاوت وکړی، چې په هغه کې الله تعالى د قيامت د ورځې څه حالات بيان کړي دي، او بيا خاص چې د قيامت په ورځ د "صور شپېلۍ" اسرافيل عليه السلام په وکو، د هغه ذکر دی.

د محققينو علماؤو په نزد د "صور شپېلۍ" دوه(۲) ځله په وکيږي:

۱. اول ځل: چې کله شپېلۍ په سي، د ټولو انسانانو هوش به ختم سي، چې کم څوک ژوندي دي، هغه به مړه سي، او چې کم څوک مړه دي، د هغوی پر روحانو به بې هوښي راسي.

۲. دوهم ځل: چې کله شپېلۍ په سي، نو د ټولو مردګانو روحان به د هغوی د بدنو او جسمو و طرفته واپس راسي، او چې کم څوک بې هوښه دي، هغه به په هوښ کې راسي.

---

(۱) سورة الزمر: آيت نمبر ۶۸

(۲) اتحاف الخيره المهره: حديث نمبر ۱۵۷

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې وخت کې به د محشر په میدان کې عجیب او غریب د حیرته ډک منظر وي، چې ټول انسانیت به حیران او سرګردانه یو طرف او بل طرف ته سره ځغلي.

میزان عدل او سوال او جواب:

د قیامت په ورځ به د الله تعالی په دربار کې ټول انبیاء او د هغوی امتونه را حاضر سي، او د عدل میزان او ترازو به قائم کړل سي، د ټولو په مابین کې به د عدل او انصاف معامله کیږي، چې د هغه ذکر الله تعالی په دغه شکل باندې په قرآن کریم کې کړی دی:

.....﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾.(۱)

الله تعالی به د اعمالو کتاب او عمل نامه کښېږدي، او ټول انبیاء او ټول ګواهان به را حاضر کړي، چې د انسانانو په مابین کې د عدل او انصاف فیصله وسي.

په بخاري شریف کې د حضرت ابوسعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دی: چې حضرت نوح علیه السلام او د هغه امت به د الله تعالی په دربار کې حاضر کړل سي، الله تعالی به د نوح علیه السلام څخه پوښتنه وکړي: چې تا خپل امت ته د دین خبره رسولې وه، او کنه؟

حضرت نوح علیه السلام به جواب ورکړي: چې اې زما ربه! نه نیم سوه (۹۵۰) کاله د طوفان نوح څخه مخکې زما د نبوت دور وو، او په دغه دور کې زما د امت ډېر نسلونه تېر سول، لیکن زما پر دعوت باندې چا لبیک نه ووایی، او ټولو زما د خبرې څخه انکار وکړی.

آخر زه مجبوره سوم، ښرا کولو ته، چې د هغه په نتیجه کې تا زما پر قوم د طوفان عذاب نازل کړی.

بیا به الله تعالی د حضرت نوح علیه السلام د امت څخه پوښتنه وکړي: چې تاسو ته زما د دین دعوت رسېدلی وو، او کنه؟ نو د نوح علیه السلام قوم به د قیامت په میدان کې د الله تعالی په حضور کې درواغ ویل شروع کړي، او وایي به: چې موږ ته هیڅ قسم د دین دعوت نه دی راغلی، نه ده حشر او نشر او د جنت او د جهنم او د حساب او کتاب خبره موږ ته چا کړېده.

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی به حضرت نوح علیه السلام ته ووایي: چي ته خو مُدعِي سوې، او ستا امت مدعی علیه سو، لهذا: د خپلي دعوې د ثبوت لپاره ګواه پیش کړه.
نو نوح علیه السلام به په ګواهي کي محمد صلی الله علیه وآله وسلم او د هغه امت پیش کړي، نو د نوح علیه السلام قوم به پر هغه باندي جرح کوي، چي محمد صلی الله علیه وآله وسلم او د هغه امت ته زمونږ په باره کي څه معلومات سته، ځکه چي هغه زمونږ څخه په زرونو کلونه وروسته دنیا ته راغلي دي.
نو به د محمد صلی الله علیه وآله وسلم امت داشاهدي اداکړي: چي اې الله! ستا ریشتونی پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم مونږ ته راغلی وو، او ستا کلام زمونږ سره موجود وو، ستا پیغمبر او کلام هیڅ کله درواغجن نسي کېدلای.
ستا پیغمبر مونږ ته ویلي وو، او ستا په کلام کي هم مونږ ته ذکر سوي وو: چي نوح علیه السلام نه نیم سوه (۹۵۰) کاله خپل امت ته د ایمان خبره پیش کړه، لکه الله تعالی د "سورة البقره" په آیت کي هم فرمایلي دي:

.....وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾.(۱)

داغه رنګه مونږ تاسو یو د عدل او انصاف والا امت جوړ کړي واست، چي تاسو پر نورو خلګو ګواهي اداکړئ، او رسول به ستاسو لپاره ګواه وي. (۲)

په میدان محشر کي د لمر ګرمي:

په بخاري او مسلم او ترمذي کي په یو طویل حدیث کي د میدان محشر د منظر ذکر دی، چي د هغه خلاصه دا ده: چي کله ټول انسانان د قیامت په میدان کي حساب او کتاب ته را حاضر سي، نو پدې وخت کي به الله تعالی د دوی پر سرو باندې لمر زیات را نژدې کړي.
په بعضو روایاتو کي راځي: چي لمر به د دوی د سر څخه صرف یو یا دوه میله پورته ولاړ وي، هر سړی به پخپله خوله کي غرق وي، د بعضو انسانانو خوله به تر بجلکو

(۱) سورة البقرة: آیت نمبر ۱۴۳
(۲) بخاري شریف: حدیث نمبر ۴۳۰۲

Maktaba Tul Ishaat.com

پوري وي، او د بعضو دا به تر زنګنو پوري وي، او دبعضو خوله به تر سينې پوري وي، او بعضي انسانان به داسي هم وي: چې پخپله خوله کي به غوتې وهي.
په دغه بهرونکی او پرېشانه کونکي حالات کي به خلګ د شفاعت لپاره حضرت آدم علیه السلام ته ورسي، چې زمونږ شفاعت وکړه، هغه به عذر وکړي، بيا به حضرت نوح علیه السلام، بيا به حضرت ابراهيم علیه السلام، او بيا به حضرت موسی او عيسی علیهما السلام ته را سي، او ټول انبياء به د الله تعالی و حضور ته د شفاعت کولو لپاره د پېښېدلو څخه عذر پيش کړي.
په آخر کي به ټوله د قيامت انسانان د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم و خدمت ته را حاضر سي، او دا عرض به پيش کړی: چې الله تعالی خو ستا د مخکيني او وروستني ګناهونه د معاف کولو ژمنه کړېده، او په دنيا کي ئې لا تاته دا وعده در کړېده: چې نن به ستا سره هيڅ د سوال او جواب خطره نه وي لکه دنورو انبياؤو سره چې سته،نو به د شفاعت کولو سوال ځني وکړي.
د هغه څخه وروسته به پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم د ټوله اهل قيامت شفاعت کوي، او الله تعالی به د قيامت د انسانانو سره حساب او کتاب شروع کوي. (۱)

د عرش تر سايه لاندي به څوک وي؟

د قيامت په ميدان کي د محشر په ورځ به انسانان په سخته ګرمي د حساب او کتاب ور کولو لپاره ډېر زيات کلونه ولاړ وي.
ليکن په دغه سترې ورځ به الله تعالی اوه(۷) کسانو ته د خپل عرش په سايه کي ځای ور کوي، چې د هغوی ژوند به هلته ډېر هوسا وي، او دوی به د حساب او کتاب اخيستلو منظر ګوري، زه ستاسو په حضور کي د هغه اوو کسانو يو څه تفصيل پيشوم.
الله تعالی دي ماته د صحيح تفصيل پېښولو توفيق او هم دي الله تعالی مونږ او تاسو ټولو ته پر دغه ويناګانو د عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

---

(۱) ترمذي شريف: حديث نمبر ۲۴۲۱

Maktaba Tul Ishaat.com

اَلْاِمَامُ العَادِلُ: حاکمِ عادل:

عادل حاکم ته به د عرش په سایه کي ولي ځای ور کول کیږي؟ د هغه وجه دا ده: چي حاکم پر خپل رعیت باندي پوره اختیار لري، کچیري دی پر هغه باندي ظلم کوي، هم د ده څخه پوښتنه نسي کولای، د دغه دومره اختیار سره چي کله حاکم صرف د الله تعالی د ییري په وجه پر خپل رعیت ظلم نه کوي، او نه د هغوی سره د بې انصافي معامله کوي، نو الله تعالی د دغسي حاکم څخه ډېر راضي او خوشحاله وي، نو ځکه ده ته د خپل عرش په سایه کي د میلمه په شکل ځای ور کوي.

د حضرت عمر رضی الله عنه عدالت:

دې امت ته الله تعالی عجیبه حاکمان ور کړي وو، چي د هغه حالات انسان اوري نو د انسان دماغ ورته حیرانیږي، او انسان ته د اوس پر حاکمانو باندي افسوس دریږي.

د حضرت عمر رضی الله عنه عدل او انصاف د ټولي مځکي په کره کي مشهوره وو، د ده د عدالت څخه د دنیا لوی لوی حکومتو د عدل او انصاف قانون اخیستی وو، مګر د عمر بن عبدالعزیز څخه سوا وروسته راتلونکو یو حاکم هم د حضرت عمر رضی الله عنه غوندي په عدل او انصاف کولو کي کامیابه نه سو، او نه په یو حاکم کي د خپل رعیت لپاره هغه درد په زړه کي پیدا سو: چي کم درد د حضرت عمر رضی الله عنه په زړه کي د خپل غریب رعیت لپاره وو.

زه ستاسو حضور ته د حضرت عمر رضی الله عنه یو دوې (۲) واقعې پیشوم:

واقعه نمبر (۱):

په بخاري شریف کي د حضرت عمر رضی الله عنه آزاد کرده غلام: د حضرت زید بن اسلم پلار حضرت اسلم رضی الله عنه فرمایي: چي زه د حضرت عمر رضی الله عنه سره ملګری وم، د مدینې منورې بازار ته ورغلم.

هلته یو نوجوانه زنانه راغله، حضرت عمر رضی الله عنه ته ئې وویل: اې امیر المؤمنین! زما خاوند وفات سوی دی، او زما کوچني کوچني بچیان دي، او زه د حضرت خفاف بن ایماء غفاري رضی الله عنه چي د حدیبیې د شریکو صحابه وو څخه وو، لوریم.

Maktaba Tul Ishaat.com

ده مبارک د هغه ټوله وینا په ډېر اطمینان سره واورېدله، او دستي ئې یو بهترین اونس او پر هغه باندي دوي(۲) بوجي د ژوند د ضروریاتو ساز او سامان ور برابر کړل، او هغه زنانه ته ئې ور کړل.

او د دې کار لپاره هغه هیڅ یو خپل خادم ته هم حکم نه وکړی، بلکه دغه خدمت هغه ټوله پخپله سر ته ورساوی، او هغه زنانه ته ئې تسلي ور کړه. (۱)

د خپل رعیت سره داسي د نرمۍ او د عدل او انصاف معامله د دنیا په لویو او کوچنیو حاکمانو کي تر اوسه چا نه اوربدلې، او نه لیدلې ده.

واقعه نمبر (۲):

علامه عزالدین ابن الاثیر رحمۃ اللہ علیہ په خپل کتاب: "اسد الغابه فی معرفة الصحابة" کي را نقل کړي دي: چي د حضرت عمر رضی اللہ عنہ خادم او آزاد کرده غلام حضرت اسلم رضی اللہ عنہ فرمایي:

چي یو ځل یوه شپه حضرت عمر رضی اللہ عنہ د مدیني منورې په آبادی کي د شپې ګرزېدی، زه هم ور سره وم، چي د بنار په یو کونج کي یو کنډي زناني اور بل کړی وو، او پر هغه باندي ئې لوښی باندي کړی وو، او بچیان شا او خوا پرا ګرځېدلی د لوږي څخه ورته ژاړي.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ چي هلته ورغلی، نو پوښتنه ئې وکړه: چي دا بچیان ولي ژاړي؟ او په دغه لوښي کي پر اور باندي څه باندي دي؟

هغه زناني په جواب کي ورته وویل: چي دغه بچیان وږي دي، ما د دوی د آرامولو لپاره پر اور باندي صرف اوبه ایښي دي، چي دوی د سالن د پخېدو انتظار وکړي، او بیده سي، ځکه زما په کور کي نن د دوی د خوړک لپاره هیڅ نسته.

حضرت عمر رضی اللہ عنہ چیکله د هغه زناني خبره واورېدله، نو پر هغه ځای باندي کښېناستی، او خپل سر ئې په دواړو لاسو ونیوی، او ډېر زیات ئې وژړل.

---

(۱) بخاري شریف: حدیث نمبر ۴۰۱۰

Maktaba Tul Ishaat.com

او بیا په ډېره تلوار د صدقاتو بیت المال ته ئې ځان ورساوی، او یوه بوری د خورک سامان او د ضرورت شیان ئې سره را ټول کړل، او خپل خادم اسلم رضی الله عنه ته وویل: چې دا زما پر شا را بار کړه.

خادم ډېر اصرار وکړی: چې حضرت! ماته اجازت وکړه: زه به ئې را واخلم، حضرت عمر رضی الله عنه هغه ته وویل: چې د قیامت په ورځ ستا څخه د دغه بچیانو سوال نه کیږي، سوال خو زما څخه کیږي، نو زه به ئې پر خپله ملا باندي ور وړم.

چنانچه حضرت عمر رضی الله عنه پخپله هغه سامان پر خپله ملا باندي ور ورسوی، او هغه زنانه ته ئې ور حواله کړی، او په دغه وخت کې حضرت عمر رضی الله عنه پخپله پخپل لاس سره هغه خورکه ور پخه کړه، او هغه زناني او بچیانو ته ئې کنبښنوه.

حضرت اسلم، چې د حضرت عمر رضی الله عنه خادم وو، هغه فرمایي: چې د حضرت عمر رضی الله عنه ډېره ګڼه وه، چې ده به کله دهغه سالن لپاره اور پوه کوی، نو دود به ئې په ډېره مبارکه کې داسي ننواتی، چې د انسان به دا خیال سو: چې دغه ډېري اور اخیستی دی، او ما پخپلو سترګو د ده دغه حالت ولیدی. (۱)

الله اکبر..... ذغه دی، د عادل حاکم معامله، چې د خپل ادنی رعیت سره دی څومره حسن سلوک کوي، او د هغه څومره خیال ساتي، چې د ده څخه وروسته په نورو زمانو کې داسي حاکم لیدل انسان ته ګرانه خبره وي.

د اسلام (۲) عادل حاکم: عمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ:

د اسلام دوهم عادل حاکم حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ دی، چې د حضرت عمر رضی الله عنه څخه وروسته ئې په دنیا کې د عدالت حکومت وکړی، د ده د خلافت مده خو ډېر زیاته نوه، تقریباً دو نیم کاله د ده د خلافت مده وه، د هغه څخه وروسته ده ته پخپله پخپل خاندان "بنوامیه" کې یو چا زهر ور کړل، او شهید ئې کړی، او اوس په "حمص" کې د ده قبر دی.

د ده د خلافت دور د عبرت او نیک نامی څخه یو عبارت وو، زه ستاسو په حضور کې د ده د خلافت یو څو واقعات رانقل کوم، انشاء الله د فائدې څخه به خالي نوي.

---

(۱) اسد الغابه فی معرفة الصحابه: جلد نمبر ۳، صفحه نمبر ۶۶۲

Maktaba Tul Ishaat.com

واقعه نمبر (۱):

حضرت امام اوزاعي رحمة الله عليه فرمايلي دي: چي حضرت عمر بن عبدالعزيز چيكله خلافت ته ورسېدی، يو ځل د ده پر کور د "بنو اميه" د خاندان يو څه کسان د دې لپاره راجمعه سول: چي د ده د قرابت په وجه به و دوی ته يو منصب ور کول سي.

حضرت عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه ټولو ته دا جواب ور کړی: چي زما په نزد ستاسو ټولو قريبانو او د يو ادنی مسلمان په مابين کي هيڅ فرق نسته.

ده چونکه د عدل او انصاف پر طريقه باندي نظام قائم کول غوښتل، نو ځکه د "بنو اميه" ټول ظالمان حاکمان ئې معزوله کړل، او د ټولو مسلمانانو په مابين کي ئې يو عادل حکومت قائم کړی، او کمه د محافظينو ډله چي د ده د حفاظت لپاره مقرره وه، هغوی ته ئې وويل: چي زه د عامو مسلمانانو غوندي يو مسلمان يم، زما د حفاظت لپاره د دومره انسانانو مصروفه کولو ته هيڅ ضرورت نسته، د غه حالات چي د "بنو اميه" خاندان وليدل، نو ټول د ده څخه ناراضه سول.

ده يو ځل په خطبه کي دا اعلان وکړی: کچيري د عدل او انصاف په قائم کولو کي زما د خاندان د خلګو و ذبحه کولو ته مجبوره سم، نو ټول به ذبحه کړم، خو ليکن بې انصافي ته به هيڅکله غاړه نه کښېږدم.

واقعه نمبر (۲):

په ترمذي شريف کي حضرت ابو سلام حبشي رضي الله عنه څخه روايت دی، دی فرمايي: چي حضرت عمر رضي الله عنه ته چيکله معلومه سوه: چي حضرت ثوبان رضي الله عنه د پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم څخه د حوض کوثر حديث مرفوعاً رانقل کوي، نو ده د دغه حديث د حضرت ثوبان رضي الله عنه د ژبي څخه د اورېدلو په خاطر هغه را طلب کړی، هغه دغه حديث د ده و مخته بيان کړی.

حضرت ثوبان رضي الله عنه ورته وفرمايل: چي پېغمبر صلى الله عليه وآله وسلم به فرمايل: چي زما حوض د عدن د ښار څخه بيا تر عمان پوري دومره به ئې مسافت وي، او د هغه اوبه به تر شيد و سپيني وي، او تر شهدو به زياتي خوږې وي، او د قيامت په سخته ګرمي کي چي کم څوک د هغه څخه يو ځل چيښل وکړي، بيا به د جنت تر داخلېدلو پوري تږی نسي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او د دغه حوض څخه به د ټولو څخه مخکې مهاجرینو او داسې فقراؤ و ته اوبه چیښل نصیب کیږي: چې د هغه جامې زړې وي، او د هغه ورېښتان د مشقت په وجه خواره واره وي، چې هغوی به د عیش او عشرت والا زنانو سره واده نه کوي، او نه به هغوی ته مالداري او سرداري ور نصیب کیږي.

حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ چیکله دا حدیث واورېدی، نوپه ډېر افسوس او فریاد سره ئې ژړا شروع کړه، او ویل به ئې: چې زما جامې خو زړې ندي، او ما خو د زیب او زینت والا زنانې عبدالملک بن مروان د لور فاطمې سره نکاح سوېده، او بادشاهي هم زما په لاس کې ده.

بیا به ئې قسم خواړی: چې زه به تر هغه وخته پورې غسل نه کوم، چې تر څوري زما ورېښتان خواره واره نسي، او د بدن جامه به تر هغه وخته پورې نه وینځم، چې تر څو پورې خرابه او زړه نسي. (۱)

چنانچه عمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ د خپل خلافت ټوله دوره د یو ادنی فقیر او مسکین غوندې خپله زندګي تېره کړه.

واقعه نمبر (۳):

حضرت ابوبکر بن شبیه رحمۃ اللہ علیہ رانقل کړي دي: چې کله حضرت عمر بن عبدالعزیز رحمۃ اللہ علیہ وفات سو، او دی ئې د قبر په دوری کې کښېښووی، نو یو تیزه هوا راغله، او د آسمان لطرفه ئې یو ورقه را وړه، چې پر هغه باندې دا عبارت لیکلی وو، او د ده پر سینه و موښته:

.....بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ بَرَاءةٌ مِنَ اللهِ لِعُمَرِ بْنِ عَبْدُ العَزِيْزِ مِنَ النَّارِ، فَأَدْخِلُوْهَا بَيْنَ أَكْفَانِهِ وَدَفَنُوْهَا مَعَهُ﴾. (۲)

د الله تعالی لطرفه د عمر بن عبدالعزیز لپاره د جهنم څخه د برأت او خلاصی اعلان دی، نو هغه ورقه ئې د ده د کفن په مابین کې کښېښوولې، او د ده سره ئې په قبر کې ښخه کړه.

---

(۱) البدایه و النهایه: جلد نمبر ۹، صفحه نمبر ۲۰۲

(۲) البدایه و النهایه: جلد نمبر ۹، صفحه نمبر ۲۱۰

Maktaba Tul Ishaat.com

واقعه نمبر (۴):

حضرت امام حماد بن زيد د موسى بن ايمن الراعي څخه را نقل کوي: چې موسى بن ايمان الراعي د حضرت عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه د خلافت په دور کي د ايران په مشهوره علاقه کرمان کي د محمد عيينه پسونه کتل، او د هغه شپانه وو.

دی فرمايي: چې په يوه څراګاه کي پسونه او ليوان يو ځای سره ګرځېدل، هيڅکله هم يو ليوه پر پسه باندي حمله نه کوله، ځکه چيکله ظلم د انسانانو څخه ختم سي، نو بيا حيوانان او درندګان هم ظلم ته زړه نه ښه کوي.

مګر په کمه ورځ چې عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه د دنيا څخه رخصت سو، عيناً هغه وخت يو ليوه پر پسه باندي حمله وکړه، پدې وخت کي موسى بن ايمن الراعي په ژړا سو، او ډېر زيات به ئې: انا لله ... ويل، او ويل به ئې: چې د الله تعالى د يو کامل ولي وفات يا هلاکت را غلى دی، ورنه هرګز داسي نسي کيدای: چنانچه وروسته معلومه سوه: چې بعينه پداغه وخت کي د عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه وفات سوی وو. (۱)

پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د دغسي حاکمانو او بادشاهانو متعلق دا زيری بيان کړی وو: چې د قيامت په ميدان کي دوی ته هم د الله تعالى د ميلمه په شان د عرش په سايه کي ناسته ور نصيب کيږي.

عادل حاکم د شيطان دښمن وي:

فقيه ابو الليث سمرقندي رحمة الله عليه په خپل کتاب: تنبيه الغافلين کي د وهب بن منبه څخه يو روايت رانقل کړی دی، چې په هغه کي داراغلي دي: چې پېغمبر صلی الله عليه وآله وسلم د شيطان څخه پوښتنه وکړه: چې اې لعينه! ستا څومره دښمنان دي؟

شيطان په جواب کي ورته وويل: چې ته او ستا د امت څخه پنځلس (۱۵) کسان زما دښمنان دي:

❖ .....اَوَّلُهُم: اَنتَ. د ټولو څخه مخکي دښمن مې ته ئې.

❖ .....اِمَامٌ عَادِلٌ. عادل بادشاه.

Maktaba Tul Ishaat.com

❖ .....غَنِيٌّ مُتَوَاضِعٌ. عاجزي کونکی مالدار.

❖ .....تَاجِرٌ صَادِقٌ. رشتیا ویونکی تاجر.

❖ .....عَالِمٌ مُتَخَشِّعٌ عاجزي کونکی عالم.

❖ .....مُؤْمِنٌ نَاصِحٌ. خیرخواهي کونکی مؤمن.

❖ .....مُؤْمِنٌ رَحِيْمُ الْقَلْبِ. هغه مؤمن چي زړه ئې د رحمته ډک وي.

❖ .....تَائِبٌ ثَابِتٌ عَلَى التَّوبَةِ. پر توبه ثابت قدمه پاته کېدونکی.

❖ .....مُتَوَرِّعٌ عَنِ الْحَرَامِ. د حرامو څخه پرهیز کونکی.

❖ .....مُؤْمِنٌ يَدِيْمُ عَلَى الطَّهَارَةِ. همېشه پاک اوسېدونکی مؤمن.

❖ .....مُؤْمِنٌ كَثِيْرُ الصَّدَقَةِ. زیات صدقه کونکی مؤمن.

❖ .....مُؤْمِنٌ حُسْنُ الْخُلْقِ مَعَ النَّاسِ. د خلکو سره ښه اخلاق کونکی، مؤمن.

❖ .....مُؤْمِنٌ يَنْفَعُ النَّاسَ. خلکو ته نفعه رسونکی مؤمن.

❖ .....حَامِلُ الْقُرْآنِ يَدِيْمُ عَلَى تِلَاوَتِهِ. د قرآن همېشه تلاوت کونکی.

❖ .....قَائِمٌ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ. او د شپې عبادت کونکی. (۱)

ظالم حاکم د شیطان دوست وي:

دغه رنګه فقیه ابو اللیث رحمۃ اللہ علیہ دا هم رانقل کړي دي: چي پېغمبر ﷺ د شیطان څخه دا هم معلومه کړه: چي زما په امت کي ستا دوستان څوک او څوک دي.؟ نو شیطان په جواب ورته وویل: چي ستا په امت کي لس قسم انسانان زما دوستان دي:

❖ .....سُلْطَانٌ جَائِرٌ. ظالم بادشاه.

❖ .....غَنِيٌّ مُتَكَبِّرٌ. متکبر مالداره.

❖ .....تَاجِرٌ خَائِنٌ. درواغ ویونکی تاجر.

❖ .....شَارِبُ الْخَمْرِ. شراب چیښونکی.

❖ .....الْقَتَّاتُ. چغلی کونکی.

Maktaba Tul Ishaat.com

❖ .....صَاحِبُ الزِّنَا﴾. زناکاره نارینه او زنانه.

❖ .....آكِلُ مَالِ الْيَتِيمِ﴾. د یتیم مال خړونکی.

❖ .....اَلْمُتَهَاوِنُ بِالصَّلٰوةِ﴾. په لمانځه کې سستي کونکی.

❖ .....مَانِعُ الزَّكٰوةِ﴾. زکوة نه ورکونکی.

❖ .....اَلَّذِيْ يَطِيْلُ الْاَمَلَ﴾. اوږده امیدونه ساتونکی.

.....فَهٰؤُلَاءِ اَصْحَابِي وَ اَخَوَانِي﴾. دا زما ملګری او دوستان او ورونه دي.

دغه لس قسمه هغه خلک دي: چې دشیطان دوستان او ورونه دي، په هغوی کې د ظالم حاکم نوم د ټولو په سر کې راځي.

د نیک او بد حاکم پېژندل:

پېغمبر ﷺ فرمایلي دي: چې بهترین حاکم هغه دی: چې تاسو د هغه سره محبت کوئ، او هم د هغه لپاره دعاګاني کوئ، او دی هم ستاسو سره محبت لري، او تاسو ته دعاګاني کوي.

او بدترین حاکم هغه دی: چې دی ستاسو سره بغض او عناد لري، او تاسو د ده سره بغض او عناد لرئ، هغه پر تاسو باندي لعنت وایي، او تاسو پر هغه باندي لعنت وایاست. (۱)

(۲) شَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ:

د محشر په میدان کې په سخترینه ګرمي کې چې کم اوه (۷) کسانو ته د الله تعالی د عرش په سایه کې ځای ورکول کیږي: په هغوی کې دوهم هغه نوجوان دی: چې هغه د خپل ځوانی زمانه د الله تعالی په عبادت کې تېره کړې وي.

په ځواني کې عبادت کول، الله تعالی ډېر خوښ وي:

در جوانی توبہ کردن شیوہ پیغمبریست

وقت پیری گرگ ظالم میشود پرہیزگار

Maktaba Tul Ishaat.com

په ځواني کي عبادت کول، او د ګناه څخه توبه کښل، د پېغمبرانو عادت او طریقه وه. ځکه د بوډا والي په زمانه کي خو ظالم لیوه هم پرهیزګاره او متقي جوړیږي.

د یو مجاهد نوجوان واقعه:

فقیه ابو اللیث رحمة الله علیه پخپل کتاب کي د عبدالواحد بن زید رحمة الله علیه بیان رانقل کړی دی.

چي دهغه خلاصه دا ده: چي عبدالواحد بن زید فرمایي: چي د رومیانو سره د مقابلي لپاره موږ تیاري کوله، او د دوشنبې ورځ د هغوی د مقابلي لپاره د روانېدلو مقرره سوه.

خو پدې دوران کي یو پنځلس(۱۵) کلن نوجوان چي مور او پلار ئې وفات سوي ول، او د هغه ځخه ده ته په وراثت کي زیات مال او دولت ورپاته سوی وو.

یو سړي د هغه نوجوان و مخته د قرآن کریم دا آیت تلاوت کړی:

.....﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾.(۱)

بېشک! الله تعالی د مؤمنانو څخه د هغوی جان او مال پدې شرط رانیولي دي: چي هغوی ته به په بدله کي جنت ورکول کیږي.

چیکله هغه نوجوان دغه آیت کریمه واورېدی، نو ماته ئې وویل: چي اې عبدالواحده! ته ګواه اوسه! ما خپل ځان او ټوله دولت د الله تعالی پر ذات خرڅ کړی دی، چي ماته به جنت را کول کیږي.

نو هغه نوجوان د جنت په میدان کي په ډېره زیاته جوانمردي سره د دښمنانو مقابله وکړه، چي پر یو ځای ئې د څو کسانو د قتل کولو څخه وروسته د دښمن وار پر ده باندي ولګېدی، او دی د خپل آس څخه را ولوېدی زخمي سو.

چیکله ئې روح د بدن څخه رخصت اخیستی نو زه هلته ورورسېدم، نو که ګورم: پخپلو وینو کي لت پت پروت دی، او پر شونډانو ئې خندا ده، او دغسي د خندا کولو په حالت کي د دنیا څخه رخصت سو.(۲)

---

(۱) سورة التوبه: آیت نمبر ۱۱۱

(۲) تنبیه الغافلین: صفحه نمبر ۵۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

د یو نوجوان غلام واقعه:

امام غزالي رحمة الله عليه په "مکاشفة القلوب" کي د یو ځوان غلام واقعه رانقل کړېده: چي یو سړي یو ځوان غلام رانیوی، نو غلام پرده باندي یو څو شرطونه ولګول.

۱. اول: چي کله د فرض لمانځه وخت سی، نو ته ما د لمانځه کولو څخه نسي راګرځولای.

۲. زه ستا کار صرف په ورځ کي کوم، د شپې به زه د کار کولو څخه فارغه یم.

۳. ته به ماته دلې ډاستوګني لپاره یو جلا حجره را کوي، چې په هغه کي به زما څخه علاوه بل څوک نه اوسیږي.

مالک هغه درې(۳) سره شرطونه و منل، او غلام ئې کور ته بوتلی، او ورته وئې ویل: چي زما په کور کي وګوره، چي کمه حجره ستا خوښه ده، هغه ستا د استوګني لپاره ده.

هغه غلام په کور کي په ټولو ځجرو کي یو خرابه حجره چي هغه و ډېر کارکولو ته محتاجه وه، د ځان لپاره خوښه کړه.

مالک ورته وویل: چي داسي خرابه حجره ته سه کوې؟ دا خو قابله د استوګني نده، غلام په جواب کي ورته وویل: چي د الله تعالی په حضور کي خرابه او ویرانه حجره یو باغ او باغیچه ده.

اوس هغه غلام د ورځي د خپل مالک خدمت کوي، او د شپې په هغه حجره کي په خلوت کي د الله تعالی عبادت کوي.

یو شپه مالک دا فکر وکړی: چي ته راسه ورته وګوره، چي دی په دغه حجره کي څه کوي، نو چي کله ئې ورته وکتل، هغه نوجوان په سجده کي پروت دی، او د هغه پر سر باندي د آسمان او مځکي په مابین کي د نور یو څراغ را ځړېږي، او دی دا وایي: اې زما ربه! کچیري د مالک خدمت پر ما لازم نه وای، نو ما به شپه او ورځ ستا په عبادت کي تېرولای.

نو مالک خپله زنانه هم راوبلله، چي ته دغه غلام ته وګوره: چي دی څه کوي، او څه وایي؟ نو مالک او زناني د دغه منظر په لیدلو زیات وژړل، او غلام ته ئې وویل: چي د

Maktaba Tul Ishaat.com

الله تعالی لپاره موږ ته آزاد کړی ئې، چې ته خپل ټول وخت د خپل رب په عبادت کې تېر کړې.

هغه نوجوان چې دا واورېدل، نو فوراً ئې د آسمان طرفته لاسونه پورته کړل، او د الله تعالی څخه ئې دادعا وغوښتله: اې الله! دا خو زما او ستا په مابین کې یو راز وو، اوس چې دا راز ښکاره سو، نو د هغه څخه وروسته زه پر مځکه باندې نور ژوند کول نه غواړم.

.....يَا صَاحِبَ السِّرِ! اِنَّ السِّرَّ قَدْ ظَهَرَ وَ لَا اُرِيْدُ حَيَاتِي بَعْدَ مَا اِشْتَهَرَ﴾.

اې په اسرارو باندې عالم ذاته! اوس خو هغه اسرار ښکاره سول، او د اسرارو ښکاره کېدلو څخه بعد زه نور ژوند کول نه غواړم.

اې زما ربه! نور ماته مرګ را کړې، چې زه د دې دنیا څخه په راحت سم، چنانچه په هغه ګړي باندې هغه غلام پر هغه ځای باندې وفات سو، او د دنیا څخه رخصت سو. (۱)

د صالح انسان ځلور علامې:

امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ رانقل کړي دي: چې د فضیل ابن عیاض رحمۃ اللہ علیہ څخه یو مرید پوښتنه وکړه: چې د انسان د نیک او صالح کېدلو کوم شرائط وي؟

ده په جواب کې ورته وویل: چې څلور خبرې د هغه لپاره لازمي دي:

- .....اِذَا كَانَ النَّصِيْحَةُ فِي نِيَّتِهِ﴾. د نیت خیر خواهي.
- .....وَ الْخَوْفُ فِي قَلْبِهِ﴾. په زړه کې د الله تعالی وېره.
- .....وَالصِّدْقُ فِي لِسَانِهِ﴾. د ژبې ریښتیا والی.
- .....وَالعَمَلُ الصَّالِحُ فِي جَوَارِحِهِ﴾. د اندامو نیک عمل. (۲)

(۳)رَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي المَسَاجِدِ:

دریم هغه انسان به د قیامت په ورځ د عرش تر سایه لاندې د الله تعالی میلمه وي، چې د هغه زړه هر وخت د عبادت لپاره په مسجد پورې معلق او ترلی وي.

---

(۱) مکاشفة القلوب، امام غزالي رحمۃ اللہ علیہ، صفحه نمبر ۳۹

Maktaba Tul Ishaat.com

چي کله په مسجد کي يو لمونځ په جماعت سره ادا کړي، نو د دوهم لمانځه انتظار کوي، چي کله به د لمانځه وخت را ورسيږي، او څه وخت به اذان کيږي؟ چي زه مسجد ته ځان ورسوم، په صف اول کي په تکبير اولى سره په اطمينان خپل لمونځ ادا کړم.

په بخاري شريف کي د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى: چي په جماعت سره د ديوه لمانځه کولو فضيلت د ديوازيني اوويشت(۲۷) لمنځو سره برابر دى. (۱)

دغه رنګه د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه هم يو روايت رانقل سوى دى: چي په جماعت سره د ديوه لمانځه فضيلت د ديوازي کولو پنځويشت(۲۵) لمنځو سره برابر دى.

او بعضو صحابه وو لا دا حديث هم رانقل کړى دى، چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم به فرمايل: چي کم سړى په ښه طريقه سره اودس وکړي، او د لمانځه په اراده مسجد لره ورسي، د ده هر قدم باندي الله تعالى يوه درجه ور کوي، او يوه ګناه ور معافوي، او چي کله په مسجد کي په لمانځه کي شريک سي، نو تر کومه وخته پورې چي د لمانځه پر ځاى باندي دى قائم وي، تر هغه وخته پورې د رحمت ملائکي د ده لپاره د رحمت دعاګاني کوي. (۲)

او دا حديث غالباً په بخاري شريف کي اوه ځاى موجود دى، چي د هغه حواله په حاشيه کي ليکلې ده.

داغه رنګه په بخاري شريف کي د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه څخه يو روايت رانقل سوى دى، دى مبارک فرمايي: چي د ماخستن د لمانځه وروسته به د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سره يو څه صحابه کرام د لږ وخت لپاره کښېنستل.

او يوه شپه داسي تياره غوړېدلې وه: چي انسان د خپل لاس ګوتي هم سمي نه سوې ليدلاى.

په دغه سخته تياره کي حضرت اسيد بن حضير رضي الله عنه او حضرت عباد بن بشر رضي الله عنه خپلو خپلو کورونو ته روان سول، او دواړه ډېر نيک انسانان وو، د الله تعالى په قدرت سره د دواړو و مخته يو داسي غيبي د نور رڼا روانه وه، لکه د انسان په لاس کي چي يو څراغ او بتى وي.

---

(۱) بخاري شريف: حديث نمبر ۶۳۶

(۲) بخاري شريف: حديث نمبر ۶۳۸

Maktaba Tul Ishaat.com

او چې کله د دواړو لار سره جلا کېدله، نو د هغه ځای څخه به د الله تعالی په قدرت سره هغه رښا دواړو طرفو ته سره ولاړه، او د دواړو لار به ئې ورته روښانه کړه، او دوی دواړه به چې تر کومه وخته خپلو کورو ته رسېدل، هغه رښا به تر هغه وخته پورې ور سره موجوده وه.(۱)

په تیاره کې د مسجد پر تللو بشارت:

حضرت ابوهریره رضی الله عنه او حضرت انس بن مالک او حضرت بریده اسلمي رضی الله عنه او حضرت سهل بن سعد رضی الله عنه دا ټوله مبارکان د پېغمبر صلی الله علیه وسلم یو حدیث رانقل کوي: چې ده مبارک به فرمایل:

.....بَشِّرِ الْمَشَائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّوْرِ التَّامِ يَوْمَ القِيَامَةِ﴾.(۲)

چې د شپې په تیاره کې مسجد لره تلونکو ته د قیامت په ورځ د کامل نور بشارت او زیری ورکړه.

او په ترمذي شریف کې یو روایت دی: چې پېغمبر صلی الله علیه وسلم به فرمایل:

.....أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟﴾.

ایا زه و تاسو ته یو داسې عمل نه درو ښیم: چې په هغه سره الله تعالی ګناهونه بخښي او درجات د انسان بلنده وي؟

صحابه کرامو ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! ضرور ئې راوښیه، ده مبارک ورته وفرمایل:

- إِسْبَاغُ الْوُضُوْءِ عِلَى الْمَكَارِهِ﴾. د مشقت او یخ سره په کامله طریقه اودس کول.
- وَكَثْرَةُ الْخُطَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ﴾.او مسجد ته د تللو لپاره زیات قدمونه اخیستل.
- وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ﴾.او د یو لمانځه څخه تر بل لمانځه پورې انتظار کول.

.....فَذَلِكُمُ الرِّبَاطِ﴾.(۳) دا اعمال د ګناهونو د مغفرت ذریعه ده، او دا د جهاد فی سبیل الله سره برابر دي.

---

(۱)بخاري شریف: حدیث نمبر ۴۶۰

(۲)سنن ابن ماجه: حدیث نمبر ۷۸۱

(۳)سنن ترمذي: حدیث نمبر ۵۱

Maktaba Tul Ishaat.com

خلاصه:

چې کوم خلک د یو لمانځه څخه تر بل لمانځه پورې انتظار کوي، او د زیات یخ په زمانه کې د اوبو د یخ والي سره هر اندام دې ځله وینځي، او هم ئې زړه همېشه په مسجد پورې نړلی وي، او په تاریکو شپو کې د لمانځه لپاره مسجد ته ورځي، دا به ټوله د قیامت په ورځ د عرش تر سایه لاندې وي.

نو کم کسان چې د قیامت په میدان کې د هغوی په نصیب د عرش سایه د الله تعالی میلمستیا وي، هغه اوه(۷) کسان دي، په هغه اوو کې د درو(۳) کسانو ما تاسو ته تفصیل وکړی:

۱. چې یو عادل حکمران دی.

۲. او دوهم هغه ځوان: چې زندګي د الله تعالی په عبادت کې تیره کړي.

۳. او دریم هغه سړی دی: چې زړه ئې همېشه په مسجد پورې تړلی وي.

وخت چونکه مختصر دی، که زندګي د هغه نورو څلورو(۴) انسانانو به په یه را روانه جمعه کې تفصیل وړاندې کوو، الله تعالی دې دغه مذاکره قبوله کړي، او هم دې ئې الله تعالی زموږ د نجات ذریعه وګرځوي.

آمِیْن یَا رَبَّ العَالَمِیْن

وَصَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّآلِهٖ وَ اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ.

Maktaba Tul Ishaat.com

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (الایہ)

قیامت او میدان محشر، دویمہ حصہ

(بیان)

مولوی اطیع اللہ صاحب

استاذ الحدیث جامعہ اسلامیہ (علامہ ٹاؤن) چمن

مکتبہ سلطانیہ الہاشمیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

تقریر: الحاج مولوی اطیع اللہ صاحب

مقام: جامع مسجد حاجی عبدالودود مرحوم چمن

اشاعت: اول

تاریخ: ۲ جمادی الاولی ۱۴۴۴ بمطابق: ۲۶ نومبر ۲۰۲۲

تعداد: ۱۱۰۰

Maktaba Tul Ishaat.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

أَمَّا بَعْدُ:

فَأَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وقال الله تعالى: ﴿اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا﴾.(۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ: ﴿الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلَالِ اللهِ عَلَى مَنَابِرِ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمُ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ﴾.(۲)

آمَنْتُ بِاللهِ صَدَقَ اللهُ مَوْلَنَا الْعَظِيْم وَ صَدَقَ رَسُوْلُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيْم، وَ نَحْنُ عَلى ذٰلِكَ مِنَ الشَّاهِدِيْنَ وَالشَّاكِرِيْنَ وَ الْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

تمهيد:

محترمو حاضرينو! تېره جمعه کي مي ستاسو په حضور کي د قيامت د ورځي يو څه مذاکره کړي وه، او د هغه سره مي دا خبره هم يادە کړې وه: چې بعضي نيک بخته انسانان به د قيامت په ميدان کي د الله تعالى د ميلمنو په شان د عرش تر سايه لاندي د نور پر منبرونو باندي ناست وي، چې په هغه کي:

۱. اول: عادل حاکم دی.
۲. دوهم: هغه نوجوان چې زندګي ئې د الله تعالى په عبادت کي تېره کړې وي.
۳. دريم: هغه څوک دی: چې زړه ئې همېشه په مسجد پورې تړلی وي.

---

(۱) سورة النساء: آيت نمبر ۸۷

(۲) كنز العمال: حديث نمبر ۲۴۶۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com

د دې درو (۳) کسانو متعلق په تېره جمعه کې ستاسو په حضور کې ما تفصیلاً مذاکره کړېوه، الله تعالی دې موږ او تاسو ټولو ته پر هغه مذاکره باندې د عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

(۴) وَرَجُلَانِ تَحَابَا فِی اللّٰہ:

څلورم انسان: چې هغه ته به هم د قیامت په میدان کې د محشر په سخته ګرمي کې د الله تعالی د عرش په سایه کې کښېنستل ور نصیب کیږي، هغه به هغه نیکبخته انسان وي: چې د یو مسلمان سره صرف د الله تعالی په خاطر محبت کوي، او چیکله د هغه سره ملاقات کوي، نو په هغه ملاقات کې ئې مطلوب د الله تعالی رضا وي، او چیکله د هغه څخه جلا والی اختیاروي، هم د الله تعالی د رضا لپاره وي.

د مثال په طور زه ستاسو په حضور کې یو څو احادیث د دې موضوع متعلق رانقل کوم، تاسو ئې په توجه باندې واورئ، په هغه کې زموږ او ستاسو لپاره ډېر لوی حکمتونه او عبرتونه پراته دي، خو پدې شرط: کچیرې موږ او تاسو هغه په خپل عمل کې راولو، زما دا یقین دی: چې الله تعالی به ئې زموږ او ستاسو د نجات ذریعه وګرځوي.

چې د کم چا سره دي دوستي وي، هغه ته ویل:

حضرت مقدام بن معدیکرب رضی اللہ عنہ یو روایت رانقل کوي: چیکله د یو سړي د بل مسلمان سره محبت او دوستي جوړه سي، نو هغه ته دا ویل: چې زه ستا سره محبت لرم، په دې سره د دواړو طرفو محبت نور هم سره زیاتیږي.

حضرت یزید بن نعامه الضبي رضی اللہ عنہ څخه روایت دی: چې پېغمبر صلی اللہ علیہ وسلم به فرمایل:

.....إِذَا آخَى الرَّجُلُ اَلرَّجُلَ فَلْيَسْأَله عَنْ اِسْمِهِ وَاِسْمِ أَبِيْهِ وَمِمَّنْ هُوَ فَإِنَّهُ أَوْصَلَ لِلْمَوَدَّةِ.(۱)

چیکله د یو مسلمان د بل مسلمان سره اخوت او دوستي راسي، نو هر یو دي د هغه بل سره په کامله طریقه تعارف کوي، یعني: نوم، نسب، او خاندان د دې ټولو معلومات دي کوي.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۳۹۲

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه چې د دې څخه د انسان په تعلقاتو کې نوره هم اضافه کیږي، او بیا به دواړه یو د بل لپاره معاون او مدد ګاره جوړیږي، او هم به دا ور معلومه وي: چې زما د چا سره دوستي ده.

ښه دوست، او بد دوست:

په بخاري شریف کې د حضرت ابو موسی اشعري رضی اللہ عنہ څخه یو روایت رانقل سوی دی: چې پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم به فرمایل:

چې د ښه دوست او بد دوست مثال داسې وي: چې ښه دوست د مشکو او عنبرو او د خوشبوئي خرڅونکی غوندې دی، د هغه څخه به انسان د درو فائدو څخه یوه ضرور پیدا کوي:

۱. یا به ته د هغه څخه خوشبوئي رانیسي.
۲. یا به هغه تاته په تحفه کې عطر او خوشبوئي درکوي.
۳. او یا چې ته د هغه سره کښېنې، نو ضرور به پر تا باندې د خوشبوئي بوی مُنبلي، او ته به د هغه څخه نفعه اخلې.

او د بد دوست مثال د بټۍ د لوهار او چیټک وهونکی په شان دی، کچیري ته د هغه سره کښېنې، نو د دوو (۲) نقصانو څخه به یو ضرور درسیږي:

۱. یا به د اور بڅرکي درباندې منبلي، او جامې به درسوځي.
۲. یا به د اوسپینو پخېدلو او ټکېدلو او د هغه بد بوئي به ضرور تاته تکلیف درکوي. (۱)

نو انسان باید د ښو انسانانو سره دوستي او تعلق جوړ کړي، او د هغوی صحبت او مجلس د خپل ځان لپاره غنیمت وبولي.

ای برادر! دور باش از یار بد یار بد بدتر شود از مار بد

اې وروره! د بد دوست څخه خپل ځان لیرې ساته، ځکه بد او بې کاره دوست تر بې کاره مار هم بد تر دی.

---

(۱) بخاري شریف: حدیث نمبر ۲۰۵۴

Maktaba Tul Ishaat.com

صحبت صالح ترا صالح کند صحبت طالح ترا طالح کند

دنیکو انسانانو صحبت د انسان څخه نیک انسان جوړوي، او د بدو خلګو صحبت انسان بدي ته رابولي.

انسان د قیامت په میدان کي د چا سره وي؟

حضرت انس رضی الله عنه د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم څخه یو حدیث مبارک رانقل کوي، چي یو سړي د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم څخه سوال وکړی: چي قیامت به کله راځي؟

پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم هغه سړي ته جواب ور نه کړی، او د لمانځه لپاره ولاړ سو، خپل لمونځ ئې شروع کړی.

چیکله د لمانځه څخه فارغه سو، نو ئې وفرمایل: چي دقیامت په باره کي چا زما څخه پوښتنه وکړه؟ نو هغه پوښتنه کونکي انسان ورته وفرمایل: چي ما وکړه.

پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم هغه سړي ته وویل: چي د قیامت لپاره دي څه تیاري کړې ده؟ هغه په جواب کي ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! نه مي زیات لمنځونه کړي دي، او نه مي ډېري روژې نیولي دي، بس صرف دومره خبره ده: چي زما په زړه کي د الله تعالی او د الله تعالی د رسول صلی الله علیه وآله وسلم سره محبت دی، نو پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم ورته وفرمایل:

.....أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ﴾.([1])

ستا حشر به د قیامت په میدان کي د هغه چا سره وي، چي ته دکم چا سره په زړه کي محبت لري.

چیکله د پېغمبر صلی الله علیه وآله وسلم دغه وینا صحابه کرامو واورېدله، نو ټول صحابه کرام دومره زیات خوشحاله سول: چي حضرت انس رضی الله عنه فرمایي: ما د دې څخه مخکي په صحابه کرامو کي دومره زیاته خوشحالي هیڅکله نوه لیدلې.

([1]) بخاري شریف: حدیث نمبر ۷۱۵۳

Maktaba Tul Ishaat.com

د قیامت په میدان کي د نور پر منبرونو:

په ترمذي شریف کي د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه یو حدیث رانقل سوی دی: چي د هغه عبارت په مسند احمد کي ډېر اوږد او مفصل موجود دی، زه تاسو ته دهغه مختصره خلاصه پیشوم، هغه دا:

چي د الله تعالی لپاره محبت کونکی دوه(۲) کسان به د قیامت په ورځ چي ډېره زیاته ګرمه ده، د الله تعالی د عرش په سایه کي وي، چي هلته به د عرش د سایې څخه علاوه به بله هیڅ سایه نوي، او د قیامت په دغه وېرونکي حالت کي به دوی د نور پر داسي منبرونو باندي کښېنول سي، چي د هغه شان او شوکت وویني، نو ټوله انبیاء او صدیقین او شهداء به په هغه باندي غبطه کوي.

خو دا یوه خبره باید په ذهن کي کښېنول سي: چي پدې احادیثو کي چي کوم د محبت ذکر راغلی دی، هغه محبت مراد دی: چي د الله تعالی د رضا لپاره وي، هر قسم محبت او دوستي مراد نه ده.

په مدرسو کي یا په مکتبونو کي چي د طالبعلمانو په مابین کي کومه دوستي او محبت وي، کڅه هم د دوی په مابین کي یو ناپاکه او بې حیا حرکت نوي، بیا هم علماؤ لیکلي دي: چي مناسب نوي، ځکه: چي د هغه تعلق په خاطر د دوی تعلیم ته خلل رسیږي، بیا چي په سبق ویلو کي کوم محنت ضروري وي، هغه محنت دوی نسي کولای.

حضرت مولانا یحیی رحمة الله علیه چي د شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله علیه پلار دی، فرمایلي دي: چي په کوم طالب العلم کي د دوستي او تعلق جوړولو مرض وي، هغه که هر څومره ذهین وي، یوه ورځ د دعلم د دولت څخه محروم ګرځي، او چي په کوم طالب العلم کي د دوستي او د تعلق جوړولو مرض نوي، هغه که هر څومره غبي وي، خو بیا به هم پخپل محنت سره څه نا څه خپل لاس ته راوړي.

Maktaba Tul Ishaat.com

(۵) رَجُلٌ طَلَبَتهُ ذَاتُ مَنصَبٍ وَ جَمَالٍ:

پنځم انسان چې د قیامت په سخته ورځ به د عرش تر سایه لاندې وي، هغه هغه نیکبخته انسان دی، چې د یوازوالي په حالت کې یو ښائسته زنانه د خپل خواهش پوره کولو لپاره ورته راسي، چې د هغه د حسن او جمال سره سره لوړ خاندان هم وي.
مګر په دغه حالت کې دغه د الله تعالی نیک بنده هغه زنانې ته دا جواب ورکړي:
.....اِنِّیْ اَخَافُ اللهَ﴾.
زه د الله تعالی څخه ډیر ډیر ډاریږم، دا داسي موقع وي: چې دخواهش پوره کولو لپاره د الله تعالی څخه ما سوا بل هیڅ مانع نه وي.
مګر د الله تعالی هغه نیک بنده ایمان او یقین دومره کامل وي، چې د الله تعالی د بیري خپل ټوله خواهشات قربانوي، او د خپل ځان د ګناهونو څخه حفاظت کوي، نو الله تعالی به د دغه په عوض کې ده ته د خپل خاص میلمه په شکل د عرش په سایه کې ځای ورکوي.

د انبیاؤو صفت:

د تنهائۍ په حالت کې د الله تعالی د ویرې څخه د خوبصورت او ښائسته زنانو د منګولو څخه ځان خلاصول د پیغمبرانو صفت دی، هم د الله تعالی غیبي نصرت دی.
چې کله زلیخا حضرت یوسف علیه السلام ولیدی، نو دا ډېره بې قابو سوه، نو د غلطې ارادې په خاطر حضرت یوسف علیه السلام و خپل ځان ته د رانژدې کولو لپاره دې خپل ځان نهایت ښائسته جوړ کړی، او د حضرت یوسف علیه السلام وحضور ته پیش سوه.
د حضرت یوسف علیه السلام سره د الله تعالی غیبي نصرت وو، او هم ئې په زړه کې د انبیاؤو صفت وو، نو سمدستي ئې وویل: "مَعَاذَ اللهِ" زه په الله سره پناه غواړم.
بعضو مفسرینو لا دا هم لیکلي دي: لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ" کې د برهان څخه مراد دا دی: چې د حضرت یعقوب علیه السلام مثالي صورت د ده و مخته راغلی، او ده ته د هغه څخه حیا ودرېدله.
بهر حال: د الله تعالی غیبي نصرت او د حضرت یعقوب علیه السلام مثالي صورت او د پیغمبرانو صفت دا ټوله هغه امور وو، چې پر حضرت یوسف علیه السلام باندې غالبه سول،

Maktaba Tul Ishaat.com

او الله تعالی پخپله فرمایي: كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ" موږ دغه رنګه د ده څخه بدي او فحش عمل لیرې کړی، او ده ته مي دهغه څخه نجات ور کړی.

چنانچه حضرت یوسف علیه السلام یو رنګه دروازه خلاصه کړه، اومنډي ئې کړې، او هغه زناني د شا د خوا د ده قمیص ونیوی، مګر حضرت یوسف علیه السلام د هغه زناني د منګولو څخه د الله تعالی په مدد سره په ټینګته کي کامیابي حاصله کړه.

زما مقصد چونکه د حضرت یوسف علیه السلام واقعه بیانول ندي، بلکه زه صرف دا خبره ښکاره کوم: چې په داسی حالت کي د ښائسته زنانو د منګولو څخه خپل عصمت او عفت محفوظه کول لوی ازمائش او امتحان دی، او چې په دغه حالت کي کوم چا کامیابي حاصله کړه، هغه به الله تعالی د پېغمبرانو په صفت کي شامله کړي، او د قیامت په ورځ به د محشر په سخته ګرمي کي د الله تعالی د عرش سایه ور نصیب سي.

د کِفل واقعه:

په بني اسرائیلو کي د کِفل په نامه یو سړی وو، چې الله تعالی هغه ته ډېر مال او دولت ورکړی وو، او په هره ګناه او معصیت کي به ئې خپل مال او دولت خرڅوی.

یوه ورځ یو غریبه زنانه ده لره د قرض غوښتلو لپاره راغله، نو ده ورته وویل: چې زه پدې شرط و تا لره شپیته دیناره درکوم: چې ته به زما سره زنا کوې، او ما ته به د بد کاری موقع را کوي.

هغه زنانه مجبوره سوه، و زنا کولو ته اماده سوه، چې کله کِفل د هغه زناني سره د زنا کولو لپاره نژدې سو، نو د هغه زناني لاس او پښو او ټوله بدن لرزا او بلګ واخیستی.

کِفل هغه زناني ته وویل: چې ما خو ستا سره څه زور او زبردستي کړې نده، او ته پخپله رضا و دغه کار ته تیاره سوې ئې، بیا پر تا ولي داسي خوف او وېره راغله؟

هغه زناني ورته وویل: چې ما په ټوله زندګي کي دغه عمل ندی کړی، لیکن د دغه پیسو په خاطر نن زه مجبوره سوم، زما بچیان د لوږي څخه ماته ټوله شپه ژاړي، زه د هغوی په خاطر و دغه عمل ته اماده سوم.

Maktaba Tul Ishaat.com

کِفل چې کله دغه خبره واورېدله، نو فوراً ئې هغه زنانه یرغبنوولې، او د خدای وېرې پر ده باندې غالبه سوه، هغه زناني ته ئې وویل: چې دغه زما پیسه د ځان سره دغسې په مفته باندې یوسه، او د خپلو بچیانو ضرورت په پوره کړه.

او پخپله ئې د همېشه لپاره د ګناه څخه توبه وکښنه او د ځان سره ئې دا فیصله وکړه: چې را روان ژوند به هیڅکله بیا دغه ګناه نه کوم.

په دغه واقعه کې کِفل خاص د زنا پر وخت خپل نفس قابو کړی، هغه هم صرف د الله تعالی د ویرې، او دا ډېر لوی امتحان وو، چې په هغه کې کِفل کامیابه سو.

اتفاقاً په داغه شپه باندې کِفل وفات سو، او د ده د کور پر دروازه باندې سهار په نوراني خط سره دا لیکلي وه: چې الله تعالی د کِفل د زندګۍ د ټولو ګناهونو څخه مغفرت وکړی. (۱)

د یو نوجوان د بدن د خوشبوئي واقعه:

حضرت علامه عبدالله بن اسعد یافعي رحمۃ اللہ علیہ د تصوفو په فن کې یو کتاب لیکلی دی: چې د هغه نوم: "الترغیب و الترهیب" دی، په هغه کې ده د یو نوجوان واقعه رانقل کړېده.

چې زمونږ په علاقه کې یو نوجوان وو، چې د هغه څخه به همېشه د مشکو او عنبرو خوشبوئي پورته کېدله، د هغه متعلق یو چا د ده څخه پوښتنه وکړه: چې اې ځوانه! ته چې همېشه دومره معطره او خوشبویه زندګي تېروې، ستا پر دغه خوشبوئي ستا څخه څومره مال خرڅیږي؟

هغه نوجوان په جواب کې ورته وویل: ما په ټوله ژوند تر اوسه پورې خوشبوئي نده رانیولې، او نه مي پر بدن باندې لګولې ده.

نو هغه سړي ورته وویل: بیا دغه خوشبوئي د کوم طرف څخه ده؟ چې ستا د بدن څخه پورته کیږي؟ نو جوان ورته وویل: چې دا یو راز دی، د ویلو ندی، هغه سړي خواست ورته وکړی: چې ته ئې راته ووایه: شاید د هغه څخه مونږ ته هم یو فائده ورسیږي.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۴۹۶

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه نوجوان خپله واقعه ورته بیان کړه: چې زما پلار تاجر وو، د کور د ضرورت سامانونه ئې خرڅول، زه د هغه سره پر دوکان ناست وم، یو بوډی زنانه راغله، سامان ئې رانیوی، او زما پلار ته ئې وویل: ته دغه هلک زما سره واستوه: چې د ده په لاس زه تاته د سامان قیمت او پیسې راواستوم.

زه خپل پلار د هغه بوډی زنانې سره واستولم، نو د هغې سره یو نهایت خوبصورته کور ته ورغلم، په هغه کې یو ډېره ښائسته حجره وه، چې ما سر ورښکاره کړی، پر کټ باندې یو ښائسته زنانه ناسته وه، هغې چې څنګه زه ولیدم، زما طرفته متوجه سوه، ځکه چې ماته هم الله تعالی ډېر حسن او ښائست را کړی وو.

ما د هغه زنانې د خواهش پوره کولو څخه انکار وکړی، مګر هغې زه په زبردستي سره ځان ته مجبوره کړم، نو الله تعالی زما په زړه کې دا خبره راواچوله:

چې ما ورته وویل: زما د قضا حاجت لپاره بیت الخلا ته د تللو ضرورت دی، ماته د هغه لپاره یو څه موقع راکړه، دې دستي خپلو خادمانو ته وویل: تاسو ژر بیت الخلا د ده لپاره صفا کړئ او دی ور ولئ.

زه چې کله بیت الخلا ته داخل سوم، نو خپل نجاست مې پر خپل بدن او کپړو پورې و موږی، او دغسې په نجاست لړلی د بیت الخلا څخه راووتلم، چې کله هغه زنانې زه پدې حالت کې ولیدم، نو هغې دستي خادمانو ته وویل: دا زما د کور څخه وباسئ، داخو لیونی دی، نو په دغه شکل د دغه کور څخه راووتلم.

زما سره یو درهم وو، په هغه مې ژر صابن رانیوی، او یو نهر لره ورغلم، غسل مې وکړی، او خپل جامې مې صفا کړې، او دغه راز مې هیڅ چا ته ښکاره نه کړی.

د شپې چې زه بیده سوم، نو خوب وینم، چې یو فرشته راغله، او ماته ئې وویل: چې د الله تعالی لطرفه تاته د جنت زیری دی، او د ګناه څخه د بچاوېدلو لپاره چې تا کوم تدبیر اختیار کړی، د هغه په بدله کې موږ تاته دا خوشبوئي پیشو وو.

چنانچه په هغه خوب کې هغه فرشتې زما پر بدن هغه خوشبوئي راولګوله. چې د هغه بوی اوس همېشه زما د بدن او د جامو څخه ولاړیږي، او تر نن ورځې پورې ئې خلک محسوسوي..."وَ اٰخِرُ دَعْوٰنَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ". (۱)

---

(۱) الترغیب و الترهیب للیافعی: صفحه نمبر ۱۳۵

Maktaba Tul Ishaat.com

د ګناه څخه د توبه کولو عجیبه طریقه:

علامه یافعي رحمة الله علیه پخپل کتاب کي دا واقعه هم رانقل کړېده: چي یو نوجوان نهایت بد کاره وو، لیکن چي کله به ئې ګناه وکړه، نو هغه به ئې همېشه په یو کتابچه کي لیکله.

یوځل یو زنانه چي ډېره غریبه وه، او د هغه درې(۳) بچیان وړي ول، هغې د خپلو بچیانو لوږه نسوه برداشت کولای، نو ئې د خپل همسایه څخه یو عمده د ورېښمو جامه خواست کړه، او د هغې د اغوستلو څخه وروسته دباندي راووته.

چي کله هغه نوجوان ولیدله، نو ئې ځان ته راوبلله، چي کله ئې د هغې سره د بدکاري کولو اراده وکړه، نو هغه زناني ژړا شروع کړه، او په لرز اخته سوه، او هغه نوجوان ته ئې وویل: چي زه فاحشه او زناکاره نه یم، مګر د خپلو بچیانو د پرېشانۍ په وجه دغه رنګه راوتلې یم.

او چي تا کله ځان ته راوبللم، نو زما په زړه کي ستا څخه د خیر امید پیدا سو، هغه نوجوان دې ته یو څه دراهم او پیسې ورکړې، او دا ئې پرېښوولې، او پخپله په ژړا اخته سو.

او راغلې، خپلې مورته ئې ټوله قصه وکړه، او د هغه مور به دی همېشه د ګناه څخه را منعه کوی، چي نن ئې دا خبره د ده څخه واورېدله، ډېره خوشحاله سوه، او ورته وئې ویل: بچیه! تا په زندګي کي دغه یو نیک عمل کړی دی، دا پخپله کتابچه کي د ځان سره ولیکه.

هغه نوجوان هم د کتابچې پر یو حصه ولیکله، او ډېر پرېشانه وو، خوب ورغلې، چي کله د خوب څخه را پورته سو، نو که ګوري: د کتابچې ورقي ټوله سپینې او صفا کاغذان دي، چي کوم ګناهونه ده پر لیکلي وه، هغه ټول صفا سوي دي، یوشی هم پر هغه باندي لیکلی نسته، صرف هغه واقعه چي ده نن کړېوه، هغه پر لیکلې وه، او دکافي پر سر په ښکاره تورو دا آیت لیکلی وو:

.....إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾.(۱)

---

(۱) سورة هود: آیت نمبر ۱۱۴

Maktaba Tul Ishaat.com

د هغه څخه وروسته هغه نوجوان د همېشه لپاره توبه وکړه، او هغه بیا وفات سو.

د کم عمره هلکانو سره اختلاط نه کول:

زمونږ بزرګانو به په دې باره کې عجیبه احتیاط کوی، او هم به ئې خپلو متعلقینو ته په دې باره کې د احتیاط کولو په کلکه هدایات کول.

❖ حضرت امام حسن بن زکوان رحمۃ اللہ علیہ فرمایلي دي: تاسو د مالداره هلکانو سره مه کښېنئ، تاسو ته به داسي صورتونه او شکلونه در ښکاره سي، چې هغه به بعینه د خوبصورته زنانو شکلونه او صورتونه وي، لهذا د هغوی سره اختلاط او ناسته کول د زنانو د اختلاط څخه زیات د فتنې سبب جوړېدلای سي.

❖ حضرت سفیان ثوري رحمۃ اللہ علیہ یو حمام لره د ضرورت لپاره ورغلی، د ده خدمت او د غسل اوبه برابرولو والا یو کم عمره لغړ زني والا هلک وو، نو ده خپلو شاګردانو ته وویل: د دې ځای څخه فوراً در ووزئ، ځکه: زه په ستر ګو وینم: چې د زناني سره یو شیطان وي، او د دغه شان هلکانو سره دوولس (۱۲) یا دیارلس (۱۳) شیطانان ګرځي.

❖ حضرت امام عامر شعبي رحمۃ اللہ علیہ فرمایلي دي: چې د پېغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خدمت ته د عبدالقیس قبیلې یو وفد راغلی، په هغه وفد کې یو لغړ زنی او ښائسته هلک هم وو، ده مبارک دستي وویل: چې داهلک و شاته کښېنوئ، ځکه چې د حضرت داؤد علیہ السلام په زمانه کې د هغه قوم د دغه شان هلکانو په فتنه کې مبتلا سو.

دا ډېره د فکر خبره ده: چې سید الاولین و الاخرین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چې د هر قسم ګناه څخه معصوم او پاک وو، هغه په کوم قدر اهتمام سره هغه هلک و شاته کښېنوي، او امت ته د تربیت په خاطر یو تنبیه ورکوي.

❖ د حضرت امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ حضورته یو سړي لغړ زنی هلک د ځان سره راوستی، نو ده مبارک ورته وویل: دا دي ولي د ځان سره راوستلی دی. آئنده چې بیا دا زما حضورته رانه ولې، خلګو د امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ

Maktaba Tul Ishaat.com

څخه پوښتنه وکړه: چې په دومره اهتمام سره دي هغه سړی منعه کړی، دهغې وجه څه وه؟ ده په جواب کې ورته وویل: چې ما ته خپلو مشایخو داوصیت کړی دی: چې باید هیڅکله ستا مجلس ته لغړزنی هلک رانه سي.

❖ امام موصلي رحمة الله علیه فرمایلي دي: چې تقریباً تر اویا(۷۰) پوري داسي مشایخو زه د دغه شان انسانانو د ناستي څخه منعه کړی یم: چې هغه مشایخ ټوله د قطب او ابدال په درجه کې وو.

(۶)رَجُلٌ تَصَدَّقَ اِخفَاءً:

شپږم هغه انسان چې د قیامت په ورځ به د عرش په سایه کې وي، هغه هغه نیکبخته انسان دی: چې په داسي پټه طریقه باندي صدقه کوي: چې په راسته لاس ئې ورکړي، چپه لاس لا هم خبر نسي، یعني: چې څومره ده ته قریب انسانان دي، هغه ته هم د ده د صدقې ورکولو خبر نوي، الله تعالی ته دغه شان خفیه صدقه ډېره خوښه وي.

د مرګ څخه بعد صدقه جاریه:

په یو حدیث شریف کې راغلي دي: چې کله انسان وفات سي، د هغه د نیکو اعمالو سلسله ختم سي، لیکن درې(۳) قسمه نیک اعمال داسي دي: چې دهغه سلسله جاري وي:

۱. صدقه جاریه: مثلاً: یو جا مسجد یا مدرسه جوړه کړه: چې تر کومه وخته په هغه کې د لمانځه او د تعلیم سلسله جاري وي، نوثواب ئې هم هغه مرده ته رسیږي، یا یو چا د خلګو لپاره د اوبو بندوبست وکړی: چې تر کومه وخته پوري هغه اوبه خلګ چیښي، نو ئې هم ثواب ده ته رسیږي، داغه رنګه یو غریب طالب العلم ته خرچه ورکول، او په هغه سبق ویل، چې تر کومه وخته پوري هغه د دین خدمت کوي، یا په مدرسو کې د طلباؤو او علماؤو لپاره ديني کتابونه رانیول، چې تر کومه وخته پوري هغه کتابونه درسیږي، هم ئې ثواب د مرګ څخه بعد هغه رانیونکي ته رسیږي.

۲. عمل نافع: چې یو سړی علم حاصل کړي، بیا هغه خپلو شاګردانو ته ورسوي، د ده د مرګ څخه بعد هغه شاګردان هغه علم زوندی وساتي، او سلسله تر

Maktaba Tul Ishaat.com

سلسله هغه علم جاري وي، لکه امام ابو حنيفه رحمة الله عليه، امام مالک رحمة الله عليه، امام شافعي رحمة الله عليه، امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه د شاګردانو په ذريعه دهغوی علوم ددیارلس، څوارلس سوه کاله څخه جاري دي، او انشاء الله تر قیامته پوري به جاري وي، یا یو چا کتابونه ولیکل: چي تر څوري خلګ د هغه کتابو څخه نفعه اخلي، هم به ئې ثواب ده ته رسیږي، لکه امام بخاري او امام مسلم چي د حدیثو مقبول ترین کتابونه لیکلي دي، او فقهاؤو هم د فقه مقبول کتابونه لیکلي دي، چي په مدارسو کي درسیږي، او ثواب ئې دوی ته رسیږي.

۳. نیک او صالح اولاد: چي د هغه د مرګ څخه وروسته د ده لپاره دعاګاني کوي. (۱)

الله تعالی ته درې انسانان خوښ، او درې ناخوښه دي:

د ترمذي شریف حدیث دی: چي الله تعالی د درې(۳) قسمه انسانانو سره زیات محبت لري، او د درې(۳) قسمه انسانانو څخه ناراضه وي، چي کومو درو(۳) کسانو سره محبت لري، او هغه ته د محبوبیت درجه ور کوي:

۱. رَجُلٌ أَتَى قَوْمًا فَسَأَلَهُمْ بِاللهِ وَلَمْ يَسْأَلْهُمْ بِقَرَابَةٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَمَنَعُوْهُ فَتَخَلَّفَ رَجُلٌ بِأَعْقَابِهِمْ فَأَعْطَاهُ سِرًّا لَا يَعْلَمُ بِعَطِيَّتِهِ إِلَّا اللهُ وَالَّذِي أَعْطَاهُ﴾.

یو سړی یو قوم ته د خپل ضرورت لپاره راسي، ددغه سړي او د هغه قوم په مابین کي څه تعلق او قرابت او شناخت هم نه وي، او هغه سړی د هغه قوم څخه د الله تعالی په واوسطه د خپل ضرورت سوال وکړي، خو ټوله خلګ د ده څخه انکار وکړي، مګر په هغه قوم کي یو داسي د الله تعالی نیک بنده هم وي: چي هغه د ټولو خلګو څخه جلا سي، هغه سائل ته نهایت په پټه طریقه سره ځان ور سوی، او د هغه ضرورت ور پوره کړي، چي د سائل او د الله تعالی څخه سوا بل چاته معلومه نسي.

---

(۱) مسلم شریف حدیث نمبر ۱۶۳۱

Maktaba Tul Ishaat.com

۲. وَقَوْمٌ سَارُوْا لَيْلَتَهُمْ حَتّٰى إِذَا كَانَ النَّوْمُ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِمَّا يَعْدِلُ بِهِ نَزَلُوْا فَوَضَعُوْا رُؤُوْسَهُمْ فَقَامَ أَحَدُهُم يَتَمَلَّقُنِي وَيَتْلُو آيَاتِي﴾.

او هغه سړی چې دیو قوم سره په سفر کې ملګری او ټوله شپه سفر وکړي، چې کله د شپې آخره حصه راورسیږي، نو ټول خلګ د ستړیا په وجه یو ځای د آرام لپاره خپله قافله واړوي، او ټول خلګ دستړیا په وجه په خوارۀ خوب ببده سي، مګر هغه سړی د خوب پر ځای شپه په دعا کې تېره کړي، او د خپل رب سره په رابطه کې وي، او د قرآني آیتو په تلاوت کې مشغوله وي.

۳. وَرَجُلٌ كَانَ فِيْ سَرِيَّةٍ فَلَقِيَ العَدُوَّ فَهَزَمُوا وَأَقْبَلَ بِصَدْرِهِ حَتّٰى يُقْتَلَ أَوْ يُفْتَحَ لَهُ﴾.

او هغه بهادر انسان چې په یو جنګي سریه او لښکر کې وي، او د دښمنانو سره ئې مقابله راسي، چې په هغه کې د ده ملګري ټوله ماتې وخوري، او د تیښتې لاره اختیار کړي، او څله وتیښتي، او دغه بهادر انسان خپله سینه د دښمن غشو ته سپر کړي، او د دښمن مقابله ته ودریږي، تر هغه وخته: چې یا شهادت پیدا کوي، او یا الله تعالی فتحه ور نصیب کوي.

دا هغه درې(۳) انسانان دي: چې د دوی سره الله تعالی ډېر محبت کوي، نو په هغه کې یو هغه سړی هم دی: چې په پټه طریقه صدقه کوي، او داسي انسانانو ته الله تعالی د قیامت په میدان کې د عرش سایه ور کوي، بلکه در حقیقت د ده صدقه د ده د سر سائوان وي، چې دی به د هغه تر سایه لاندې ناست وي.

او هغه درې(۳) کسان چې د هغوی څخه الله تعالی سخت ناراضه وي، او الله تعالی د هغوی څخه نفرت کوي:

۱. اَلشَّيْخُ الزَّانِيُ﴾.

بوډا زنا کاره: یعني چې انسان د زندګۍ انتها ته ورسیږي، د هغه د بدن هډوکي او اعصاب ټوله کمزوري سي، مګر هغه بدبخته بیا هم د زنا عادت نه پرېږدي، د دغه شان بوډا څخه الله تعالی زیات نفرت کوي.

۲. وَالفَقِيْرُ اَلْمُخْتَالُ﴾.

Maktaba Tul Ishaat.com

متکبر فقیر: یعني: چې هغه هیڅ هم نه لري، بیا ئې هم دماغ پر آسمان باندې وي، او ځان خوښي کوي، او د تکبر والا انسانانو په شان ژوند تېروي، د دغه شان فقیر څخه هم د الله تعالی زیات نفرت وي.

۳. وَالغَنِيُّ الظَّلُوْمُ﴾.(۱)

ظالم مالداره: الله تعالی ده ته دولت ور کړی وي، مګر د خپل دولت په زور د خلګو سره ظلم کوي، د دغه شان مالدارانو څخه هم د الله تعالی نفرت وي.

(۷)"رَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ خَالِيًا":

اوم انسان چې د قیامت په زیاته ګرمي کې به هغه ته هم د الله تعالی د عرش سایه ور نصیب وي، هغه هغه نیکبخته انسان دی، چې دی په تنهائي کې د الله تعالی ذکر کوي، او د الله تعالی د ویري څخه یا د الله تعالی په عشق کې د ده تر سترګو اوښکې توی سي.

ځکه په تنهائي کې د الله تعالی د ذکر سره اوښکې تویول، د دې مطلب دا وي: چې د دې سړي په محبت کې یا د الله تعالی په خوف او وېره کې هیڅ قسم ریاکاري نسته.

او چې په کوم عبادت کې د الله تعالی ریاکاري نه وي، هغه په حقیقت کې د الله تعالی لپاره بهترین عبادت بلل کیږي، او هغه عبادت صرف د الله تعالی لپاره وي، او الله تعالی په هغه عبادت باندې ډېر خوشحاله کیږي.

لکه یو شاعر وایي:

میان عاشق و معشوق رمزیست کرام الکاتبین راہم خبر نیست

د عاشق او معشوق په مابین کې داسي تعلق او رابطه وي، چې ډېر ځله کرام الکاتبین ملائکې هم په هغه خبري نه وي.

نو چې د چا د سترګو څخه د الله تعالی په عبادت کې، او په حالت د خلوت او تنهائي کې اوښکې راځي، د دې څخه زیات بیا د الله تعالی مخلص بنده څوک کېدلای سي؟.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۲۵۶۸

Maktaba Tul Ishaat.com

پر دریو سترګو جهنم حرام دی:

حضرت امام طبراني رحمة الله عليه د معجم کبیر په نامه یو کتاب لیکلی دی، چې په هغه کې ده (۲۱۶۰۸) حدیثونه رانقل کړي دي، او هغه کتاب په پنځویشت(۲۵) جلده کې دی، او د هغه په نوولسم جلد کې(۱۰۰۳) نمبر حدیث د پیغمبر ﷺ رانقل سوی دی، چې په هغه کې ده مبارک دا فرمایلي دي: چې پر درو (۳) سترګو د جهنم اور حرام دی.

۱. عَيْنٌ حَرَسَتْ فِي سَبِيْلِ اللهِ﴾.

یو هغه سترګه چې د الله تعالی په لاره کې د حفاظت او نګرانۍ لپاره ویښه پاته سي، او چوکیداري کوي، یعني: د مسلمانانو د لښکر د حفاظت یا د مسلمانانو د سرحد د حفاظت لپاره پیره کوي، پر دغه سترګه د جهنم اور حرا دی، او هم به دغه انسان د جهنم د اور څخه محفوظه وي.

۲. وَعَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ﴾.

او هغه سترګه: چې د الله تعالی دویري څخه د هغه څخه اوښکي تویږي، دا عمل عام طور په داسي انسانانو کې ډېر وي، چې په تنهائي او خلوت کې د الله تعالی عبادت کوي، او د خپل حقیقي رب سره په پټه طریقه خپل تعلق ساتي.

۳ وَعَيْنٌ كَفَتْ عَنْ مَحَارِمِ اللهِ﴾.

او هغه سترګه: چې د غیر محرم او بې پرده زنانو څخه خپل ځان راګرځوي، یعني: هغه انسان د بد نظرۍ څخه د خپل ځان حفاظت کوي، کچیري اتفاقي د ده نظر پر غلط ځای ولګیږي، نو دی خپل نظر کښته کوي، او داغه رنګه دناجائزو تصویرونو او د سینما او ټیلفون د فحش پروګرامونو څخه د خپل نظر حفاظت کوي.

دا هغه دري(۳) سترګي دي: چې پر دوی باندې د جهنم اور حرام دی، حکیم الامت حضرت اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه لیکلي دي: چې کله سترګه د جهنم د اور څخه محفوظه وي. نو الله تعالی ټوله مخ د جهنم څخه محفوظه کوي، او چې کله مخ د جهنم څخه محفوظه سي، نو د الله تعالی د رحمت څخه بعیده ده: چې پر مخ دي اور حرام وي، او نور بدن دي په جهنم کې وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

داغه رنګه په ترمذي شریف کي دا روایت هم رانقل سوی دی:

چي پیغمبر ﷺ به فرمایل:

.....لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُوْدُ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ غُبَارٌ فِي سَبِيْلِ اللهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ﴾.(۱)

هغه سړی هرګز جهنم ته نه ورځي، چي د الله تعالی د بیري څخه د ده د سترګو څخه اوښکي جاري سي، او ده مبارک به دا هم فرمایل: چي د غولانځي څخه راوتلي شودې بیرته غولانځي ته ننوتل ممکن دي، مګر د دغه شان سړي جهنم ته ننوتل ممکن نه دي.

او دا به ئې هم فرمایل: چي د الله تعالی د لاري ګرز او د جهنم دود یو ځای نه سره جمعه کیږي، یعني هغه سړی چي د دین په خاطر د الله تعالی په لاره کي وي، هغه که د علم په طلب کي وي، یا د جهاد په سفر کي وي، یا د دیني دعوت لپاره وتلی وي، یا د یو شیخ کامل صحبت ته روان وي، دا ټول په هغه کي شامل دي.

دوه څاڅکي او دوه اثره، الله تعالی ته ډېر محبوب وي:

په یو حدیث شریف کي پیغمبر ﷺ فرمایي:

.....لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ﴾.

الله تعالی ته دوه څاڅکي او دوه اثره ډېر زیات محبوب وي، چي دهغه په شان بل یو شی هم الله تعالی ته داسي محبوب نه دی.

.....قَطْرَةُ مِن دُمُوْعٍ فِي خَشْيَةِ اللهِ وَقَطْرَةُ دَمٍ تُهْرَاقُ فِي سَبِيْلِ اللهِ﴾.

یو داوښکو څاڅکي د الله تعالی دویري څخه د سترګو څخه راووزي، نو الله تعالی ته ډېر خوښ وي.

او بل د وینو هغه څاڅکی چي د الله تعالی په لار کي د یو مجاهد او غازي او شهید د بدن څخه توی سي، لکه مولانا روم رحمة الله علیه فرمایلي دي:

که کند شاه مجید اشک را در وزن با خون شهید

او هغه دوه اثره چي الله تعالی ته هغه هم ډېر محبوب دي:

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمبر ۱۶۳۳

Maktaba Tul Ishaat.com

.....أَثَرٌ فِي سَبِيْلِ اللهِ وَأَثَرٌ فِيْ فَرِيْضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللهِ﴾.(۱)

یو هغه اثر دی: چې د الله تعالی په لار کې پر انسان باندې ښکاره سي، یعني د دین د دعوت یا د جهاد یا د علم په طلب کې انسان مسافر وي، او تګ کوي، او د زیات تګ کولو څخه د انسان پر پښو باندې اثر ښکاره سي، لکه: تناکې راسي، یا پښې وپرسیږي.

او هغه اثر چې د الله تعالی د فرائضو په ادا کولو کې د انسان پر بدن باندې ښکاره سي، یعني: د انسان پر مخ باندې د سجدو اثار وي، یا په ډهر زیات یخ کې په یخو اوبو باندې د اودس کولو په وجه د انسان لاس او پښې وچاودل سي، نو دا هم الله تعالی ډهر خوښ او محبوب وي.

الله تعالی دي زمونږ او ستاسو زندګي په هغه انسانانو کې وګرځوي، چې هغوی ته د عرش تر سایه لاندې ناسته ورنصیب کیږي، او الله تعالی دي زمونږ په زندګي کې موږ ته د داسي اعمالو توفیق رانصیب کړي: چې موږ هم د قیامت په ورځ په دغه اوه(۷) قسمه انسانانو کې شمار سو، او الله تعالی مي د خپل تر سایه لاندې د کښېنوولو مستحق و بولي.

الله تعالی دي د اخو خبرې پخپل دربار کې قبولي او مقبولي وګرځوي.

آمِيْن يَا رَبَّ العَالَمِيْن

وَصَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِيْنَ.

---

(۱) سنن ترمذي: حدیث نمب ۱۶۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com